NESLOVE

J.M. Coetzee

J. M. Coetzee

NESLOVĖ

iš anglų kalbos vertė
Rasa Drazdauskienė

Vilniaus knyga

UDK 820(680)-3
Co-39

J. M. COETZEE. Disgrace
Viking Penguin, a member
of Penguin Putnam Inc.
New York, 1999

ISBN 5-415-01596-5

PIRMAS

Kaip tokio amžiaus vyras – penkiasdešimt dvejų metų, išsiskyręs, – jis mano, jog sekso problemą yra įveikęs visai neblogai. Ketvirtadieniais popiet jis važiuoja į Gryn Pointą. Lygiai antrą valandą paskambina į Vindzor Menšens duris, pasako vardą ir įeina vidun. Už 113 buto durų jau laukia Soraja. Jis eina tiesiai į miegamąjį, maloniai kvepiantį ir jaukiai apšviestą, ten nusirengia. Soraja išplaukia iš vonios, nusimeta chalatą, įslysta greta į lovą.

– Ar pasiilgai manęs? – klausia ji.

– Nuolat apie tave galvoju, – atsako jis. Glosto rudą it medus jos kūną, nepaliestą saulės; ištiesia ją lovoje, bučiuoja krūtis; jie mylisi.

Soraja aukšta ir liekna, ilgais juodais plaukais ir tamsiomis, giliomis akimis. Pagal amžių jis galėtų būti jos tėvas; bet juk tėvu galima tapti vos sulaukus dvylikos metų. Jau daugiau kaip metai jis nuolatinis jos klientas; ji jam puikiausiai tinka. Savaitės dykumoje ketvirtadienis jam tapo *luxe et volupté* oaze.

Lovoje Soraja nemėgsta plepėti. Tiesą sakant, ji iš prigimties tyli, rami ir nuolanki. Kalbėdama apie bendrus dalykus stebina griežtomis pažiūromis. Jai nemalonios turistės, kurios bendruose paplūdimiuose apnuogina krūtis (ji jas vadina „tešmenimis"); ji mano, jog valkatas derėtų suimti ir priversti dirbti, šluoti gatves. Jis neklausia, kaip ji derina savo pažiūras su darbu.

Ji teikia jam malonumą, ir taip būna visada, todėl jis pradėjo jai jausti prielankumą. Jis mano, jog šiokiu tokiu prielankumu atsako ir ji. Aišku, prielankumas – ne meilė, tačiau bent artimas jos giminaitis. Prisiminus, kad pradžia nieko nežadėjo, lengva suprasti, kad jiems abiem pasisekė: jis rado ją, ji rado jį.

Jo jausmai – jis tai suvokia – panašūs į pasitenkinimą savimi, net gresia priklausomybė nuo jos. Ir vis tiek nenori jų atsisakyti.

Už pusantros valandos jis jai moka 400 randų; pusė šios sumos atitenka „Taktiškų palydovių" firmai. Apmaudu, kad „Taktiškos palydovės" susižeria tiek daug. Bet firmai priklauso 113 butas ir kiti Vindzor Menšens butai; galima sakyti, jai priklauso ir Soraja, ši jos dalis, ši funkcija.

Jis kartais pagalvoja, gal pasiūlyti jai susitikti dar ir kitu metu. Norėtų praleisti su ja vakarą, gal net visą naktį. Tik ne kitą rytą. Per gerai save pažįsta, kad drįstų siūlyti kitą rytą, kai bus paniuręs, šaltas ir nekantraus pasilikti vienas.

Toks jo temperamentas. Ir jis nebepasikeis, amžius nebe tas. Jo temperamentas susiformavęs, užkietėjęs. Kaukolė ir temperamentas: kiečiausios jo kūno dalys.

Elkis, kaip liepia temperamentas. Tai ne filosofija, jis neketina šiai minčiai suteikti tokio kilnaus pavadinimo. Veikiau taisyklė, regula, kaip Šv. Benedikto regula.

Jo sveikata gera, protas aiškus. Pagal profesiją jis yra (ar buvo) mokslo žmogus, ir mokslas retsykiais dar paliečia pačią jo šerdį. Jis gyvena pagal savo pajamas, pagal temperamentą, naudodamasis turimomis emocinėmis galiomis. Ar jis laimingas? Daugeliu požiūrių taip, jis mano, kad taip. Tačiau nepamiršta paskutiniųjų choro žodžių iš „Edipo“: „Nevadink žmogaus laimingu, kol jis nemiręs“.

Sekso srityje jis temperamentingas, tačiau aistringu nepavadinsi. Jei jam reikėtų pasirinkti totemą, tai būtų gyvatė. Jųdviejų su Soraja sueitis, mano jis, gerokai primena gyvačių kopuliaciją: lėta, atidi, bet gana abstrakti, kažkokia sausa net karščiausiomis akimirkomis.

Ar Sorajos totemas irgi gyvatė? Be abejo, su kitais vyrais ji visai kitokia: *la donna é mobile*. Tačiau jai niekaip nepavyktų suvaidinti jų temperamentų artumo.

Profesija daro ją palaida moterimi, tačiau jis ja pasitiki, su išlygomis. Per jų reguliarius susitikimus kalba su ja gana laisvai, kartais net pasitaiko, kad išlieja širdį. Ji nemažai

žino apie jo gyvenimą. Girdėjo pasakojimus apie dvi jo santuokas, žino apie jo dukterį, kuriai tai sekasi, tai nesiseka. Žino jo nuomonę daugeliu klausimų.

Soraja ničnieko nepasakoja apie savo gyvenimą už Vindzor Menšens sienų. Soraja nėra jos tikrasis vardas, tuo jis neabejoja. Tam tikri ženklai rodo, kad ji yra pagimdžiusi kūdikį, gal kelis. Gal ji visai ne profesionalė. Gal uždarbiauja agentūroje tik vieną ar dvi popietes per savaitę, o šiaip padoriai gyvena priemiestyje, kokiame nors Railands ar Atlone. Musulmonei tai būtų neįprasta, bet šiais laikais ko tik nepasitaiko.

Apie savo darbą jis pasakoja mažai, nenori, kad ji nuobodžiautų. Jis užsidirba duoną Keiptauno technologijos universitete, anksčiau vadintame Keiptauno universiteto kolegija. Kadaise dėstė užsienio kalbas, bet nuo tada, kai didžiųjų pertvarkymų laikais buvo panaikintas Klasikinių ir šiuolaikinių kalbų fakultetas, dėsto komunikacijos būdus. Kaip visiems pertvarkymų paveiktiems darbuotojams, jam priklauso teisė per metus perskaityti vieną specialybės kursą, nepriklausomai nuo užsirašiusių studentų skaičiaus, nes tai palaiko jo dvasią. Šiais metais jis parengė kursą apie romantizmo poetus. Likusiomis valandomis dėsto komunikacijos būdus pirmakursiams, „Komunikacijų įgūdžiai“, ir antrakursiams, „Sudėtingi komunikacijos įgūdžiai“.

Kasdien po kelias valandas jis skiria naujajam dalykui, tačiau pagrindinė prielaida, suformuluota pirmam kursui skirtame komunikacijų vadovėlyje, jam vis tiek atrodo absurdiška: „Žmonių visuomenė sukūrė kalbą, kad galėtume

vieni kitiems išreikšti savo mintis, jausmus bei ketinimus". Asmeniškai jis įsitikinęs, nors niekad apie tai nekalba, kad kalbos prigimtis yra daina, o dainos prigimtis – poreikis pripildyti garsų perdėm erdvią, apytuštę žmogaus sielą.

Per savo darbo metus – o tai jau ketvirtis amžiaus – jis išleido tris knygas, ir nė viena nesukėlė jokio sąmyšio, nė mažiausio sujudimo: pirmoji skirta operai („Boitas ir Fausto legenda: Mefistofelio sukūrimas"), antroji nagrinėjo regėjimų erotiškumą („Šv. Viktoro Ričardo regėjimai"), trečioji aprašė Wordswortho santykį su istorija („Wordsworthas praeities našta").

Štai jau kelerius metus jis svarsto galimybę rašyti apie Byroną. Pradžioje manė, kad tai gali būti dar viena knyga, dar viena kritinė studija. Tačiau mėginimai imtis rašymo paskendo nuobodulyje. Tiesą pasakius, jam įkyrėjo kritika, įkyrėjo prozą matuoti įrankiais. Labiausiai norėtų rašyti muziką: kamerinę operą „Byronas Italijoje", meditaciją lyčių meilės tema.

Kol jis atidirba kasdienes komunikacijų paskaitas, galvoje sūkuriuoja neparašyto kūrinio muzikinės frazės, melodijos, dainų fragmentai. Jis niekad nebuvo geras dėstytojas; šioje pertvarkytoje ir, jo manymu, netekusioje vyriškumo mokymo įstaigoje jaučiasi dar labiau išmuštas iš vėžių. Bet juk panašiai jaučiasi ir kiti senieji jo kolegos, slegiami išsilavinimo, netinkamo užduotims, kurias privalo atlikti; tarsi postreliginio amžiaus kunigai.

Jis nejaučia jokios pagarbos dėstomai medžiagai, todėl nedaro įspūdžio studentams. Kai jis kalba, jie žiūri, lyg jo

nematytų, kiaurai, dažnai pamiršta jo pavardę. Studentų abejingumas jį skaudina labiau, negu norėtų prisipažinti. Ir vis tiek jis skrupulingai atlieka savo pareigas jiems, jų tėvams, valstybei. Mėnuo po mėnesio užduoda jiems rašyti darbus, juos renka, skaito, rašo pastabas, taiso skyrybos, rašybos ir stiliaus klaidas, kvestionuoja netinkamus argumentus, prideda prie kiekvieno darbo trumpą, apgalvotą kritinį įvertinimą.

Jis dėsto, nes šis darbas užtikrina pragyvenimą; be to, moko nuolankumo, nuolat primena jo vietą šiame pasaulyje. Pats puikiausiai įžvelgia ironiją: tas, kuris ateina mokyti, išmoksta aitriausią pamoką, o tie, kurie ateina mokytis, neišmoksta nieko. Apie šį savo profesijos bruožą jis nekalba Sorajai. Abejoja, ar jos profesijoje galima įžvelgti panašią ironiją.

Gryn Pointo buto virtuvėje yra virdulys, plastiko puodeliai, tirpios kavos indas, dubuo cukraus paketėlių. Šaldytuve – keli buteliai geriamo vandens. Vonioje guli muilas, krūvelė rankšluosčių, spintelėje švari patalynė. Soraja laiko makiažo reikmenis kosmetiniame krepšelyje. Nieko daugiau, tik dalykinių susitikimų vieta – funkcionali, švari, gerai tvarkoma.

Pirmą kartą jį priimdama Soraja buvo ryškiai raudonai pasidažiusi lūpas ir gausiai šešėliais patamsinusi akis. Jis nemėgsta lipnios kosmetikos, tad paprašė ją nusivalyti dažus. Ji pakluso ir nuo to sykio nebesidažė. Guvi mokinė, klusni ir lanksti.

Jis mėgsta jai ką nors dovanoti. Naujiems metams padovanojo emalio apyrankę, ramadano pabaigai mažutį malachito garnį, patraukusį jo akį suvenyrų parduotuvėje. Jam patinka jos džiaugsmas, jis toks natūralus.

Jis stebisi, kad laimei pakanka devyniasdešimt minučių moters draugijos per savaitę, o juk anksčiau manė, kad jam reikia žmonos, namų, šeimos. Vis dėlto pasirodė, jog jo poreikiai visiškai menki, lengvučiai ir skrajūs, tarsi drugelio. Jokių emocijų, išskyrus giliausią, sunkiausiai atspėjamą: fone žemą pasitenkinimo bosą, kuris yra tarsi tolimas transporto grumėjimas, naktimis užliūliuojantis miesto gyventoją, ar nakties tyla, migdanti kaimo žmones.

Jis galvoja apie Emą Bovari, kuri po beatodairiško krušimosi popietės pareina namo prisisotinusi, stiklinėmis akimis. „Tai štai kokia toji palaima!“ – sako Ema, stebėdamasi savimi veidrodyje. „Štai apie kokią palaimą rašo poetai!“ Na, jei vargšės Emos šmėkla kada atklystų į Keiptauną, jis vieną ketvirtadienio popietę pasiimtų ją drauge ir parodytų, kokia būna palaima: saikinga palaima, reguliuojama palaima.

Staiga vieną šeštadienio rytą viskas pasikeičia. Jis vaikšto po miestą su reikalais; eina Šv. Jurgio gatve ir staiga užkliūva akimis už toli minioje šmėkščiojančios lieknos figūros. Tai Soraja, nėra jokios abejonės, ir abipus jos du vaikai, berniukai. Jie neša ryšulėlius; vaikščiojo po parduotuves.

Jis sudvejoja, paskui iš toli ima juos sekti. Jie įeina į „Kapitono Dorego žuvies užeigą“. Berniukų tokie patys, kaip Sorajos, žvilgantys plaukai ir tamsios akys. Jie negali būti jai niekas kitas, tik sūnūs.

Jis praeina pro šalį, apsisuka, dar kartą eina pro „Kapitoną Dorego". Trijulė sėdi prie lango. Vieną akimirką jo žvilgsnis pro stiklą susitinka su Sorajos žvilgsniu.

Jis visad laikė save miesto žmogumi, geriausiai jaučiasi apsuptas kūnų, kai keroja erosas, o žvilgsniai blykčioja tarsi strėlės. Tačiau iškart pasigaili šito savo žvilgsnio, susikryžiavusio su Sorajos.

Kitą ketvirtadienį per įprastą pasimatymą nė vienas neužsimena apie aną nutikimą. Ir vis dėlto jo atmintis nejaukiai tvyro kambaryje. Jis visiškai nenori griauti Sorajos dvilypio gyvenimo, kuris veikiausiai ir taip nėra paprastas. Jis pats labai palaiko dvilypius, trilypius, į fragmentus suskirstytus gyvenimus. Galima sakyti, jog dabar jaučia jai tik dar didesnį švelnumą. „Aš išsaugosiu tavo paslaptį", – norėtų jai pasakyti.

Tačiau nei jis, nei ji negali atsikratyti to, kas įvyko. Abu berniukai tarsi gyvi stoja tarp jų, tyliai kaip šešėliai žaidžia kertėse kambario, kuriame poruojasi jų motina su svetimu vyriškiu. Sorajos glėbyje jis akimirką pasijunta tarsi jų tėvas: įtėvis, patėvis, tėvo šešėlis. Po visko lipdamas iš lovos jaučia, kaip jį slapta smalsiai nužvelgia berniukų akys.

Nenoromis jo mintys krypsta prie kito tėvo, tikrojo berniukų tėvo. Ar jis bent nujaučia, ką veikia jo žmona, o gal tyčia pasirinko palaimingą nežinią?

Jis pats neturi sūnaus. Vaikystę praleido tarp moterų. Kai nutolo motina, tetos, seserys, jas dėsningai pakeitė meilužės, žmonos, duktė. Moterų draugija pavertė jį moterų mylėtoju, tam tikra prasme meilužiu. Jis aukštas, raiškių bruožų,

tamsios odos ir plevėsuojančių plaukų, todėl visad galėjo pasikliauti savo patrauklumu. Pakako pažvelgti į moterį tam tikru žvilgsniu, su tam tikrais ketinimais, ir moteris atsiliepdavo į jo žvilgsnį: tuo galėjo būti tikras. Taip jis gyveno ištisus metus, dešimtmečius: tai buvo jo gyvenimo atrama.

Tik staiga viskas pasibaigė. Jo galios išnyko be jokio perspėjimo. Žvilgsniai, kurie anksčiau būtų reagavę į jo užuominas, dabar slydo pro šalį, smigo kiaurai jį. Per vieną naktį jis virto vaiduokliu. Panorėjęs moters, turėjo išmokti jos siekti; dažnai tekdavo vienokiu ar kitokiu būdu ją pirkti.

Jis egzistavo, skatinamas nerimastingo palaidumo virpulio. Mezgė romanus su draugų žmonomis; kabino turistes uosto baruose ar „Club Italia"; miegojo su paleistuvėmis.

Su Soraja susipažino mažutėje, apytamsėje „Taktiškų palydovių" firmos įstaigoje su žaliuzėmis ant langų, kampuose sustatytais kambariniais augalais, ore tvyrančiu įsisenėjusiu tabako kvapu. Jos vardą rado „Egzotiškųjų palydovių" sąraše. Fotografijoje ji į plaukus įsisegusi raudoną kryžiažiedę, akių kampučiuose ryškėja plonutėlės raukšlelės. Prie fotografijos prierašas: „Tik popiet". Tai ir nulėmė jo pasirinkimą: įsivaizdavo kambarius užvertomis langinėmis, vėsią patalynę, vogtas pasimatymų valandas.

Nuo pat pradžių viskas buvo taip, kaip turi būti, kaip jis norėjo. Tiksliai taip. Po to visus metus nebereikėjo kreiptis į agentūrą.

Paskui tas nutikimas Šv. Jurgio gatvėje, tas susvetimėjimas. Soraja ir toliau ateina į pasimatymus, bet jis jaučia, kaip ji vėsta, virsdama paprasčiausia moterimi, o jis virsta eiliniu klientu.

Jis neblogai nutuokia, ką prostitutės tarpusavyje kalbasi apie nuolatinius klientus, ypač apie pagyvenusius vyrus. Jos pasakoja visokius nutikimus, juokiasi, tačiau retsykiais nusipurto, kaip nusipurto žmogus, vidury nakties vonioje aptikęs tarakoną. Netrukus ji dailiai, piktdžiugiškai purtysis, kalbėdama apie jį. Tai lemtis, jos nepavyks išvengti.

Ketvirtą ketvirtadienį po ano nutikimo, jam išeinant iš buto, Soraja ištaria žodžius, kurių jis jau seniai slapta tikėjosi.

– Mano motina susirgo. Pasiimsiu atostogų ir ją paslaugysiu. Kitą savaitę manęs čia nebus.

– Ar pasimatysim dar po savaitės?

– Negaliu pažadėti. Priklauso nuo to, kaip ji jausis. Geriau prieš tai paskambinkit.

– Aš nežinau telefono.

– Paskambinkit į agentūrą. Jie žinos.

Jis palaukia keletą dienų, paskui paskambina į agentūrą. Soraja? Soraja mus paliko, sako vyriškis. Ne, mes negalime jums duoti jos adreso, tai prieštarauja firmos taisyklėms. Gal norėtumėte susipažinti su kita mūsų palydove? Galite pasirinkti bet kurią iš „Egzotiškųjų" sąrašo – malaizietę, tailandietę, kinę, kokią tik norit.

Jis su kita Soraja – panašu, jog Soraja tapo populiariu *nom de commerce*, – praleidžia vakarą viešbučio kambaryje Ilgojoje gatvėje. Šiai Sorajai ne daugiau kaip aštuoniolika, ji nepatyrusi, jam atrodo netašyta.

– Tai kuo jūs užsiimat? – klausia ji nusimesdama drabužius.

– Eksportu-importu, – atsako jis.

– Ką jūs sakot, – reaguoja ji.

Jų fakultete atsiranda nauja sekretorė. Jis pakviečia ją papietauti restorane, diskretiškai toli nuo studentų miestelio, ir klausosi, kaip ji, valgydama krevečių salotas, skundžiasi sūnaus mokykla. Narkotikų prekeiviai slampinėja aplinkui mokyklos stadioną, sako ji, o policija ničnieko nedaro. Jiedu su vyru jau prieš trejus metus įsirašė į emigrantų sąrašą Naujosios Zelandijos konsulate.

– Jums buvo lengviau. Suprantat, gerai tada buvo ar blogai, bet jūs bent žinojot, kas ir kaip.

– Mums? – klausia jis. – Kas tie mes?

– Na, jūsų karta. Dabar žmonės patys renkasi, kokių įstatymų jie nori laikytis, o kokių ne. Tai anarchija. Kaip galima užauginti vaikus, kai aplink siautėja anarchija?

Jos vardas Donė. Kai jie susitaria susitikti antrą kartą, užvažiuoja pas jį ir užsiima seksu. Visiška nesėkmė. Ji spardosi, braižosi nagais ir taip įsiaudrina, kad galiausiai pasidaro jam visiškai atgrasi. Jis paskolina jai šukas, parveža į universitetą.

Po to pradeda jos vengti, stengiasi aplenkti jos darbo kabinetą. Ji iš pradžių vaidina įsižeidusią, paskui pradeda užgaulioti.

Jam reikėtų visa tai baigti, mesti tą žaidimą. Kažin, galvoja jis, kiek metų buvo Origenui, kai jis išsikastravo? Nelabai elegantiškas sprendimas, bet senatvė taip pat nėra elegantiška. Taip bent jau išsivaduoji nuo susikaupusio šlamšto ir gali visas mintis skirti tinkamiausiam seno žmogaus užsiėmimui: pasiruošimui mirčiai.

Ar galima kreiptis į gydytoją ir to paprašyti? Tikriausiai visai paprasta operacija: gyvūnams ją atlieka kiekvieną dieną, ir gyvūnai visai gerai išsikapsto, jei nekreipsime dėmesio į šiokius tokius liūdesio likučius. Nukerti ir užverži: jei turi skausmą malšinančių vaistų, tvirtą ranką ir šiek tiek atsainumo, gali pasidaryti pats, pagal vadovėlį. Vyras, sėdintis ant kėdės ir kapojantis save: bjaurus reginys, bet tam tikru požiūriu ne bjauresnis už tą patį vyrą, prakaituojantį ant moters kūno.

Tiesa, Soraja tebėra. Šitą epizodą reikėtų užbaigti. Tačiau jis sumoka seklių agentūrai, kad ją surastų. Po kelių dienų jau turi jos tikrą vardą, adresą, telefono numerį. Paskambina devintą ryto, kai namuose neturi būti nei vyro, nei vaikų.

– Soraja? – sako. – Čia Deividas. Kaip tu? Kada vėl pasimatysime?

Ji prabyla po ilgos tylos.

– Aš jūsų nepažįstu, – sako ji. – Jūs mane persekiojate. Aš jums prisakau niekada man čia nebeskambinti, niekada.

„Prisakau“. Ji norėjo pasakyti „įsakau“. Jį nustebina šaižus jos tonas: anksčiau nieko panašaus nebuvo girdėjęs. Nors ko kito gali tikėtis plėšrūnas, įsiveržęs į lapės urvą, į jos žinduklių buveinę?

Jis padeda ragelį. Pajunta lengvą pavydą jos vyrui, kurio niekada nėra matęs.

ANTRAS

Be ketvirtadienio interliudijų savaitė atrodo nyki tarsi dykuma. Būna dienų, kai jis tiesiog neturi kur dėtis.

Ilgiau užsisėdi universiteto bibliotekoje, skaito viską, ką randa apie Byrono pažįstamus bei draugus, papildo užrašus, kurių jau turi du storus aplankus. Jam patinka vėlyvos, tylios popietės skaitykloje, patinka iš bibliotekos eiti namo: vaiskus žiemos oras, drėgnos, blizgančios gatvės.

Vieną penktadienio vakarą jis eina namo ilguoju keliu per senuosius kolegijos sodus ir pastebi, kad priešais keliuku žingsniuoja viena jo studentė. Jos vardas Melani Aizeks, ji lanko jo paskaitas apie romantizmą. Ne geriausia

studentė, bet ir ne prasčiausia: gana gabi, tik trūksta susidomėjimo.

Ji eina koja už kojos; netrukus jis ją prisiveja.

– Labas, – sako.

Ji atsakydama nusišypso, linkteli galva, šypsena veikiau gudri, negu drovi. Ji mažutė ir liesa, trumpai kirptais juodais plaukais, plačiais, panašiais į kinės skruostikauliais, didelėmis tamsiomis akimis. Rengiasi visada iššaukiamai. Šiandien segi kaštonų rudumo mini sijonėlį, apsivilkusi garstyčių spalvos megztinį, mūvi juodas pėdkelnes; diržas papuoštas auksaspalviais bumbuliukais, panašūs rutuliukai įsegti į ausis.

Jis jaučiasi lengvai ja susižavėjęs. Nieko ypatinga: retą semestrą atsispiria vienos ar kitos studentės kerams. Keiptaunas: miestas, kupinas grožio, kupinas gražuolių.

Ar ji nujaučia, kad jį traukia? Turbūt. Moterys labai jautrios geismingo žvilgsnio svoriui.

Neseniai palyta; abipus keliuko teka srovelės, girdėti švelnus vandens čiurlenimas.

– Mano mėgstamiausias metų laikas ir valanda, – pastebi jis. – Ar jūs gyvenat netoliese?

– Kitapus gatvės. Gyvenu su drauge.

– Jūs iš Keiptauno?

– Ne, užaugau Džordže.

– Mano namai čia pat. Gal galėčiau jus pakviesti išgerti?

Trumpa, atsargi tyla.

– Gerai. Bet pusę aštuntos turiu būti namie.

Tiesiai iš sodų jie įeina į tylų gyvenamąjį kvartalą, kuriame jis gyvena pastaruosius dvylika metų – pradžioje su Rozalinda, vėliau, po skyrybų, vienas.

Jis atrakina vartelius, paskui duris, įleidžia merginą vidun. Uždega šviesas, paima jos krepšį. Jos plaukuose lietaus lašai. Jis spokso, atvirai pakerėtas. Ji nuleidžia akis, apdovanoja jį ta pačia slapta, gal net koketiška šypsenėle.

Virtuvėje jis atidaro butelį „Meerlust", išdėlioja lėkštėje sausainius ir sūrį. Jam grįžus, ji stovi prie knygų lentynos ir palenkusi galvą skaito pavadinimus. Jis uždeda muziką: Mozarto kvintetą klarnetui.

Vynas, muzika: ritualas, kurį vyrai ir moterys atlieka vieni kitiems. Ritualai – nieko blogo, jie sukurti tam, kad padėtų lengviau įveikti nejaukias fazes. Bet mergina, kurią jis parsivedė namo, ne tik trimis dešimtimis metų jaunesnė: ji studentė, jo studentė, o jis jos dėstytojas. Kad ir kas dabar tarp jų įvyktų, vėliau jiedviem teks susitikti kaip mokytojui ir mokinei. Ar jis tam pasirengęs?

– Kaip jums patinka mano kursas? – klausia jis.

– Man patiko Blake'as. Patiko tas Wonderhornas.

– Wunderhornas.

– Dėl Wordswortho neinu iš proto.

– Man neturėtumėt to sakyti. Wordsworthas buvo vienas iš mano mokytojų.

Tai tiesa. Kiek tik prisimena, jo sieloje aidi „Preliudijos" harmonija.

– Gal kursui baigiantis sugebėsiu jį įvertinti. Gal įsigilinsiu ir pamėgsiu.

– Gal. Bet kiek man teko patirti, poezija arba prabyla tau iš karto, arba lieka nebyli. Tai tarsi apreiškimo pliūpsnis ir tokia pat staigi reakcija. Tarsi žaibas. Arba įsimylėjimas.

Tarsi įsimylėjimas. Ar jaunuoliai dar įsimyli vieni kitus, o gal dabar šis mechanizmas baigia išnykti, atrodo nereikalingas, senamadiškas tarsi garvežys? Jis to nebežino, nebesusivokia. Gal įsimylėjimas jau nebemadingas, o gal dešimtis kartų spėjo išeiti iš mados ir vėl sugrįžti – iš kur jam žinoti.

– Ar jūs rašot eilėraščius? – klausia jis.

– Rašiau, kai mokiausi mokykloje. Nelabai sekėsi. Dabar nebeturiu laiko.

– O aistros? Ar turite kokių literatūrinių aistrų?

Ji suraukia kaktą, išgirdusi keistą žodį.

– Antrame kurse studijavome Adrienne Rich ir Tonė Morrson. Ir Alice Walker. Buvau visai susidomėjusi. Bet aistra to tikrai nepavadinčiau.

Štai kaip: beaistrė būtybė. Gal ji taip jį perspėja, itin subtiliu būdu?

– Ketinu paruošti šiokią tokią vakarienę, – sako jis. – Gal palaikysit kompaniją? Viskas bus labai paprasta.

Atrodo, ji dvejoja.

– Nagi! – ragina jis. – Sutikit!

– Gerai. Bet pirmiausia turiu paskambinti.

Ji kalba telefonu ilgiau, negu jis tikėjosi. Iš virtuvės jis girdi jos murmėjimą, pauzes.

– Kokie jūsų ateities planai? – klausia jis po to.

– Scenografija ir dizainas. Diplominį rengiu teatre.

– O kodėl sugalvojote išklausyti romantizmo poezijos kursą?

Ji svarsto raukydama nosį.

– Pasirinkau jį daugiausia dėl atmosferos, – atsako. – Nenorėjau dar kartą klausytis apie Šekspyrą. Šekspyro kursą turėjau pernai.

Vakarienė, kurią jis ruošia, išties paprasta: makaronai *tagliatelle* su ančiuviais ir grybų padažu. Jis leidžia jai susmulkinti grybus. Šiaip ji sėdi ant kėdės ir žiūri, kaip jis gamina. Valgo valgomajame, atsidaro antrą butelį vyno. Ji nesivaržo. Tokia liesutė, o apetitas kaip reikiant.

– Ar jūs visados pats gaminat maistą? – klausia ji.

– Aš gyvenu vienas. Jei negaminsiu, niekas už mane to nepadarys.

– Nekenčiu gaminti. Nors gal turėčiau išmokti.

– Kam? Jei tikrai nekenčiat, ištekėkit už vyro, kuris mėgsta gaminti.

Jiedu abu įsivaizduoja, kaip tai būtų: jauna, ekscentriškai apsirengusi žmona, apsikarsčiusi ryškiais papuošalais, įžengia pro buto duris ir nekantriai uodžia orą; bespalvis, teisingai pasirinktas vyras su prijuoste stovi virtuvėje ir maišo garuojantį puodą. Apsikeitimas vaidmenimis: buržuazinės komedijos siužetas.

– Tai ir viskas, – sako jis, kai dubuo ištuštėja. – Deserto nėra, nebent norėtumėt obuolio ar jogurto. Atsiprašau, aš nežinojau, kad turėsiu viešnią.

– Buvo labai skanu, – sako ji, išgeria vyno likučius, keliasi. – Ačiū.

– Dar neikit. – Jis paima ją už rankos ir nuvedęs pasodina ant sofos. – Noriu jums kai ką parodyti. Ar mėgstate šokį? Ne šokti, o šokį? – Jis įkiša vaizdajuostę į grotuvą. –

Šitą filmą sukūrė žmogus, vardu Normanas Melazenas. Gana seniai. Radau jį bibliotekoje. Pažiūrėkit, pasakysit, kaip jums pasirodys.

Susėdę greta jie žiūri filmą. Du šokėjai plikoje scenoje atlieka šokio judesius. Filmuota stroboskopine kamera, figūras seka judesių vaiduokliai, kurie skleidžiasi joms iš paskos tarsi sparnai. Šitą filmą jis pirmąkart pamatė prieš ketvirtį amžiaus, tačiau ir dabar jaučiasi jo pakerėtas: dabarties akimirka ir tos akimirkos praeitis, beveik išnykusi, pagauta toje pačioje erdvėje.

Jis nori, kad ir mergina būtų pakerėta. Bet jaučia, kad taip nėra.

Filmui pasibaigus ji pakyla ir ima vaikščioti po kambarį. Pakelia pianino antvožą, paliečia vidurinės oktavos do.

– Jūs grojate? – klausia jo.

– Truputį.

– Klasiką ar džiazą?

– Deja, džiazo ne.

– Man ką nors pagrosit?

– Ne dabar. Seniai negrojau. Kitą kartą, kai būsim geriau pažįstami.

Ji įkiša galvą į jo kabinetą.

– Galima pažiūrėti? – klausia.

– Uždekit šviesą.

Jis uždeda dar muzikos: Scarlatti sonatas, kačių muziką.

– Turite krūvą knygų apie Byroną, – sako ji, išėjusi iš kabineto. – Jūs jį labai mėgstat?

– Dabar apie jį rašau. Apie jo gyvenimą Italijoje.

– Bet juk jis jaunas mirė?

– Trisdešimt šešerių. Jie visi jauni mirė. Arba išseko. Arba išprotėjo ir buvo uždaryti į beprotnamius. Tik Byronas mirė ne Italijoje. Jis mirė Graikijoje. Į Italiją išvyko bėgdamas nuo skandalo, ten kurį laiką gyveno. Įsikūrė. Patyrė paskutinį rimtą meilės romaną. Anais laikais daug anglų važiuodavo į Italiją. Jie manė, kad italai išsaugojo nesugadintą prigimtį. Kad jie ne taip paiso sąlyginumų, kad yra aistringesni.

Ji dar kartą apeina kambarį.

– Čia jūsų žmona? – klausia, sustojusi priešais įrėmintą fotografiją, stovinčią ant kavos staliuko.

– Motina. Čia ji dar jauna.

– Jūs vedęs?

– Buvau. Dukart. Bet dabar nevedęs. – Nesako: dabar tenkinuosi tuo, kas pasitaiko. Nesako: dabar tenkinuosi paleistuvėmis. – Gal pasiūlyti jums ko nors stipresnio?

Ji nenori nieko stipresnio, bet sutinka, kad jai į kavą būtų įpilta viskio. Jai gurkšnojant, jis pasilenkia ir paliečia jos skruostą.

– Tu labai daili, – sako jis. – Noriu pasiūlyti tau vieną avantiūrą. – Vėl ją paliečia. – Pasilik. Pernakvok pas mane.

Ji nemirksėdama žiūri į jį virš puodelio krašto.

– Kodėl?

– Nes taip reikia.

– Kodėl reikia?

– Kodėl? Todėl, kad moters grožis nepriklauso jai vienai. Tai dalis jos indėlio į pasaulį. Ji privalo juo dalytis.

Jo ranka tebeliečia jos skruostą. Ji neatsitraukia, bet ir nesiglaudžia.

– O jei aš ir taip juo dalijuosi? – Balsas vos vos išduoda, kad jai trūksta kvapo. Jaudulys, visad jaudulys jausti, kad tavęs trokšta: malonus jaudulys.

– Tada turėtum dalytis dosniau.

Sklandžios frazės, senos kaip pats gundymas. Tačiau šią akimirką jis jomis tiki. Ji nepriklauso sau. Grožis sau nepriklauso.

– Mes trokštame, kad grožio vis gausėtų, – sako jis, – kad niekad nenuvystų grožio rožė.

Netikęs ėjimas. Jos šypsena netenka žaismingumo, judrumo. Pentametras, kurio ritmas taip sėkmingai pagelbėjo pasaldyti žalčio žodžius, paverčia juodu svetimais. Jis ir vėl mokytojas, knygų žmogus, kultūros lobių sergėtojas. Ji pastato puodelį ant stalo.

– Turiu eiti, manęs laukia.

Debesys išsisklaidė, šviečia žvaigždės.

– Gražus vakaras, – sako jis, atrakindamas sodo vartelius. Ji nepakelia akių. – Palydėti tave namo?

– Ne.

– Gerai. Labos nakties. – Jis ištiesia rankas, apglėbia ją. Vieną akimirką pajunta mažas jos krūtis. Paskui ji išslysta iš jo glėbio ir nueina.

TREČIAS

Tuo jis turėtų viską baigti. Bet nebaigia. Sekmadienio rytą atvažiuoja į miegantį studentų miestelį ir atsirakina fakulteto sekretoriatą. Iš spintos išsitraukia Melani Aizeks asmens bylą ir užsirašo duomenis: namų adresą, Keiptauno adresą, telefono numerį.

Surenka numerį. Atsiliepia moters balsas.

– Melani?

– Tuoj pakviesiu. Kas prašo?

– Pasakykit, kad Deividas Luris.

Melanija – melodija: apgaulingas rimas. Šis vardas jai netinka. Geriau pakeistas. Melani – tamsioji.

– Alio?

Viename žodyje jis išgirsta visas jos abejones. Ji per jauna. Nežinos, ką su juo daryti; reikėtų palikti ją ramybėje. Tačiau kažkas jį užvaldė. Grožio rožė: eilėraštis persmelkia kiaurai, tarsi strėlė. Ji sau nepriklauso; gal ir jis pats nepriklauso sau.

– Pagalvojau, gal norėsi išeiti papietauti, – sako jis. – Užvažiuočiau tavęs paimti apie kokią dvyliktą.

Ji dar turi laiko sumeluoti, kaip nors išsisukti. Bet yra pernelyg sumišusi, todėl praleidžia tinkamą akimirką.

Kai jis privažiuoja, ji jau stovi ir laukia prie daugiabučio namo. Mūvi juodas pėdkelnes, apsivilkusi juodą megztinį. Jos klubai siauri tarsi dvylikametės.

Jis ją nusiveža į Hauto įlanką, prie uosto. Važiuodamas stengiasi išsklaidyti jos sutrikimą. Klausia, kokius dalykus ji dar studijuoja. Vaidina spektaklyje, atsako ji. Tai vienas iš reikalavimų diplomui gauti. Repeticijos suėda labai daug laiko.

Restorane ji neturi apetito, niūriai spokso į jūros tolumą.

– Ar kas negerai? Gal nori man pasakyti?

Ji papurto galvą.

– Nerimauji dėl mūsų?

– Gal, – atsako ji.

– Be reikalo. Aš viskuo pasirūpinsiu. Neleisiu, kad nueitume per toli.

Per toli. Ką reiškia nueiti per toli, smarkiai per toli, tokiuose reikaluose? Ar jos „per toli“ toks pats, kaip jo „per toli“?

Pradėjo lyti: virpuliuojantys vandens lakštai užstoja tuščią įlanką.

– Gal jau važiuojam? – klausia jis.

Parsiveža ją namo. Ant svetainės grindų, į langus barbenant lietui, jis ją myli. Jos kūnas aiškus, paprastas, savotiškai tobulas; ji iki pat galo išlieka pasyvi, tačiau jam šis veiksmas malonus, toks malonus, kad tiesiai nuo pojūčių viršūnės sminga į visišką užmarštį.

Kai atsipeikėja, lietus jau nustojęs. Mergina guli po juo užmerkusi akis, po galva pasidėjusi suglebusias rankas, truputį suraukta kakta. Jo rankos po grubaus mezgimo megztiniu, apglėbusios jos krūtis. Jos pėdkelnės ir kelnaitės susiraizgiusios į mazgą, numestos ant grindų; jo kelnės nusmukusios iki kelių. „Po audros", – galvoja jis: gryniausias Georgas Groszas.

Ji nusisuka, išsilaisvina, susirenka drabužius, išeina iš kambario. Po kelių minučių grįžta jau apsirengusi.

– Man reikia eiti, – sušnibžda. Jis nemėgina jos sulaikyti.

Kitą rytą nubunda apimtas giliausio pasitenkinimo, kuris nepraeina. Melani auditorijoje nėra. Iš savo kabineto paskambina į gėlių parduotuvę. Rožių? Ne, rožių gal ne. Užsako gvazdikų.

– Raudonų ar baltų? – klausia moteris.

Raudonų? Baltų?

– Atsiųskit dvylika rausvų, – sako jis.

– Dvylikos rausvų neturėsiu. Gal pasiųsti įvairių?

– Pasiųskit įvairių, – sutinka jis.

Visą antradienį lyja iš tamsių debesų, atplaukusių virš miesto iš vakarų. Baigiantis darbo dienai jis eina per Komunikacijos fakulteto vestibiulį ir pamato ją tarpduryje su grupele kitų studentų, laukiančių, kol aprims liūtis. Prieina prie jos iš už nugaros, uždeda ant peties ranką.

– Palauk čia, – sako. – Parvešiu tave namo.

Grįžta nešinas skėčiu. Eidamas per aikštę automobilių aikštelės link, prisitraukia ją arčiau, norėdamas geriau pridengti nuo lietaus. Staigus vėjo gūsis išverčia skėtį; jiedu nerangiai bėga prie automobilio.

Ji vilki slidų geltoną lietpaltį; įsėdusi į automobilį, nusimeta kapišoną. Jos veidas išraudęs; jis jaučia, kaip kilnojasi jos krūtinė. Ji nulaižo nuo viršutinės lūpos lietaus lašą. „Vaikas! – pagalvoja jis – Visiškas vaikas! Ką aš darau?“ Ir vis tiek širdį nudiegia geismas.

Jie važiuoja tirštame vėlyvos popietės automobilių sraute.

– Vakar tavęs pasigedau, – sako jis. – Ar nieko neatsitiko?

Ji neatsako, tik spokso į valytuvus.

Sustojęs prie raudonos šviesos, jis rankomis suima šaltą jos delną.

– Melani! – sako, stengdamasis kalbėti nerūpestingai. Bet jis nebemoka vilioti. Balsas, kurį girdi, veikiau primena tėvo įkalbinėjimus, ne meilužio gundymus.

Sustabdo automobilį prie jos namo.

– Ačiū, – sako ji, atsidarydama dureles.

– Nepakviesi užeiti?

– Atrodo, mano kambario draugė namie.

– O šį vakarą?

– Šį vakarą man repeticija.

– Tai kada vėl tave pamatysiu?

Ji neatsako.

– Ačiū, – pakartoja ir išslysta iš automobilio.

Trečiadienį ji vėl auditorijoje, sėdi įprastoje vietoje. Paskaitos tema ta pati – Wordswortho „Preliudija", šeštoji knyga, poetas Alpėse.

– *Nuo plikos keteros,* – garsiai skaito jis,

mes pirmąkart išvydom

Apnuogintą Monblano viršūnę, ir nuliūdom,

Prieš akis pamatę besielį vaizdinį,

Kuris užgožė mūsų gyvą mintį,

*Ir jos daugiau nebus.**

– Tai štai. Didingas baltasis kalnas, Monblanas, tampa nusivylimo priežastimi. Kodėl? Pradėkime nuo neįprasto veiksmažodžio *užgožė*. Ar kuris nors iš jūsų pažiūrėjote žodyne, ką jis reiškia?

Tyla.

– Jei būtumėte pažiūrėję, būtumėte pamatę, kad *užgožti* reiškia ką nors užstoti, pranokti. Priešdėlis *už* reiškia, kad veiksmas atliktas iki galo; *užgožti* reiškia baigti gožti. Debesys išsisklaidė, rašo Wordsworthas, prieš akis atskleisdami kalno viršūnę, ir mes nuliūdome ją pamatę. Keista keliautojo po

* Pažodinis vertimas.

Alpes reakcija. Kas sukėlė liūdesį? Ogi, sako jis, besielis vaizdas, paprastas atspindys akies tinklainėje, užgožė tai, kas anksčiau buvo gyva mintis. Kokia buvo toji gyva mintis?

Vėl tyla. Net oras, kuriame jis kalba, tvyro abejingas tarsi paklodė. Žmogus žiūri į kalną: kam tos komplikacijos, norėtų pasiskųsti jie? Ką jis gali jiems atsakyti? Ką jis sakė Melani aną pirmą vakarą? Kad be apreiškimo pliūpsnio niekas neegzistuoja. Ar šioje auditorijoje yra vietos apreiškimo pliūpsniui?

Jis meta į ją skubų žvilgsnį. Ji sėdi nuleidusi galvą, įsigilinusi į tekstą, ar bent taip atrodo.

– Tas pats žodis, *užgožė*, pakartojamas po kelių eilučių. Užgožimas, užstojimas yra vienas iš giliausių Alpių temos motyvų. Didžiuosius sielos archetipus, grynąsias idėjas užgožia paprasti jusliniai vaizdiniai. Tačiau mes negalime kasdien gyventi grynųjų idėjų srityje, apsitūloję ir atsiriboję nuo juslinių išgyvenimų. Neverta klausti: kaip išsaugoti gryną vaizduotę, apginti ją nuo tikrovės antpuolių? Klausimas turi būti kitoks: ar galime surasti būdą, kaip jas suderinti? Pažvelkime į 599-ąją eilutę. Wordsworthas rašo apie juslinio suvokimo ribotumą. Apie tai mes jau esame kalbėję. Kai juslių organai pasiekia savo galios ribas, jų šviesa ima blėsti. Tačiau prieš pat užgesdama toji šviesa paskutinį kartą plyksteli aukštyn, tarsi žvakė, ir leidžia mums dirstelėti į neregimybę. Ši vieta sudėtinga. Ko gero, ji net prieštarauja Monblano akimirkai. Tačiau atrodo, kad Wordsworthas apčiuopomis siekia pusiausvyros: ne grynosios idėjos, apsigaubusios debesimis, ne regimojo vaizdinio, išdeginto akies tinklainėje, sukrečian-

čio ir nuviliančio tikrovišku, pragmatišku ryškumu, bet kiek galima laikinesnio juslinio vaizdinio, galinčio sužadinti, aktyvuoti idėją, glūdinčią sielos atminties gelmėse.

Jis nutyla. Bukas abejingumas. Jis pasakė per daug ir per greit. Kaip juos susigrąžinti? Kaip ją susigrąžinti?

– Tai primena įsimylėjimą, – sako jis. – Jei būtumėt akli, turbūt neįsimylėtumėt. Bet jei tai įvyko, ar tikrai norėsit stebėti savo mylimąją šaltai ir aiškiai, kaip tai daro regos aparatas? Jums, ko gero, patiems naudingiau užmesti šydą ant savo žvilgsnio, kad išsaugotumėte archetipinį, dievišką mylimosios pavidalą.

Wordsworthas apie tai tikrai nerašė, bet studentai bent jau pagyvėja. „Archetipai? – sako jie patys sau. – Deivės? Ką jis čia kalba? Ką tas senis išmano apie meilę?"

Užplūsta atmintis: ta akimirka ant grindų, kai jis užvertė jos megztinį ir apnuogino dailias, tobulas mažas krūtis. Ji pirmą kartą pakelia akis; jos žvilgsnis susitinka su jo ir akinamai aiškiai viską pamato. Sutrikusi ji nuleidžia galvą.

– Wordsworthas rašo apie Alpes, – sako jis. – Mūsų šalyje nėra Alpių, bet mes turime Drakensbergą, turime šiek tiek mažesnį Stalo kalną, į kurį kopiame sekdami poetais, vildamiesi išgyventi panašią į Wordswortho apreiškimo akimirką, apie kurią tiek daug prisiklausėme. – Dabar jis kalba tik kad kalbėtų, tik norėdamas prisidengti. – Bet tokios akimirkos neišgyvensime, jei mūsų žvilgsnis nebus nukreiptas į didžiuosius vaizduotės archetipus, kuriuos puoselėjame savyje.

Pakaks! Jam bloga nuo savo balso skambesio, jam gaila jos, priverstos klausytis šių užmaskuotų prisipažinimų.

Jis paleidžia studentus, o pats pasilieka auditorijoje, tikėdamasis pasikalbėti su ja. Bet ji išsmunka kartu su visais.

Prieš savaitę ji buvo tik viena iš daugelio dailių merginų, sėdinčių jo paskaitoje. Dabar ji įėjo į jo gyvenimą, įėjo ir alsuoja jame.

Studentų profsąjungos salėje tvyro tamsa. Niekieno nepastebėtas jis įeina ir atsisėda paskutinėje eilėje. Išskyrus pliktelėjusį vyriškį sargo drabužiais, sėdintį keliomis eilėmis arčiau, jis yra vienintelis žiūrovas.

„Saulėlydis *Gaublio* salone" taip vadinasi pjesė, kurią jie repetuoja, komedija iš šių laikų Pietų Afrikos gyvenimo, veiksmas vyksta Hilbrou kirpykloje Johanesburge. Scenoje kirpėjas, įkyriai demonstruojantis homoseksualumą, aptarnauja dvi klientes, baltąją ir juodąją. Visi trys be paliovos plepa: juokauja, įžeidinėja vienas kitą. Atrodo, jog svarbiausiu meniniu principu laikomas katarsis – visi grubūs įsisenėję prietarai išvelkami į dienos šviesą ir nuplaunami juoko papliūpomis.

Į sceną išeina ketvirta veikėja, mergina, apsiavusi batus aukštomis platformomis, susisukusi plaukus į daugybę smulkių garbanėlių.

– Prisėsk, aukseli, aš tuoj tave paimsiu, – sako kirpėjas.

– Aš atėjau dėl darbo, – atsako ši, – jūs davėt skelbimą.

Ji kalba ryškiu afrikanerių akcentu; tai Melani.

– Ag, tai čiupk šluotą ir imkis darbo, – sako kirpėjas.

Ji paima šluotą ir krypčiodama tipena per sceną, stumdama šluotą priešais save. Šluota įsipina į elektros laidus.

Tuo momentu turėtų tvykstelėti elektros išlydis, po kurio visi imtų spiegti ir lakstyti it paklaikę, bet kažkas nutinka ir sinchronizacija nenusiseka. Režisierė ryžtingais žingsniais užlekia ant scenos, jai iš paskos seka juodos odos drabužiais apsitaisęs jaunuolis, kuris ima knebinėti kištukinį lizdą.

– Reikia gyviau, – sako režisierė. – Nuotaika turi būti kaip brolių Marxų filme. – Ji pasisuka į Melani. – Aišku?

Melani linkteli.

Priešais sėdėjęs sargas pakyla ir sunkiai atsiduses išeina iš salės. Jam irgi reikėtų eiti. Netikęs darbas – sėdėti tamsoje ir šnipinėti merginą (nejučiomis į galvą ateina žodžiai *varvinti seilę*). Bet juk visi seniai, į kurių gretas jis netrukus įsilies, valkatos ir perėjūnai dėmėtais lietpalčiais, suskilusiais dirbtiniais dantimis ir plaukuotomis ausų angomis, kitados buvo Dievo vaikai lieknomis galūnėmis ir tyromis akimis. Ar galima juos kaltinti, kad iš paskutiniųjų laikosi įsitvėrę savo vietos saldžioje juslių puotoje?

Scenoje vėl prasideda veiksmas. Melani stumteli šluotą. Sprogimas, šviesos tvyksnis, siaubo klyksmai.

– Aš nekalta, – kiauksi Melani. – My *gats*, kodėl aš turiu būti dėl visko kalta?

Jis tyliai atsistoja ir paskui sargą išeina į lauke tvyrančią tamsą.

Kitą popietę ketvirtą valandą jis jau prie jos buto. Ji atidaro duris, vilkėdama susiglamžiusius teniso marškinėlius, dviratininkės trumpikes, įsispyrusi juokingų graužikų pavidalo šlepetes, kurios jam atrodo paikos ir neskoningos.

Jis jos neperspėjo; ji pernelyg apstulbusi ir nesipriešina įsibrovėliui, kuris veržiasi pas ją. Kai jis ją apkabina, jos rankos ir kojos sulinksta tarsi paleistos marionetės. Sunkūs, tarsi vėzdo smūgis, žodžiai tranko švelnų jos ausies išlinkį.

– Ne, ne dabar! – sako ji, stengdamasi ištrūkti. – Tuoj grįš mano pusseserė!

Tačiau jo niekas nesustabdys. Jis nusineša ją į miegamąjį, nubraukia nuo kojų kvailas šlepetes, bučiuoja pėdas, apstulbęs nuo jausmų, kuriuos ji žadina. Jie kažkaip susiję su jos pasirodymu scenoje: su peruku, kraipomu užpakaliu, grubia tartimi. Keista meilė! Tačiau aiškiai sukelta Afroditės, jūros putų deivės, jokių abejonių.

Ji nesipriešina. Tik stengiasi nusigręžti: nusuka lūpas, nugręžia akis. Leidžiasi paguldoma ant lovos ir nurengiama. Net padeda, pakelia rankas, paskui klubus. Ją purto lengvi šalčio virpuliukai; vos likusi nuoga, tuoj palenda po dygsniuota antklode, įsirausia tarsi kurmis į olą ir atsuka jam nugarą.

Tai ne išprievartavimas, ne visai, bet jis vis tiek negeidžiamas, visa esybe negeidžiamas. Galima pagalvoti, kad ji tiesiog nutarė atsiriboti, trumpam savyje numirti, kaip triušis, kurio gerklę sukando lapės dantys. Tada viskas, kas bus jai daroma, įvyks, taip sakant, toli nuo jos.

– Polina gali sugrįžti bet kurią akimirką, – sako ji, kai viskas pasibaigia. – Labai prašau. Tau reikia eiti.

Jis paklūsta, bet vėliau, priėjęs automobilį, pasijunta užplūstas tokio vienišumo, tokio nuobodulio, kad sudrimba prie vairo ir negali pajudėti.

Klaida, milžiniška klaida. Jis neabejoja, kad šią akimirką Melani stengiasi nusivalyti viską, kas buvo, nusivalyti jį. Jis mato, kaip ji leidžia vandenį, lipa į vonią, užsimerkusi tarsi lunatikė. Jis ir pats norėtų įlipti į savo vonią.

Moteris kresnomis kojomis ir griežtu verslininkės kostiumėliu praeina pro automobilį ir įeina į namą. Ar tai ta pusseserė Polina, kambario draugė, kurios pasmerkimo taip bijo Melani? Jis sukaupia jėgas ir nuvažiuoja.

Kitą dieną jos paskaitoje nėra. Gaila, nes kaip tik tą dieną visi rašo semestro vidurio testą. Vėliau, kai jis pildo žurnalą, pažymi ją buvus paskaitoje ir įrašo įvertinimą – septyniasdešimt balų. Puslapio apačioje pieštuku pasižymi: „Laikinas įvertinimas“. Septyniasdešimt – vidutiniškas rezultatas, nei gerai, nei blogai.

Ji nesirodo visą kitą savaitę. Jis paskambina kartą, kitą, tačiau niekas neatsako. Staiga sekmadienio vidurnaktį suskamba jo durų skambutis. Tai Melani, nuo galvos iki kojų apsirengusi juodai, su mažute juoda megzta kepuraite. Jos veidas įsitempęs: jis pasirengia piktiems žodžiams, scenai.

Scenos nėra. Tiesą sakant, ji atrodo veikiau sutrikusi.

– Ar galiu šiąnakt čia pernakvoti? – sušnibžda vengdama jo žvilgsnio.

– Žinoma, žinoma. – Jo širdį užplūsta palengvėjimas. Ištiesia rankas, apglėbia ją, priglaudžia prie savęs – šaltą ir sustingusią. – Įeik, aš tuoj išvirsiu arbatos.

– Ne, nereikia arbatos, nieko nereikia, aš baisiai pavargusi, man tik reikia pamiegoti.

Jis pakloja jai lovą buvusiame dukters kambaryje, pabučiuoja linkėdamas labos nakties, palieka vieną. Kai po pusvalandžio grįžta, ji miega it negyva, nenusirengusi. Jis nuauna jai batus, užkloja.

Septintą ryto, kai pradeda čirškėti pirmieji paukščiai, jis pabeldžia į duris. Ji nemiega, guli užsitraukusi antklodę iki smakro, atrodo nuvargusi.

– Kaip jautiesi? – klausia jis.

Ji gūžteli pečiais.

– Ar kas nutiko? Nori pasikalbėti?

Ji tylomis papurto galvą.

Jis prisėda ant lovos, prisitraukia ją artyn. Jo glėbyje ji ima sielvartingai kūkčioti. Ir vis tiek jis pajunta dilgtelint geismą.

– Nieko, nieko, – kužda stengdamasis ją paguosti. – Papasakok, kas tau nutiko. – Vos nepasako: „Papasakok tėtukui, kas nutiko."

Ji susikaupia ir mėgina kalbėti, bet jai užgula nosį. Jis suranda popierinę nosinę.

– Ar galiu čia truputį pabūti? – klausia ji.

– Pabūti čia? – atsargiai pakartoja jis. Ji liovėsi verkusi, bet kūną dar purto ilgi sielvarto drebuliai. – Ar manai, kad tai patogu?

Ji nesako, patogu tai ar ne. Tik prisispaudžia dar stipriau, jos veidas šildo jam pilvą. Antklodė nuslysta; ji lieka tik su kelnaitėmis ir marškinėliais.

Ar ji supranta, ką šią akimirką daro?

Kai jis žengė pirmą žingsnį, anąkart kolegijos soduose, manė, jog tai bus greitas lengvas romanas – lengvai užsiplieskęs, lengvai užgesęs. Dabar ji – jo namuose, o tai žada įvairiausias komplikacijas. Kokį žaidimą ji žaidžia? Jam derėtų pasisaugoti, tas visiškai aišku. Bet jam nuo pat pradžių derėjo saugotis.

Jis išsitiesia šalia jos ant lovos. Visų mažiausiai pasaulyje jam reikia, kad Melani Aizeks apsigyventų jo namuose. Tačiau šį rytą tokia mintis svaigina. Kiekvieną vakarą ji bus čia; kiekvieną naktį jis galės va taip įslysti pas ją į lovą, įslysti į ją. Žmonės netrukus sužinos, jie visad sužino; bus apkalbų, gal net kils skandalas. Bet ar tai svarbu? Sąmoningumo liepsnelė paskutinį kartą plyksteli ir užgęsta. Jis pastumia šalin patalus, ištiesia ranką, glosto jos krūtis, sėdmenis.

– Aišku, kad gali čia pabūti, – murma. – Aišku, gali.

Už dvejų durų, jo miegamajame, suskamba žadintuvas. Ji nusigręžia nuo jo, užsitraukia antklodę ant pečių.

– Man reikia eiti, – sako jis. – Turiu paskaitas. Pasistenk dar pamiegoti. Grįšiu vidudienį, tada pakalbėsim. – Jis glosto jos plaukus, bučiuoja kaktą. Meilužė? Duktė? Kuo ji širdies gilumoje stengiasi tapti? Ką ji jam siūlo?

Kai vidudienį grįžta, ji jau atsikėlusi, sėdi virtuvėje prie stalo, valgo skrebučius su medumi ir geria arbatą. Atrodo, jog ji savo namuose.

– Na va, – sako jis, – jau daug geriau atrodai.

– Kai išėjai, aš dar pamiegojau.

– Tai gal dabar pasakysi, kas nutiko?

Ji vengia jo akių.

– Ne dabar, – sako. – Man reikia eiti, jau vėluoju. Kitą kartą paaiškinsiu.

– O kada bus kitas kartas?

– Šį vakarą, po repeticijos. Ar gerai?

– Taip.

Ji pakyla, nuneša puodelį ir lėkštutę į plautuvę (bet neišplauna), atsisuka į jį.

– Ar tikrai gerai? – klausia.

– Taip, viskas gerai.

– Norėjau tau pasakyti, aš praleidau daug paskaitų, bet tas spektaklis man suryja visą laiką.

– Suprantu. Nori pasakyti, kad vaidybai teiki pirmenybę. Būtų buvę neblogai, jei būtum anksčiau paaiškinusi. Ar rytoj ateisi į paskaitą?

– Taip. Pažadu.

Ji pažada, bet pažado laikytis nepriversi. Jis sunerimęs, suirzęs. Ji netikusiai elgiasi, per daug sau leidžia; mokosi jį išnaudoti ir veikiausiai išnaudos dar labiau. Tiesa, ji daug sau leido, bet jis sau leido dar daugiau; ji elgiasi netikusiai, bet jis elgėsi dar blogiau. Visą tą laiką, kai jie drauge, jei išvis jie yra drauge, vedlys – jis, ji seka iš paskos. Negalima to pamiršti.

KETVIRTAS

Jie dar kartą mylisi lovoje jo dukters kambaryje. Jam gera, taip pat kaip pirmą kartą; jis jau pradeda pažinti jos kūno judesius. Ji greita ir godi patirties. Jis nejunta dar išsiskleidusio seksualinio potraukio, bet tik todėl, kad ji jauna. Atmintyje iškyla viena akimirka, kai ji koja užkabina jo sėdmenis ir prisitraukia artyn: junta įsitempiančias jos šlaunies sausgysles, ir staiga jį užplūsta džiaugsmas ir geismas. Kas žino, galvoja jis: gal, nepaisant nieko, yra šiokia tokia ateitis.

– Ar tu dažnai darai tokius dalykus? – klausia ji po visko.

– Kokius dalykus?

– Miegi su savo studentėmis. Ar miegojai su Amanda?

Jis neatsako. Amanda yra kita jo studentė, gležna blondinė. Amanda jo nė kiek nedomina.

– Kodėl tu išsiskyrei? – klausia ji.

– Aš išsiskyręs du kartus. Du kartus vedęs, du kartus išsiskyręs.

– Kas atsitiko tavo pirmai žmonai?

– Tai ilga istorija. Papasakosiu kada nors kitą kartą.

– Ar turi nuotraukų?

– Aš nerenku nuotraukų. Nerenku moterų.

– Ir aš nesu tavo rinkinyje?

– Ne, žinoma, ne.

Ji atsikelia, žingsniuoja po kambarį, nesidrovėdama rankioja drabužius, tarsi būtų viena. Jis pratęs, kad moterys nusirengdamos ir apsirengdamos būtų baikštesnės. Bet moterys, prie kurių jis pratęs, ne tokios jaunos, ne taip tobulai sudėtos.

Tą pačią popietę kažkas pabeldžia į jo kabineto duris; įeina jaunuolis, kurio jis anksčiau nėra matęs. Nekviestas atsisėda, žvilgsniu apmeta kambarį, pritariamai linkteli knygų spintoms.

Jis aukštas ir gyslotas, su plona ožio barzdele ir auskaru; apsirengęs juodos odos švarku ir juodos odos kelnėmis. Atrodo vyresnis už daugumą studentų; jo išvaizda žada bėdas.

– Tai tu tas profesorius, – sako jis. – Profesorius Deividas. Melani man apie tave pasakojo.

– Štai kaip. Ir ką ji papasakojo?

– Kad tu ją dulkini.

Ilga tyla. Mat kaip, galvoja jis: ratas apsisuko. Turėjau pats tai suprasti: tokia mergina negali būti laisva.

– Kas jūs toks? – klausia jis.

Lankytojas nekreipia dėmesio į klausimą.

– Manai, kad tu labai gudrus, – tęsia jis. – Tikras donžuanas. Manai, išliksi toks pats gudrus, kai žmona sužinos, ką išdarinėji?

– Pakaks. Ko jums reikia?

– Nenurodinėk man, kada pakaks. – Žodžiai byra greičiau, grėsmingomis salvėmis. – Ir nemanyk, kad gali paimti ir numesti žmones, kada tik patinka. – Šviesa atsimuša juodose jo akyse. Jis pasilenkia į priekį, mosteli rankomis į kairę, į dešinę. Nuo stalo nulaksto popieriai.

Jis pakyla.

– Dabar jau tikrai gana! Jums metas išeiti!

– *Jums metas išeiti!* – mėgdžiodamas pakartoja jaunuolis. – Tvarkoj. – Jis pakyla, atsainiai žingteli durų link. – Viso geriausio, profesoriau Čipsai! Palaukit, tuoj kai ką pamatysit! – Ir išeina.

Banditas, galvoja jis. Ji susidėjo su banditu, o dabar ir aš susipainiojau su jos banditu! Jam sutraukia skrandį.

Jis sėdi iki vėlios nakties laukdamas Melani, tačiau ji neateina. Užtat vandalai suniokoja jo automobilį, stovintį gatvėje. Padangos nuleistos, į durelių užraktus prileista klijų, priekinis stiklas užlipdytas laikraščiu, nubraižyti dažai. Užraktus tenka pakeisti; jis gauna šešių šimtų randų sąskaitą.

– Ar bent nutuokiat, kas tai padarė? – klausia šaltkalvis.

– Neturiu jokio supratimo, – trumpai atsako.

Po šio *coup de main* Melani laikosi atokiai. Jis nesistebi: taip, jis sugėdintas, tačiau sugėdinta ir ji. Bet pirmadienį ji vėl pasirodo auditorijoje; šalia atsilošęs, susikišęs rankas į kišenes, įžūlus ir laisvas sėdi jaunuolis juodais drabužiais, jos draugas.

Paprastai studentai šnekučiuojasi. Šiandien auditorijoje tvyro grėsminga tyla. Jis netiki, kad studentai žino, kas dedasi, tačiau jie aiškiai laukia, kaip jis pasielgs su įsibrovėliu.

Iš tiesų, kaip pasielgti? Akivaizdu, jog automobilis – dar ne pabaiga. Akivaizdu, jog jo laukia kitos sąskaitos. Ką jis gali padaryti? Sukąsti dantis ir mokėti, ką gi dar?

– Toliau kalbėsime apie Byroną, – sako jis įsikniaubdamas į užrašus. – Praėjusią savaitę išsiaiškinome, kad šlovė ir skandalai darė įtaką ne tik Byrono gyvenimui, bet ir tam, kaip jo eiles suvokė skaitytojai. Byronas juto, kad jį, kaip žmogų, tapatina su jo poezijos tvariniais – Haroldu, Manfredu, net Don Žuanu.

Skandalas. Gaila, kad šiandien tokia paskaitos tema, bet jis neturi jėgų improvizuoti.

Slapčiomis dirsteli į Melani. Paprastai ji viską užsirašinėja. Šiandien atrodo liesa ir nusikamavusi, sėdi palinkusi prie knygos. Nenoromis pajunta jai užuojautą. Vargšas paukštelis, galvoja jis, kurį aš sušildžiau prie krūtinės.

Buvo sakęs studentams perskaityti „Larą“. Turi pasiėmęs užrašus apie „Larą“. Niekaip negalima šios poemos išvengti. Jis garsiai perskaito:

Jis buvo svetimas šiame alsuojančiam pasauly,
Klystanti dvasia, nusviesta iš kitų erdvių;
Vaisius tamsios vaizduotės, savo noru sukūrusios
*Tuos pavojus, kurių jis netyčia išvengė.**

– Kas man paaiškins šias eilutes? Kas yra toji „klystanti dvasia“? Kodėl jis save vadina „vaisiumi“? Iš kokio pasaulio jis kilęs?

Jis jau seniai nustojo stebėtis studentų neišmanymo mastais. Jie pokrikščioniški, poistoriški, beveik beraščiai – atrodo, tarsi tik vakar būtų išsilupę iš kiaušinio. Jis nesitiki, kad jie ką nors žinos apie puolusius angelus ar apie tai, kur Byronas apie juos perskaitė. Tačiau tikisi išgirsti vieną kitą geraširdišką spėlionę, kurią, jei pavyks, galės pritempti prie tikslo. Bet šiandien susilaukia tik tylos, užsispyrusios tylos, juntamai tirštėjančios aplink auditorijon įsibrovusį svetimąjį. Jie netars nė žodžio, nežais jo siūlomo žaidimo, kol svetimasis jų klausys, juos vertins ir šaipysis.

– Liuciferis, – kalba jis. – Angelas, išmestas iš dangaus. Mes mažai žinome apie angelų gyvenimą, bet galime spėti, kad deguonies jiems nereikia. Savo terpėje Liuciferis, tamsos angelas, nekvėpuoja. Ir staiga jis išsviedžiamas į mūsiškį keistą „alsuojantį pasaulį“. „Klystantis“ – esybė, kuri

* Pažodinis vertimas.

pati renkasi kelią, kuri gyvena pavojuose, net ieško pavojų. Skaitykime toliau.

Jaunuolis nė karto nedirstelėjo į tekstą. Šypsodamasis silpna šypsenėle, kurioje, ko gero, galima įžvelgti linksmą susidomėjimą, jis klausosi, kas kalbama.

Jis galėjo
Kartais atsisakyti savo gėrio vardan kitų gėrio,
Bet ne iš gailesčio, ne dėl to, kad taip reikia,
O skatinamas keisto minties iškrypimo,
Slapta puikybe jį stūmusio pirmyn
Daryti tai, ko niekas kitas nedarytų;
Tas pats impulsas pagundos akimirką
Nuvesdavo jo sielą į nusikaltimą. *

– Na, tai kas per sutvėrimas tas Liuciferis?

Studentai jau bus pajutę tarp jų, tarp jo ir jaunuolio, pulsuojančią srovę. Klausimas išsirito tarsi skirtas tik jam; ir jaunuolis, lyg pažadintas miegantysis, atsako:

– Jis daro ką nori. Jam nesvarbu, gerai tai ar blogai. Daro, ir viskas.

– Visiškai teisingai. Nesvarbu, gerai tai ar blogai, jis daro, ir viskas. Jis veikia ne iš principo, bet skatinamas impulsų, o šių impulsų šaltinis jam nežinomas. Paskaitykite toliau: „Jo beprotybė ne galvos – širdies“. Širdies beprotybė. Kas tai yra širdies beprotybė?

* Pažodinis vertimas.

Jis klausia per daug. Mato, kad jaunuolis norėtų patikslinti savo nuojautą. Norėtų įrodyti, jog išmano ne tik apie motociklus ir ryškius drabužius. Gal taip ir yra. Gal jis tikrai nujaučia, ką reiškia sirgti „širdies beprotybe". Bet čia, šioje auditorijoje, tarp svetimų žmonių, žodžiai apmiršta. Jis papurto galvą.

– Nesvarbu. Atkreipkite dėmesį, kad mūsų niekas neprašo smerkti šią esybę su „širdies beprotybe", sutvėrimą, kuris iš prigimties pagedęs. Priešingai, mes raginami jį suprasti ir užjausti. Tačiau užuojauta turi ribas. Nors jis gyvena tarp mūsų, jis nėra viena iš mūsų. Jis yra būtent tas, kuo save vadina: „vaisius tamsios vaizduotės", kitaip sakant, pabaisa. Galų gale, užsimins Byronas, neįmanoma jo mylėti, mylėti giliausia, žmogiškiausia prasme. Jis pasmerktas vienatvei.

Palenkę galvas jie skrebena jo žodžius. Byronas, Liuciferis, Kainas – jiems visi vienodi.

Poema baigta. Jis užduoda perskaityti pirmąsias „Don Žuano" giesmes ir anksčiau užbaigia paskaitą. Per studentų galvas pašaukia:

– Melani, ar galiu su tavim pasikalbėti?

Išbalusi, nusikamavusi ji stovi priešais jį. Ir vėl jo širdyje gimsta užuojauta. Jei jiedu būtų vieni, ją apglėbtų, pamėgintų pralinksminti. „Mano balandėle", – sakytų jai.

Bet jis pasako:

– Užeikim į mano kabinetą?

Draugas slenka iš paskos, o jis vedasi ją laiptais aukštyn į savo kabinetą.

– Palaukite čia, – paliepia jaunuoliui ir uždaro prieš jį duris.

Melani sėdi prieš jį nunėrusi galvą.

– Mieloji, – sako jis, – tau dabar sunkus metas, aš puikiai suprantu ir nenoriu dar labiau apsunkinti. Bet turiu pakalbėti su tavim kaip dėstytojas. Aš turiu pareigų savo studentams, visiems studentams. Ką tavo draugas veikia laisvalaikiu, jo reikalas. Bet aš negaliu jam leisti trukdyti mano paskaitoms. Pasakyk jam tai nuo manęs. O tau teks daugiau laiko skirti darbui. Turėsi reguliariau lankyti paskaitas. Ir atlikti testą, kurį praleidai.

Ji spokso į jį sutrikusi, kone sukrėsta. „Tu mane nuo visų atskyrei, – tarsi nori pasakyti ji. – Tu privertei mane saugoti tavo paslaptį. Aš nebesu paprasta studentė. Kaip gali šitaip su manim kalbėti?“

Kai ji pagaliau prabyla, balsas toks tylus, kad jis vos išgirsta:

– Aš negaliu atlikti testo, aš nieko neperskaičiau.

To, ką jis nori pasakyti, negalima ištarti, negalima pasakyti padoriai. Teks pasitenkinti ženklu ir tikėtis, kad ji supras.

– Pakaks atsakyti į klausimus, Melani, kaip kitiems. Nesvarbu, pasirengusi tu ar ne, svarbiausia – atlikti formalumus. Susitarkime dėl datos. Ar tau tinka kitas pirmadienis, per pietų pertrauką? Turėsi visą savaitgalį pasiskaitymui.

Ji pakelia smakrą, iššaukiamai įsmeigia į jį akis. Arba nesuprato, arba atsisako pasinaudoti galimybe.

– Pirmadienį, šiame kabinete, – kartoja jis.

Ji pakyla, užsimeta ant peties krepšio rankeną.

– Melani, nepamiršk mano atsakomybės. Pamėgink bent atlikti formalumus. Nesujauk padėties labiau, negu būtina.

Atsakomybė: ji nesiteikia nieko atsakyti į šį žodį.

Tą vakarą važiuodamas namo po koncerto jis sustoja prie šviesoforo. Pro šalį pragriaudi motociklas, sidabro spalvos „Ducati“, su dviem juodai apsirengusiom figūrom. Jos su šalmais, bet jis atpažįsta. Melani sėdi už vairuotojo, plačiai išskėtusi kelius, atlošusi pečius. Jį supurto greitas geidulio spazmas. „Aš ją pažįstu!“ – galvoja jis. Motociklas trūkteli į priekį ir nusineša ją tolyn.

P E N K T A S

Pirmadienį ji neateina į egzaminą. Užtat pašto dėžutėje jis randa oficialaus pareiškimo kortelę: studentė 77IOIOISAM M. Aizeks prašo išbraukti ją iš Komunikacijų kurso 312 studentų sąrašų nuo pareiškimo pateikimo dienos.

Vos po valandos į jo kabinetą perjungiamas telefono skambutis.

– Profesorius Luris? Ar turit minutėlę laiko? Mano pavardė Aizeksas, skambinu iš Džordžo. Mano duktė jūsų studentė, žinot, jos vardas Melani.

– Taip.

– Profesoriau, gal jūs galėsit mums padėti. Melani buvo tokia gera studentė, o dabar sako, kad nori mesti mokslus. Mums toks baisus sukrėtimas.

– Turbūt aš ne visai suprantu.

– Ji nori mesti studijas ir susirasti darbą. Man atrodo, tai taip neprotinga – trejus metus mokytis universitete, ir dar taip gerai, o paskui mesti nebaigus. Nežinau, ar galiu jūsų prašyti, profesoriau, gal jūs galėtumėte su ja pasikalbėti, kaip nors įtikinti?

– Ar jūs pats kalbėjotės su Melani? Ar žinote, kodėl ji nusprendė taip pasielgti?

– Mes visą savaitgalį kalbėjomės su ja telefonu, ir jos motina, ir aš, bet nieko doro neišgavome. Ji labai įsitraukusi į kažkokio spektaklio repeticijas, tai gal, žinote, pervargo, gal persidirbo. Ji visad viską labai ima į širdį, profesoriau, tokia jau jos prigimtis, ji labai jautri. Bet jei jūs su ja pasikalbėtumėte, gal jums pavyktų ją įtikinti, kad gerai pagalvotų. Ji taip jus gerbia. Mums būtų labai gaila, jei ji imtų ir po tiek laiko viską mestų.

Vadinasi, Melanija-Melani, pasipuošusi blizgučiais iš „Oriental Plaza“ ir kurčia Wordsworthui, viską ima į širdį. Pats niekaip nebūtų to atspėjęs. Ko jis dar neatspėjo?

– Kažin, pone Aizeksai, ar aš esu tinkamiausias žmogus įtikinti Melani.

– Esat, profesoriau, tikrai esat! Aš jums sakau, Melani taip jus gerbia.

„Gerbia? Jūsų žinios pasenę, pone Aizeksai. Jūsų duktė nustojo mane gerbusi prieš kelias savaites, ir anaiptol ne be pagrindo“, – štai ką jis turėtų atsakyti.

– Pažiūrėsiu, gal kas ir pavyks, – atsako.

Tau nepavyks išsisukti, vėliau sako sau. Tėtis Aizeksas tolimame Džordže taip pat nepamirš šio pokalbio, jo išsisukinėjimų ir melų. „Pažiūrėsiu, gal kas ir pavyks.“ Kodėl neprisipažinus? „Tai aš tas supuvęs obuolys, – reikėjo pasakyti. – Kaip galiu jums padėti, kai pats esu jūsų sielvarto šaltinis?“

Jis paskambina jai namo, atsiliepia pusseserė Polina. Melani negali kalbėti, sako Polina lediniu balsu.

– Ką tai reiškia, – negali kalbėti?

– Tai reiškia, kad ji nenori su jumis kalbėtis.

– Pasakykit jai, – sako jis, – kad skambinu dėl jos sprendimo mesti studijas. Perduokit jai, kad tai labai skubota.

Trečiadienio paskaita praeina blogai, penktadienio dar blogiau. Lankomumas prastas; ateina tik romieji, pasyvieji, nuolankieji studentai. Paaiškinimas gali būti tik vienas. Gandai jau pasklido.

Sėdėdamas fakulteto sekretoriate, staiga išgirsta už nugaros balsą:

– Kur galėčiau rasti profesorių Lurį?

– Aš čia, – atsiliepia negalvodamas.

Klausia smulkus, liesas, susikūprinęs žmogelis. Jis vilki per didelį mėlyną kostiumą ir atsiduoda cigaretės dūmais.

– Profesoriau Luri? Mes kalbėjomės telefonu. Aizeksas.

– Taip. Laba diena. Gal eime į mano kabinetą?

– Tai nebūtina. – Žmogus nutyla, susikaupia, giliai įkvepia oro. – Profesoriau, – pradeda jis, tvirtai pabrėždamas kreipinį, – gal jūs esat labai išsilavinęs žmogus ir visa kita, bet elgiatės labai negražiai. – Jis nutyla, papurto galvą. – Labai negražiai.

Abi sekretorės nė nemėgina slėpti smalsumo. Sekretoriate yra ir studentų; nepažįstamojo balsui stiprėjant, jie nutyla.

– Mes atiduodame savo vaikus į tokių kaip jūs rankas, nes manome, kad galime jumis pasitikėti. Jei jau negalima pasitikėti universitetu, tai kuo tada tikėti? Niekad nebūtume pagalvoję, kad atiduodame savo vaiką į gyvačių lizdą. Ne, profesoriau Luri, gal jūs labai protingas ir mokslingas, gal jūs turit daugybę diplomų, bet jumis dėtas sudegčiau iš gėdos, Dieve padėk. Jei aš ką ne taip supratau, tai jūs turit progą dabar pasakyti, bet man atrodo, kad ne, nes viskas parašyta jūsų veide.

Išties, jis turi progą: kas nori kalbėti, tekalba. Bet jis stovi netekęs žado, klausydamasis, kaip ausyse plaka pulsas. Gyvatė – kaip jis gali tą paneigti?

– Atsiprašau, – sukužda jis, – turiu šiokių tokių reikalų. – Jis pasisuka tarsi medinis ir išeina iš sekretoriato.

Aizeksas nuseka iš paskos į pilną žmonių koridorių.

– Profesoriau Luri! – šaukia jis. – Nepabėkit! Jūs dar ne viską girdėjot, duodu jums garbės žodį!

Tai pradžia. Kitą rytą, stebėtinai greitai, iš (studentų reikalų) prorektoriaus kanceliarijos ateina pranešimas, kad

gautas skundas, kuriame jis kaltinamas pažeidęs Universiteto elgesio taisyklių kodekso 3 straipsnio 1 punktą. Jis kviečiamas kuo greičiau atvykti į prorektoriaus kabinetą.

Prie pranešimo apie skundą – įdėto į voką su užrašu „Konfidencialu" – pridėtas kodekso egzempliorius. 3 straipsnyje išvardijami draudimai persekioti ar diskriminuoti studentus dėl rasės, etninės priklausomybės, religijos, lyties, seksualinės orientacijos ar fizinės negalios. 3 straipsnio 1 punktas draudžia dėstytojams persekioti ar diskriminuoti studentus.

Antrame dokumente aprašoma tyrimo komisijos sudėtis ir kompetencijos ribos. Jis skaito, jusdamas nemaloniai daužantis širdį. Vos įpusėjęs nebegali susikaupti. Jis pakyla, užsirakina kabineto duris ir sėdi su dokumentu rankoje, stengdamasis įsivaizduoti, kas atsitiko.

Melani pati nebūtų taip pasielgusi, tuo jis neabejoja. Ji tam perdėm nekalta, ji nesuvokia savo galios. Viską surengė jis, tas mažytis žmogelis blogai gulinčiu kostiumu, ir negražioji pusseserė Polina, toji duenja. Tikriausiai jie įkalbėjo ją, nukamavo kalbomis ir galiausiai už rankos nuvedė į administracijos pastatą.

„Mes norime paduoti skundą", – tikriausiai pasakė jie.

„Skundą? Kokį skundą?"

„Tai privatus reikalas."

„Dėl persekiojimo, – tikriausiai įsiterpė pusseserė Polina, o nustėrusi Melani tylėdama stovėjo šalia. – Skundą prieš profesorių".

„Eikite į tokį ir tokį kabinetą".

Tokiame ir tokiame kabinete Aizeksas turbūt įsidrąsino.

„Mes norime paduoti skundą prieš vieną jūsų dėstytoją“.

„Ar viską gerai apgalvojote? Ar tikrai to norite? – atsakytų darbuotojai, kaip reikalauja procedūra.

„Taip, mes žinome, ko norime“, – veikiausiai atsakė jis, dirsteldamas į dukterį, kuri nedrįso pasipriešinti.

Jiems reikia užpildyti pareiškimo blanką. Jie gauna pareiškimą, gauna parkerį. Ranka paima parkerį, ranka, kurią jis bučiavo, kurią pažįsta iki smulkmenų. Pirmiausia užrašomas skundo pateikėjos vardas: MELANI AIZEKS, atidžiai, didžiosiomis raidėmis. Ranka neryžtingai virpa ties langeliais, nežinodama kurį pažymėti. Šitą, parodo nuo nikotino pageltęs jos tėvo pirštas. Ranka lėtai nusitaiko, nubrėžia X ženklą, teisumo kryžių: *J'accuse*. Toliau palikta vieta įrašyti kaltinamojo vardui. DEIVIDAS LURIS, rašo ranka, PROFESORIUS. Galiausiai, lapo apačioje, data ir jos parašas: vingriai išraityta M, drąsi *l* kilpa, skaudžiai sminganti A kojelė, įmantrus paskutinės *s* užsukimas.

Darbas atliktas. Ant popieriaus lapo greta du vardai, jos ir jo. Dviese guolyje, nebe meilužiai – priešai.

Jis paskambina prorektoriaus sekretorei, jam paskiria ateiti penktą valandą, priėmimo valandoms pasibaigus.

Penktą valandą jis laukia koridoriuje. Aramas Chakimas, glotnus ir jaunyvas, išeina pro duris ir įsiveda jį vidun. Kambaryje jau yra du žmonės: jo katedros vedėja Eleinė Vinter ir Farodija Rasul iš Socialinių mokslų fakulteto, vadovaujanti universiteto kovos su diskriminacija komisijai.

– Deividai, jau vėlu, ir mes visi žinome, ko čia susirinkome, – sako Chakimas, – todėl eime prie reikalo. Kaip būtų geriausia elgtis?

– Pirmiausia papasakokit man apie skundą.

– Gerai. Mes kalbame apie skundą, kurį įteikė panelė Melani Aizeks. Ir dar, – jis žvilgteli į Eleinę Vinter, – apie keletą ankstesnių pažeidimų, irgi susijusių su panele Aizeks. Eleine?

Eleinė Vinter perima iniciatyvą. Ji niekad jo nemėgo: laiko praeities atplaiša, kuria reikia kuo greičiau atsikratyti.

– Mums kilo klausimų dėl panelės Aizeks lankomumo, Deividai. Ji sako – aš kalbėjausi su ja telefonu – praėjusį mėnesį buvusi tik dviejose paskaitose. Jei tai tiesa, turėjai man pranešti. Dar ji sako, kad neatlikusi semestro vidurio testo. Tačiau, – ji užmeta akį į priešais gulinčią bylą, – tavo užrašai rodo, kad jos lankomumas pavyzdingas, o testo rezultatas septyniasdešimt balų. – Ji mąsliai žvelgia į jį. – Taigi, jei tavo kurse nėra dviejų Melani Aizeks...

– Ne, ji tik viena, – atsako jis. – Aš neturiu kuo teisintis.

Chakimas sklandžiai įsiterpia:

– Bičiuliai, dabar ne laikas ir ne vieta svarstyti sudėtingus klausimus. Pirmiausia mums reikia, – jis apžvelgia kitus du, – išsiaiškinti reikalo eigą. Tau turbūt nereikia sakyti, Deividai, kad viskas bus nagrinėjama absoliučiai konfidencialiai, galiu tą pažadėti. Tavo vardas niekur nebus minimas, panelės Aizeks taip pat. Mes sudarysime komisiją. Ji turės nuspręsti, ar esama pagrindo imtis drausminių

nuobaudų. Tu ar tavo advokatas turės galimybę kritikuoti komisijos sudėtį. Posėdžiai bus uždari. O dabar, kol komisija nepateikė rekomendacijų rektoriui ir rektorius nepaskelbė įsako, viskas vyks kaip anksčiau. Panelė Aizeks oficialiai pareiškė nebelankysianti tavo kurso, o tau derėtų su ja nebesusitikinėti. Ar aš ką praleidau, Farodija, Eleine?

Daktarė Rasul papurto galvą, kietai sučiaupusi lūpas.

– Tie skundai dėl persekiojimo visad labai sudėtingi, Deividai, ir itin nemalonūs, bet mes manome, kad tyrimo procedūros pakankamai teisingos, todėl viską darysime pagal taisykles, žingsnis po žingsnio. Patarsiu tau tik viena: susipažink su procedūromis, gal pasitark su advokatu.

Jis jau ketina atsakyti, bet Chakimas įspėdamas pakelia delną.

– Rytoj atsakysi, Deividai, – sako jis.

Jam jau gana.

– Neaiškinkit man, ką daryti, aš ne mažas vaikas.

Įsiutęs išeina iš kabineto. Bet pastatas užrakintas, durininkas išėjęs namo. Šoninis išėjimas irgi užrakintas. Reikės prašyti, kad Chakimas išleistų.

Lauke lyja.

– Lįsk po mano skėčiu, – sako Chakimas; vėliau, jau priėjęs prie automobilio, priduria: – Asmeniškai kalbant, Deividai, noriu pasakyti, kad labai tave užjaučiu. Tikrai. Tokie dalykai velniškai nemalonūs.

Jis seniai pažįsta Chakimą, anksčiau jiedu kartu žaidė tenisą, bet dabar jis nenusiteikęs vyriškai bičiulystei. Suirzęs gūžteli pečiais ir įlipa į automobilį.

Visa ši istorija turėtų išlikti slapta, bet neišlieka; aišku, žmonės ima kalbėti. Kaip kitaip paaiškinti, kodėl jam įėjus į dėstytojų kambarį nutyla šnekos, kodėl jaunesnė bendradarbė, su kuria jis iki šiol palaikė visiškai draugiškus santykius, padeda ant stalo arbatos puodelį ir išeina, žvelgdama kiaurai jį nematančiomis akimis? Kodėl į pirmą paskaitą apie Baudelaire'ą ateina tik du studentai?

Paskalų malūnas, galvoja jis, mala dieną naktį, į miltus sumala žmonių reputacijas. Teisuolių bendruomenė rengia susitikimus kambarių kampuose, kalbasi telefonu, kuždasi už uždarų durų. Piktdžiugiški šnabždesiai. *Schadenfreude*. Pirma nuosprendis, paskui teismas.

Eidamas Komunikacijų fakulteto koridoriais, jis tyčia aukštai iškelia galvą.

Nueina pasikalbėti pas advokatą, kuris tvarkė jo skyrybų reikalus.

– Išsiaiškinkime iš karto, – sako advokatas, – kiek teisingi tie kaltinimai?

– Pakankamai. Aš turėjau romaną su ta mergina.

– Rimtą?

– Jei rimtą, tai blogiau ar geriau? Sulaukus tam tikro amžiaus, visi romanai tampa rimti. Kaip infarktai.

– Na, tada patarčiau tokį strateginį ėjimą: pasirinkite gynėją moterį. – Jis pamini dvi pavardes. – Stenkitės susitarti privačiai. Jums teks kai ką pažadėti, gal paimti akademinių atostogų, o universitetas už tai įtikins merginą ar jos šeimą atsisakyti kaltinimų. Jums tai būtų geriausia išeitis. Geltona kortelė. Kiek galima sumažinti žalą, palaukti, kol dulkės nusės.

– Ką man teks pažadėti?

– Lankyti tarpasmeninių santykių kursus. Atlikti bendruomenės tarnybą. Užsirašyti psichologo konsultacijoms. Ką tik pavyks išsiderėti.

– Psichologo konsultacijoms? Ar man reikia psichologo konsultacijų?

– Supraskit mane teisingai. Aš tik sakau, kad viena iš galimų išeičių jums būtų pasižadėjimas lankyti psichologo konsultacijas.

– Kad mane sutvarkytų? Kad pagydytų? Kad išgydytų nuo nederamų geidulių?

Advokatas gūžteli pečiais:

– Kad ir taip.

Universitete paskelbiama Kovos su išprievartavimais savaitė. Organizacija „Moterys prieš išprievartavimus" paskelbia dvidešimt keturių valandų budėjimą, išreikšdama solidarumą su „naujomis aukomis". Po jo durimis pakišamas lankstinukas: „MOTERYS NETYLI". Apačioje pieštuku prikeverzota: „GALAS TAVO LAISVEI, KAZANOVA".

Jis vakarieniauja su buvusia žmona, Rozalinda. Jie išsiskyrė prieš aštuonerius metus; pastaruoju metu lėtai, atsargiai darosi šiokiais tokiais draugais. Karo veteranai. Jam jaukiau žinant, kad Rozalinda tebegyvena netoliese. Tikriausiai ir ji jaučia jam tą patį. Vis yra ką prisišaukti ištikus nelaimei: pargriuvus vonioje, pastebėjus išmatose kraują.

Jie kalbasi apie Liusę, vienintelį jo pirmosios santuokos vaisių, kuri dabar gyvena ūkyje Istern Keipe.

– Gal aš greit ją pamatysiu, – sako jis. – Galvoju nuvažiuoti.

– Vidury semestro?

– Semestras beveik baigėsi. Liko dar dvi savaitės, ir viskas.

– Ar tai dėl tų tavo problemų? Girdėjau, jog turi problemų.

– Kur tu girdėjai tokius dalykus?

– Žmonės kalba, Deividai. Visi žino apie tavo naujausią romaną, su visom sultingom smulkmenom. Niekas nesuinteresuotas viską užglostyti, tik tu vienas. Ar galiu pasakyti, kaip kvailai tai atrodo?

– Ne, negali.

– Vis tiek pasakysiu. Kvailai, ir dar bjauriai. Nežinau, kaip tu tvarkaisi sekso reikalus, ir nenoriu žinoti, bet šitoks būdas visai netikęs. Kiek tau dabar – penkiasdešimt dveji? Ar manai, kad jauna mergina jaučia nors mažiausią malonumą, guldama į lovą su tokio amžiaus vyru? Ar manai, kad jai patinka tave stebėti vidury..? Ar kada nors apie tai pagalvojai?

Jis tyli.

– Nesitikėk, kad tave užjausiu, Deividai, ir niekas tavęs neužjaus. Nesulauksi nei užuojautos, nei pasigailėjimo, tokie dabar laikai. Visi sukils prieš tave, o kodėl ne? Rimtai, kaip tu *galėjai*?

Pasigirsta pažįstamas balso tonas, dažnai skambėjęs paskutiniais jų santuokos metais: aistringas gėdinimas. Net Rozalinda negali to nepajusti. Bet ji, ko gero, teisi. Gal tikrai reikia saugoti jaunuolius, kad jie nematytų pagyvenusių žmonių, apimtų aistros kvaitulio? Juk tam ir yra šliundros: kad taikstytųsi su nedailiųjų siautėjimais.

– Na, tiek to, – toliau kalba Rozalinda, – tu sakei, kad važiuosi pas Liusę.

– Taip, galvojau, kad nuvažiuosiu pas ją tyrimui pasibaigus ir kurį laiką pagyvensiu.

– Tyrimui?

– Kitą savaitę įvyks tyrimo komisijos posėdis.

– Labai greitai. O kai grįši iš Liusės?

– Nežinau. Nesu tikras, kad man bus leista grįžti į universitetą. Nesu tikras, kad pats to norėsiu.

Rozalinda papurto galvą.

– Nešlovinga karjeros pabaiga, kaip manai? Neklausiu, ar tai, ką gavai iš tos merginos, verta šitokios kainos. Ką ketini veikti? Kaip tavo pensija?

– Kaip nors susitarsiu su universitetu. Negalės manęs išmesti be grašio.

– Tikrai negalės? Nebūk toks tikras. Kokio ji amžiaus – tavoji *inamorata*?

– Jai dvidešimt. Pilnametė. Pakankamai suaugusi, kad žinotų, ką daro.

– Pasakoja, kad ji prisigėrė migdomųjų. Tai tiesa?

– Nieko nežinau apie migdomuosius. Man tai primena fantazijas. Kas tau pasakojo apie migdomuosius?

Ji praleidžia klausimą negirdomis.

– Ar ji buvo tave įsimylėjusi? Tu ją metei?

– Ne. Nei įsimylėjusi, nei mečiau.

– Tai iš kur tas skundas?

– Iš kur aš žinau? Ji man nepasakė. Užkulisiuose vyko kažkokie slapti mūšiai, kuriuose man nebuvo leista daly-

vauti. Ji turėjo pavydų draugą. Dar pasipiktinę tėvai. Turbūt ji palūžo. Man tai buvo visiškai netikėta.

– Turėjai tą numatyti, Deividai. Esi per senas, kad painiotumeisi su kitų žmonių vaikais. Turėjai tikėtis blogiausio. Šiaip ar taip, labai žeminanti istorija. Tikrai.

– Tu nepaklausei, ar aš ją myliu. Tikriausiai turėtum ir to paklausti?

– Gerai. Ar tu myli tą merginą, kuri tavo vardą išvalkiojo po purvą?

– Ji už tai neatsako. Nekaltink jos.

– Nekaltink jos! Kieno tu pusėje? Aišku, kad aš ją kaltinu! Ją kaltinu, ir tave kaltinu. Visas tas nutikimas yra gryniausia nešlovė. Ir dar vulgari nešlovė. Neketinu atsiprašyti, kad taip pasakiau.

Anais laikais jis po šių žodžių būtų išlėkęs lauk. Bet šį vakarą pasilieka. Jiedu su Rozalinda užsiaugino storas odas, bendraudami vienas su kitu.

Kitą dieną Rozalinda jam skambina.

– Deividai, ar skaitei šios dienos „Argus"?

– Ne.

– Na, tai laikykis. Rašo apie tave.

– Ką rašo?

– Paskaityk pats.

Pranešimą randa trečiame puslapyje, antraštė skelbia: „Profesorius kaltinamas seksualiniu persekiojimu". Jis permeta akimis pirmas eilutes. „... kaltinamas seksualiniu persekiojimu ir turės stoti prieš drausminių nuobaudų komisiją. Keiptauno universitetas mėgina nuslėpti naujausią seriją

skandalų, susijusių su neteisėtai išmokėtomis stipendijomis ir seksualinių paslaugų firmomis, veikiančiomis studentų bendrabučiuose. Luris (53), knygos apie anglų poetą-gamtininką Williamą Wordsworthą autorius, informaciją komentuoti atsisakė."

Williamas Wordsworthas (1770–1850), poetas-gamtininkas. Deividas Luris (1945–?), Williamo Wordsworthо komentatorius ir nešlovę užsitraukęs mokinys. Palaiminti naujagimiai. Jie neatstumti. Palaiminti kūdikiai.

ŠEŠTAS

Komisijos posėdis vyksta atskirame kambaryje prie Chakimo kabineto. Pats Manasas Matabanė, religijotyros profesorius, kuris vadovauja posėdžiui, įveda jį ir pasodina galustalėje. Kairėje sėdi Chakimas, jo sekretorė ir jauna mergina, kažkokia studentė; dešinėje susėdę trys Matabanės komisijos nariai.

Jis nesinervina. Priešingai: jaučia, kad pasitiki savimi. Širdis plaka tolygiai, miegojo gerai. Tuštybė, galvoja jis, pavojinga lošėjo tuštybė; tuštybė ir teisuoliškumas. Jo nusiteikimas visai netinka šiam posėdžiui. Bet jam vis vien.

Jis linkteli komisijos nariams. Du jau pažįsta: tai Farodija Rasul ir Desmondas Svortsas, Inžinerijos fakulteto

dekanas. Trečioji, sprendžiant iš jam pateikto komisijos narių sąrašo, dėsto Verslo mokykloje.

– Komisija, kurios nariai čia susirinko, profesoriau Luri, – pradėdamas posėdį sako Matabanė, – neturi jokių įgaliojimų. Ji tik gali pateikti rekomendacijas. Be to, jūs turite teisę kritikuoti komisijos sudėtį. Todėl iš karto klausiu: ar komisijoje yra bent vienas narys, kurį jūs galite įtarti iš anksto prieš jus nusiteikus?

– Teisiniu požiūriu neturiu jokių priekaištų, – atsako jis. – Turiu filosofinio pobūdžio abejonių, bet jos tikriausiai čia niekam neįdomios.

Visi kurį laiką muistosi ir tvarko popierius.

– Manyčiau, kol kas apsiribokime teisiniu aspektu, – sako Matabanė. – Jūs neturite priekaištų dėl komisijos sudėties. Ar prieštarausite, kad posėdyje dalyvautų studentė stebėtoja, priklausanti Kovos su diskriminacija koalicijai?

– Komisija manęs nebaugina. Stebėtoja taip pat.

– Puiku. Tada imsimės reikalo. Pirmąjį skundą pateikė Melani Aizeks, Dramos skyriaus studentė, kurios pateikto pareiškimo kopijas visi mes turime. Ar man apibendrinti jos pareiškimo turinį? Profesoriau Luri?

– Ar aš teisingai supratau, pone pirmininke, kad pati panelė Aizeks posėdyje nedalyvaus?

– Panelė Aizeks vakar dalyvavo komisijos posėdyje. Leiskite jums priminti, jog čia ne teismas, o tik tyrimas. Mes laikomės kitokių procedūrinių taisyklių, negu teismas. Ar jums tai netinka?

– Viskas gerai.

– Antras kaltinimas, susijęs su pirmuoju, – tęsia Matabanė, – buvo pateiktas Registracijos skyriaus, tarpininkaujant Studentų bylų skyriui; jame abejojama panelės Aizeks lankomumu ir pažymiais. Kaltinime sakoma, kad panelė Aizeks nelankė paskaitų ir nepateikė rašto darbų ar testo atsakymų, nors kreditai jai buvo užskaityti.

– Tai ir viskas? Tai visi kaltinimai?

– Taip.

Jis giliai įkvepia.

– Esu tikras, kad komisijos nariai turi daug svarbesnių darbų, negu knaisiotis po įvykius, apie kuriuos nėra ko ginčytis. Aš prisipažįstu kaltas pagal abu punktus. Paskelbkite nuosprendį ir skirstykimės dirbti savo darbų.

Chakimas pasilenkia prie Matabanės. Jie kažką pusbalsiu tariasi.

– Profesoriau Luri, – sako Chakimas, – aš privalau jums pakartoti, kad tai komisijos posėdis. Jo tikslas – išklausyti abi puses ir pateikti rekomendacijas. Jis neturi galios spręsti. Dar kartą jūsų klausiu: ar nebūtų geriau, jei jums atstovautų asmuo, geriau išmanantis mūsų veiklos procedūras?

– Man nereikia atstovo. Puikiausiai galiu pats sau atstovauti. Ar teisingai supratau, kad, nepaisant mano prisipažinimo, posėdis turi būti tęsiamas?

– Mes norime jums suteikti galimybę išdėstyti savo argumentus.

– Aš jau išdėsčiau. Esu kaltas.

– Kaltas kuo?

– Viskuo, kuo esu kaltinamas.

– Jūs mus klaidinate, profesoriau Luri.

– Viskuo, kuo mane kaltina panelė Aizeks, ir įrašų klastojimu.

Dabar įsiterpia Farodija Rasul.

– Profesoriau Luri, jūs sakote, kad sutinkate su panelės Aizeks pareiškimu, bet ar jūs tikrai jį skaitėte?

– Aš neturiu noro skaityti panelės Aizeks pareiškimo. Aš su juo sutinku. Nežinau jokios priežasties, dėl kurios panelė Aizeks galėtų meluoti.

– Bet ar nebūtų protingiau susipažinti su pareiškimu, prieš sutinkant su jame pateiktais kaltinimais?

– Ne. Gyvenime yra svarbesnių dalykų, negu protingas elgesys.

Farodija Rasul atsilošia kėdėje.

– Jūs elgiatės labai romantiškai, profesoriau Luri, bet ar galite sau tą leisti? Man ima rodytis, jog mūsų pareiga apsaugoti jus nuo jūsų paties. – Ji pasisuka į Chakimą ir nusišypso atšiauria šypsena.

– Jūs sakote, kad nesikreipėte patarimo į advokatą. Gal tarėtės su kuo nors kitu, pavyzdžiui, su kunigu ar su psichologu? Ar jūs pasirengęs lankyti psichologo konsultacijas?

Klausimą ištaria jauna moteriškė, dėstanti Verslo mokykloje. Jis junta, kaip ima šiauštis.

– Ne, aš nesikreipiau pagalbos į psichologą ir neketinu to daryti. Esu suaugęs žmogus. Nesu pratęs klausytis psichologo patarimų. Jie manęs neveikia. – Jis pasisuka į Matabanę. – Aš juk prisipažinau kaltę. Ar būtina tęsti šias diskusijas?

Matabanė ir Chakimas kažką pašnibždomis tariasi.

– Yra pasiūlymas, – sako Matabanė. – Komisija turi aptarti profesoriaus Lurio prisipažinimą.

Visi linksi galvomis.

– Profesoriau Luri, ar galėčiau paprašyti, kad judu su panele van Vyk minutėlei pasišalintumėte, kol mes aptarsime šį klausimą?

Jiedu su studente stebėtoja išeina į Chakimo kabinetą. Nepersimeta nė žodžiu; aiškiai matyti, kad merginai nejauku. „GALAS TAVO LAISVEI, KAZANOVA." Ką ji dabar galvoja apie Kazanovą, susitikusi su juo akis į akį?

Juos pakviečia grįžti. Nuotaika kambaryje nekokia. Jis pasakytų, rūgštoka.

– Tai štai, – sako Matabanė, – tęsiame. Profesoriau Luri, jūs sakote, kad sutinkate su jums pateiktais kaltinimais?

– Sutinku su viskuo, kuo mane kaltina panelė Aizeks.

– Daktare Rasul, jūs norėjote kai ką pridurti?

– Taip. Noriu pareikšti, kad negaliu priimti profesoriaus Lurio atsakymų ir laikau juos išsisukinėjimais. Profesorius Luris sako, kad sutinka su jam pateiktais kaltinimais. Tačiau kai mes pamėginame tiksliai sužinoti, su kuo jis iš tikrųjų sutinka, susilaukiame subtilių patyčių. Mano galva, tai rodo, jog jis sutinka su kaltinimais tik formaliai. Nagrinėdami tokį nevienareikšmį atvejį, mes esame įsipareigoję visuomenei...

Jis negali ramiai klausytis.

– Šis atvejis visiškai vienareikšmis, – atkerta jai.

– Esame įsipareigoję visuomenei pranešti, – tęsia ji, lengvai pertraukdama jį pakeltu balsu, – ką konkrečiai prisipažįsta profesorius Luris, tai yra, už kokius konkrečiai nusižengimus jis bus baudžiamas.

Matabanė:

– Jei bus baudžiamas.

– Jei jis bus baudžiamas. Mes neatliksime mums patikėtos pareigos, jei patys sau labai aiškiai nepasakysime ir jei mūsų rekomendacijose labai aiškiai neatsispindės tai, už ką bus baudžiamas profesorius Luris.

– Man atrodo, mes patys labai aiškiai tą suvokiame, daktare Rasul. Klausimas tik toks: ar profesorius Luris aiškiai viską suvokia.

– Būtent. Jūs labai tiksliai pasakėte tai, apie ką aš kalbėjau.

Išmintingiau būtų užsičiaupti, bet jis to nedaro.

– Ką aš suvokiu ir ko ne – mano reikalas, o ne jūsų, Farodija, – sako jis. – Atvirai pasakius, man atrodo, jog jūs norite ne kaltės prisipažinimo, bet išpažinties. Tai štai, išpažinties nebus. Aš atsakiau į kaltinimus, tai mano teisė. Prisipažįstu esąs kaltas. Toks mano atsakas. Daugiau aš neketinu nieko svarstyti.

– Pone pirmininke, aš protestuoju. Tai nėra procedūrinis klausimas. Profesorius Luris sako sutinkąs su kaltinimais, bet aš savęs klausiu: ar jis tikrai prisipažįsta savo kaltę, ar tik pateikia formalų atsakymą tikėdamasis, kad visa ši byla bus užkrauta popieriais ir pamiršta? Jei jis elgiasi tik formaliai, tai aš reikalauju jam skirti griežčiausią nuobaudą.

– Dar kartą leiskite jums priminti, daktare Rasul, – sako Matabanė, – kad mes neturime įgaliojimų skirti bausmes.

– Tada mes turime pateikti rekomendaciją skirti griežčiausią nuobaudą. Kad profesorius Luris būtų tuoj pat atleistas iš užimamų pareigų, panaikinant visas socialines garantijas.

– Deividai? – prabyla iki šiol tylėjęs Desmondas Svortsas. – Deividai, ar tau atrodo, kad taip elgtis protinga? – Svortsas pasisuka į pirmininkaujantį. – Pone pirmininke, aš jau sakiau, kai profesorius Luris buvo išėjęs. Manau, kad mes, universiteto bendruomenės nariai, neturėtume taip šaltai ir formaliai teisti kolegos. Deividai, ar tu tikrai nenori atidėti svarstymo, kad turėtum laiko viską apmąstyti, jei reikia, pasitarti?

– Kam? Ką turėčiau apmąstyti?

– Tai, kokia rimta tavo padėtis; nesu tikras, kad ją suvoki. Grubiai tariant, tu gali netekti darbo. Šiais laikais tai visai ne juokas.

– Tai ką man patarsi daryti? Nustoti subtiliai tyčiotis, kaip sako daktarė Rasul? Apsipilti atgailos ašaromis? Ką turėčiau padaryti, kad išsigelbėčiau?

– Gal tau ir sunku patikėti, Deividai, bet mes nesame tavo priešai. Mes visi turime silpnybių, visi mes žmonės. Tavo atvejis anaiptol ne vienintelis. Mes norėtume surasti būdą, kaip tau toliau tęsti darbą.

Chakimas ramiai pritaria.

– Mes norime tau padėti, Deividai, surasti išeitį iš dabartinės padėties, kuri veikiausiai panaši į košmarą.

Jie – jo draugai. Jie nori išgelbėti jį nuo silpnybių, pažadinti iš košmaro. Jie nenori jo matyti elgetaujančio gatvėse. Jie nori, kad jis grįžtų į auditoriją.

– Šiame geros valios chore, – sako jis, – negirdžiu nė vieno moteriško balso.

Stoja tyla.

– Na,gerai, – sako jis. – Atliksiu išpažintį. Viskas prasidėjo vieną vakarą, datos neatsimenu, bet nelabai seniai. Aš ėjau per senuosius kolegijos sodus, ir netyčia pamačiau mūsų minimą merginą, panelę Aizeks. Mūsų keliai susikirto. Mudu persimetėme keliais žodžiais ir tą akimirką įvyko tai, ko, kadangi nesu poetas, nė nemėginsiu apsakyti. Pakaks pasakyti, kad įsikišo Erotas. Nuo to laiko aš tapau kitoks.

– Jūs tapote kitoks? – atsargiai klausia verslo dėstytoja.

– Aš nustojau buvęs savimi. Nebebuvau penkiasdešimt dvejų metų išsiskyręs vyriškis, nežinantis kur dėtis. Tapau Eroto tarnu.

– Toks jūsų pasiteisinimas? Jūs pasidavėte nesuvaldomam impulsui?

– Tai ne pasiteisinimas. Jūs norėjote mano išpažinties, aš ją atlikau. O kalbant apie impulsą, jis anaiptol nebuvo nesuvaldomas. Gėda prisipažinti, bet anksčiau esu suvaldęs ne vieną panašų impulsą.

– Ar jums neatrodo, – klausia Svortsas, – kad akademinis darbas pats savaime reikalauja šiokių tokių aukų? Kad siekdami bendrojo gėrio kartais turime atsisakyti laikinų pasitenkinimų?

– Jūs turite galvoje, kad draudžiama suartėti skirtingų kartų atstovams?

– Ne, nebūtinai. Bet mes, mokytojai ir dėstytojai, turime tam tikrą galią. Veikiau draudžiama painioti galios santykius su seksualiniais santykiais. O šiuo atveju įvyko būtent taip. Arba reikia elgtis nepaprastai atsargiai.

Farodija Rasul jį pertraukia.

– Mes ir vėl nuklystame nuo temos, pone pirmininke. Taip, jis sakosi esąs kaltas; bet vos tik pamėginame pakalbėti konkrečiau, jis neprisipažįsta persekiojęs ir išnaudojęs jauną moterį; jis kalba, pasidavė nesuvaldomam impulsui, bet nė žodžiu nemini skausmo, kurį sukėlė, nemini ilgos išnaudojimų istorijos, kurioje šis įvykis tik vienas iš daugelio. Būtent todėl aš tvirtinu, kad diskutuoti su profesoriumi Luriu – bergždžias darbas. Mes turime priimti jo prisipažinimą ir į jį atsižvelgti pateikdami rekomendacijas.

Išnaudojimas: jis laukė šio žodžio. Ištarto teisuoliškai virpančiu balsu. Ką ji mato žvelgdama į jį, kad jaučia jam tokį laukinį pyktį? Gal jis primena ryklį tarp bejėgių žuvelių? O gal jai prieš akis iškyla kitoks vaizdas: didžiulis, stambiakaulis patinas visu svoriu užgula mergaitę, dar visai vaiką, stambiu delnu užgniaužia iš jos lūpų besiveržiantį klyksmą? Koks absurdas! Staiga jis prisimena: vakar jie buvo susirinkę šiame kambaryje ir prieš juos stovėjo Melani, vos siekianti jam iki peties. Nelygios jėgos: kaip jis galėtų tai paneigti?

– Aš linkusi sutikti su daktare Rasul, – sako verslininkė. – Jei profesorius Luris nenori nieko pridurti, manau, turėtume paskelbti sprendimą.

– Prieš tai, pone pirmininke, – sako Svortsas, – norėčiau paskutinį kartą kreiptis į profesorių Lurį. Ar jis pasirengęs pasirašyti kokį nors pareiškimą?

– Kokį? Kodėl jums taip reikia, kad aš pasirašyčiau pareiškimą?

–Tai padės atvėsinti šiuo metu labai įkaitusią atmosferą. Idealiu atveju mes visi norėtume išspręsti šį klausimą be žiniasklaidos įsikišimo. Tačiau to nepavyko pasiekti. Tyrimas patraukė didelį dėmesį ir įgijo kai kurių atspalvių, kurių mes negalime suvaldyti. Visi stebi universitetą ir laukia, kaip mes pasielgsime. Klausantis tavęs, Deividai, susidaro įspūdis, kad tu manai, jog mes priešiškai nusiteikę. Tu klysti. Mes, šios komisijos nariai, stengiamės surasti kompromisą, kuris tau leistų išsaugoti darbą. Todėl aš ir klausiu, ar negalėtum pasirašyti vienokio ar kitokio viešo pareiškimo, kuris tau nesukeltų didelių problemų, o mums suteiktų galimybę išvengti griežčiausių sankcijų – atleidimo iš darbo su papeikimu.

– Norit pasakyti, kad turėčiau elgtis nuolankiai ir paprašyti pasigailėjimo?

Svortsas atsidūsta.

– Deividai, neverta šaipytis iš mūsų pastangų. Siūlau sutikti su tuo, kad posėdis atidedamas suteikiant tau galimybę geriau apgalvoti padėtį.

– Kas turėtų būti parašyta tame pareiškime?

– Reikėtų pripažinti, kad elgeisi negerai.

– Aš tą pripažinau. Savo noru. Esu kaltas tuo, kuo mane kaltina.

– Nežaisk su mumis, Deividai. Vienas dalykas – pripažinti, kad tau pateikti kaltinimai teisingi; visai kas kita – pareikšti, kad elgeisi negerai. Tu pats tą supranti.

– Ir jums pakaks, jei aš pripažinsiu, kad elgiausi negerai?

– Ne, – sako Farodija Rasul. – Tai reikštų apversti klausimą aukštyn kojom. *Pirmiausia* profesorius Luris turi paskelbti pareiškimą. *Tik tada* galėsime spręsti, ar laikyti jį švelninančia aplinkybe. Nėra ko derėtis, ką jis rašys tame pareiškime. Pareiškimą turi parašyti jis pats, savais žodžiais. Tada ir pamatysime, nuoširdus jis ar ne.

– Ir jūs esate tikra, kad tai įžvelgsite mano parašytuose žodžiuose – kad sugebėsite įžvelgti, ar nuoširdžiai rašau?

– Pažiūrėsime, kokią nuostatą išreikšite. Matysime, gailitės ar ne.

– Gerai. Aš piktnaudžiavau tarnybine padėtimi bendraudamas su panele Aizeks. Taip elgtis buvo negerai ir aš to gailiuosi. Ar jums to pakanka?

– Svarbiausia ne tai, ar pakanka man, profesoriau Luri; svarbiausia, ar pakanka *jums*. Ar jūs nuoširdžiai taip manote.

Jis papurto galvą.

– Aš jums ištariau žodžius, dabar jūs norite dar daugiau, norite, kad įrodyčiau jų nuoširdumą. Tai absurdiška. Įstatymas neturi teisės to reikalauti. Man gana. Geriau vėl pradėkime iš pradžios ir laikykimės taisyklių. Prisipažįstu kaltas. Tai viskas, ką esu pasirengęs pasakyti.

– Aišku, – atsako Matabanė. – Jei niekas daugiau neturi klausimų profesoriui Luriui, aš dėkoju jam už dalyvavimą ir paprašysiu išeiti.

Iš pradžių jie neatpažįsta jo. Tik įpusėjęs laiptus išgirsta šūksnius „Tai jis!“ ir kojų tapsėjimą.

Jie prisiveja jį laiptų apačioje; vienas net sučiumpa už švarko, neleisdamas pabėgti.

– Ar galim trumpai pasikalbėti, profesoriau Luri? – klausia balsas.

Jis nekreipia dėmesio, jėga braunasi į pilnutėlį vestibiulį, o žmonės atsigręždami žiūri į aukštą vyriškį, skubantį nuo persekiotojų.

Kažkokia mergina užtveria jam kelią.

– Stop! – sako. Jis nusuka veidą, ištiesia ranką. Švystelі blykstė.

Mergina suka ratu aplink jį. Jos plaukai su įpintais gintaro karoliukais kabo abipus veido. Ji šypsosi, matyti lygūs balti dantys.

– Gal galima stabtelėti ir pasišnekėti? – klausia ji.

– Apie ką?

Jam prie veido prikišamas diktofonas. Jis nustumia jį.

– Apie tai, kas ten vyko, – sako mergina.

– Kur vyko?

Vėl blyksteli fotoaparatas.

– Na, tame posėdyje.

– Negaliu apie tai pasakoti.

– Gerai, tai ką galite papasakoti?

– Nenorėčiau pasakoti nieko.

Aplink juos ima būriuotis dykinėtojai ir smalsuoliai. Norėdamas ištrūkti jis turės prasigrūsti pro minią.

– Ar jūs gailitės? – klausia mergina. Diktofonas prikišamas arčiau. – Ar gailitės dėl to, ką padarėte?

– Ne, – atsako jis. – Ši patirtis mane praturtino.

Šypsena merginos veide išlieka.

– Pakartotumėte tai dar kartą?

– Nemanau, kad dar turėsiu progų.

– O jei turėtumėt?

– Čia jau ne klausimas.

Jai dar negana, ji nori dar daugiau žodžių prikimšti į savo mažučio įtaiso pilvą, bet trumpam sutrinka, nesugalvodama, kaip išprovokuoti atvirumą.

– Ši patirtis jam ką padarė? – girdi, kaip kažkas klausia *sotto voce*.

– Jį praturtino.

Girdėti kikenimas.

– Paklausk, ar jis atsiprašė, – sušunka kažkas merginai.

– Jau klausiau.

Išpažintys, atsiprašymai: iš kur toks nusižeminimo troškulys? Stoja nerami tyla. Jie būriuojasi aplinkui tarsi medžiotojai, užspeitę keistą žvėrį ir nežinantys, kaip jį pribaigti.

Fotografija pasirodo kitos dienos studentų laikraštyje, su parašu: „Ar ne jis tikrasis antrametis?“ Nuotraukoje jo akys pakeltos į dangų, o ranka ištiestais pirštais siekia fotoaparato. Jau ši poza pakankamai juokinga; negana to, kažkoks jaunuolis išsišiepęs laiko jam virš galvos apverstą šiukšliadėžę. Perspektyvai susimaišius, galima pagalvoti, kad šiukšliadėžė užmauta jam ant galvos tarsi antramečio gėdos kepurė. Ar jis dar gali išsigelbėti po tokio iškalbingo vaizdo?

„Komisija neviešina nuosprendžio", – skelbia straipsnio antraštė. „Drausminių nuobaudų komisija, nagrinėjusi Komunikacijų fakulteto profesoriui Deividui Luriui pateiktus kaltinimus persekiojimu ir nederamu elgesiu, nesuderinamu su profesine etika, vakar nekomentavo jam paskelbto nuosprendžio. Komisijos pirmininkas Manasas Matabanė pasakė, kad komisijos tyrimo rezultatai perduoti rektoriui, kuris imsis tolesnių veiksmų.

Po komisijos pobūdžio persimetęs priešiškais žodžiais su Moterų kovos su išprievartavimais draugijos narėmis, Luris (53) pasakė, jog santykiai su studentėmis jį „praturtino".

Nemalonumai prasidėjo, kai viena Lurio, romantizmo poezijos specialisto, studentė pateikė prieš jį skundą."

Matabanė paskambina jam į namus.

– Komisija pateikė rekomendacijas, Deividai, ir rektorius paprašė manęs paskutinį kartą su tavim pasikalbėti. Jis sako, kad yra pasirengęs susilaikyti nuo kraštutinių veiksmų, tačiau su sąlyga, kad tu savo iniciatyva paskelbsi pareiškimą, patenkinantį ir tave, ir mus.

– Manasai, mes apie tai jau kalbėjom. Aš...

– Palauk. Išklausyk. Turiu čia pareiškimo projektą, kuris mums visiškai priimtinas. Visai trumpas. Ar galiu perskaityti?

– Perskaityk.

Matabanė skaito:

– „Be jokių išlygų prisipažįstu grubiai pažeidęs skundo pateikėjos žmogaus teises, taip pat piktnaudžiavęs

universiteto man suteikta padėtimi. Nuoširdžiai abiejų atsiprašau ir sutinku priimti tokią nuobaudą, kokią man bus nutarta skirti".

– „Tokią nuobaudą, kokią man bus nutarta skirti"? Ką tai reiškia?

– Kiek supratau, iš darbo tavęs neatleis. Labiausiai tikėtina, kad paprašys paimti akademinių atostogų. Ar po to grįši dirbti dėstytoju, priklausys nuo tavęs ir nuo to, ką nuspręs tavo dekanas bei katedros vedėjas.

– Ir viskas? Tokia sutartis?

– Aš taip supratau. Jeigu patvirtinsi, kad pasirašysi pareiškimą, rektorius bus pasirengęs laikyti jį švelninančia aplinkybe.

– Laikyti kuo?

– Atgailos ženklu.

– Manasai, mes vakar jau kalbėjom apie atgailą. Savo nuomonę pasakiau. Nedarysiu to. Aš stojau prieš oficialiai sudarytą baudžiamąją komisiją, teisės institucijos atmainą. Prieš šį pasaulietišką tribunolą prisipažinau kaltę: pasaulietinę kaltę. To turėtų pakakti. Atgaila čia niekuo dėta. Atgaila priklauso kitam pasauliui, kitai diskurso erdvei.

– Tu viską painioji, Deividai. Niekas tau neliepia atlikti viešą atgailą. Tai, kas vyksta tavo sieloje, neįžvelgiama mums, kaip tu sakai, pasaulietiško teismo nariams, nebent kaip žmonėms. Tavęs tik prašo paskelbti pareiškimą.

– Manęs prašo viešai atsiprašyti, gal net nenuoširdžiai?

– Niekam nerūpi, ar tu nuoširdus, ar ne. Aš jau sakiau, tai tavo sąžinės reikalas. Kriterijus toks: ar esi pasirengęs viešai pripažinti padarytą klaidą ir imtis priemonių ją ištaisyti.

– Čia jau tikras smulkmeniškumas. Pateikėte man kaltinimus, atsakiau, kad esu kaltas. Daugiau jums nieko iš manęs nereikia.

– Ne. Mums reikia dar kai ko. Nelabai daug, bet vis dėlto. Tikiuosi, kad tau pavyks.

– Atsiprašau, bet negaliu.

– Deividai, negaliu visą laiką tave ginti nuo tavęs paties. Man tai nusibodo, kaip ir kitiems komisijos nariams. Ar nori viską apmąstyti?

– Ne.

– Gerai. Tada pasakysiu tik tiek: rektorius viską tau praneš.

SEPTINTAS

Po to, kai apsisprendė išvažiuoti, mažai kas gali jį sulaikyti. Jis ištuština šaldytuvą, užrakina namą ir vidudienį jau važiuoja greitkeliu. Sustoja pernakvoti Utshorne, išvyksta iš ten vos išaušus: rytmečiui įpusėjus jis jau netoli tikslo, Salemo miestelio prie Grehemstauno–Kentono kelio Istern Keipe.

Į jo dukters ūkelį už keleto mylių nuo miesto veda vingiuotas kaimo keliukas. Penki hektarai žemės, daugiausia dirbamos, vėjo energija varomas siurblys, arklidės, ūkiniai pastatai ir žemas, platus, geltonai dažytas kaimo namas cinkuotos geležies stogu bei dengta veranda. Kiemo ribą

ženklina vielinė tvora ir nasturtų bei pelargonijų kereliai; likęs kiemo plotas – dulkės ir žvirgždas.

Privažiavime stovi senas „Volkswagen kombi“; jis pastato mašiną už jo. Iš šešėliuotos verandos į saulę žengia Liusė. Iš pradžių jis neatpažįsta jos. Praėjo metai, ji priaugo svorio. Jos klubai ir krūtys dabar atrodo (jis mėgina surasti kuo tinkamesnį žodį) stambūs. Žengdama basomis kojomis, ji ateina jo pasitikti, plačiai išskėtusi rankas apsikabina, pabučiuoja į skruostą.

Kokia miela mergina, galvoja, spausdamas ją; koks smagus pasveikinimas po ilgos kelionės!

Namas erdvus, tamsus ir net vidudienį vėsokas; jis statytas tais laikais, kai šeimos būdavo gausios, o svečiai atvažiuodavo būriais. Prieš šešerius metus Liusė čia įsikėlė gyventi kartu su komuna, jaunuolių gentimi, kurios nariai Grehemstaune prekiavo odos dirbiniais ir saulėje degtais puodais, o tarp kukurūzų eilių augino kanapes. Kai bendruomenė iširo, dauguma jaunuolių persikėlė į Niu Betesdą, o Liusė pasiliko gyventi ūkelyje su drauge Helena. Ji sakė pamilusi šią vietą ir norinti rimtai ūkininkauti. Jis padėjo jai išsipirkti ūkelį. Ir štai ji, gėlėta suknele ir basomis kojomis, stovi pirkioje, sklidinoje keptos duonos kvapo; nebe mergaitė, žaidžianti ūkininkę, bet tvirta valstietė, *boervrou*.

– Įkurdinsiu tave Helenos kambaryje, – sako ji. – Ten patenka ryto saulė. Neįsivaizduoji, kokie šalti rytmečiai šią žiemą.

– Kaip Helena? – klausia jis. Helena yra stambi, liūdnos išvaizdos moteriškė sodriu balsu ir negražia veido oda,

vyresnė už Liusę. Jis niekad nesuprato, kuo ji patraukė Liusę; patyliukais trokšta, kad Liusė susirastų ką nors geresnio (ar būtų surasta ko nors geresnio).

– Helena balandžio mėnesį išvažiavo į Johanesburgą. Aš gyvenu viena, tik su samdiniais.

– Tu man šito nesakei. Ar nebijai viena?

Liusė gūžteli pečiais.

– Turiu šunis. Šunys vis dar šį tą reiškia. Juo daugiau šunų, juo labiau bijo vagys. Be to, jei kas ir sugalvotų įsilaužti, nemanau, kad du žmonės būtų saugiau už vieną.

– Labai filosofiška.

– Taip. Kai nėra kitos išeities, griebkis filosofijos.

– Bet tu turi ginklą.

– Medžioklinį šautuvą. Aš tau jį parodysiu. Nusipirkau iš kaimyno. Pasinaudoti neteko, bet turiu.

– Gerai. Ginkluota filosofė. Man tai patinka.

Šunys ir šautuvas; orkaitėje kepa duona, žemėje bręsta derlius. Keista, kad jiedu su Liusės motina, miestiečiai, intelektualai, sukūrė šią atgyveną, šią kresną jauną naujakurę. Bet gal tai ne jų darbas: gal istorija suvaidino didesnį vaidmenį.

Ji pasiūlo arbatos. Jis alkanas. Stačiais kąsniais praryja du storus gabalus duonos su opuncijų uogiene, irgi virta namuose. Valgydamas jaučia, kad ji stebi. Reikia elgtis atsargiau: niekas nekelia vaikui tokio pasibjaurėjimo, kaip tėvų kūno reikmės.

Jos nagai nelabai švarūs. Kaimo purvas: tikriausiai tai garbingas dalykas.

Helenos kambaryje jis iškrausto lagaminą. Stalčiai tušti; didžiulėje senoje spintoje kabo tik mėlynas darbo kombinezonas. Jei Helena išvažiavusi, tai tikrai netrumpam.

Liusė vedžioja jį po namą. Primena, kad taupytų vandenį, kad neužkimštų vietinės kanalizacijos. Jis viską moka mintinai, bet pareigingai klausosi. Paskui nuveda jį į šunides. Kai lankėsi čia paskutinį kartą, šunidėse buvo tik vienas gardas. Dabar jau penki tvirti gardai betono grindimis, cinkuotais basliais ir pertvaromis, storos vielos tinklais stovi jaunų mėlynžiedžių katanankių pavėsyje. Šunys ją pamatę susijaudina: dobermanai, vokiečių aviganiai, bulterjerai, rotveileriai.

– Sarginiai šunys, visi sarginiai, – sako ji. – Jie darbininkai, čia patenka trumpam: dviem savaitėms, savaitei, kartais tik savaitgaliui. Naminius šunelius pradeda vežti per vasaros atostogas.

– O kates? Ar tu priimi kates?

– Nesijuok. Galvoju imtis ir kačių. Tiesiog kol kas nesu tam pasiruošusi.

– Ar turi turguje nuolatinę vietą?

– Taip, šeštadienių rytais. Paimsiu ir tave.

Taip ji užsidirba pragyvenimui: laiko šunides, parduoda gėles ir sodo vaisius. Paprasčiau negali būti.

– Ar šunys nenuobodžiauja? – Jis parodo rusvą buldogę, vieną narve. Ji niūriai juos stebi, pasidėjusi snukį ant letenų, ir net nesikelia.

– Ketė? Ją paliko. Savininkai dėjo į kojas. Nesumokėjo už kelis mėnesius. Nežinau, ką man su ja daryti. Turbūt

reikės paieškoti kitų šeimininkų. Ji tik liūdi, šiaip viskas gerai. Kas dieną ją išvedam pabėgioti. Aš arba Petrus. Būtinai.

– Petrus?

– Tu jį pamatysi. Petrus mano naujas pagalbininkas. Tiesą sakant, nuo kovo mėnesio jau bendrasavininkis. Visai nieko tipas.

Jiedu žingsniuoja pro dumblinę užtvanką, prie kurios ramiai įsitaisiusi ančių šeimynėlė, palei avilius, per sodą. Gėlių lysvės ir žiemos daržovės – žiediniai kopūstai, bulvės, burokėliai, moliūgai, svogūnai. Jie aplanko siurblį ir vandens talpyklą ūkio pakraštyje. Pastaruosius dvejus metus lietaus pakako, vandens lygis pakilęs.

Ji su išmanymu kalba apie tokius dalykus. Naujoji ūkininkė pionierė. Seniau jie augino galvijus ir kukurūzus. Dabar prižiūri šunis ir pardavinėja narcizus. Juo labiau viskas keičiasi, juo labiau išlieka kaip buvę. Istorija kartojasi, nors kuklesniu pavidalu. Gal istorija kai ko pasimokė.

Atgal jie grįžta palei drėkinimo griovį. Basų Liusės kojų pirštai tvirtai mina raudoną žemę, palieka joje aiškius pėdsakus. Tvirta moteris, įaugusi į naują savo gyvenimą. Gerai! Jeigu jis tokią dukterį, tokią moterį paliks po savęs, tai jam nėra ko gėdytis.

– Nebūtina mane linksminti, – sako, kai jie grįžta namo. – Atsivežiau knygų. Man tik reikia stalo ir kėdės.

– Ar turi kokį konkretų darbą? – atsargiai klausia ji. Jiedu nedažnai kalba apie tokius dalykus, kaip jo darbas.

– Turiu planų. Šis tas apie paskutinius Byrono gyvenimo metus. Ne knyga, ar bent ne tokia knyga, kokias rašiau

anksčiau. Veikiau scenos veikalas. Tekstas ir muzika. Veikėjai kalbės ir dainuos.

– Nemaniau, kad dar turi tokių ambicijų.

– Pamaniau, kad pasilepinsiu. Bet ne tik dėl to. Norisi šį tą palikti po savęs. Bent jau vyrams norisi. Moterims lengviau.

– Kodėl moterims lengviau?

– Noriu pasakyti, lengviau sukurti ką nors, kas gyventų savo gyvenimą.

– O tėvystė?

– Tėvystė... Negaliu atsikratyti minties, kad, palyginus su motinyste, tėvystė yra gana abstraktus darbas. Bet palaukim, pažiūrėsim, kas išeis. Jei kas išeis, tu pirmoji išgirsi. Pirmoji ir turbūt paskutinė.

– Ar tu ir muziką rašysi pats?

– Muziką pasiskolinsiu, bent jau didžiąją dalį. Nesibodžiu skolintis. Pradžioje maniau, kad tokiai temai prireiks gana prašmatnios orkestruotės. Sakysim, kaip Strausso. Tai jau ne mano jėgoms. Dabar linkstu į priešingą pusę, galvoju apie labai kuklų akompanimentą – smuikas, violončelė, obojus, gal fagotas. Bet visa tai kol kas tik idėjos. Neparašiau nė vienos natos – išsiblaškiau. Tikriausiai girdėjai apie mano nelaimes.

– Rožė telefonu užsiminė.

– Na, dabar nesigilinsim. Kada nors kitą kartą.

– Išėjai iš universiteto visam laikui?

– Padaviau pareiškimą, kad atleistų iš darbo. Manęs to paprašė.

– Ar tu jo pasiilgsi?

– Ar pasiilgsiu? Nežinau. Nebuvau kažin koks stebuklingas dėstytojas. Pastebėjau, kad mano ryšys su studentais nuolat silpnėja. Jie nesivargino išgirsti, ką norėjau jiems pasakyti. Gal ir nelabai pasiilgsiu. Gal džiaugsiuosi išsilaisvinęs.

Tarpduryje stovi žmogus, aukštas vyras mėlynu kombinezonu ir guminiais batais, su megzta kepuraite.

– Petrau, ateik, susipažink su mano tėvu, – sako Liusė.

Petrus nusivalo batus. Jie paspaudžia vienas kitam ranką. Raukšlėtas, vėjo nugairintas veidas; įžvalgios akys. Keturiasdešimt? Keturiasdešimt penkeri?

Petrus pasisuka į Liusę.

– Purškalai, – sako jis. – Atėjau paimti purškalų.

– Jie furgone. Palauk, tuoj atnešiu.

Jis lieka dviese su Petrumi.

– Jūs prižiūrit šunis, – sako, norėdamas nutraukti tylą.

– Aš prižiūriu šunis ir dirbu sode. Taip. – Petrus plačiai nusišypso. – Aš sodininkas ir šunų prižiūrėtojas. – Jis kurį laiką mąsto. – Šunų prižiūrėtojas, – pakartoja, mėgaudamasis žodžiais.

– Aš ką tik atvažiavau iš Keiptauno. Kartais man labai neramu, kad duktė čia viena. Čia labai nuošalu.

– Taip, – sako Petrus, – pavojinga. – Jis patyli. – Šiais laikais viskas pavojinga. Bet čia, man atrodo, visai gerai. – Ir dar kartą nusišypso.

Grįžta Liusė, nešina mažu buteliuku.

– Žinai, kiek reikia pilti: vieną šaukštelį į dešimt litrų vandens.

– Taip, žinau. – Ir Petrus pasilenkęs išsprūsta pro žemas duris.

– Atrodo, Petrus geras žmogus, – pastebi jis.

– Jis turi gerą galvą.

– Ar jis gyvena tavo žemėje?

– Jie su žmona gyvena buvusiose arklidėse. Aš įvedžiau elektrą. Ten gana patogu. Adelaidėje jis turi kitą žmoną ir vaikų, kai kurie jau suaugę. Kartais važiuoja pas juos.

Jis palieka Liusę dirbti savo darbų ir eina pasivaikščioti iki Kentono kelio. Vėsi žiemos diena, saulė jau svyra už raudonų kalvų, vietomis nusėtų reta, nubalinta žole. Prasta žemė, prasta dirva, galvoja jis. Nualinta. Tinka tik ožkoms ganyti. Ar Liusė tikrai ketina čia praleisti visą gyvenimą? Jis tikisi, kad tai tik laikina užgaida.

Jį pralenkia grupelė vaikų, grįžtančių iš mokyklos. Jis su jais pasisveikina, jie atsako. Kaimo mandagumas. Keiptaunas jau grimzta į praeitį.

Staiga jis prisimena merginą: jos dailias mažas krūtis stačiais speneliais, glotnų plokščią pilvą. Kūnu nueina geismo banga. Visiškai aišku, kad tai, kas buvo, dar nepraėjo.

Jis grįžta namo ir išsikrauna daiktus. Jau seniai jis gyveno su moterimi. Reikės paisyti savo elgesio; reikės laikytis tvarkos.

Pavadinti Liusę *stambia* yra per švelnu. Netrukus ji bus tikrai stora. Apsileido, taip atsitinka pasitraukusiems iš meilės lauko. *Qu'est devenu ce front poli, ces cheveux blonds, sourcils voûtés?*

Vakarienė paprasta: sriuba su duona, paskui saldžiosios bulvės. Šiaip jis nemėgsta saldžiųjų bulvių, bet Liusė prideda į jas citrinos žievelės, sviesto, kvapiųjų pipirų, ir jos visai gardžios, daugiau negu gardžios.

– Ar ilgai pabūsi? – klausia ji.

– Savaitę? Pradžiai, sakykim, savaitę. Ar pakęsi mane taip ilgai?

– Gali būti kiek nori. Aš tik bijau, kad tau bus nuobodu.

– Man nebus nuobodu.

– O kur važiuosi po savaitės?

– Dar nežinau. Gal tiesiog važinėsiu, kur akys veda, ilgai važinėsiu.

– Na, gali čia būti kiek nori.

– Labai gražu, kad taip sakai, mieloji, bet aš noriu išlikti tavo draugas. Ilga viešnagė nepadeda draugystei.

– O jei mes nevadinsim tavo apsilankymo viešnage? Jei tarsim, kad tu ieškai prieglobsčio? Ar priimsi neribotos trukmės prieglobstį?

– Kalbi apie pabėgėlio prieglobstį? Liuse, nėra taip blogai. Aš ne bėglys.

– Rozė sakė, kad atmosfera nemaloni.

– Aš pats ją sukėliau. Man pasiūlė kompromisą, o aš atsisakiau.

– Kokį kompromisą?

– Perauklėjimą. Charakterio performavimą. Svarbiausi žodžiai buvo *psichologo konsultacijos*.

– O tu toks tobulas, kad nepakęstum nė menkiausios konsultacijos?

– Pernelyg panašu į Mao Kiniją. Atgaila, savikritika, viešas atsiprašymas. Aš senamadiškas, geriau iš karto pastatykit prie sienos ir sušaudykit. Ir baigta.

– Sušaudyti? Už romaną su studente? Truputį per stipru, kaip manai, Deividai? Tokie dalykai tikriausiai nutinka labai dažnai. Kai buvau studentė, nutikdavo dažnai. Jei būtų baudę visus, dėstytojų būtų likęs gal dešimtadalis.

Jis gūžteli pečiais.

– Dabar puritoniški laikai. Asmeninis gyvenimas yra viešas reikalas. Lindimas į kitų gyvenimą dabar vertas pagarbos, taip pat kaip sentimentalumas. Jie norėjo spektaklio: mušimosi į krūtinę, atgailos, jei galima, ašarų. Tiesą sakant, televizijos šou. Aš nesutikau.

Jis norėjo pridurti: „Atvirai pasakius, jie norėjo mane iškastruoti". Tačiau prie dukters negali ištarti šių žodžių. Tiesą pasakius, kai klausosi savo kalbos kito žmogaus ausimis, visa ši papliūpa jam atrodo melodramatiška, perdėta.

– Vadinasi, tu laikeisi savo, o jie savo. Ar taip?

– Maždaug.

– Neturėtum būti toks užsispyręs, Deividai. Užsispyrimas nėra didvyriškumas. Ar dar turi laiko viską apmąstyti?

– Ne, nuosprendis galutinis.

– O apeliacija?

– Nebus apeliacijos. Aš nesiskundžiu. Negalima pripažinti, kad esi teisingai kaltinamas begėdyste, ir tikėtis užuojautos srauto. Ypač jei esi tam tikro amžiaus. Sulaukęs tam tikro amžiaus žmogus nustoja būti patrauklus, ir tiek. Reikia tik susiimti ir nugyventi likusį gyvenimą. Atbūti likusį laiką.

– Ką gi, gaila. Pasilik kiek nori. Priežastis nesvarbu.

Jis anksti nueina miegoti. Vidurnaktį jį pažadina šunų lojimo šuorai. Vienas šuo loja ypač atkakliai, mechaniškai, nenustodamas; kiti prisijungia, prityla, paskui, nenorėdami prisipažinti nugalėti, vėl ima loti.

– Ir taip kiekvieną naktį? – rytą klausia jis Liusės.

– Po kurio laiko pripranti. Atsiprašau.

Jis papurto galvą.

AŠTUNTAS

Jau buvo pamiršęs, kokie kartais šalti žiemos rytmečiai Istern Keipo aukštumose. Neįsidėjo tinkamų drabužių; tenka pasiskolinti Liusės megztinį.

Susikišęs rankas į kišenes jis slampinėja palei gėlių lysves. Kentono keliu praūžia neregimas automobilis, kurio garsas ilgai aidi tyliame ore. Aukštai danguje trikampiu skrenda žąsys. Kaip jam prastumti laiką?

– Ar nori eiti pasivaikščioti? – priėjusi iš už nugaros klausia Liusė.

Jie pasiima tris šunis: du jaunus dobermanus, kuriuos Liusė laiko už pavadėlių, ir buldogę, tą paliktąją.

Suglaudusi ausis kalė mėgina tuštintis. Nepavyksta.

– Jai kažkas negerai, – sako Liusė. – Turėsiu duoti vaistų.

Kalė vis tiek ręžiasi, iškišusi liežuvį ir vogčiomis apsidairydama aplinkui, tarsi gėdytųsi, kad į ją žiūri.

Jie išsuka iš kelio, eina dykviete, paskui per retą pušynėlį.

– Ta mergina, su kuria prasidėjai... – sako Liusė. – Ar tai buvo rimta?

– Argi Rozalinda tau visko nepapasakojo?

– Smulkmenų neminėjo,

– Ji kilusi iš šitų kraštų. Iš Džordžo. Lankė vieną mano kursą. Vidutiniška studentė, bet labai patraukli. Ar tai buvo rimta? Nežinau. Padariniai tikrai rimti.

– Bet dabar jau viskas baigta? Ar tu vis dar jos ilgiesi?

Ar baigta? Ar ilgisi?

– Mes nebepalaikome ryšių, – atsako jis.

– Kodėl ji parašė prieš tave skundą?

– Ji nepasakė; neturėjau progos paklausti. Jai buvo sunku. Ją ujo toks jaunuolis, mylimasis ar buvęs mylimasis. Dar studijų reikalavimai. O paskui jos tėvai kažką nugirdo ir atlėkė į Keiptauną. Tikriausiai ji nebeatlaikė.

– Ir dar tu.

– Taip, dar aš. Nemanau, kad su manim buvo lengva.

Jie prieina vartus su užrašu: „SAPPI pramonės įmonė – Įeiti draudžiama“. Pasuka atgal.

– Na ką, – sako Liusė, – tu už viską sumokėjai. Gal dabar, kai viskas jau praėjo, ji negalvos apie tave taip blogai. Moterys kartais stebėtinai atlaidžios.

Stoja tyla. Ar Liusė, jo vaikas, ketina jam aiškinti, kokios yra moterys?

– Ar negalvojai dar kartą vesti? – klausia Liusė.

– Savo amžiaus moterį, tą nori pasakyti? Aš nesutvertas santuokai, Liuse. Pati tą matei.

– Taip. Bet...

– Bet ką? Bet nepadoru užkabinėti paaugles?

– Aš ne tai norėjau pasakyti. Tiesiog laikui bėgant tau bus vis sunkiau, ne lengviau.

Niekad anksčiau jiedu su Liuse nėra kalbėję apie jo intymų gyvenimą. Pasirodo, tai nelengva. Bet su kuo daugiau jis galėtų pasikalbėti?

– Ar atsimeni, ką rašė Bleike'as? – klausia jis. – Geriau nužudyti naujagimį lopšyje, negu puoselėti bergždžius troškimus.

– Kam tu man tai cituoji?

– Ir seno, ir jauno žmogaus bergždi troškimai gali virsti bjaurastimi.

– Ir ką?

– Kiekviena moteris, su kuria buvau artimas, atskleidė man šį tą apie mane patį. Šiuo požiūriu visų jų dėka tapau geresnis žmogus.

– Tikiuosi, netvirtinsi, jog buvo ir atvirkščiai. Kad pažinusios tave, jos irgi tapo geresnės.

Jis staiga atsigręžia ir pažvelgia į ją. Ji nusišypso:

– Juokauju, – sako.

Jie grįžta asfalto keliu. Prie posūkio į ūkį stovi ranka rašytas ženklas, kurio jis anksčiau nepastebėjo: „SKINTOS GĖLĖS. CIKAI" ir strėlė su prierašu „1 km".

– Cikai? – klausia jis. – Maniau, cikus pardavinėti draudžiama.

– Draudžiama kasti laukinius cikus. Aš juos auginu iš sėklų. Parodysiu.

Jiedu eina toliau, jauni šunys tąso pavadėlius, norėdami išsilaisvinti, kalė dvėsuodama plumpsi iš paskos.

– O tu? Ar tokio gyvenimo norėjai? – jis rankos mostu apveda sodą, namą, kurio stoge atsispindi saulė.

– Toks tiks, – ramiai atsako Liusė.

Šeštadienis, turgaus diena. Liusė pažadina jį penktą valandą, kaip susitarta, atneša kavos. Apsitūloję nuo šalčio, jie nusileidžia į sodą pas Petrų, kuris pasišviesdamas halogenine lempa jau pjauna gėles.

Jis pasisiūlo pakeisti Petrų, tačiau netrukus pirštai taip sustingsta, kad nebepajėgia surišti pundelių. Perduoda virvę Petrui, o pats vynioja ir pakuoja gėles.

Septintą valandą, aušrai apšvietus kalvų viršūnes ir pradėjus busti šunims, jų darbas baigtas. Automobilis prikrautas dėžių su gėlėmis, maišų su bulvėmis, svogūnais, kopūstais. Liusė vairuoja, Petrus lieka ūkyje. Furgono šildymo sistema neveikia; pasilenkusi, atidžiai žiūrėdama pro aprasojusį priekinį langą, ji išsuka į Grehemstauno kelią. Jis sėdi greta, valgo jos suteptą sumuštinį. Jam varva nosis; tikisi, kad ji nepastebės.

Štai kaip: naujas nuotykis. Dukra, kurią jis kitados vežiojo į mokyklą ir baleto pamokas, į cirką ir čiuožyklą, dabar veža jį pasižmonėti, rodo jam kitą, nepažįstamą pasaulį.

Donkino aikštėje prekiautojai jau stato sudedamus stalus ir dėlioja savo prekes. Justi degančios mėsos kvapas. Miestą gaubia šaltas rūkas; žmonės trina rankas, trepsi kojomis, keikiasi. Visi elgiasi bičiuliškai, tačiau Liusė, jo palengvėjimui, laikosi atokiai.

Atrodo, jų vieta maisto produktų skyriuje. Kairėje trys afrikietės pardavinėja pieną, *masa*, sviestą; taip pat sriubos kaulus iš drėgnu skuduru uždengto kibiro. Dešinėje – pagyvenusių afrikanerių pora, su kuriais Liusė sveikinasi, vadindama *tante* Mimse ir *oom* Kosu; jų mažai pagalbininkei slidininko kepuraite ne daugiau dešimties metų. Kaip ir Liusė, jie prekiauja bulvėmis ir kopūstais, tačiau dar turi džemų, konservuotų daržovių, džiovintų vaisių, pakelių *buchu* arbatos, diervilių arbatos, prieskoninių žolių.

Liusė atsivežė dvi sulankstomas kėdes. Jie geria kavą iš termoso ir laukia pirmųjų pirkėjų.

Prieš dvi savaites jis stovėjo auditorijoje ir aiškino nuobodžiaujančiam šalies jaunimui, kuo skiriasi *gerti* ir *išgerti*, *degti* ir *sudegti*. Priešdėlis reiškia, kad veiksmas atliktas iki galo. Kaip toli dabar visa tai! Aš gyvenu, gyvenau, nugyvenau.

Liusės bulvės, subertos į bušelio dydžio kibirą, švariai nuplautos. Prie Koso ir Mimsės bulvių prikibę žemės grumsteliai. Per rytmetį Liusė surenka beveik penkis šimtus randų. Jos gėlės nuolat perkamos; vienuoliktą valandą ji nuleidžia kainą, ir žmonės išperka likusius produktus. Prie pieno ir mėsos prekystalio taip pat gyvai vyksta prekyba; tačiau seniams, kurie tarsi mediniai sėdi šalia vienas kito ir nesišypso, sekasi ne taip gerai.

Daugelis Liusės pirkėjų ją pažįsta, žino jos vardą: daugiausia tai vidutinio amžiaus moterys, kurios elgiasi su ja šiek tiek globėjiškai, tarsi būtų prisidėjusios prie jos sėkmės. Ji kiekvienai jį pristato:

– Čia mano tėvas, Deividas Luris, atvyko paviešėti iš Keiptauno.

– Jūs tikriausiai labai didžiuojatės savo dukterimi, pone Luri, – sako jos.

– Taip, labai didžiuojuosi, – atsako jis.

– Bevė vadovauja gyvūnų klinikai, – sako Liusė, supažindinusi su viena pirkėja. – Kartais aš jai padedu. Grįždami namo užsuksime pas ją, jei neprieštarausi.

Bevė Šou jam nepatinka – kresna, susikuitusi moterėlė juodomis strazdanomis, trumpai kirptais šiurkščiais plaukais, beveik be kaklo. Jam nepatinka moterys, kurios nesistengia atrodyti patrauklios. Panašią antipatiją yra jutęs ir kitoms Liusės draugėms. Nėra kuo didžiuotis: tai prietaras, įsitvirtinęs jo galvoje, įleidęs šaknis. Jo galvoje tikras sandėlis senų, bergždžių, skurdžių minčių, kurių daugiau nėra kur dėti. Reikėtų jas išvyti, išvalyti patalpą. Bet jam tas nerūpi ar nelabai rūpi.

Gyvūnų globos lyga, kadaise Grehemstaune aktyviai veikusi labdaros organizacija, pagaliau turėjo užsidaryti. Tačiau saujelė savanorių, vadovaujamų Bevės Šou, buvusiose patalpose tebelaiko veterinarijos kliniką.

Jis nėra nusiteikęs prieš gyvūnų globėjus, su kuriais Liusė bendrauja, kiek tik jis ją prisimena. Žinoma, be jų pasaulyje

būtų blogiau. Todėl kai Bevė Šou atidaro lauko duris, jis stengiasi atrodyti malonus, nors iš tikrųjų juos pasitikę kačių šlapimo, šunų kraiko ir dezinfencijos skysčio kvapai kelia jam šleikštulį.

Namas atrodo būtent taip, kaip jis įsivaizdavo: netikę baldai, krūvos visokiausių suvenyrų (porcelianinės piemenaitės, karvių varpeliai, stručio plunksnų musmušis), netylantis radijas, narveliuose čirpia paukščiai, visur po kojomis painiojasi katės. Namuose yra ne tik Bevė Šou, bet ir Bilas Šou, toks pat kresnas, raudonu kaip burokėlis veidu, sidabro spalvos plaukais, su megztiniu atverčiama apykakle. Jis geria arbatą virtuvėje prie stalo.

– Prisėskit, prisėsk, Deivai, – sako Bilas. – Įsipilk arbatos, jauskis kaip namie.

Šįryt jis anksti kėlėsi, jaučiasi pavargęs ir visiškai nenori šnekučiuotis su šiais žmonėmis. Dirsteli į Liusę.

– Mes tuoj eisim, Bilai, – sako ši, – aš tik užėjau paimti vaistų.

Pro langą jis pamato Šou namų vidinį kiemą: obelį, apkibusią kirmėlėtais vaisiais, išvešėjusias piktžoles, plotelį, atitvertą cinkuotos skardos lakštais, medines girdyklas, senas padangas, šalia kurių krapštinėjasi vištos, kampe snaudžiantį kažkokį gyvūną, labai panašų į antilopę.

– Ką pasakysi? – klausia Liusė vėliau, jiems sėdint automobilyje.

– Nenoriu būti grubus. Aišku, tai savotiška subkultūra. Ar jie neturi vaikų?

– Ne, vaikų nėra. Negalvok apie Bevę taip blogai. Ji ne kvailė. Ir daro labai daug gero. Jau daug metų lankosi kaimuose, pradėjo dirbdama Gyvūnų globos lygoje, o dabar savarankiškai.

– Turbūt beviltiškas darbas.

– Taip, beviltiškas. Niekas jo nebefinansuoja. Nacijos prioritetų sąraše gyvūnų išvis nėra.

– Ji turbūt kartais puola į neviltį. Tu taip pat.

– Taip. Ne. Koks skirtumas? Gyvūnai, kuriems ji padeda, nepuola į neviltį. Jiems labai palengvėja.

– Tada puiku. Atsiprašau, vaikeli, man tiesiog labai sunku pajusti susidomėjimą šia tema. Tai, ką tu darai, ką ji daro, yra verta pasigėrėjimo, bet man gyvūnus globojantys žmonės truputį primena tam tikros rūšies krikščionis. Jie visi tokie žvalūs ir geranoriai, kad neilgai trukus kyla tikras niežulys nuo jų pabėgti, pradėti ką nors grobti ar prievartauti. Ar suspardyti katę.

Šis išpuolis jį patį nustebina. Jo nuotaika visai nebloga, visai priešingai.

– Tu manai, kad turėčiau užsiimti svarbesniais dalykais, – sako Liusė. Jie važiuoja keliu; ji vairuoja ir nežiūri į jį. – Tu manai, kad aš, tavo duktė, turėčiau susirasti gyvenime ką nors geresnio.

Jis jau purto galvą.

– Ne... ne.... ne... – murma.

– Tu manai, kad turėčiau tapyti natiurmortus arba mokytis rusų kalbos. Tau nepatinka, kad draugauju su Beve ir Bilu Šou, nes jie neskatina manęs gyventi geresnį gyvenimą.

– Netiesa, Liuse.

– Tiesa. Jie tikrai niekada nepaskatins manęs gyventi geresnį gyvenimą, ir žinai kodėl? Todėl, kad geresnio gyvenimo nėra. Šitas gyvenimas yra vienintelis. Jis bendras mums ir gyvūnams. Tai ir stengiasi įrodyti tokie žmonės kaip Bevė. Aš stengiuosi sekti jos pavyzdžiu. Dalytis su gyvuliais kai kuriomis žmogaus privilegijomis. Nenoriu kitą kartą atgimti šunimi ar kiaule ir gyventi taip, kaip gyvena mūsų šunys ar kiaulės.

– Liuse, brangiausioji, nepyk. Taip, aš sutinku, šis gyvenimas vienintelis. O kalbant apie gyvūnus, žinoma, su jais reikia gerai elgtis. Bet nepraraskime perspektyvos. Mes esame kitoje kūrinijos pakopoje, negu gyvūnai. Nebūtinai aukštesnėje, tiesiog kitoje. Todėl, jei norime gerai su jais elgtis, darykime tai skatinami paprasto dosnumo, o ne dėl to, kad jaučiamės kalti ar bijomės atpildo.

Liusė giliai įkvepia. Atrodo, tuoj atsakys į jo homiliją, tačiau persigalvoja. Jie parvažiuoja į namus tylėdami.

DEVINTAS

Jis sėdi svetainėje ir žiūri futbolą per televizorių. Rezultatas nulis–nulis; nė viena komanda neatrodo labai trokštanti laimėti.

Žaidimas komentuojamas tai sotų, tai kusų kalbomis, kurių jis nesupranta nė žodžio. Jis prisuka garsą, kol girdėti tik murmesys. Šeštadienio popietė Pietų Afrikoje: šventas laikas, skirtas vyrams ir jų malonumams. Jis užsnūsta.

Prabudęs mato, kad šalia ant sofos sėdi Petrus su alaus buteliu rankoje. Jis padidino garsą.

– „Bushbucks“, – sako Petrus. – Mano komanda. „Bushbucks“ ir „Sundowns“.

„Sundowns“ spiria kampinį. Prie vartų kyla sąmyšis. Petrus suvaitoja ir susiima rankomis galvą. Dulkėms nusėdus matyti, kaip ant žemės guli „Bushbucks“ vartininkas, prisispaudęs prie krūtinės kamuolį.

– Jis geras! Geras! – sako Petrus. – Geras vartininkas. Turi jo nepaleisti.

Žaidimas baigiasi sausai. Petrus perjungia kanalą. Rodo boksą: du mažiukai vyreliai, tokie mažulyčiai, kad vos siekia teisėjui iki krūtinės, šokčioja ir taršo vienas kitą.

Jis pakyla, nuklysta į kitą namo galą. Liusė guli lovoje ir skaito.

– Ką skaitai? – klausia jis.

Ji klausiamai pažvelgia į jį, paskui išsitraukia iš ausų kištukus.

– Ką skaitai? – pakartoja jis; paskui priduria: – Nieko neišeina, ar ne? Gal man išvažiuoti?

Ji nusišypso, padeda knygą šalia savęs. „Edvino Drudo paslaptis“: šito jis nesitikėjo.

– Sėsk, – sako ji.

Jis prisėda ant lovos, iš neturėjimo ką veikti paglosto jos basą koją. Pėda graži, dailios formos. Gera kaulų struktūra, kaip ir motinos. Moteris pačiame gražume, patraukli nepaisant apkūnumo, nepaisant nedailių drabužių.

– Mano požiūriu, Deividai, viskas išeina kuo puikiausiai. Aš džiaugiuosi, kad tu čia. Tiesiog praeis šiek tiek laiko, kol prisitaikysi prie kaimo gyvenimo tempo, ir viskas. Kai tik susirasi ką veikti, nebebus taip nuobodu.

Jis išsiblaškęs linkteli galva. Patraukli, galvoja sau, tačiau vyrams prarasta. Ar jis turėtų kaltinti save, o gal vis tiek viskas būtų taip pasisukę? Nuo pat dukters gimimo myli ją spontaniška, visiškai nevaržoma meile. Negali būti, kad ji to nesuvokė. Tai gal jos, tos meilės, buvo per daug? Gal ji tapo našta? Gal slėgė? Gal ji įžvelgė tamsiąją tos meilės pusę?

Kažin, ką Liusė jaučia būdama su meilužėmis, ką jos jaučia būdamos su ja. Jis niekad nebijojo pasekti mintį iki pat jos vingiuoto kelio pabaigos, nebijo nė dabar. Ar jis pradėjo aistringą moterį? Kokiais juslių pasaulio dalykais ji gali naudotis, kokiais ne? Ar jiedu pajėgs ir apie tai pasišnekėti? Liusės gyvenimas nebuvo uždaras. Kodėl jie negalėtų atvirai pasikalbėti vienas su kitu, kam reikalingos tos ribos šiais laikais, kai niekas ribų nepaiso?

– Kai susirasiu ką veikti, – pakartoja jis, atsipeikėjęs nuo savo klaidžiojimų. – O ką tu siūlai?

– Gal padėtum prižiūrėti šunis. Sukapoti šunims skirtą mėsą. Man tai visad sunku. Be to, yra Petrus. Jis turi daug darbo, kuriasi savo žemėje. Galėtum jam pagelbėti.

– Pagelbėti Petrui. Tai man patinka. Istoriniu požiūriu visai pikantiška. Ar jis man sumokės už darbą, kaip manai?

– Paklausk. Esu tikra, kad sumokės. Šiais metais jis gavo Žemės ūkio ministerijos pašalpą, už kurią iš manęs nusipirko hektarą su trupučiu. Aš tau nesakiau? Siena eina per užtvanką. Užtvanka priklauso mums abiem. Nuo jos iki tvoros viskas priklauso jam. Jis turi karvę, kuri pavasarį versiuosis. Turi dvi žmonas, arba žmoną ir draugę. Jei gerai susitvarkys, gaus dar vieną pašalpą namui statytis; tada galės

išsikelti iš arklidžių. Istern Keipe jis laikomas pasiturinčiu žmogumi. Paprašyk, kad tau mokėtų. Jis išgalėtų. Nežinau, ar aš išgalėsiu jį toliau samdyti.

– Gerai, būsiu atsakingas už mėsą šunims, pasisiūlysiu Petrui kasti žemę. Kas dar?

– Galėtum padėti klinikoje. Ten siaubingai trūksta savanorių.

– Tai yra, padėti Bevei Šou.

– Taip.

– Nemanau, kad mudu su ja sutarsim.

– Tau nereikia su ja sutarti. Reikia tik jai padėti. Bet nesitikėk užmokesčio. Turėsi jai pagelbėti tik širdies gerumo skatinamas.

– Abejoju, Liuse. Man tai įtartinai primena bendruomenės tarnybą. Tarsi būčiau žmogus, kuris stengiasi atpirkti blogus praeities darbus.

– Galiu tvirtai pasakyti, Deividai, kad gyvūnai klinikoje tavo motyvais nesuabejos. Jie tavęs neklausinės, jiems tai nerūpi.

– Gerai, taip ir padarysiu. Bet su sąlyga, kad neprivalėsiu darytis geresnis. Nesu pasirengęs perauklėjimui. Noriu ir toliau būti savimi. Sutinku tik šitaip. – Jo ranka tebeguli ant jos pėdos; dabar jis stipriai sugriebia jos kulkšnį. – Supratai?

Ji nusišypso šypsena, kurios nepavadinsi kitaip, kaip tik miela.

– Tai esi pasiryžęs ir toliau būti blogas. Blogas, piktas ir negeras. Pažadu, niekas neprašys, kad pasikeistum.

Ji erzina jį taip pat, kaip erzindavo jos motina. Tik jos sąmojis, atrodo, dar aštresnis. Jį visad traukė prie sąmojingų moterų. Sąmojingų ir gražių. Kad ir kaip stengėsi, nesugebėjo įžvelgti Melanijos sąmojo. Užtat grožio – kiek nori.

Ir vėl jis pajunta: lengvą aistringumo virpulį. Jaučia, kad Liusė jį stebi. Atrodo, jam nepavyksta nuo jos nuslėpti. Įdomu.

Jis pakyla, išeina į kiemą. Jaunesni šunys jį pamatę džiūgauja: bėgioja narvuose pirmyn ir atgal, entuziastingai inkšdami. Tačiau senoji buldogė beveik nesujuda.

Jis įeina į jos narvą, uždaro paskui save duris. Ji pakelia galvą, žiūri į jį, vėl paguldo galvą ant žemės; jos seni žandai kabo tarsi palaidi maišai.

Jis pritupia greta, pakrapšto jai užausį.

– Tai pametė mus, ką? – sumurma.

Jis išsitiesia šalia kalės ant pliko betono. Virš galvos blyškus melsvas dangus. Jo kūnas atsipalaiduoja.

Čia Liusė jį ir randa. Tikriausiai bus užmigęs; atsipeikėjęs pamato, kad ji jau narve, nešina laistytuvu, o kalė pakilusi uostinėja jos kojas.

– Susidraugavot? – klausia Liusė.

– Su ja ne taip lengva susidraugauti.

– Vargšė Ketė, ji gedi. Niekam jos nereikia, ir ji tą žino. Ironiška: jos palikuonys tikriausiai išsibarstę po visą apygardą ir su džiaugsmu ją priglaustų. Bet neturi galios ją pasikviesti. Jie patys kaip baldai, kaip apsaugos sistemos dalys. Jie mus gerbia ir laiko dievais, o mes elgiamės su jais kaip su daiktais.

Jie išeina iš narvo. Kalė susmunka ir užmerkia akis.

– Bažnyčios Tėvai ilgai apie juos diskutavo ir nusprendė, kad gyvuliai neturi nemirtingos sielos, – pastebi jis. – Jų sielos pririštos prie kūnų ir miršta kartu su jais.

Liusė gūžteli pečiais.

– Nesu tikra, ar aš turiu sielą. Jei pamatyčiau sielą, negarantuoju, kad atpažinčiau.

– Netiesa. Tu esi siela. Mes visi sielos. Mes tampame sielomis dar prieš gimdami.

Ji keistai žiūri į jį.

– Ką tu su ja darysi? – klausia jis.

– Su Kete? Jei reikės, pasiliksiu ją.

– Ar niekada neužmigdai gyvūnų?

– Ne, aš ne. Bevė užmigdo. Niekas kitas nenori to daryti, tad prisiėmė šį darbą sau. Ji baisiai kankinasi. Tu jos neįvertini. Ji daug įdomesnis žmogus, negu manai. Net pagal tavo kriterijus.

Pagal jo kriterijus: o kokie jo kriterijai? Kad neverta kreipti dėmesio į apsileidusias kresnas moteriškutes nemaloniais balsais? Jį užgula sielvarto šešėlis: dėl vienišos narve niūksančios Ketės, dėl savęs, dėl visų. Jis giliai atsidūsta, neslopindamas atodūsio.

– Atleisk man, Liuse, – sako jis.

– Atleisti tau? Už ką? – Ji lengvai, pašaipiai šypsosi.

– Už tai, kad buvau vienas iš dviejų mirtingųjų, paskirtų įvesti tave į pasaulį, ir pasirodžiau nekoks vedlys. Bet dabar eisiu ir padėsiu Bevei Šou. Su sąlyga, kad man nereikės jos vadinti Beve. Baisiai kvailas vardas. Primena veršelį. Kada pradėti?

– Aš jai paskambinsiu.

DEŠIMTAS

Prie klinikos durų kabo užrašas „Gyvūnų globos lyga, įst. Nr. 1529“. Apačioje įrašytos darbo valandos, bet jos užklijuotos popieriaus juostele. Prie durų stovi laukiančiųjų eilė, kai kurie su gyvuliais. Vos spėjus išlipti iš automobilio, jį apspinta vaikai, kaulija pinigų ar šiaip spokso. Jis braunasi pro minią ir staiga kilusį triukšmą: du šunys, kuriuos savininkai tempia atgal, urzgia ir loja vienas ant kito.

Mažas, plynas laukiamasis grūste prisigrūdęs žmonių. Norėdamas praeiti, jis turi perlipti kažkieno kojas.

– Ponia Šou? – klausia jis.

Sena moteris linkteli į duris, užtrauktas plastiko užuolaida. Moteris laiko už trumpos virvės pririštą ožį; tas nervingai dėbso į šunis, nagomis klaksėdamas į kietas grindis.

Kambaryje, aitriai dvokiančiame šlapimu, Bevė Šou dirba prie žemo plieno lakštu apkalto stalo. Pieštukiniu žibintuvėliu ji šviečia į nasrus jaunam šuniui, panašiam į šakalo ir ridžbeko mišrūną. Ant stalo klūpi basas vaikiščias, aiškiai šuns savininkas. Pasikišęs gyvūno galvą po pažasčia, stengiasi išlaikyti nasrus atvirus. Iš šuns gerklės sklinda duslus gargimas; galingos strėnos įsitempusios. Jis suspaudžia užpakalines šuns kojas, priverčia šį atsitūpti.

– Ačiū, – sako Bevė Šou. Jos veidas išraudęs. – Nuo danties uždegimo iškilo pūlinys. Antibiotikų neturime, todėl – laikyk tvirtai, *boytjie!* – todėl teks prapjauti ir tikėtis, kad viskas bus gerai.

Ji skalpeliu pastuksena šuns nasrus. Tas siaubingai krūpteli, išsilaisvina iš jo rankų, beveik ištrūksta iš berniuko. Jis sugriebia šunį, tam dar nespėjus nusikeberioti nuo stalo; vieną akimirką šuns akys, kupinos įsiūčio ir baimės, žvelgia jam į akis.

– Ant šono – štai taip, – sako Bevė Šou. Raminamai ulbėdama, ji patyrusiu judesiu sučiumpa šunį ir parverčia ant šono. – Diržą, – sako. Jis apjuosia šuns kūną diržu, ji užsega sagtį. – Na va, – sako Bevė Šou. – Dabar galvokit ką nors ramaus, stipraus. Jie užuodžia, ką mes galvojam.

Jis visu svoriu užgula šunį. Vaikas atsargiai vėl pražiodo nasrus ranka, apvyniota senu skuduru. Šuns akys iš siaubo pabąla. Jie užuodžia, ką mes galvojam: kokia nesąmonė!

– Nagi, nagi, – murma jis. Bevė Šou vėl baksteli skalpeliu. Šuo paspringsta, įsitempia, paskui staiga sudrimba.

– Na va, – sako ji, – dabar leisime gydyti gamtai. – Ji atsega diržą, kalba su vaiku, kaip jam atrodo, laužyta kosų kalba. Šuo, paleistas ant grindų, palenda po stalu. Stalas aptaškytas krauju ir seilėmis; Bevė jas nuvalo. Vaikas įkalbinėja šunį išlįsti.

– Ačiū, pone Luri. Jūs gerai juos veikiate. Jaučiu, kad mėgstate gyvūnus.

– Ar aš mėgstu gyvūnus? Aš juos valgau, vadinasi, veikiausiai mėgstu, bent kai kurias jų dalis.

Jos plaukai susisukę mažytėmis garbanėlėmis. Ar ji pati juos garbiniuoja, replėmis? Nepanašu: tai užtruktų po kelias valandas kasdien. Tikriausiai tokie iš prigimties. Niekada iš arti nėra matęs tokios *tessitura*. Jos ausų kraujagyslės primena raudonų ir purpurinių vielelių raizginį. Nosies taip pat. O smakras išsikiša tiesiai nuo krūtinės, panašiai kaip krūtiningojo balandžio. Viskas sykiu sudaro itin nepatrauklų derinį.

Ji svarsto jo žodžius, kurių tono, atrodo, bus nepastebėjusi.

– Taip, šioje šalyje žmonės suvalgo labai daug gyvūnų, – sako ji. – Neatrodo, kad tai mums išeitų į naudą. Nežinau, kaip galėtume prieš juos pasiteisinti. – Po to: – Gal imamės kito?

Pasiteisinti? Kada? Per Paskutinį teismą? Jam būtų smalsu išgirsti dar, bet dabar netinkamas laikas.

Ožys, suaugęs patinas, vos gali paeiti. Vienoje pusėje jo sėklidės ištinę kaip balionai, geltonos ir purpuro spalvos;

kitą pusę dengia sulipęs purvo ir kraujo sluoksnis. Jį apkandžiojo šunys, sako senė. Tačiau gyvulys atrodo žvalus, guvus ir kovingas. Bevei Šou apžiūrinėjant, jis paberia ant grindų pliūpsnį spirų. Šeimininkė stovi prie jo galvos, laiko suėmusi ragus ir apsimeta priekaištaujanti.

Bevė Šou paliečia gyvulio sėklides vatos gabalu. Ožys jai spiria.

– Ar galit surišti jam kojas? – klausia ji ir parodo, kaip tą daryti. Jis pririša dešinę priekinę koją prie dešinės užpakalinės. Ožys vėl pamėgina įspirti, tačiau susvirduliuoja. Ji švelniai valo žaizdą. Ožys dreba, paskui subliauna: bjaurus garsas, duslus ir užkimęs.

Nuvalius purvą jis pamato, kad žaizdoje knibždėte knibžda baltų kirminų, tiesiančių aklas galvas. Jis pasipurto.

– Mėsinės musės, – sako Bevė Šou. – Mažiausiai savaitės senumo. – Ji suspaudžia lūpas. – Seniai reikėjo jį atvesti, – sako moteriškei.

– Taip, – atsako ši. – Šunys ateina kas naktį. Labai, labai blogai. Penki šimtai randų už tokį vyruką.

Bevė Šou išsitiesia.

– Nežinau, kaip jam padėti. Neturiu tiek patirties, kad imčiausi pašalinti. Ji gali palaukti ketvirtadienio, kai priiminės daktaras Usthuizenas, bet šitą senuką vis tiek teks kastruoti, ar ji to nori? Ir dar antibiotikai. Ar ji pasirengusi sumokėti už antibiotikus?

Ji vėl priklaupia prie ožio, galva prisiglaudžia prie jo pasmakrės, plaukais glosto jo kaklą. Ožys virpa, tačiau nesitraukia iš vietos. Ji ženklu parodo moteriškei, kad paleistų ragus. Toji paklūsta. Ožys nesukruta.

Ji kužda.

– Ką sakai, bičiuli? – nugirsta jis. – Ką tu sakai? Ar jau gana?

Ožys stovi tarsi įkastas, lyg būtų užhipnotizuotas. Bevė Šou toliau jį glosto savo galva. Panašu, jog ją pačią apėmė transas.

Paskui susikaupia ir atsistoja.

– Bijau, kad per vėlu, – sako ožio šeimininkei. – Aš negaliu jo pagydyti. Galit arba palaukti ketvirtadienio, kai atvažiuos daktaras, arba palikti jį man. Ramiai užmigdyčiau. Jis man leis tą padaryti. Tai kaip? Ar pasilikti jį čia?

Moteris svyruoja, paskui papurto galvą. Ji ima tempti ožį durų link.

– Paskui galėsit jį pasiimti, – sako Bevė Šou. – Aš tik padėsiu jam, ir tiek. – Ji stengiasi valdytis, tačiau balse jis girdi pralaimėjimo gaidą. Ožys irgi išgirsta: spardosi surištomis kojomis, narina galvą ir muistosi, mosuodamas begėdišku ištinimu. Moteris atriša diržą, meta jį šalin. Jie išeina.

– Kas čia įvyko? – klausia jis.

Bevė Šou nunarina galvą, išsišnypščia nosį.

– Nieko. Turiu pakankamai letaliųjų sunkiems atvejams, bet savininkų priversti mes negalim. Tai jų gyvuliai, tegu jie juos pjauna kaip nori. Kaip gaila! Toks puikus seniokas, toks drąsus, atviras ir pasitikintis!

Letaliųjų: tai vaistų pavadinimas? Vaistų bendrovės visai galėtų taip pavadinti medikamentą. Staigi tamsa, užliejus Letos vandenims.

– Gal jis supranta daugiau, negu jums atrodo, – sako jis. Pats nustemba pamatęs, kad mėgina ją guosti. – Gal jis jau viską išgyveno. Gal žinojo jau gimdamas, taip sakant. Juk čia Afrika. Ožiai čia veisiasi nuo neatmenamų laikų. Jiems nereikia pasakoti, kam naudojamas plienas ar ugnis. Jie žino, kaip atrodo ožio mirtis. Jie gimsta jai pasirengę.

– Ar jums tikrai taip atrodo? – klausia ji. – Nesu tuo tikra. Aš nemanau, kad mes, bent vienas iš mūsų, esam pasirengę mirti niekieno neišlydėti.

Daug kas ima aiškėti. Jam pirmą kartą dingteli, kokią užduotį nusibrėžė ši mažutė bjauri moteriškė. Šis niūrus pastatas yra skirtas ne gydymui – ji veikiau mėgėja nei profesionalė, – tai paskutinio prieglobsčio vieta. Jis prisimena pasakojimą apie – ką tokį? Šventąjį Hubertą? – priglaudusį elnią, kuris sutrikęs ir uždusęs įlėkė į jo koplyčią, genamas medžioklių šunų. Bevė Šou ne veterinarė, ji kunigė, pritvinkusi *New Age* šarlatanysčių, absurdiškai besistengianti palengvinti kenčiančių Afrikos gyvulių dalią. Liusė mano, kad ji pasirodys jam įdomi. Bet Liusė klysta. Įdomi – ne tas žodis.

Jis visą popietę praleidžia priimamajame, padeda jai kiek gali. Išlydėjus paskutinius pacientus, Bevė aprodo jam kiemą. Paukščių narve tupi tik vienas paukštis, jaunas erelis žuvininkas įskilusiu sparno kaulu. Visi kiti gyventojai yra šunys: ne glotnūs ir gerai prižiūrėti Liusės grynaveisliai, bet gauja aptriušusių kiemsargių, susigrūdusių į du gardus, lojančių, cypčiojančių, inkščiančių ir šokinėjančių iš susijaudinimo.

Jis padeda pripilti ėdžias sauso maisto, įpilti vandens į girdyklas. Ištuština du dešimtkilograminius maišus.

– Už ką perkate maistą? – klausia jis.

– Gauname iš didmenininkų. Renkame pinigus iš žmonių. Kartais mums aukoja. Mes už dyką kastruojame gyvūnus ir tam gauname pašalpą.

– Kas kastruoja?

– Mūsų veterinaras, daktaras Usthuizenas. Bet jis ateina tik vieną popietę per savaitę.

Jis žiūri, kaip šunys ėda. Stebisi, kad šie beveik nesipeša. Mažieji, silpnieji laikosi nuošaliau, susitaikę su likimu laukia savo eilės.

– Blogiausia, kad jų gerokai per daug, – sako Bevė Šou. – Žinoma, jie to nesupranta, ir mes nemokam jiems pasakyti. Per daug pagal mūsų kriterijus, ne pagal jų. Jeigu leistume, jie veistųsi ir veistųsi be galo, kol užplūstų visą žemę. Jie nemano, kad blogai turėti daugybę palikuonių. Juo daugiau, juo linksmiau. Katės irgi.

– Ir žiurkės.

– Ir žiurkės. Tiesa, prisiminiau: kai pareisit namo, apsižiūrėkit, ar neparsinešėt blusų.

Vienas iš šunų, priėdęs, spindinčiomis iš pasitenkinimo akimis, per tinklą apuosto jo pirštus, palaižo.

– Jie tokie lygūs, ar ne, – pastebi jis. – Nesiskirsto į klases. Nė vienas nesijaučia toks svarbus ir galingas, kad negalėtų pauostyti kitam pasturgalio. – Jis pritupia, leidžia šuniui uosti veidą, kvėpavimą. Gyvulys atrodo taip, kaip jis įsivaizduoja protingus šunis, nors veikiausiai anaiptol toks nėra. – Ar jie visi pasmerkti?

– Tie, kurių niekam neprireiks. Mes juos užmigdysim.

– Ir tai padarysit jūs.

– Taip.

– Ar jūs nieko prieš?

– Aš labai prieš. Iš esmės. Nenorėčiau, kad mane užmigdytų žmogus, kuriam vis vien. O jūs?

Jis tyli. Paskui sako:

– Ar žinot, kodėl dukra mane atsiuntė pas jus?

– Ji sakė, kad jūs turit nemalonumų.

– Ne šiaip sau nemalonumų. Turbūt galima pasakyti, kad užsitraukiau nešlovę.

Jis atidžiai ją stebi. Atrodo, jai nesmagu; bet gal jis tik įsivaizduoja.

– Ar jūs, tai žinodama, vis tiek sutinkate mane priimti? – klausia jis.

– Jei jūs pasirengęs... – Ji išskečia rankas, suglaudžia delnus, paskui vėl išskečia. Ji nežino, ką pasakyti, o jis jai nepadeda.

Anksčiau jis apsistodavo pas dukterį tik trumpam. Dabar gyvena jos name, gyvena jos gyvenimą. Turi labai stengtis, kad neišlįstų seni tėviški įpročiai: noras užmauti tualetinį popierių ant volelio, išjungti šviesas, nuvyti katę nuo sofos. Pratinkis prie senatvės, sudraudžia save. Pratinkis prisitaikyti. Pratinkis prie senelių namų.

Jis apsimeta pavargęs ir po vakarienės užsidaro savo kambaryje, kur girdi prislopintus Liusės gyvenimo garsus: ji atidaro ir uždaro stalčius, groja radijas, girdėti telefono pokalbio murmesys. Ar ji skambina į Johanesburgą, ar kalba su

Helena? Ar dėl to, kad jis čia, jos negali būti drauge? Ar jam esant namuose, jos drįstų miegoti vienoje lovoje? Ar jos sutriktų, jei naktį lova imtų girgždėti? Tiek sutriktų, kad nustotų? Bet ką jis žino apie tai, ką daro dvi moterys? Gal moterims visai nereikia girgždinti lovų. Ir ką jis žino apie šias dvi moteris, apie Liusę ir Heleną? Gal jos miega drauge kaip vaikai, apsikabina, liečiasi, kikena, vėl išgyvena paauglystę, veikiau seserys, negu meilužės. Miega vienoje lovoje, maudosi vienoje vonioje, kepa imbierinius sausainius, matuojasi viena kitos drabužius. Sapfiška meilė: pasiteisinimas dėl priaugto svorio.

Iš tikrųjų jam nemalonu galvoti apie dukrą, apimtą aistros kitos moters ir dar tokios negražios, glėbyje. Bet ar jis būtų labiau patenkintas, jei jos meilužis būtų vyras? Ko jis iš tikrųjų norėtų? Nenori, kad Liusė amžinai išliktų vaikas, amžinai būtų nekalta, amžinai priklausytų jam – to tai tikrai ne. Bet jis tėvas, tai jo likimas, o sendamas tėvas neišvengiamai atsigręžia į dukterį – niekur nuo to nedingsi. Ji tampa jo antruoju išganymu, atgimusios jaunystės nuotaka. Nenuostabu, kad pasakų karalienės stengiasi užvaikyti dukteris iki mirties!

Jis atsidūsta. Vargšė Liusė! Vargšės dukterys! Kokia lemtis, kokia nepakeliama našta! Ir sūnūs: jiems skirti savi išmėginimai, nors apie tai jis žino mažiau.

Jis norėtų užmigti. Tačiau šalta ir visai neima miegas.

Atsikelia, užsimeta ant pečių švarką ir grįžta į lovą. Jis skaito 1820 metais rašytus Byrono laiškus. Storas, trisdešimt dvejų metų jau pasenęs Byronas gyvena Ravenoje su Guic-

cioliais: su Teresa, savimi patenkinta trumpakoje meilože, ir jos susilaižiusiu, piktavaliu vyru. Vasaros kaitra, vėlyvos popietės arbata, provincijos apkalbos, beveik neslepiamas žiovulys. „Moterys sėdi ratu, o vyrai nuobodžiai lošia faraoną“, – rašo Byronas. Svetimoteriaujant iš naujo atrandamas gilus santuokos nuobodulys. „Aš visad buvau įsitikinęs, kad trisdešimt metų yra paskutinė tikro ar aštraus mėgavimosi aistromis riba.“

Jis dar kartą atsidūsta. Kokia trumpa vasara, po kurios ateina ruduo, o paskui žiema! Jis skaito gerokai po vidurnakčio, bet vis tiek negali užmigti.

VIENUOLIKTAS

Trečiadienis. Jis atsikelia anksti, bet Liusė jau jį aplenkusi. Randa ją prie užtvankos, stebinčią laukines žąsis.

– Ar ne gražios, – sako ji. – Jos parskrenda kasmet. Ta pati trijulė. Jaučiuosi tokia laiminga, kad jos mane lanko. Kad pasirinko mane.

Trijulė. Būtų savotiškas sprendimas. Jis, Liusė ir Melani. Arba jis, Melani ir Soraja.

Jiedu drauge pusryčiauja, paskui išveda du dobermanus pasivaikščioti.

– Kaip manai, ar galėtum gyventi čia, šituose kraštuose? – nei iš šio, nei iš to klausia Liusė.

– O kas? Ar tau reikia kito šunų prižiūrėtojo?

– Ne, apie tai negalvojau. Bet tu tikrai galėtum gauti darbą Roudso universitete – tikriausiai ten turi pažįstamų, – arba Port Elizabete.

– Nemanau, Liuse. Aš iškritau iš rinkos. Paskui mane visur vilksis skandalas. Ne, jei norėčiau susirasti darbą, tai turėčiau dirbti ką nors nežymaus – kokiu sąskaitininku, jei dar tokie yra, ar šunidės prižiūrėtoju.

– Bet jei tu nori kad skandalas neplistų, turbūt turėtum stengtis apsiginti? Juk jei pabėgsi, apkalbos tik sustiprės?

Vaikystėje Liusė buvo tyli ir nepastebima, ji stebėjo jį, bet niekada, kiek jis prisimena, neteisė. Dabar, įpusėjusi trečią dešimtį, stengiasi atsiskirti. Šunys, sodas, astrologijos knygos, lytį neigiantys drabužiai: visi šie dalykai teigia apgalvotą, sąmoningą savarankiškumo siekimą. Nusigręžė ir nuo vyrų. Pati kuria savo gyvenimą. Žengia iš jo šešėlio. Gerai! Jis tam pritaria!

– Ar tu manai, kad aš taip ir padariau? – klausia jis. – Pabėgau iš nusikaltimo vietos?

– Na, pasitraukei. Vertinant praktiškai, koks skirtumas?

– Tu nesupratai svarbiausio, mieloji. Tu nori, kad aš įrodinėčiau tai, ko jau seniai negalima įrodyti, *basta*. Bent jau mūsų laikais. Jei mėginčiau įrodinėti, manęs niekas neišgirstų.

– Netiesa. Net jei tu tikrai esi, kaip pats sakai, moralės dinozauras, tau leistų pasisakyti vien iš smalsumo. Pavyzdžiui, man smalsu. Kokie tavo argumentai? Išdėstyk.

Jis dvejoja. Ar ji tikrai nori, kad jis atskleistų dar daugiau savo intymių paslapčių?

– Mano argumentai pagrįsti geismo teisėmis, – sako jis. – Juos palaiko dievas, kuris verčia virpėti net mažiausius paukštelius.

Jis įsivaizduoja save merginos bute, jos miegamajame, už langų pliaupia lietus, kampe stovintis šildytuvas skleidžia parafino kvapą; jis klūpi virš jos, lupa nuo jos drabužius, o jos rankos svyra tarsi negyvėlio. „Aš buvau Eroto tarnas, – štai ką jis nori pasakyti, bet ar pakaks įžūlumo? – Per mane veikė dievas". Kokia tuštybė! Tačiau ne melas, ne vien melas. Toje nevykusioje istorijoje slypėjo kažin kas didaus, kas iš visų jėgų stengėsi išsiskleisti. O, jei būtų jau tada žinojęs, kad turės tiek mažai laiko!

Jis dar kartą pamėgina, tik lėčiau.

– Kai tu buvau maža, kai dar gyvenom Kenilvorte, mūsų kaimynai turėjo šunį, auksaspalvį retriverį. Nežinau, ar prisimeni.

– Kaip per miglą.

– Tai buvo patinas. Kai netoliese pasirodydavo kalė, jis susijaudindavo, tapdavo nevaldomas, ir šeimininkas reguliariai tarsi Pavlovo laborantas jį prilupdavo. Ir pagaliau vargšas šuo nebežinojo, ką daryti. Užuodęs kalę, puldavo lakstyti po sodą, suglaudęs ausis ir pabrukęs uodegą, inkšdavo, stengdavosi pasislėpti.

Jis nutyla.

– Aš nesupratau, – sako Liusė. Tikrai, ką jis nori pasakyti?

– Tas vaizdas buvo toks žeminantis, kad mane apėmė neviltis. Aš maniau, kad šunį galima bausti už nusižengimus, pavyzdžiui, už tai, kad apgraužė šlepetę. Šuo supras, kad tai teisinga: apgraužė ir buvo primuštas. Bet geismas – visai kas kita. Joks gyvūnas nepateisins bausmės už tai, kad pakluso instinktams.

– Tai vyrams reikia leisti nevaldomiems paklusti instinktams? Toks istorijos moralas?

– Ne, moralas ne toks. Kenilvorto istorijoje niekingiausia ta, kad vargšas šuo pradėjo nekęsti savo prigimties. Jo jau nebereikėjo mušti. Jis buvo pasirengęs pats save bausti. Geriau jau jį būtų nušovę.

– Arba iškastravę.

– Galbūt. Bet manau, širdies gilumoje jis labiau norėtų, kad jį nušautų. Gal jam tai pasirodytų geriau už pasiūlytus variantus: viena vertus, neigti savo prigimtį, antra vertus, nugyventi likusias dienas tapnojant po svetainę, dūsaujant, uostinėjant katę ir tunkant.

– Ar tu visad taip manei, Deividai?

– Ne, ne visad. Kartais galvodavau visiškai priešingai. Kad geismas yra našta, be kurios puikiausiai galėtume apsieiti.

– Turiu pasakyti, – sako Liusė, – aš linkusi pritarti šiam požiūriui.

Jis laukia, gal ji dar ką nors pasakys, bet ji nesako.

– Tiek jau to, – sako ji, – grįžkime prie pokalbio temos: tu pašalintas visiems laikams. Atpirkimo ožys iškeliavo į dykumas, ir tavo kolegos vėl gali lengviau atsikvėpti.

Teiginys? Klausimas? Ar ji tiki, kad jis – tik atpirkimo ožys?

– Nemanau, kad būtų tikslu pavadinti mane atpirkimo ožiu, – atsargiai sako jis. – Atpirkimo ožio institutas praktiškai veikė tol, kol buvo paremtas religine praktika. Žmonės užkraudavo ant ožio viso miesto nuodėmes, išvydavo jį į dykynę, ir miestas apsivalydavo. Tai buvo veiksminga, nes visi, dievai taip pat, žinojo apeigų prasmę. Paskui dievai mirė, ir staiga paaiškėjo, kad miestą teks apvalyti be dieviškosios pagalbos. Vietoje simbolinių veiksmų prireikė tikrų. Gimė cenzūra, kaip ją suprato romėnai. Kilo poreikis būti atidiems: visi turėjo stebėti vienas kitą. Apsivalymą pakeitė valymai.

Jis įsijaučia; jau skaito paskaitą.

– Tai va, – apibendrina jis, – aš atsisveikinau su miestu, ir ką gi veikiu dykynėje? Gydau šunis. Padedu moteriškei, kurios pašaukimas – sterilizacija ir eutanazija.

Liusė nusijuokia.

– Bevė? Tu manai, kad Bevė priklauso priespaudos mechanizmui? Bevė alpsta iš pagarbos tau! Tu profesorius. Ji niekad nėra mačiusi tikro senamadiško profesoriaus. Ji bijo padaryti kalbos klaidų, kalbėdama su tavim.

Taku prie jų artėja trys vyriškiai, arba du vyriškiai ir berniukas. Jie eina greitai, plačiais kaimo gyventojų žingsniais. Šalia Liusės risnojantis šuo sulėtina žingsnį, pašiaušia keterą.

– Gal turėtume išsigąsti? – sumurma jis.

– Nežinau.

Ji sutrumpina dobermanų pasaitus. Vyrai jau visai arti. Linkteli, pasisveikina, ir prasilenkia.

– Kas jie? – klausia jis.

– Niekad nesu jų mačiusi.

Jie prieina plantacijos ribą ir pasuka atgal. Nepažįstamieji jau išnykę iš akių.

Jiems artėjant prie namų, girdėti, kaip šėlsta garduose likę šunys. Liusė paspartina žingsnius.

Trijulė stovi kieme ir laukia jų. Du vyrai paėję atokiau, o berniukas prie narvų kažką šnypščia šunims, gąsdindamas mojuoja rankomis. Šalia Liusės einantis šuo veržiasi nutraukti pasaitėlį. Net senoji buldogė, kurią jis beveik pasisavino, patyliukais urzgia.

– Petrau! – pašaukia Liusė. Tačiau Petraus nė ženklo. – Pasitrauk nuo šunų! – sušunka ji. – *Hamba!*

Berniukas prislenka arčiau bendrų. Jo veidas platus, be jokios išraiškos, akys kaip kiaulės; jis apsivilkęs gėlėtais marškiniais, apsimovęs apsmukusias kelnes, dėvi mažą geltoną kepuraitę. Abu jo bendražygiai vilki darbo drabužius. Aukštesnysis išvaizdus, net labai išvaizdus, aukšta kakta, tarsi nutašytais skruostikauliais, plačiomis virpančiomis šnervėmis.

Liusei priėjus, šunys aprimsta. Ji atidaro trečią narvą ir suleidžia į jį abu dobermanus. Drąsus poelgis, galvoja jis sau; bet ar išmintingas?

Ji kreipiasi į vyrus:

– Ko jums reikia?

Jaunesnysis prabyla:

– Mums reikia paskambinti.

– Kam jums to reikia?

– Jo sesuo, – jis neaiškiai mosteli ranka, rodydamas kažką už savęs, – jai nelaimė.

– Nelaimė?

– Taip, labai blogai.

– Kokia nelaimė?

– Kūdikis.

– Jo sesuo gimdo?

– Taip.

– Iš kur jūs?

– Iš Erazmuskralio.

Jis su Liuse susižvalgo. Erazmuskralis, mažas kaimelis girininkijos teritorijoje, neturi nei elektros, nei telefono. Panašu, jog jie sako tiesą.

– O kodėl nepaskambinote iš girininkijos?

– Ten nieko nėra.

– Pasilik čia, – sumurma jam Liusė, ir klausia berniuko: – Kuris iš jūsų nori skambinti?

Tas parodo aukštąjį išvaizdųjį vyriškį.

– Eime, – sako ji. Atrakina galines duris ir įeina vidun. Aukštasis vyriškis seka iš paskos. Neilgai trukus antrasis vyriškis prasibrauna pro jį ir taip pat įeina į namą.

Kažkas negerai, jis iškart supranta.

– Liuse, ateik čia! – pašaukia jis, nesusivokdamas, eiti iš paskos ar palaukti prie namo, stebint berniuką.

Name tylu.

– Liuse! – vėl pašaukia jis ir jau nori eiti vidun, bet klinkteli uždaromų durų užraktas.

– Petrau! – surinka jis kiek galėdamas garsiau.

Berniukas apsisuka ir leidžiasi bėgti priekinių durų link. Jis paleidžia nuo pasaito buldogę.

– Paimk! – sušunka. Šuo sunkiai plumpsi paskui berniuką.

Priešais namą jis prisiveja juos. Berniukas išsitraukė pupų ramstį ir juo tarsi vėzdu ginasi nuo šuns.

– Šū... šū... šū! – dvėsuoja jis, baksnodamas šunį ramsčiu. Šuo, tyliai urgzdamas, mėgina pulti iš kairės ir iš dešinės.

Palikęs juos jis bėga prie virtuvės durų. Apatinė jų dalis neužkabinta; kelis kartus stipriau įspyrus, ji atsiveria. Jis keturpėsčias įropoja į virtuvę.

Netikėtai gauna smūgį į viršugalvį. Spėja pagalvoti: „Jei nepraradau sąmonės, reiškia, viskas gerai“, bet pakerta kojas ir jis parpuola ant žemės.

Jaučia, kad jį velka virtuvės grindimis. Paskui netenka sąmonės.

Jis guli ant šaltų plytelių veidu žemyn. Mėgina atsistoti, bet kažkas kliudo pajudinti kojas. Vėl užsimerkia.

Jis tualete, Liusės namų tualete. Svaigdamas dar kartą mėgina stotis. Durys užrakintos, raktas dingęs.

Jis atsisėda ant klozeto ir mėgina atsipeikėti. Namuose tylu; šunys loja, bet panašu, jog veikiau iš pareigos, negu iš niršulio.

– Liuse! – gergždžiančiu balsu sušnibžda jis, paskui garsiau pakartoja: – Liuse!

Pamėgina išspirti duris, bet jaučiasi tarsi nesavas, ir vietos per maža, be to, durys labai senos ir tvirtos.

Štai ji ir atėjo, išmėginimo diena. Be įspėjimo, be trimitų – atėjo, ir tiek, ir jis turi ją išgyventi. Širdis krūtinėje daužosi taip smarkiai, lyg viską suprastų, kad ir kokia kvaila. Kaip jiedu išlaikys išmėginimą, jis ir jo širdis?

Jo vaikas nepažįstamųjų rankose. Po minutės, po valandos bus per vėlu; tai, kas daroma jai, netrukus suakmenės, netrukus priklausys praeičiai. Bet *dabar* dar ne per vėlu. *Dabar* jis privalo ką nors daryti.

Klausosi įtempęs ausis, tačiau namuose negirdi jokio garso. Bet jis tikrai išgirstų, jei jo vaikas šauktųsi jo, kad ir nebyliai!

Jis ima daužyti duris.

– Liuse! – šaukia. – Liuse! Pasakyk ką nors!

Durys atsidaro, vos jo neparversdamos. Prieš jį stovi antrasis, žemesnysis vyriškis, laikydamas už kaklelio tuščią litrinį butelį.

– Raktus, – sako vyriškis.

– Ne.

Vyriškis jį stumteli. Jis palinksta atgal, sunkiai atsisėda. Vyriškis iškelia butelį. Jo veidas ramus, be jokios pykčio žymės. Jis paprasčiausiai dirba savo darbą: stengiasi, kad žmogus jam kai ką atiduotų. Jei dėl to teks trinktelėti buteliu, trinktelės tiek kartų, kiek prireiks, gal net sudaužys butelį.

– Imk, – sako jis. – Viską imk. Tik paleiskit mano dukterį.

Nieko nesakydamas vyriškis paima raktus, vėl jį užrakina ir išeina.

Jis sudreba. Pavojinga trijulė. Kodėl jis to nesuprato laiku? Bet jie nedaro jam nieko blogo, dar ne. Ar gali būti, kad jiems užteks to, kas yra namuose? Ar gali būti, kad Liusės nelies?

Iš už namo pasigirsta žmonių balsai. Šunų lojimas vėl sustiprėja, darosi įnirtingesnis. Jis užlipa ant klozeto ir žvilgteli pro grotuotą langelį.

Antrasis vyriškis, nešinas Liusės šautuvu ir išsipūtusiu šiukšlių maišu, ką tik dingo už namo kampo. Trinkteli automobilio durys. Jis atpažįsta garsą: jo automobilis. Vyriškis grįžta tuščiomis rankomis. Vieną akimirką jiedu žiūri tiesiai vienas kitam į akis.

– Ei! – sako vyriškis, niūriai nusišypso ir kažką sušunka. Pasigirsta juokas. Neilgai trukus ateina berniukas, jie stovi už lango, apžiūrinėja savo kalinį, aptaria jo likimą.

Jis moka itališkai, moka prancūziškai, bet italų ir prancūzų kalbos neišgelbės jo čia, Afrikos širdyje. Jis bejėgis kaip tetulė Sali iš komiksų, misionierė su sutana ir tropikų šalmu, stovinti maldai sudėtomis rankomis ir pakeltomis į dangų akimis, kol čiabuviai burbuliuoja savo kalba, ruošdamiesi įmesti ją į verdantį katilą. Misijos: kas išliko po jų, po šios didingos taurinančios iniciatyvos? Jis nemato nieko.

Iš priekio ateina aukštasis vyriškis, nešdamasis šautuvą. Įgudusiu judesiu jis įdeda šovinį, įkiša vamzdį į šunų narvą. Didžiausias vokiečių aviganis, iš įniršio seilėdamasis, griebia jį dantimis. Atatranka labai stipri; narvą aptaško

kraujas ir smegenys. Akimirką lojimas nutyla. Vyriškis iššauna dar dukart. Vienas šuo peršauta krūtine dvesia iš karto; antras, su gerklėje žiojinčia žaizda, sunkiai susmunka ant narvo grindų, suglaudžia ausis ir akimis seka judesius to padaro, kuris net nesiruošia atlikti *coup de grâce*.

Stoja grėsminga tyla. Trys likę šunys, neturėdami kur pasislėpti, pasitraukia į gardo galą, sukiojasi ir tyliai inkščia. Vyriškis neskubėdamas, pailsėdamas po kiekvieno šūvio, juos pribaigia.

Koridoriuje pasigirsta žingsniai, vėl atsidaro tualeto durys. Prieš jį stovi antrasis vyriškis; už jo nugaros matyti berniukas gėlėtais marškiniais, valgantis ledus iš pakuotės. Jis mėgina prasibrauti pro vyriškį, tik staiga sunkiai pargriūva. Jam pakišo koją: turbūt išmoko žaisdami futbolą.

Kol išsitiesęs guli, jį nuo galvos iki kojų laisto skysčiu. Graužia akis, mėgina jas nusišluostyti. Atpažįsta kvapą: metilo spiritas. Stengiasi atsistoti, tačiau vėl įstumiamas į tualetą. Brūkšteli degtukas, ir jis paskęsta vėsiose mėlynose liepsnose.

Tai jis klydo! Vis dėlto nei jo, nei dukters taip lengvai nepaleis! Jis sudegs, jis žus, o jei žus jis, žus ir Liusė, svarbiausia Liusė!

Jis tarsi beprotis talžo sau per veidą; čirška plaukai; jis blaškosi iš kampo į kampą, riaumodamas beformius prakeiksmus, kuriuose žodžių nėra, tik baimė. Jis mėgina stotis ir vėl nubloškiamas ant žemės. Trumpam akyse nušvinta, už kelių colių nuo veido jis mato mėlynus darbinius drabužius ir batą. Bato smaigalys užsirietęs aukštyn; iš siūlės kyšo kelios žolelės.

Ant jo rankos be garso šoka liepsna. Jis vargiai pakyla ant kelių ir įkiša ranką į klozetą. Jam už nugaros užsidaro durys, pasisuka raktas.

Jis kybo virš klozeto, vandeniu taškydamas veidą, vilgydamas galvą. Pasklinda bjaurus susvilusių plaukų kvapas. Jis atsistoja, daužo paskutines ant drabužių žaidžiančias liepsneles.

Sušlapinęs gniužulą popieriaus, nusišluosto veidą. Gelia akis, vienas vokas beveik neatsiveria. Ranka perbraukia galvą ir pamato ant pirštų suodžius. Atrodo, kad plaukų liko tik kuokštas virš vienos ausies; galvos oda peršti. Viskas peršti, viskas apsvilę. Apdegę, sudegę, išdegę.

– Liuse! – pašaukia jis. – Ar tu čia?

Jam prieš akis iškyla vaizdinys: Liusė grumiasi su dviem figūrom mėlynais darbiniais drabužiais, stengiasi ištrūkti. Jis iš paskutiniųjų stengiasi atstumti vaizdinį.

Išgirsta, kaip užsiveda jo automobilis, kaip po ratais gurgžda žvirgždas. Ar jau baigta? Nejau, nejau jie išvažiuoja?

– Liuse! – šaukia jis dar ir dar kartą, kol savo balse išgirsta pamišimo gaidą.

Pagaliau – kokia palaima – spynoje pasisuka raktas. Kol jis atidaro duris, Liusė spėja nuo jo nusigręžti. Ji su chalatu, basomis kojomis, jos plaukai šlapi.

Jis velkasi jai iš paskos per virtuvę, kurioje maistas iš atidaryto šaldytuvo išmėtytas ant grindų. Ji stovi prie galinių durų ir žiūri į skerdyklą šunų garduose. „Mano mielieji, mielieji!“, – išgirsta ją murmant.

Ji atidaro pirmą narvą ir įeina vidun. Šuo sužeista gerkle kažkodėl dar alsuoja. Ji pasilenkia, kalbina jį. Šuo vos suvizgina uodegą.

– Liuse! – vėl pašaukia jis, ir ji pagaliau atsisuka. Atsisukusi susiraukia.

– Viešpatie, ką jie tau padarė? – klausia ji.

– Brangiausias mano vaike! – sako jis. Įeina pas ją į narvą ir mėgina apkabinti. Ji švelniai, ryžtingai išsilaisvina.

Svetainėje baisi netvarka, kaip ir jo kambaryje. Paimti kai kurie daiktai: jo švarkas, gerieji batai, ir tai tik pradžia.

Jis pasižiūri į save veidrodyje. Rudi pelenai, kuriais virto plaukai, dengia galvą ir kaktą. Po jais galvos oda ryškiai rausva. Jis paliečia odą: skauda ir šlapiuoja. Vienos akies vokas užtinęs ir neatsimerkia; antakiai nusvilę, blakstienos taip pat.

Jis eina į vonią, bet durys uždarytos.

– Čia neik, – pasigirsta Liusės balsas.

– Ar tau viskas gerai? Ar tave nuskriaudė?

Kvaili klausimai; ji neatsako.

Jis mėgina po virtuvės čiaupu nusiplauti pelenus, pila vandenį ant galvos. Vandens srovelės bėga nugara; jis ima drebėti nuo šalčio.

Taip atsitinka kas dieną, kas valandą, kas minutę, sako jis sau, kiekviename šalies kampelyje. Džiaukis, kad tau pasisekė išlikti gyvam. Džiaukis, kad šią akimirką nesi įkalintas nuvažiuojančiame automobilyje ar nesivolioji dauboje su kulka galvoje. Manyk, kad Liusei irgi pasisekė. Svarbiausia Liusė.

Rizikinga turėti bet ką: automobilį, batų porą, pakelį cigarečių. Visiems jų nepakanka – nepakanka automobilių, batų, cigarečių. Žmonių per daug, daiktų per mažai. Tai, kas yra, privalo patekti į apyvartą, kad kiekvienas žmogus galėtų bent dieną pabūti laimingas. Tokia teorija; laikykis teorijos, guoskis teorija. Kaltas ne žmonėse glūdintis blogis, o milžiniška apyvartos sistema, kurios veiklai neturi reikšmės gailestis ar siaubas. Taip reikia vertinti gyvenimą šioje šalyje: kaip schemą. Kitaip galima išprotėti. Automobiliai, batai. Ir moterys. Sistemoje turi būti niša moterims, tam, kas jas ištinka.

Liusė atsistoja jam už nugaros. Dabar ji apsimovusi kelnes, su lietpalčiu; plaukai sušukuoti atgal, veidas švarus ir visiškai tuščias. Jis pažvelgia jai į akis.

– Brangiausia mano, brangiausia... – sako ir užspringsta staiga užplūdusiomis ašaromis.

Ji nė piršto nepajudina, kad jį nuramintų.

– Tavo galva atrodo baisiai, – pastebi ji. – Vonios spintelėje yra vaikiško aliejaus. Pasitepk. Tavo automobilio nebėra?

– Taip. Man atrodo, jie nuvažiavo Port Elizabeto link. Turiu paskambinti policijai.

– Nepavyks. Telefonas sudaužytas.

Ji išeina. Jis sėdi ant lovos ir laukia. Apsisupo antklode, tačiau drebulys nesiliauja. Vienas riešas sutinęs, pulsuoja skausmas. Neprisimena, kur jį užsigavo. Jau temsta. Atrodo, popietė pralėkė žaibo greitumu.

Grįžta Liusė.

– Jie nuleido mano automobilio padangas, – sako ji. – Eisiu pas Etingerį. Ilgai neužtruksiu. – Ji patyli. – Deividai, kai tavęs klaus, ar negalėtum pasakoti tik apie save, tik apie tai, kas nutiko tau?

Jis nesupranta.

– Tu pasakok, kas nutiko tau, aš pasakosiu, kas nutiko man, – pakartoja ji.

– Tu darai klaidą, – sako jis balsu, kuris netrukus virsta švogždimu.

– Ne, tikrai ne, – atsako ji.

– Mano vaike, mano vaike! – sako jis, tiesdamas į ją rankas. Ji nejuda, tad jis nusimeta antklodę, atsistoja ir apkabina dukrą. Ji stovi jo glėbyje sustirusi it rąstas, nė kiek nepasiduodama.

DVYLIKTAS

Etingeris yra suniuręs senis, kuris kalba angliškai su žymiu vokišku akcentu. Jo žmona mirusi, vaikai grįžo į Vokietiją, Afrikoje jis liko visiškai vienas. Jis atvažiuoja, įsisodinęs Liusę į mažalitražį savo pikapą, ir laukia, neišjungęs variklio.

– Taip, aš niekur neinu be savo „Berettos“, – užsimena jis, išvažiavus į Grehemstauno kelią. Paplekšnoja per pistoleto dėklą ant klubo. – Geriausia gelbėtis pačiam, nes policija tikrai neišgelbės, šiais laikais jau nebe, tuo gali būti tikras.

Ar Etingeris teisus? Jei jis būtų turėjęs šautuvą, ar būtų išgelbėjęs Liusę? Jis tuo abejoja. Jei būtų turėjęs šautuvą, tikriausiai jau būtų negyvas, Liusė irgi.

Jis pastebi, kad vos vos virpa rankos. Liusė sėdi, sukryžiavusi rankas ant krūtinės. Ar todėl, kad ir ji virpa?

Jis tikėjosi, kad Etingeris juos nuveš į policijos nuovadą. Tačiau pasirodė, jog Liusė jam liepė važiuoti į ligoninę.

– Dėl manęs ar dėl tavęs? – klausia jis.

– Dėl tavęs.

– Ar policija nenorės ir su manim pasikalbėti?

– Nepasakysi jiems nieko, ko nežinočiau aš, – atsako ji. – O gal pasakysi?

Ligoninėje ji dideliais žingsniais nužygiuoja prie durų su užrašu TRAUMATOLOGINIS SKYRIUS, užpildo už jį dokumentus, pasodina laukiamajame. Ji pilna tvirtybės ir ryžto, tuo tarpu jo virpulys, regis, išplito po visą kūną.

– Jei tave paleis, lauk čia, – nurodo ji. – Aš grįšiu tavęs paimti.

– O kaip tu?

Ji gūžteli pečiais. Gal ir virpa, bet niekaip to neparodo.

Jis susiranda vietą tarp dviejų stambių merginų, panašių į seseris, kurių viena laiko aimanuojantį vaiką, ir vyriškio kruvinu skuduru aprišta ranka. Jo eilės numeris dvyliktas. Sieninis laikrodis rodo 5.45. Jis užmerkia sveikąją akį ir pasineria į svaigulį, kurio apimtas girdi, kaip kuždasi abi seserys, *chuchotantes*. Kai atsimerkia, laikrodis teberodo 5.45. Gal jis sugedęs? Ne: minutinė rodyklė trūkteli ir sustoja prie 5.46.

Praeina dvi valandos, kol jį pakviečia seselė, ir reikia dar palaukti, kol ateina jo eilė pas vienintelę budinčią gydytoją, jauną indę.

Galvos odos nudegimai nesunkūs, sako ji, nors reikėtų pasisaugoti užkrėtimo. Kiek ilgiau ji apžiūrinėja jo akį. Viršutinis ir apatinis vokai sulipo; juos atskiriant labai skauda.

– Jums pavyko, – sako ji, baigusi apžiūrą. – Pati akis nesužalota. Jei būtų aplieję benzinu, būtų visai kita istorija.

Jis išeina aptvarstyta ir aprišta galva, užklijuota akimi, prie riešo pritaisytu ledo kompresu. Nustebęs pamato, kad laukiamajame sėdi Bilas Šou. Bilas, visa galva žemesnis, griebia jį už pečių.

– Baisu, tiesiog baisu, – sako jis. – Liusė dabar pas mus. Ji norėjo pati tave atsivežti, bet Bevė nenorėjo nė girdėti. Kaip jautiesi?

– Visai gerai. Lengvi nudegimai, nieko rimto. Atsiprašau, kad sugadinom jums vakarą.

– Nesąmonė! – atkerta Bilas Šou. – Juk mes draugai. Tu būtum pasielgęs lygiai taip pat.

Šie žodžiai, ištarti be jokios ironijos, persekioja jį ir niekaip neatstoja. Bilas Šou tiki, kad jei jis, Bilas Šou, būtų gavęs per galvą ir padegtas, tai jis, Deividas Luris, būtų važiavęs į ligoninę ir sėdėjęs jo laukdamas, neturėdamas net laikraščio paskaityti, kad galėtų parvežti namo. Bilas Šou tiki, kad jiedu su Deividu Luriu kadaise kartu išgėrė arbatos, todėl Deividas Luris yra jo draugas, ir jiedu yra įsipareigoję vienas kitam. Ar Bilas Šou teisus, ar klysta? Nejau Bilas Šou, gimęs Hankyje už kokių dviejų šimtų kilometrų

nuo čia ir dirbantis geležies prekių parduotuvėje, tiek nedaug matė pasaulio, kad nežino, jog esama žmonių, kurie ne taip lengvai susidraugauja su kitais ir kurių požiūrį į draugystę paėdęs skepticizmas? Dabartinės anglų kalbos žodis draugas, *friend*, kilęs iš senosios anglų *freond*, o anas – iš *freon*, mylėti. Ar Bilo Šou manymu, bendras arbatos gėrimas ženklina meilės ryšį? Tačiau kur jis būtų dabar, jei ne Bilas ir Bevė Šou, jei ne senis Etingeris, jei ne įvairiopi ryšiai? Suniokotame ūkyje, su sudaužytu telefonu, tarp negyvų šunų.

– Baisus dalykas, – vėl kalba Bilas Šou, susėdus į automobilį. – Žvėriškas. Jau baisu, kai apie tai skaitai laikraštyje, bet kai tokie dalykai nutinka pažįstamiems žmonėms, – jis papurto galvą, – tada supranti, ką tai reiškia. Tarsi vėl būtų prasidėjęs karas.

Jis nesistengia atsakyti. Diena dar nemirusi, bet gyva. *Karas, žvėriškumai*: kiekvieną žodį, į kurį mėginama suvynioti šią dieną, praryja juoda jos gerklė.

Bevė Šou juos pasitinka prie durų. Liusė išgėrė raminamųjų, paskelbia ji, ir dabar prigulė; geriau jai netrukdyti.

– Ar ji buvo nuvažiavusi į policiją?

– Taip, jie paskelbė jūsų automobilio paiešką.

– O pas gydytoją?

– Viskas sužiūrėta. O kaip jūs? Liusė sakė, kad smarkiai apdegėt?

– Apdegiau, bet ne taip baisiai, kaip atrodau.

– Tada jums reikia pavalgyti ir pailsėti.

– Aš nealkanas.

Ji prileidžia jam vandens į didelę, senovišką ketaus vonią. Jis išsitiesia visu blyškiu kūnu garuojančiame vandenyje ir mėgina atsipalaiduoti. Bet lipdamas iš vonios paslysta ir vos neparpuola; jaučiasi silpnas kaip kūdikis, jam svaigsta galva. Tenka pasikviesti Bilą Šou ir iškęsti žeminamą pagalbą išlipant iš vonios, pagalbą šluostantis, pagalbą velkantis skolintą pižamą. Vėliau jis nugirsta Bilą ir Bevę tyliai šnekučiuojantis ir supranta, kad jie kalba apie jį.

Ligoninėje jis gavo indelį nuskausminamų vaistų, paketą nudegimams skirtų tvarsčių ir mažą aliuminio įtaisą galvai atremti. Bevė Šou pakloja jam ant sofos, kuri atsiduoda katėmis; jis stebėtinai lengvai užmiega. Vidury nakties nubunda kuo aiškiausiu protu. Jis matė regėjimą: Liusė kreipėsi į jį; jos žodžiai – „Ateik pas mane, išgelbėk mane!“ – dar aidi jam ausyse. Regėjime ji stovi baltos šviesos rate ištiesusi rankas, atgal sušukuotais šlapiais plaukais.

Jis atsikelia, užkliūva už kėdės, toji nulekia. Užsidega šviesa, priešais jį stovi Bevė Šou su naktiniais marškiniais.

– Man reikia pasikalbėti su Liuse, – švogždžia jis; burna išdžiūvusi, liežuvis pinasi.

Durys į Liusės kambarį atsidaro. Liusė atrodo visai ne taip, kaip regėjime. Jos veidas patinęs nuo miego, ji rišasi aiškiai ne savo chalato diržą.

– Atsiprašau, aš susapnavau, – sako jis. Žodis *regėjimas* staiga pasirodo pernelyg pasenęs, pernelyg keistas. – Maniau, tu mane šauki.

Liusė papurto galvą.

– Nešaukiau. Eik miegoti.

Žinoma, ji teisi. Trečia valanda ryto. Bet jis negali nepastebėti, kad jau antrą kartą per dieną ji kalbėjo su juo kaip su vaiku – arba kaip su seniu.

Jis stengiasi vėl užmigti, bet nebegali. Turbūt suveikė vaistai, sako jis sau: tai buvo ne regėjimas, ne sapnas, o chemikalų sukelta haliucinacija. Ir vis tiek jam prieš akis stovi moters figūra šviesos rate. „Gelbėk mane!“ – šaukia jo duktė; jos žodžiai aiškūs, aidūs, reiklūs. Ar gali būti, kad Liusės siela paliko kūną ir atėjo pas jį? Ar gali būti, kad žmonės, kurie netiki sielomis, vis tiek jas turi, ir sielos gyvena savarankišką gyvenimą?

Iki saulės patekėjimo dar kelios valandos. Jam skauda riešą, dega akys, galvos oda suerzinta ir jautri. Jis atsargiai uždega lempą ir atsikelia. Įsisupęs į antklodę pastumia Liusės kambario duris ir įeina vidun. Prie jos lovos stovi kėdė; jis atsisėda. Juslės jam sako, jog ji nemiega.

Ką jis daro? Sergsti savo mergaitę, saugo nuo blogio, gena šalin piktąsias dvasias. Negreitai pajunta, kad ji ima atsipalaiduoti. Tyliai pakštelėjusios, prasiskiria lūpos, ir pasigirsta tylutėlis knarkimas.

Rytas. Bevė Šou paduoda jam pusryčiams kukurūzų dribsnių ir arbatos, paskui išnyksta Liusės kambaryje.

– Kaip ji? – klausia jis, kai ji išeina.

Bevė Šou atsakydama tik trumpai papurto galvą. Tarsi sakytų: ne tavo reikalas. Mėnesinės, gimdymai, išprievartavimai ir jų pasekmės: kraujo reikalai, moterų našta, moterų sritis.

Jis ne pirmą kartą susimąsto, ar moterys nebūtų laimingesnės gyvendamos moterų bendrijose, pasikviesdamos vyrus tik kartais, kai pačios to nori. Gal jis klysta, laikydamas Liusę homoseksualia. Gal jai tiesiog labiau patinka moterų draugija. O gal tokios yra visos lesbietės: moterys, kurioms nereikia vyrų.

Nenuostabu, kad jiedvi su Helena taip tūžmingai nekenčia išprievartavimų. Išprievartavimas, chaoso ir mišrūnų dievas, atsiskyrėlių žalotojas. Išprievartauti lesbietę blogiau, negu išprievartauti nekaltą mergelę: didesnis smūgis. Ar jie, anie vyrai, žinojo, ką daro? Gal sklido kalbos?

Apie devintą, kai Bilas Šou išeina į darbą, jis pabeldžia į Liusės duris. Ji guli, nusisukusi į sieną. Jis prisėda šalia, paliečia jos skruostą. Jis šlapias nuo ašarų.

– Nelengva apie tai kalbėti, – sako jis, – bet ar tu buvai pas gydytoją?

Ji atsisėda ir nusišnypščia nosį.

– Vakar buvau pas savo gydytoją.

– Ir jis pasirūpino visais padariniais?

– Ji, – atsako ji. – Tai gydytoja, ne gydytojas. Ne, – jos balse dabar girdėti pykčio gaidelė, – kaip ji galėtų? Kaip gali gydytoja pasirūpinti visais padariniais? Turėk proto!

Jis pakyla. Jei ji nori būti irzli, jis irgi gali susierzinti.

– Atsiprašau, kad paklausiau, – sako jis. – Kokie mūsų planai šiandien?

– Mūsų planai? Grįšim į ūkį ir pradėsim tvarkytis.

– O paskui?

– Paskui gyvensim kaip anksčiau.

– Ūkyje?

– Aišku. Ūkyje.

– Būk protinga, Liuse. Viskas pasikeitė. Negalima taip imti ir vėl gyventi, lyg niekur nieko.

– Kodėl?

– Todėl, kad tai netikusi idėja. Todėl, kad nesaugu.

– Niekada nebuvo saugu, be to, tai ne idėja, tikusi ar netikusi. Aš grįžtu ne dėl idėjos. Grįžtu, ir tiek.

Sėdėdama su skolintais naktiniais, ji atžagariai žiūri jam į akis, ištiesusi kaklą, blizgančiomis akimis. Jau nebe tėvelio dukrytė, visiškai ne.

TRYLIKTAS

Prieš leidžiantis į kelią jam reikia pakeisti tvarsčius. Ankštame mažame vonios kambaryje Bevė Šou nuvynioja marlę. Akis dar neatsimerkia, ant galvos iškilusios pūslės, bet viskas ne taip blogai, kaip galėjo būti. Labiausiai skauda dešinės ausies spenelį: kaip sakė jaunoji gydytoja, tai vienintelė vieta, kuri iš tikrųjų buvo užsidegusi.

Bevė steriliu tirpalu nuplauna rausvą, nuogą galvos odą, paskui pincetu apkloja ją riebiais geltonais tvarsčiais. Švelniai tepa akies voko raukšles, ausį. Dirbdama nekalba. Jis prisimena ožį iš klinikos ir svarsto, ar anas, pasidavęs jos rankoms, jautėsi toks pat ramus.

– Na štai, – pagaliau sako ji ir žingteli atgal.

Jis apžiūri save veidrodyje, tyrinėja dailią baltą kepuraitę ir užklijuotą akį.

– Gražumėlis, – pastebi, o pats galvoja: kaip mumija.

Jis vėl mėgina užsiminti apie išprievartavimą.

– Liusė sakė, kad vakar buvo pas savo gydytoją.

– Taip.

– Jai gali grėsti nėštumas, – neatlyžta jis. – Venerinė liga. Arba ŽIV. Gal jai reikėtų apsilankyti ir pas ginekologą?

Bevė Šou nejaukiai pasimuisto.

– Turėsit paklausti pačios Liusės.

– Jau klausiau. Negaliu su ja susišnekėti.

– Paklauskit dar kartą.

Jau po vienuoliktos, bet Liusė nesiruošia išeiti iš kambario. Jis be tikslo slankioja po sodą. Jaučia, kad jį apima slogi nuotaika. Ne dėl to, kad neturi kur dėtis. Vakarykščiai įvykiai sukrėtė jį iki širdies gelmių. Virpulys ir silpnumas – tai tik pirmieji, paviršutiniškiausi to sukrėtimo ženklai. Jam atrodo, kad sužalotas, suniekintas gyvybiškai svarbus jo vidaus organas – gal net širdis. Pirmą kartą aiškiai pajunta, ką reiškia būti senu žmogumi, pavargusiu iki kaulų smegenų, be vilčių, be troškimų, abejingu ateičiai. Susmukęs į plastiko kėdę jis sėdi tarp dvokiančių vištų plunksnų ir pūvančių obuolių ir jaučia, kaip iš jo lašas po lašo sunkiasi bet koks domėjimasis pasauliu. Praeis kelios savaitės, gal net mėnesiai, kol ištekės paskutinis lašas, bet kraujavimas jau prasidėjo. Jam pasibaigus, jis atrodys nelyginant musės išnara voratinklyje: trapus, lengvutis tarsi ryžio lukštas, pasirengęs skristi.

Iš Liusės negalima tikėtis pagalbos. Jai reikės pačiai ieškoti – kantriai, tylomis – kelio iš tamsos į šviesą. Kol ji kaip nesava, jam teks pareiga tvarkyti jų kasdienį gyvenimą. Bet viskas užgriuvo taip netikėtai. Jis nepasirengęs šiai naštai: ūkiui, sodui, šunidėms. Liusės ateitis, jo paties ateitis, visos šalies ateitis – visam tam jis visiškai abejingas, tenori pasakyti: eina viskas šuniui ant uodegos, man nusispjauti. O tiems vyrams, kurie buvo juos aplankę, kad ir kas jie tokie būtų, jis linki blogo, bet šiaipjau nenori apie juos galvoti.

Tai tik pasekmės, sako jis pats sau, tik užpuolimo pasekmės. Netrukus organizmas atsigaus, ir aš, jame gyvenanti dvasia, vėl tapsiu koks buvęs. Tačiau jis žino, kad iš tikrųjų viskas bus kitaip. Iš jo atimtas pasitenkinimas gyvenimu. Tarsi upelyje plūduriuojantis lapas, tarsi vėjo nešamas pienės pūkas jis pradėjo artėti prie pabaigos. Kuo aiškiausiai tai suvokia, ir šis suvokimas kelia jam (šis žodis niekaip neatstoja) neviltį. Gyvybės syvai apleidžia jo kūną, ir vietoje jų įsikuria neviltis, primenanti dujas – bekvapė, beskonė, nesotinanti. Ją įkvėpus, atsipalaiduoja rankos ir kojos, išnyksta rūpestis, net jei tą akimirką prie kaklo priglausti peilio ašmenys.

Nuaidi durų skambutis: tai du jauni policininkai standžiomis naujomis uniformomis, pasirengę pradėti tyrimą. Liusė išeina iš savo kambario, ji atrodo išsekusi, vilki tuos pačius drabužius, kaip vakar. Pusryčių atsisako. Bevė nuveža juos į ūkį, policininkų furgonas važiuoja iš paskos.

Šunų lavonai guli narvuose, ten pat, kur krito. Buldogė Ketė nepabėgo: pastebi ją besislapstančią už arklidžių, vengiančią prieiti arčiau. Petraus nė ženklo.

Įėję į namą, policininkai nusiima kepures, pasikiša jas po pažastimis. Jis pasitraukia, leidžia Liusei pasakoti jiems viską, ką ji nusprendė papasakoti. Policininkai pagarbiai klausosi, užsirašinėja kiekvieną žodį, tušinukas nervingai skraido virš bloknoto puslapių. Jie beveik jos amžiaus, bet vis tiek šalia jaučiasi nejaukiai, tarsi ji būtų suteršta, ir tas purvas galėtų peršokti ant jų, suteršti juos.

Jie buvo trys, pasakoja Liusė, du vyrai ir berniukas. Jie klasta įsibrovė į namus, paėmė (ji išvardija trūkstamus daiktus) pinigų, drabužių, televizorių, CD grotuvą, medžioklinį šautuvą su šaudmenimis. Kai jos tėvas pasipriešino, jie jį užpuolė, apliejo spiritu ir pamėgino padegti. Paskui iššaudė šunis ir nuvažiavo jo automobiliu. Ji apibūdina vyrų išvaizdą, drabužius; apibūdina automobilį.

Kalbėdama Liusė visą laiką nenuleidžia nuo jo akių, tarsi semdamasi iš jo jėgų, o gal tarsi mesdama iššūkį paprieštarauti jos pasakojimui. Kai vienas pareigūnas paklausia: „Kiek laiko visa tai truko?“, ji atsako: „Dvidešimt, trisdešimt minučių“. Netiesa, jis tą žino, ir ji žino. Jie užtruko daug ilgiau. Kiek ilgiau? Tiek, kiek buvo reikalinga užbaigti reikalus su namo šeimininke.

Tačiau jis nesikiša. *Jis viskam abejingas*: beveik nesiklauso Liusės pasakojimo. Jo galvoje randasi žodžiai, nuo vakar vakaro virpėję atminties pakrašty. *Dvi senutės tualete uždarytos / Nuo pirmadienio lig šeštadienio ryto / Niekam net neatėjo į galvą.* Užrakintas tualete, kol anie naudojosi jo dukra. Mintyse iškyla vaikystės skaičiuotė, tarsi pasityčiojamai rodydama pirštu. *O varge, kas gi čia nutiko?* Liusės paslaptis; jo nešlovė.

Policininkai atsargiai vaikšto po namą, apžiūrinėja. Niekur nematyti nei kraujo, nei išvartytų baldų. Virtuvėje viskas sutvarkyta. (Liusė sutvarkė? Kada?) Už tualeto durų guli du sudegę degtukai, kurių jie net nepastebi.

Liusės kambaryje nuo dvigulės lovos nuvilkta visa patalynė. „Nusikaltimo vieta“, – pagalvoja jis; policininkai, tarsi perskaitę jo mintis, nusuka akis, eina toliau.

Tykus namas žiemos rytą, nei daugiau, nei mažiau.

– Detektyvas ateis paimti pirštų atspaudų, – sako jie išeidami. – Stenkitės nieko neliesti. Jei prisiminsite, ką dar jie paėmė, paskambinkite į nuovadą.

Vos jiems išvykus, atvažiuoja telefono meistrai, paskui senis Etingeris. Apie dingusį Petrų Etingeris niūriai burbteli:

– Nė vienu iš jų negalima pasitikėti.

Jis sako, kad atsiųs berną pataisyti automobilio.

Kadaise yra matęs, kaip Liusė užsiliepsnoja pykčiu, išgirdusi žodį „bernas“. Dabar nereaguoja.

Jis palydi Etingerį iki durų.

– Vargšė Liusė, – pastebi Etingeris. – Jai turbūt buvo labai sunku. Nors galėjo būti ir blogiau.

– Tikrai? Kaip?

– Jie galėjo ją išsivežti.

Tai išgirdęs jis nuščiūva. Etingeris ne kvailys.

Pagaliau jiedu su Liuse lieka vieni.

– Aš palaidosiu šunis, jei parodysi kur, – pasisiūlo jis. – Ką pasakysi savininkams?

– Pasakysiu tiesą.

– Ar tavo draudimas padengs nuostolius?

– Nežinau. Nežinau, ar draudimas dengia žudynių nuostolius. Turėsiu išsiaiškinti.

Tyla.

– Kodėl tu ne viską pasakoji, Liuse?

– Aš viską papasakojau. Viskas buvo taip, kaip aš papasakojau.

Jis abejodamas papurto galvą.

– Neabejoju, tu žinai ką darai, bet, geriau pagalvojus, ar manai, kad taip elgtis geriausia.

Ji neatsako, ir jis jos neverčia, kol kas neverčia. Užtat galvoja apie tris įsibrovėlius, tris įsiveržėlius, kurių veikiausiai daugiau niekada nepamatys, tačiau kurie amžiams tapo jo ir jo dukters gyvenimo dalimi. Tie vyrai skaitys laikraščius, klausysis kalbų. Perskaitys, kad policija jų ieško, kad jie kaltinami apiplėšimu ir sužalojimu, daugiau niekuo. Jie supras, kad moters kūnas tarsi antklode dengiamas tylėjimu. „Ji gėdijasi, – sakys jie vienas kitam, – gėdijasi, todėl nieko nepasakoja“, – ir patenkinti krenkščios, prisimindami savo darbą. Nejau Liusė pasirengusi pripažinti jiems šią pergalę?

Jis iškasa duobę ten, kur jam nurodo Liusė, netoli ribos. Kapas šešiems suaugusiems šunims. Žemė neseniai suarta, bet vis tiek jis užtrunka beveik valandą, o baigęs jaučia, kad gelia nugarą, gelia rankas, vėl skauda riešą. Kūnus atveža karučiais. Šuva su žaizda gerklėje tebešiepia kruvinus dantis. Tarsi medžiotum žuvis akvariume, galvoja jis. Niekinga, bet turbūt vis tiek džiugu šalyje, kur šunys mokomi urgzti vos užuodę juodąjį. Pasitenkinimą teikiantis

popietės darbas, svaiginantis, kaip bet koks kerštas. Po vieną suverčia šunis į duobę, paskui užkasa.

Grįžęs randa Liusę, tiesiančią sudedamąją lovelę pripelijusiame mažučiame sandėliuke, kuriame paprastai laikomos atsargos.

– Kam ji? – klausia jis.

– Man.

– O kaip tuščiasis kambarys?

– Ten teka lubos.

– O tas didysis galinis kambarys?

– Šaldiklis garsiai burzgia.

Netiesa. Šaldiklis galiniame kambaryje vos girdimai murkia. Liusė nenori ten miegoti dėl to, kas sudėta šaldiklyje: kaulai, iš mėsininko pirktos mėsos atliekos šunims, kuriems jų nebereikia.

– Pereik į mano kambarį, – sako jis. – Aš čia miegosiu. – Ir tuoj pat pradeda neštis savo daiktus.

Bet ar jis tikrai nori persikelti į šią kamerą, kurios kampe prikrauta dėžių su tuščiais konservų indeliais, o vienintelis mažas langelis išeina į pietus? Jei Liusės miegamajame tebetvyro prievartautojų vaiduokliai, tai juos būtinai reikia išvyti, negalima leisti įsikurti tarsi šventovėje. Todėl jis persineša daiktus į Liusės kambarį.

Sutemsta. Jiedu nealkani, bet pavalgo. Valgymas yra ritualas, o ritualai lengvina gyvenimą.

Kiek galėdamas švelniau jis vėl mėgina klausti:

– Liuse, brangiausia, kodėl tu nenori visko papasakoti? Tai nusikaltimas. Negėda tapti nusikaltimo auka. Tu nenorėjai, kad tau taip nutiktų. Tu nekalta.

Liusė, sėdinti kitapus stalo, giliai įkvepia, susitvardo, paskui iškvepia ir purto galvą.

– Galiu mėginti spėti? – klausia jis. – Gal tu nori man kai ką priminti?

– Aš noriu tau kai ką priminti?

– Priminti, ką moterys iškenčia vyrų rankose.

– Net mintyse neturėjau nieko panašaus. Tu čia niekuo dėtas, Deividai. Nori žinoti, kodėl aš nepaminėjau policijai vieno konkretaus kaltinimo. Aš tau pasakysiu, jei pasižadi daugiau apie tai nekalbėti. Priežastis tokia: mano požiūriu, tai, kas man atsitiko, yra mano privatus reikalas. Kitu metu, kitoje vietoje tai galėtų tapti viešu reikalu. Bet šioje vietoje, šiuo metu taip nėra. Tai mano reikalas, tik mano vienos.

– Ką reiškia „šioje vietoje“?

– Tai reiškia: Pietų Afrikoje.

– Nesutinku. Nesutinku su tuo, ką tu darai. Nejau manai, kad nuolankiai taikydamasi su tuo, kas tau atsitiko, galėsi atsiriboti nuo tokių ūkininkų, kaip Etingeris? Ar manai, kad tai, kas čia atsitiko, buvo egzaminas: jei jį išlaikysi, gausi diplomą ir tau atsivers kelias į ateitį, arba galėsi nusipiešti ant durų ženklą, ginantį nuo maro? Nuo keršto taip neapsisaugosi, Liuse. Kerštas kaip gaisras. Juo daugiau suėda, juo daugiau nori.

– Baik, Deividai! Nenoriu girdėti kalbų apie marus ir gaisrus. Aš ne šiaip sau stengiuosi išsigelbėti. Jei tau taip atrodo, tai absoliučiai nieko nesupratai.

– Tada padėk man. Ar tokiais būdais ketini pasiekti asmeninį išganymą? Ar tikiesi, kad savo kančiomis atpirksi praeities nusikaltimus?

– Ne. Tu ir vėl manęs nesupratai. Kaltė ir išganymas yra abstrakcijos. Man nerūpi abstraktūs dalykai. Kol nepasistengsi to suprasti, niekuo negaliu tau padėti.

Jis nori atsakyti, bet ji nutraukia.

– Deividai, mes susitarėm. Aš nebenoriu tęsti šito pokalbio.

Dar niekad jie nebuvo taip neįžvelgiamai, karčiai tolimi. Jis sukrėstas.

KETURIOLIKTAS

Nauja diena. Skambina Etingeris, siūlo „kuriam laikui" paskolinti šautuvą.

– Ačiū, – atsako jis. – Mes pagalvosim.

Jis išsitraukia Liusės įrankius ir, kiek įstengia, sutaiso virtuvės duris. Reikėtų įsitaisyti grotas, saugomus vartus, elektrizuotą tvorą, kaip padarė Etingeris. Reikėtų kaimo namą paversti tvirtove. Liusei reikėtų nusipirkti pistoletą ir radijo ryšio stotį, pasimokyti šaudyti. Bet ar ji kada nors sutiks? Ji čia gyvena todėl, kad myli žemę, myli senovinį, *ländliche*, gyvenimo būdą. Jei šis gyvenimo būdas pasmerktas, kas jai liko mylėti?

Ketė išviliojama iš slėptuvės ir įkurdinama virtuvėje. Ji pritilusi ir baikšti, visur sekioja paskui Liusę, lipa jai ant kulnų. Kiekviena gyvenimo akimirka kitokia, negu anksčiau. Namas atrodo svetimas, išniekintas; jie nesiliauja įdėmiai klausytis garsų.

Grįžta Petrus. Senas sunkvežimis vaitodamas užvažiuoja žvyruotu takeliu ir sustoja prie arklidžių. Iš kabinos išlipa Petrus ankštu kostiumu, jam iš paskos žmona ir vairuotojas. Iš sunkvežimio kėbulo jie iškrauna dėžes, kreozotu nuteptus ramsčius, cinkuotos skardos lakštus, plastiko vamzdžių ryšulį, o paskiausiai labai triukšmingai ir padrikai išlaipina dvi pusauges avis, kurias Petrus pririša prie tvoros baslio. Sunkvežimis plačiu ratu aplenkia arklides ir nudunda keliuku atgal. Petrus su žmona išnyksta pastato viduje. Iš asbestinio kamino pradeda virsti dūmų kamuoliai.

Jis nesiliauja stebėjęs. Po kurio laiko pasirodo Petraus žmona ir plačiu, laisvu judesiu išpila paplavų kibirą. Daili moteris, galvoja jis, jai tinka ilgas sijonas ir kaimiškai aukštas galvos aprišalas. Daili moteris, laimingas vyriškis. Bet kur jie buvo?

– Petrus grįžo, – jis praneša Liusei. – Parsivežė krūvą statybinių medžiagų.

– Gerai.

– Kodėl jis nepasakė, kad išvažiuoja? Ar tau neatrodo keista, kad jis dingo būtent tokiu metu?

– Aš negaliu Petrui įsakinėti. Jis pats sau ponas.

Nelogiškas atsakymas, bet jis nutyli. Apsisprendė kurį laiką visas Liusės keistybes praleisti tylomis.

Liusė laikosi santūriai, nereiškia jokių jausmų, niekuo aplink save nesidomi. Tai jis, kuris nieko neišmano apie ūkį, turi išleisti iš aptvaro antis, sutvarkyti šliuzų sistemą ir kaupti vandenį, kad sodas neišdžiūtų. Liusė valandų valandas guli lovoje, spokso į tolumą ar varto senus žurnalus, kurių turi be galo daug. Nekantraudama verčia jų lapus, tarsi ieškodama kažko, ko ten nėra. „Edvino Drudo" nebematyti.

Jis pastebi Petrų su darbo drabužiais, tvarkantį užtvanką. Jam keista, kad jis iki šiol neprisistatė Liusei. Prieina prie jo, pasisveikina.

– Turbūt girdėjote, trečiadienį, kai jūsų nebuvo, mus baisiai apiplėšė.

– Taip, – atsako Petrus. – Girdėjau. Labai blogai, labai blogas dalykas. Bet dabar jau viskas gerai.

Ar jam viskas gerai? Ar Liusei viskas gerai? Ar Petrus šito klausia? Į klausimą tai nepanašu, bet jis negali kitaip to suprasti, būtų nepadoru. Tik štai koks klausimas: ką atsakyti?

– Aš gyvas, – sako jis. – Turbūt kol žmogus gyvas, tol jam viskas gerai. Taip, man viskas gerai.

Jis patyli, palaukia, leidžia išsiskleisti tylai, kurią Petrus turėtų užpildyti kitu klausimu: „O kaip Liusė?"

Jis klydo.

– Ar Liusė rytoj važiuos į turgų? – klausia Petrus.

– Nežinau.

– Jei nevažiuos, praras prekybos vietą, – sako Petrus. – Gali būti.

– Petrus nori žinoti, ar tu rytoj važiuosi į turgų, – praneša jis Liusei. – Jis bijo, kad gali prarasti vietą.

– Gal jūs važiuokit dviese, – atsako ji. – Aš neturiu nuotaikos.

– Ar tikrai? Būtų labai gaila praleisti savaitę.

Ji neatsako. Ji linkusi pasislėpti, ir jis žino kodėl. Dėl nešlovės. Dėl gėdos. Štai ką pasiekė jų svečiai; štai ką jie padarė savimi pasitikinčiai, šiuolaikiškai jaunai moteriai. Istorija tarsi dėmė plinta po visą apygardą. Ne jos istorija, bet jų: jie ją pasisavino. Pasakoja, kaip parodė jai jos vietą, paaiškino, kam reikalingos moterys.

Jis pats, užklijuota akimi ir balta marlės kepuraite, turi savų priežasčių drovėtis žmonių. Bet dėl Liusės iškenčia turgaus dieną, sėdi su Petrumi už prekystalio, atlaiko smalsuolių žvilgsnius, mandagiai atsakinėja Liusės draugams, kurie reiškia užuojautą.

– Taip, mes netekome automobilio, – sako jis. – Žinoma, ir šunų, išskyrus vieną. Ne, mano dukteriai viskas gerai, tiesiog ji šiandien nekaip jaučiasi. Ne, jokių vilčių neturime, policija ir taip turi krūvas darbo, jūs ir patys puikiausiai žinot. Taip, būtinai jai perduosiu.

Jis skaito, ką apie juos parašė „Herald“. Vyrai pavadinti „nežinomais smogikais“. „Trys nežinomi smogikai užpuolė Liusę Luri ir jos pagyvenusį tėvą jų ūkelyje netoli Salemo, išsivežė jų drabužius, buitinę techniką ir šaunamąjį ginklą. Dėl nežinomų priežasčių plėšikai nušovė šešis sarginius šunis ir pabėgo 1993 m. „Toyota Corolla“, registracijos Nr. CA 507644. Ponas Luris, kurį plėšikai nesunkiai sužalojo, buvo paleistas iš Naujakurių ligoninės suteikus pirmąją pagalbą.“

Jis džiaugiasi, kad niekas neaptiko ryšio tarp Liusės Luri pagyvenusio tėvo ir Deivido Lurio, poeto-gamtininko Williamo Wordswortho mokinio, buvusio Keiptauno technikos universiteto profesoriaus.

Tiesą sakant, turguje jis nelabai reikalingas. Petrus pats greitai ir dailiai išdėlioja prekes, jis žino kainas, ima pinigus, atiduoda grąžą. Iš tikrųjų dirba Petrus, o jis sėdi ir šildosi rankas. Kaip senais laikais: *baas en Klaas*. Skirtumas tik tas, kad jis nesiveržia įsakinėti Petrui. Petrus daro, ką reikia, ir tiek.

Vis dėlto šiandien surenka mažiau: nebus nė trijų šimtų randų. Be abejo, tai dėl to, kad nėra Liusės. Gėlių dėžes, daržovių maišus tenka krauti atgal į automobilį. Petrus purto galvą.

– Negerai, – sako jis.

Petrus iki šiol nepaaiškino, kur buvo išvykęs. Petrus turi teisę atvažiuoti ir išvažiuoti kada nori; jis pasinaudojo šia teise ir, jei nori, gali tylėti. Bet klausimas išlieka. Ar Petrus žino, kas buvo tie nepažįstamieji? Gal Petrus pratarė kokį žodį, kuris lėmė, kad jų taikiniu tapo Liusė, o ne, pavyzdžiui, Etingeris? Ar Petrus iš anksto žinojo, ką jie ketina daryti?

Anais laikais būtų įmanoma susidoroti su Petrumi. Anais laikais būtų buvę galima pratrūkti pykčiu, išvyti jį iš namų ir nusisamdyti jo vieton ką kitą. Bet nors Petrus gauna atlyginimą, jo nebegalima vadinti samdiniu. Labai sunku tiksliai apibūdinti, kas yra Petrus. Tačiau atrodo, kad labiausiai tinka žodis kaimynas. Petrus yra kaimynas, kuris šiuo metu parsisamdo dirbti už atlyginimą, nes taip jam patogiausia.

Parduoda savo darbo jėgą pagal sutartį, nerašytą sutartį, kurioje nėra punkto apie atleidimą įtarus nedorais darbais. Jie – jis, Liusė ir Petrus – gyvena naujame pasaulyje. Petrus tai žino, ir jis tai žino, ir Petrus žino, kad žino jis.

Nepaisant viso to, jam su Petrumi jauku, jis net pasirengęs jį pamėgti, nors gana atsargiai. Petrus – tos pačios kartos žmogus. Be abejo, jis daug išgyveno, be abejo, jis turi ką papasakoti. Jis visai norėtų kurią dieną pasiklausyti Petraus pasakojimų. Tik geriau ne nususinta anglų kalba. Jis vis tvirčiau įsitikina, kad anglų kalba – netikusi priemonė perteikti Pietų Afrikos tiesai. Ilgi anglų kalbos sakiniai seniai sustingo, neteko išraiškos, neteko išraiškingumo, neteko išreikštumo. Kalba sustiro tarsi nudvėsęs, dumble stingstantis dinozauras. Petraus pasakojimas, įspraustas į anglų kalbos formą, atrodys sukrypęs, neaktualus.

Labiausiai jam patinka Petraus veidas, jo veidas ir rankos. Jei esama tokio dalyko, kaip sąžiningas darbas, tai Petrus jo paženklintas. Kantrus, energingas, atsparus žmogus. Valstietis, *paysan*, kaimo gyventojas. Gudrautojas, sukčius ir, be abejo, melagis, kaip visi valstiečiai. Sąžiningas darbas ir sąžiningos klastos.

Jis įtaria, ko siekia Petrus, kokie jo tolimieji planai. Petrus neilgai bus patenkintas, ardamas tik savo pusantro hektaro. Liusė išlaikė ilgiau, negu čigoniški, hipiški jos bičiuliai, bet Petrui Liusė ne varžovė: ji mėgėja, susižavėjusi ūkininkės gyvenimu, o ne tikra ūkininkė. Petrus norės perimti Liusės žemę. Po to pasigvieš Etingerio žemės, bent tokio ploto, kurio jam užteks bandai ganyti. Etingerį sudoroti

nebus taip lengva. Liusė paprasčiausia perėjūnė; Etingeris taip pat valstietis, gyvenantis prie žemės, kibus, *eingewurzelt*. Bet Etingeris anksčiau ar vėliau pasimirs, o Etingerio sūnus jau seniai pabėgo. Šiuo požiūriu Etingeris pasielgė kvailai. Geras valstietis pasirūpina turėti daug sūnų.

Petraus ateities vizijose nėra vietos tokiems žmonėms, kaip Liusė. Bet tai nereiškia, kad Petrus būtinai taps priešu. Kaimo gyventojai nuolat rezga planus, kaip pakenkti kaimynams – linki jiems parazitų, nederliaus, finansinės katastrofos, – tačiau ištikus krizei visi pasirengę padėti.

Blogiausia, tamsiausia interpretacija būtų tokia: Petrus pasamdė anuos tris nepažįstamuosius, kad šie pamokytų Liusę, ir mainais atidavė jiems visą grobį. Bet jis tuo netiki, būtų perdėm paprasta. Tiesa, įtaria jis, veikiausiai bus daug – jis paieško žodžio – *antropologiškesnė*, prie jos prisikasti prireiks kelių mėnesių kantrių, neskubių pokalbių su dešimtimis žmonių ir dar vertėjo paslaugų.

Antra vertus, jis neabejoja, jog Petrus žinojo kažką įvyksiant; ir mano, kad Petrus galėjo įspėti Liusę. Būtent todėl jis nenori baigti šio pokalbio. Būtent todėl kamantinėja Petrų.

Petrus išleido vandenį iš betonuotos talpyklos prie užtvankos ir valo susikaupusius dumblius. Tai nemalonus darbas. Bet jis pasisiūlo padėti. Įbrukęs kojas į guminius Liusės batus, jis įlipa į užtvanką, atsargiai žengdamas slidžiu dugnu. Kurį laiką jiedu su Petrumi sutartinai dirba, gremžia, stumia purvą ir kastuvais meta lauk. Paskui jis pratrūksta.

– Žinai ką, Petrau, – sako jis, – man labai sunku patikėti, kad vyrai, kurie buvo tada atėję, yra visiškai svetimi.

Sunku patikėti, kad jie atėjo iš niekur, padarė, ką padarę, ir po to išnyko tarsi vaiduokliai. Ir dar sunku patikėti, jog jie pasirinko mus tik dėl to, kad mes buvome pirmi baltieji, tą dieną pasipainioję jų kelyje. Kaip tau atrodo? Ar aš klystu?

Petrus rūko pypkę, senovišką, riestą, su mažu sidabriniu dangteliu ant galvutės. Jis išsitiesia, išsiima pypkę iš darbo drabužio kišenės, atidaro dangtelį, sugrūda į galvutę tabako, čiulpia neuždegtą kandiklį. Jis mąsliai žiūri į tolumą virš užtvankos, virš kalvų, virš plytinčių laukų. Jo veido išraiška absoliučiai rami.

– Policija turi juos surasti, – pagaliau sako jis. – Policija turi juos surasti ir pasodinti į kalėjimą. Toks policijos darbas.

– Bet policija be pagalbos jų nesuras. Tie vyrai žinojo apie girininkiją. Esu tikras, kad jie žinojo ir apie Liusę. Kaip jie galėjo žinoti, jei apygardoje nieko nepažįsta?

Petrus nusprendžia nelaikyti to klausimu. Jis įsikiša pypkę atgal į kišenę, vietoje kastuvo paima šluotą.

– Tai buvo ne tik vagystė, Petrau, – nerimsta jis. – Jie atėjo ne tik vogti. Jie atėjo ne tik tam, kad su manim taip pasielgtų. – Jis paliečia tvarsčius, paliečia akiraištį. – Jie turėjo ir kitą tikslą. Puikiai žinai, apie ką aš kalbu, o jei nežinai, tikrai nesunkiai atspėsi. Po to, ką jie padarė, negalima tikėtis, kad Liusė ramiai sau gyvens it niekur nieko. Aš Liusės tėvas. Noriu, kad tuos vyrus pagautų, kad jie stotų prieš teismą ir būtų nubausti. Ar aš klystu? Ar aš neteisus, jei noriu teisingumo?

Jam dabar jau nerūpi, kokiu būdu ištrauks žodžius iš Petraus, jis tik nori juos išgirsti.

– Ne, tu nesi neteisus.

Jį užlieja pykčio banga, tokia stipri, kad jis nustemba. Jis griebia kastuvą ir nurėžia nuo dugno žolėto dumblo luitus, meta juos virš galvos, permeta per užtvarą. „Tu pasiduodi įsiūčiui, – perspėja pats save. – Baik!" Tačiau šią akimirką jis trokšta sugriebti Petrų už gerklės. „Jei tai būtų buvusi ne mano duktė, o tavo žmona,– norėtų pasakyti Petrui, – dabar taip ramiai nebarbentum pypkės ir nesvertum kiekvieno žodžio." *Išniekinimas*: štai tas žodis, kurį norėtų išspausti iš Petraus. Norėtų, kad Petrus tartų: „Taip, tai buvo išniekinimas; taip, tai baisus smurtas".

Tylėdami, dirbdami vienas greta kito, jiedu su Petrumi baigia darbą.

Taip dabar slenka jo dienos ūkyje. Jis padeda Petrui išvalyti drėkinimo sistemą. Prižiūri, kad sodas galutinai neužželtų. Pakuoja daržoves pardavimui. Padeda Bevei Šou dirbti klinikoje. Šluoja grindis, gamina maistą, daro viską, ko nebedaro Liusė. Triūsia nuo aušros iki sutemos.

Jo akis gyja stebėtinai greitai: jau po savaitės gali ja matyti. Nudegimams reikia daugiau laiko. Jis tebenešioja baltąją kepuraitę, tebetvarsto ausį. Nuvyniojus tvarsčius, ausis atrodo tarsi nuogas rausvas moliuskas; nežinia, kada jis įsidrąsins apnuoginti ją pašalinių žvilgsniams.

Jis nusiperka skrybėlę nuo saulės, taip pat dėl to, kad nori prisidengti veidą. Stengiasi priprasti, kad dabar visiems atrodo keistas, blogiau, negu keistas – atgrasus, kaip tie pasigailėtini sutvėrimai, į kuriuos gatvėse žiopso vaikai.

„Kodėl tas žmogus toks keistas?“ klausinėja jie motinų, o šios juos tildo.

Kiek įmanydamas rečiau važiuoja į parduotuves Saleme, į Grehemstauną išsiruošia tik šeštadieniais. Staiga virsta atsiskyrėliu – kaimo atsiskyrėliu. Galas palaidūnystei. Nors širdis dar tokia karšta po mėnulio šviesa balta. Kas galėjo pagalvoti, kad viskas baigsis taip greitai, taip staiga: ir palaidūnystė, ir širdies karštis!

Jis neturi priežasčių manyti, kad jų nelaimes jau aptarinėja Keiptauno apkalbininkai. Tačiau nori užsitikrinti, kad Rozalinda neišgirs šios istorijos kokiu nors iškreiptu pavidalu. Du kartus mėgina jai paskambinti, bet nesėkmingai. Trečią kartą paskambina į kelionių agentūrą, kurioje ji dirba. Jam praneša, kad Rozalinda dabar Madagaskare, apžiūrinėja maršrutus; jam duoda Antananaryvo viešbučio fakso numerį.

Jis sukuria tokį pranešimą: „Mus su Liuse ištiko šiokia tokia nelaimė. Pavogtas mano automobilis, įvyko nedidelis apsistumdymas, kurio metu aš truputį nukentėjau. Nieko rimto – mes jau atsigavome, nors sukrėtimas nemažas. Pagalvojau, kad pranešiu tau, jei kartais nugirstum kokius gandus. Tikiuosi, tau viskas gerai“. Paduoda lapą aprobuoti Liusei, paskui Bevei Šou, kad išsiųstų. Rozalindai į Afrikos širdį.

Liusė negerėja. Ji per naktis slankioja, aiškindamasi, kad negali užmigti; beveik kas popietę jis randa ją užmigusią ant sofos, čiulpiančią nykštį tarsi vaikas. Ji nustojo domėtis maistu: jam tenka visaip vilioti, kad ji užvalgytų, gaminti nežinomus valgius, nes ji atsisako net žiūrėti į mėsą.

Jis ne to čia atvažiavo – neketino įstrigti šiame užkampyje, vaikyti demonus, slaugyti dukterį, tvarkyti merdinčią įmonę. Jis atvyko kitu tikslu, – jei iš viso tokį turėjo, – susikaupti, sutelkti jėgas. O dabar diena po dienos vis labiau krinka.

Demonai neaplenkia ir jo. Jis sapnuoja savus košmarus, kuriuose voliojasi krauju pasruvusioje lovoje arba be garso klykdamas ir dusdamas bėga nuo žmogaus, kurio veidas kaip sakalo, arba kaip Benino kaukė, kaip Totas. Vieną naktį, lyg lunatikas ar pamišėlis, nuvelka lovos patalynę, net apverčia čiužinį, ieškodamas kraujo dėmių.

Jis dar turi Byrono projektą. Iš knygų, kurias atsivežė iš Keiptauno, liko tik du laiškų tomai – likusios buvo sukrautos pavogtojo automobilio bagažinėje. Grehemstauno viešoji biblioteka gali pasiūlyti tik poemų ištraukas. Bet ar jam dar reikia skaityti? Ką dar jis nori sužinoti apie tai, kaip Byronas ir jo pažįstami leido laiką senojoje Ravenoje? Nejau jis negali pats sukurti Byrono, panašaus į tikrąjį, taip pat Teresos?

Atvirai pasakius, jau kelis mėnesius jis atidėlioja tą akimirką, kai teks atsisėsti prieš tuščią popieriaus lapą, išgauti pirmą gaidą, pamatyti, kas jam išeis. Jo galvoje jau seniai sukasi įsimylėjėlių dueto nuotrupos, soprano ir tenoro vokalinės partijos be žodžių vingiuoja ir pinasi tarsi gyvatės. Melodija be kulminacijos; roplio žvynų šiugždėjimas marmuro laiptais; o fone dusliai aidi pažeminto vyro baritonas. Nejau šis tamsusis trio galiausiai užgims čia: ne Keiptaune, bet senojoje kafrų žemėje?

PENKIOLIKTAS

Abi pusaugės avys visą dieną tąsosi pririštos plikame žemės plotelyje prie arklidžių. Jų nesiliaujantis, monotoniškas bliovimas pradėjo jį erzinti. Jis nueina pas Petrų, kuris krapšto apverstą dviratį.

– Tos avys. – Sako jis. – Kaip manai, gal geriau jas pririšti ten, kur yra ką ėsti?

– Jos skirtos šventei, – sako Petrus. – Šeštadienį aš jas paskersiu šventei. Jūs su Liuse turit ateiti. – Jis švariai nusišluosto rankas. – Kviečiu tave ir Liusę į šventę.

– Šeštadienį?

– Taip, šeštadienį aš rengiu šventę. Bus daug žmonių.

– Ačiū. Tegu tos avys ir skirtos šventei, bet gal kol kas galėtų pasiganyti?

Praėjus valandai, avys tebėra kur buvusios, ir vis taip pat verksmingai bliauna. Petraus nematyti. Jis netenka kantrybės, atriša avis ir nutempia prie užtvankos, kur žolės į valias.

Avys ilgai geria, paskui pradeda tingiai ėdrinėti žolę. Tai juodasnukės persiškos avys, beveik vienodo dydžio, panašios spalvos, net juda vienodai. Tikriausiai dvynės, vos gimę pasmerktos mirti po mėsininko peiliu. Na, nieko čia ypatingo. Kada jau avis mirė nuo senatvės? Avys sau pačioms nepriklauso, jos nėra savo gyvenimų savininkės. Jos egzistuoja tam, kad būtų sunaudotos iki galo, iki paskutinio gramo: mėsa suvalgyta, kaulai sutraiškyti ir sulesinti vištoms. Niekas neišmetama, nebent tulžies pūslė, kurios niekas nevalgys. Descartes'as turėjo apie tai pagalvoti. Pasislėpusi siela, įkalinta tamsioje, karčioje tulžyje.

– Petrus pakvietė mus į šventę, – sako jis Liusei. – Ką jis švenčia?

– Turbūt žemės perdavimą. Jis oficialiai įsigalioja nuo ateinančio mėnesio pirmos dienos. Jam tai svarbi diena. Turėtume bent dėl vaizdo pas jį nueiti, nunešti dovanų.

– Jis ketina paskersti anas dvi avis. Nemanau, kad dviejų avių užteks.

– Petrus šykštuolis. Anais laikais būtų skerdžiamas jautis.

– Nežinau, man čia kažkas nepatinka. Jis atsiveža gyvulius namo, kad tie susipažintų su žmonėmis, kurie juos valgys.

– O kaip tau labiau patiktų? Kad paskerstų jas skerdykloje ir tau nereikėtų apie tai galvoti?

– Taip.

– Atsipeikėk, Deividai. Čia juk kaimas. Čia juk Afrika.

Pastaruoju metu Liusė pasidarė nekantri; jis nesupranta kodėl. Jis įprato nutylėti. Būna momentų, kai jiedu jaučiasi tarsi svetimi žmonės, gyvenantys viename name.

Jis kartoja sau, kad reikia būti kantriam, kad Liusė tebegyvena užpuolimo šešėlyje, kad praeis gerokai laiko, kol ji atsigaus. Bet jei jis klysta? Kas, jei po tokio užpuolimo žmogus nebeatsigauna? Kas, jei po tokio užpuolimo žmogus labai pasikeičia, tampa daug niūresnis?

Liusės blogą nuotaiką galima aiškinti dar viena grėsminga galimybe, kuri jam niekaip neišeina iš galvos.

– Liuse, – nei iš šio, nei iš to vieną dieną klausia jis, – tu juk nuo manęs nieko neslepi, ar taip? Tie vyrai tavęs neužkrėtė?

Ji sėdi ant sofos su pižama ir chalatu, žaidžia su kate. Jau po vidudienio. Katė jauna, guvi, linksmo būdo. Liusė jai prieš akis tabaluoja chalato diržą. Katė daužo diržą greitais, lengvais letenų smūgiais, viens-du-trys-keturi.

– Vyrai? – klausia Liusė. – Kokie vyrai? – Ji pakreipia diržą į kitą pusę; katė liuokteli iš paskos.

Kokie vyrai? Jo širdis stabteli. Ji išprotėjo? Ar atsisako prisiminti?

Bet atrodo, ji tik erzinasi.

– Deividai, aš jau ne vaikas. Buvau pas gydytoją, atlikau tyrimus, padariau viską, ką liepia sveikas protas. Dabar teliko tik laukti.

– Aišku. Kai sakai „laukti", tu turi galvoje tą patį, ką ir aš?

– Taip.

– Kiek reikės laukti?

Ji gūžteli pečiais.

– Mėnesį. Tris mėnesius. Gal ilgiau. Mokslas dar nenustatė, kiek gali tekti laukti. Gal visą gyvenimą.

Katė mikliai šasteli, puldama diržą, bet žaidimas jau baigtas.

Jis prisėda prie dukters; katė nušoka nuo sofos ir pasitraukia. Jis paima jos ranką. Prisėdus taip arti, jį pasiekia silpnas neprausto kūno, neskalbtų drabužių kvapas.

– Bent jau ne visą gyvenimą, mano brangiausia, – sako jis. – Bent jau šito nebus.

Likusią dienos dalį avys praleidžia prie užtvankos, kur jis jas pririšo. Kitą rytą jos ir vėl plikajame lopinėlyje prie arklidžių.

Tikriausiai jos ten išbus iki šeštadienio ryto, dvi dienas. Jam atrodo, kad liūdna taip praleisti dvi paskutines gyvenimo dienas. Kaime taip daroma – šitaip Liusė aiškina panašius dalykus. Jis juos vadina kitais žodžiais: abejingumas, kietaširdiškumas. Jei kaimas gali teisti miestą, tai ir miestas gali teisti kaimą.

Jis pagalvoja, kad gal reikėtų nupirkti tas avis iš Petraus. Bet ką tuo pasieks? Petrus už gautus pinigus tik nusipirks kitų gyvulių skerdimui, o skirtumą susikiš į kišenę. Be to, ką jis veiks su avimis, išpirkęs jas iš vergijos? Paleis vieškeliu į laisvę? Uždarys šunų garduose ir šers šienu?

Atrodo, jog jį su persėmis susiejo savotiškas ryšys, pats nesupranta, kaip tai atsitiko. Tai nėra simpatija. Šis ryšys net nesieja jo su konkrečiomis avimis, kurių nesugebėtų atpažinti, pamatęs bandoje. Ir vis dėlto jų likimas, staiga ir be jokios priežasties, jam darosi svarbus.

Jis stovi prie avių saulėkaitoje ir laukia, kol apsiramins dūzgimas smegenyse, laukia ženklo.

Į vienos avies ausį mėgina įlįsti musė. Ausis trūkčioja. Musė pakyla, apsuka ratą, grįžta, nutupia. Ausis vėl sutrūkčioja.

Jis žengia žingsnį į priekį. Avis nejaukiai traukiasi atgal, įtempdama grandinę.

Jis prisimena, kaip Bevė Šou glaudėsi prie senojo ožio sužalotais kiaušais, kaip jį glostė, guodė, kaip įėjo į jo gyvenimą. Kaip jai pavyksta tą pasiekti, tokią bendrystę su gyvūnais? Turbūt sugeba kažką, ko jis nesugeba. O gal tam reikia būti kitokiu žmogumi, ne tokiu sudėtingu.

Saulė plieskia jam į veidą visa pavasariška jėga. Ar man reikės pasikeisti, galvoja jis? Ar turėsiu tapti toks, kaip Bevė Šou?

Jis kalbasi su Liuse.

– Galvojau apie tą Petraus šventę. Apskritai imant, nenorėčiau eiti. Ar tai būtų labai nemandagu?

– Tai susiję su avimis?

– Taip. Ne, aš nepakeičiau savo pažiūrų, jei klausi to. Aš vis dar netikiu, kad gyvūnai gyvena individualų gyvenimą. Aš asmeniškai neketinu kamuotis dėl to, kurie gyvūnai gyvens, kurie pasmerkti mirti. Ir vis dėlto...

– Ir vis dėlto?

– Ir vis dėlto šiuo atveju man neramu. Nežinau kodėl.

– Na, dėl tavęs ir tavo jautrumo Petrus ir jo svečiai tikrai neatsisakys avienos kepsnių.

– Aš to ir neprašau. Tiesiog nenorėčiau būti šios šventės dalyviu, bent jau ne šįkart. Atsiprašau. Niekad nemaniau, kad kada nors taip prabilsiu.

– Nežinomi Viešpaties keliai, Deividai.

– Nesišaipyk iš manęs.

Artėja šeštadienis, turgaus diena.

– Ar važiuosim prekiauti? – klausia jis Liusės. Ši gūžteli pečiais.

– Tu nuspręsk, – atsako ji. Jis nevažiuoja.

Jis neklausinėja, kodėl ji taip elgiasi; tiesą sakant, pajunta palengvėjimą.

Pasirengimas Petraus šventei prasideda šeštadienį po vidurdienio: atvyksta pustuzinis moteriškių, apsitaisiusių, kaip jam atrodo, geriausiais, bažnyčiai skirtais drabužiais. Už arklidžių sukuriamas laužas. Netrukus vėjas atneša verdamų vidurių smarvę, ir jis supranta, kad veiksmas atliktas, dvigubas veiksmas, kad viskas jau baigta.

Ar jam gedėti? Ar dera gedėti mirus sutvėrimams, kurie patys nesuvokia gedulo? Įsiklausęs į savo širdį, joje randa tik miglotą liūdesį.

Per arti, galvoja jis: mes gyvename per arti Petraus. Tarsi gyventume viename name su svetimšaliais, girdėtume jų garsus, kvėpuotume jų kvapais.

Jis pasibeldžia į Liusės duris:

– Gal nori eiti pasivaikščioti? – klausia.

– Ačiū, ne. Pasiimk Ketę.

Jis pasiima buldogę, bet ši tokia lėta ir suniurusi, kad jis susierzina, nuveja šunį atgal į ūkį ir vienas ryžtasi sukarti aštuonių kilometrų ratą, eidamas greitu žingsniu ir stengdamasis nuvargti.

Penktą valandą pradeda rinktis svečiai: automobiliais, taksi, pėsčiomis. Jis stebi iš už virtuvės užuolaidos. Daugelis svečių panašaus amžiaus kaip šeimininkas, tvirti, solidūs. Didžiausią sujudimą sukelia viena sena moteriškė: Petrus, apsirengęs mėlynu kostiumu ir akinamo ryškumo rausvais marškiniais, atbėga jos pasitikti iki pat automobilio.

Tik sutemus pasirodo jaunimas. Vėjas atneša kalbų nuotrupas, juoką ir muziką, kuri jam primena jaunystės laikų Johanesburgą. Visai pakenčiama, galvoja jis,– net visai linksma.

– Laikas, – sako Liusė. – Ar eisi?

Ji atrodo neįprastai, apsivilkusi suknele iki kelių, apsiavusi aukštakulnius batelius, ant kaklo užsikabinusi spalvotų medinių karoliukų vėrinį, įsisegusi tokius pačius auskarus. Jis nežino, ar tokia ji jam patinka.

– Na gerai, eisiu. Aš pasirengęs.

– Ar neturi čia kostiumo?

– Ne.

– Tai bent užsirišk kaklaraištį.

– Maniau, čia kaimas.

– Būtent dėl to ir reikia pasipuošti. Petrui labai svarbi diena.

Ji turi mažutį žibintuvėlį. Tėvas ir duktė už parankės eina iki Petraus namų, ji šviečia kelią, jis neša jų auką.

Prie atdarų durų abu sustoja ir šypsosi. Petraus nematyti, bet netrukus pasirodo maža mergytė šventine suknele ir nuveda juos toliau.

Senosiose arklidėse nėra nei lubų, nei normalių grindų, užtat čia erdvu ir yra elektra. Lempos su gaubtais ir paveikslai ant sienų (Van Gogho saulėgrąžos, Tretchikoffo moteris mėlynais drabužiais, Jane Fonda Barbarelos drabužiais, Daktaras Khumalo, mušantis įvartį) išsklaido niūrią nuotaiką.

Jie vieninteliai baltieji. Vyksta šokiai, groja senamadiškas afrikietiškas džiazas, kurį jis ir girdėjo. Į juos nukrypsta smalsūs žvilgsniai, o gal žmonės tik žiūri į jo kepuraitę.

Liusė pažįsta kai kurias moteris. Ji jį pristato. Pasirodo Petrus. Jis nevaidina atidaus šeimininko, nepasiūlo jiems išgerti, tik sako: „Šunų nebėra. Aš jau nebe šunų prižiūrėtojas“, ir Liusė supranta tai kaip sąmojį; taigi, atrodo, viskas gerai.

– Mes jums atnešėme dovanų, – sako Liusė, – bet gal geriau atiduosime žmonai. Tai jūsų namams.

Iš virtuvės, jei ši vieta taip vadinama, Petrus išsikviečia žmoną. Jis pirmą kartą mato ją iš arti. Ji jauna, jaunesnė už Liusę, ne gražuolė, bet malonaus veido, drovi, aiškiai nėščia. Ji paduoda ranką Liusei, bet jam ne, nežiūri jam į akis.

Liusė pasako kelis žodžius kosų kalba ir įteikia jai paketą. Dabar aplink juos jau būriuojasi pustuzinis smalsuolių.

– Tegu ji išvynioja, – sako Petrus.

– Taip, reikia išvynioti, – sutinka Liusė.

Jaunoji žmona rūpestingai išvynioja dovaną, stengdamasi nesuplėšyti puošnaus popieriaus su mandolinomis ir laurų šakelėmis. Tai audinys, išmargintas gana dailiais ašančių ornamentais.

– Ačiū, – sušnibžda ji angliškai.

– Tai lovatiesė, – paaiškina Liusė Petrui.

– Liusė mūsų geradarė, – sako Petrus; paskui, atsisukęs į Liusę, pakartoja: – Tu mūsų geradarė.

Jam šis žodis atrodo atgrasus, dviprasmiškas, temdantis malonią akimirką. Bet ar galima kaltinti Petrų? Jei tik jis žinotų, kad kalba, kuria su tokiu patosu remiasi, yra pervargusi, lūžinėjanti, tuščiavidurė, tarsi išgraužta kirvarpų. Pasitikėti galima tik vienskiemeniais žodžiais, ir tai ne visais.

Ką daryti? Jis, buvęs komunikacijų dėstytojas, nemato jokios išeities. Nebent pradėtume viską iš naujo, nuo ABC. Tačiau kai į kalbą pagaliau grįš atsigavę, išvalyti, vėl keliantys pasitikėjimą didieji žodžiai, jis jau seniai bus miręs.

Jis nusipurto, tarsi pajutęs mirties šiurpulį.

– Kūdikis – kada jūs laukiate kūdikio? – klausia jis Petraus žmonos.

Ši nesuprasdama žiūri į jį.

– Spalį, – įsikiša Petrus. – Kūdikis gims spalį. Tikimės, kad bus berniukas.

– A. O kuo jums neįtiko mergaitės?

– Meldžiamės, kad gimtų berniukas, – sako Petrus. – Visada geriau, kai pirmagimis berniukas. Tada jis gali viską parodyti seserims – parodyti, kaip joms elgtis. Taip. – Jis patyli. – Mergaitė labai brangiai kainuoja. – Jis patrina nykštį į smilių. – Visur tik pinigai, pinigai, pinigai.

Jis jau seniai nebuvo matęs šio gesto. Kadaise taip darydavo žydai: pinigai-pinigai-pinigai, sakydavo jie, taip pat reikšmingai pakreipę galvas. Bet Petrus turbūt nežino šio smulkaus europietiškos tradicijos fragmento.

– Berniukai irgi kartais brangiai kainuoja, – pastebi jis, stengdamasis palaikyti pokalbį.

– Tai joms tą nupirk, tai joms aną nupirk, – tęsia įsijautęs Petrus, nebesiklausydamas, kas jam sakoma. – Dabar, šiais laikais, vyrai nustojo mokėti už moteris. *Aš* moku. – Jis pamosuoja ranka žmonai virš galvos; ši kukliai nuleidžia akis. – Aš moku. Bet tai sena mada. Drabužiai, papuošalai, visur tas pats: mokėk, mokėk, mokėk. – Jis vėl patrina pirštus. – Ne, geriau berniukas. Išskyrus tavo dukterį. Tavo duktė kitokia. Tavo duktė visai kaip berniukas. Beveik visai! – Jis juokiasi iš savo sąmojo. – Ei, Liuse!

Liusė šypsosi, bet jis jaučia, kad jai nesmagu.

– Einu pašokti, – sumurma ji ir pasitraukia šalin.

Ji šoka be partnerio, pati viena, kaip pastaruoju metu įprato. Netrukus šalia pasirodo jaunas vyriškis, aukštas, lieknas, madingai apsirengęs. Jis ima šokti priešais ją, spragsi pirštais, šypsosi, flirtuoja.

Iš lauko ima rinktis moterys, nešinos padėklais su kepta mėsa. Pasklinda apetitą žadinantys kvapai. Užplūsta nauja

svečių grupė – jie jauni, triukšmingi, gyvi, anaiptol ne senamadiški. Šventė įsisiūbuoja.

Jo rankose atsiduria lėkštė maisto. Jis ją perduoda Petrui.

– Ne, – sako Petrus, – čia tau. Kitaip visą naktį perdavinėsim lėkštes.

Petrus ir jo žmona skiria jam labai daug laiko, stengiasi, kad jam būtų jauku. Geri žmonės, galvoja jis. Kaimo žmonės.

Jis pažvelgia į Liusę. Vyriškis dabar šoka tik per keletą colių nuo jos, aukštai keldamas kojas ir tvirtai statydamas jas ant žemės, plačiai mojuodamas rankomis, aiškiai patenkintas.

Lėkštėje, kurią jis laiko rankose, yra du avienos kepsniai, kepta bulvė, samtis ryžių su padažu, moliūgo riekė. Jis susiranda kėdę ir įsitaiso ant kraštelio, šalia lieso senio pavandenijusiomis akimis. Aš valgysiu, sako jis sau. Pirmiausia suvalgysiu, o paskui prašysiu atleidimo.

Prie jo prieina Liusė; ji tankiai alsuoja, veide matyti įtampa.

– Ar galim išeiti? – klausia ji. – Jie čia.

– Kas tokie?

– Lauke mačiau vieną iš jų. Deividai, nenoriu kelti triukšmo, bet gal galim tuoj pat išeiti?

– Palaikyk. – Jis paduoda jai lėkštę, eina prie galinių durų.

Lauke beveik tiek pat svečių, kiek viduje; susibūrę aplink laužą jie kalbasi, geria, juokiasi. Kitoje laužo pusėje jis

pamato veidą, spoksantį į jį. Staiga viskas paaiškėja. Jis pažįsta šitą veidą, artimai pažįsta. Jis braunasi pro žmones. Užtat aš sukelsiu triukšmą, galvoja. Gaila, kad tai įvyks šiandien. Bet yra dalykų, kurių negalima atidėlioti.

Jis atsistoja prieš berniuką. Tai tas trečiasis, bukaveidis pameistrys, pastumdėlis.

– Aš tave pažįstu, – grėsmingai sako jis.

Neatrodo, kad berniukas būtų sukrėstas. Priešingai, jis tarsi laukė šios akimirkos, jai kaupėsi. Balsas, pasigirdęs iš jo gerklės, kimus nuo įtūžio.

– Kas tu toks? – klausia jis, bet jo žodžiai reiškia ką kita: „Kokią teisę turi čia būti?“ Jo kūnas spinduliuoja smurtu.

Prie jų prieina Petrus, kažką greitai pasako kosų kalba.

Jis sugriebia Petrui už rankovės. Petrus, nekantriai dėbtelėjęs, ištraukia ranką.

– Ar žinai, kas čia toks? – klausia jis Petraus.

– Ne, aš nežinau, kas čia yra, – piktai atsako Petrus. – Nežinau, ko jūs nepasidalijat. Kas atsitiko?

– Jis – šitas galvažudys – jau yra čia buvęs su savo draugeliais. Jis vienas iš jų. Bet tegu jis *pats* tau papasakoja, apie ką aš kalbu. Tegu *pats* papasakoja, dėl ko jo ieško policija.

– Netiesa! – sušunka berniukas. Jis vėl kažką aiškina Petrui, liejasi piktų žodžių srovė. Muzika ir toliau skamba nakties ore, tačiau niekas nebešoka. Visi Petraus svečiai būriuojasi aplink juos, grūdasi, mindžiukuoja, mėgina įsiterpti. Atmosfera nemaloni.

Petrus prabyla.

– Jis sako, kad nesupranta, apie ką tu kalbi.

– Jis meluoja. Puikiausiai viską supranta. Liusė patvirtins.

Nors aišku, kad Liusė nieko nepatvirtins. Kaip jis gali tikėtis, kad Liusė stos prieš visus šiuos nepažįstamus žmones, atrems berniuko žvilgsnį, bes į jį pirštu ir pasakys: „Taip, jis vienas iš jų. Jis vienas iš tų, kurie tai padarė“.

– Einu, paskambinsiu policijai, – sako jis.

Stebėtojai nepritariamai sušnara.

– Einu, paskambinsiu policijai, – kartoja jis Petrui. Petrus stovi akmeniniu veidu.

Apsuptas tylos debesies, jis grįžta vidun, kur jo laukia Liusė.

– Eime, – sako jis.

Jiems einant, svečiai prasiskiria. Jų draugiškumas dingęs. Liusė pamiršo žibintuvėlį; tamsoje jie pasiklysta, Liusei tenka nusiauti batus, jie ilgai klaidžioja tarp bulvių lysvių, kol pagaliau pasiekia namus.

Jis jau laiko rankoje telefoną, tačiau Liusė jį sustabdo.

– Deividai, ne, nereikia. Petrus čia nekaltas. Jei iškviesi policiją, jo šventė bus sugadinta. Būk protingas.

Jis apstulbęs, toks apstulbęs, kad užsipuola dukterį:

– Dėl Dievo meilės, kodėl Petrus nekaltas? Kad ir kaip sakytum, tai jis atvedė čia tuos vyrus. O dabar drįsta vėl juos pasikviesti. Kodėl aš turėčiau būti protingas? Klausyk, Liuse, šioje istorijoje aš ničnieko nesuprantu. Niekaip nesupratau, kodėl tu nepateiki jiems *tikrų* kaltinimų, o dabar nesuprantu, kodėl gini Petrų. Petrus nėra nekaltas stebėtojas, Petrus *išvien* su jais.

– Nešauk ant manęs, Deividai. Tai mano gyvenimas. Aš turėsiu ir toliau čia gyventi. Tai, kas man atsitiko, yra mano reikalas, tik mano vienos, ne tavo; ir jei aš dar turiu šiokių tokių teisių, tai norėčiau išvengti tardymo bei teismo, norėčiau nesiteisinti nei prieš tave, nei prieš ką kitą. O Petrus nėra paprastas samdinys, kurį galiu atleisti, nes manau, kad susidėjo su bloga kompanija. Tokie dalykai – jau praeitis, išnyko kaip dūmas. Jei nori pyktis su Petrumi, geriau pirmiausia išsiaiškink faktus. Nekviesk policijos. Aš tau neleisiu. Palauk iki ryto. Palauk, kol išgirsi, ką apie tai pasakys Petrus.

– Bet per tą laiką berniukas dings!

– Nedings. Petrus jį pažįsta. Šiaip ar taip, Istern Keipe žmonės nedingsta. Čia ne tokia vieta.

– Liuse, Liuse, susimildama! Tu nori atsilyginti už praeities skriaudas, bet taip elgtis negalima. Jei šį kartą tu nesugebėsi apsiginti, daugiau niekada nebegalėsi pakelti galvos. Tau beliks tik susikrauti daiktus ir dingti. O kalbant apie policiją, jei tu pasidrovėsi dabar ją iškviesti, tai mums išvis nereikėjo su ja prasidėti. Reikėjo paprasčiausiai patylėti ir palaukti, kol mus dar kartą užpuls. Arba patiems persipjauti gerkles.

– Baik, Deividai! Aš neprivalau prieš tave teisintis. *Tu nežinai, kas įvyko.*

– Aš nežinau?

– Ne, tu neturi nė menkiausio supratimo. Patylėk ir pagalvok apie tai. O dėl policijos leisk tau priminti, kodėl mes ją iškvietėme: dėl draudimo. Mes pranešėme policijai apie įvykį, nes kitaip draudimo bendrovė neatlygintų nuostolių.

– Liuse, tu mane stulbini. Tai paprasčiausia netiesa, ir tu puikiai tą žinai. O dėl Petraus aš tau kartoju: jei šį kartą susvyruosi, jei nebaigsi iki galo, tu pati nebegalėsi čia gyventi. Tu atsakinga už save, už ateitį, už savo savigarbą. Leisk man iškviesti policiją. Arba pati iškviesk.

– Ne.

Ne: toks Liusės jam ištartas paskutinis žodis. Ji išeina į savo kambarį, uždaro jam prieš nosį duris, palieka jį už slenksčio. Žingsnis po žingsnio, nenumaldomai tarsi sutuoktinių pora, jiedu tolsta vienas nuo kito, ir jis nieko negali padaryti. Net jų ginčai tapo panašūs į dviese įkalintų ir neturinčių kur dingti sutuoktinių kivirčus. Tikriausiai ji keikia tą dieną, kai jis atvažiavo pas ją gyventi. Turbūt trokšta, kad jis išvažiuotų, juo greičiau, juo geriau.

Tačiau kada nors ir jai pačiai teks iš čia išvažiuoti. Visiškai aišku, kad ji, moteris, negali viena pasilikti ūkyje. Suskaičiuotos net Etingerio dienos, nors jis turi ginklų, spygliuotą vielą ir apsaugos sistemas. Jei Liusė dar turi bent kiek proto, ji pasitrauks, kol jos neištiko likimas, baisesnis už likimą, baisesnį nei mirtis. Bet aišku, kad ji nepasitrauks. Ji užsispyrusi, be to, giliai pasinėrusi į savo pasirinktą gyvenimą.

Jis išslysta iš namų. Atsargiai žengdamas tamsoje, prieina prie arklidžių iš kiemo pusės.

Laužas sudegė, muzika nebegroja. Prie galinių durų, tokių plačių, kad pro jas galėtų įvažiuoti traktorius, stovi būrelis žmonių. Jis pasistiebia ir žiūri jiems virš galvų.

Vidury kambario stovi vienas iš svečių, vidutinio amžiaus vyras. Jo galva skusta, o sprandas kaip buliaus; jis apsivilkęs tamsų kostiumą, o ant kaklo kabo aukso grandinė su kumščio dydžio medaliu, panašiu į tuos, kuriuos anksčiau užkabindavo genčių vadams kaip jų valdžios simbolį. Tokius simbolius dėžėmis vežė iš Koventrio ar Birmingemo; vienoje pusėje iškalta paniurusi Viktorija, *regina et imperatrix*, kitoje pusėje šokanti antilopė gnu ar skriejantis ibis. Medaliai, skirti genčių vadams. Gabenti į visus senosios imperijos kampelius: į Nagpūrą, Fidžį, Aukso krantą, į kafrų žemes.

Vyriškis sako kalbą, oraciją ilgais sakiniais, kurie tolygiai kyla ir leidžiasi. Jis neturi nė mažiausio supratimo, ką tas žmogus sako, bet kartkartėmis stoja tyla, klausytojai pritardami sumurma; jie visi, jauni ir seni, atrodo apimti ramaus pasitenkinimo.

Jis apsidairo. Berniukas stovi netoliese, prie pat durų. Berniuko akys nervingai perbėga jo veidu. Kitų žmonių akys irgi susminga į nepažįstamąjį, į žmogų, kuriam čia ne vieta. Vyras su medaliu suraukia kaktą, trumpam nutyla, paskui pakelia balsą.

Jis pats visai nesibodi jų dėmesio. Tegu jie žino, kad aš dar čia, galvoja jis, tegu žino, kad nesislapstau didžiajame name. Jei tai sugadins jų vakarėlį, nieko nepadarysi. Jis pakelia galvą ir paliečia baltąją tvarsčių kepuraitę. Pirmą kartą pasidžiaugia, kad ją turi, kad dėvi kaip savą.

Š E Š I O L I K T A S

Kitą rytą Liusė jo vengia. Žadėtasis susitikimas su Petrumi neįvyksta. Vėliau, jau popiet, Petrus pabeldžia į galines duris, kaip visad pasirengęs darbui, su guminiais batais ir darbo kombinezonu. Metas kloti vamzdžius, sako jis. Nori nutiesti polivinilchlorido vamzdžius nuo vandens talpyklos iki savo naujojo namo statybvietės, kokius du šimtus metrų. Ar galėtų pasiskolinti įrankius, ir ar Deividas nepadėtų jam įtaisyti reguliatoriaus?

– Aš nieko neišmanau apie reguliatorius. Nei apie kanalizaciją. – Jis nenusiteikęs padėti Petrui.

– Čia ne kanalizacija, – sako Petrus. – Vamzdžiai. Reikia nutiesti vamzdžius.

Pakeliui prie užtvankos Petrus kalba apie įvairius reguliatorius, apie spaudimo reguliavimo čiaupus, apie jungtis; pasigardžiuodamas taria šiuos žodžius, rodydamas savo meistriškumą. Naujieji vamzdžiai turės kirsti Liusės sklypą; gerai, kad ji davė leidimą. Ji „žvelgia į ateitį". „Ši ponia žvelgia į ateitį, jai nerūpi knaisiotis praeityje."

Apie šventę, apie berniuką žybčiojančiomis akimis Petrus nesako nė žodžio. Tarsi nieko nebūtų įvykę.

Netrukus išaiškėja jo paties vaidmuo. Petrui reikia ne jo patarimų, kaip kloti vamzdžius ar įrengti nuotėkį, o pagalbos – palaikyti įtaisus, paduoti įrankius, tiesą sakant, pabūti jo *handlanger*. Jis nesipriešina tokiam vaidmeniui. Petrus geras darbininkas, jį stebėti – tikra mokykla. Tačiau jis pradeda jausti antipatiją Petrui. Petrus monotoniškai pasakoja apie savo planus, o jis jaučia augantį šaltuką. Jis nenorėtų atsidurti su Petrumi negyvenamoje saloje. Tikrai nenorėtų būti su juo susituokęs. Dominuojanti asmenybė. Jaunoji žmona atrodo patenkinta, bet būtų įdomu sužinoti, ką galėtų papasakoti senoji žmona.

Pagaliau jis pajunta, kad gana, ir pertraukia kalbos tėkmę.

– Petrau, – sako jis, – tas jaunuolis, kuris vakar pas tave buvo, – kuo jis vardu ir kur jis dabar?

Petrus nusitraukia kepurę, šluostosi kaktą. Šiandien jis dėvi kepurę su snapeliu, prie kurios prisegtas Sidabrinis Pietų Afrikos geležinkelių ir uostų ženklelis. Panašu, jog jis turi visą galvos apdangalų kolekciją.

– Matai, kaip, – sako Petrus, raukdamas kaktą. – Deividai, tu sakai labai rimtą dalyką, kad tas berniukas vagis. Jis labai supyko, kai išvadinai jį vagimi. Taip visiems ir sako. O aš – aš privalau visus taikyti. Todėl man irgi sunku.

– Aš visai neketinu tavęs čia painioti, Petrau. Pasakyk man, kuo vardu tas jaunuolis, kur jį rasti, ir aš viską perduosiu policijai. Tada galėsim būti ramūs, kad policija viską ištirs, suras jį ir jo bendrininkus. Nereikės painiotis nei tau, nei man, tegu tuo užsiima teisėsauga.

Petrus pasirąžo, šildydamas veidą saulėje.

– Bet draudimas tau duos naują automobilį.

Tai klausimas? Ar teiginys? Kokį žaidimą žaidžia Petrus?

– Draudimas man neduos naujo automobilio, – aiškina jis, stengdamasis neprarasti kantrybės. – Net jei draudimas iki šiol nebankrutavo, kai šalyje tiek automobilių vagysčių, man išmokės tik mažą dalį tos sumos, kuria sugalvos įvertinti senąjį automobilį. Tų pinigų neužteks naujam automobiliui nusipirkti. Be to, čia principo reikalas. Negalima tikėtis, kad teisingumą vykdytų draudimo bendrovės. Tai ne jų darbas.

– Bet iš to berniuko tu neatgausi automobilio. Jis negali jo grąžinti. Jis nežino, kur tavo automobilis. Tavo automobilio nebėra. Bus geriausia, jei už draudimo pinigus nusipirksi kitą automobilį, tada vėl jį turėsi.

Kaip jis atsidūrė tokiame akligatvyje? Pamėgina kitą kelią.

– Petrau, ar galiu paklausti? Tas berniukas tavo giminė?

– Ir kodėl, – tęsia Petrus, nekreipdamas dėmesio į klausimą, – tu taip nori įduoti berniuką policijai? Jis per jaunas, jo nepasodins į kalėjimą.

– Jei jam aštuoniolika, jį galės teisti. Galės teisti, net jei jam šešiolika.

– Ne, ne, jam nėra aštuoniolikos.

– Iš kur žinai? Man jis atrodo aštuoniolikos, atrodo net vyresnis.

– Žinau, žinau! Jis vaikas, jo negalima sodinti į kalėjimą, toks įstatymas, vaikų negalima sodinti į kalėjimą, privalai palikti jį ramybėje!

Petrui atrodo, kad šis argumentas viską išsprendė. Jis sunkiai priklaupia ant vieno kelio ir pradeda derinti jungtį prie kanalizacijos vamzdžio.

– Petrau, mano duktė nori būti gera kaimynė, – gera pilietė ir gera kaimynė. Jai labai patinka Istern Keipe. Ji nori čia gyventi, nori su visais sutarti. Bet kaip tą padaryti, jei kiekvieną akimirką ją gali užpulti galvažudžiai, kurių niekas nė nemano bausti? Juk tu supranti!

Petrus smarkiai spaudžia jungtį, norėdamas ją priderinti. Jo rankų oda grubi, išvagota giliais įtrūkimais; dirbdamas jis krenkščioja; neatrodo, kad būtų girdėjęs, kas pasakyta.

– Liusė čia saugi, – staiga pareiškia jis. – Viskas gerai. Gali ją palikti, ji saugi.

– Bet ji nesaugi, Petrau! Aišku, kad nesaugi! Juk žinai, kas čia atsitiko dvidešimt pirmą dieną.

– Taip, aš žinau, kas atsitiko. Bet dabar viskas gerai.

– Kas sakė, kad viskas gerai?

– Aš sakau.

– Tu sakai? Tai tu ją apsaugosi?

– Aš ją apsaugosiu.

– Praėjusį kartą neapsaugojai.

Petrus įtrina vamzdžius tepalu.

– Sakai, kad žinai, kas atsitiko, bet praėjusį kartą jos neapsaugojai, – pakartoja jis. – Tu išvažiavai, tada pasirodė tie trys plėšikai, o dabar paaiškėjo, kad vienas iš jų yra tavo draugas. Ką aš turėčiau galvoti?

Iš visko, ką jis yra sakęs Petrui, tai labiausiai panašu į kaltinimą. Bet kodėl ne?

– Berniukas nekaltas, – atsako Petrus. – Jis ne nusikaltėlis. Jis ne vagis.

– Aš kalbu ne tik apie vagystę. Buvo įvykdytas dar vienas, daug sunkesnis nusikaltimas. Sakai, kad žinai, kas čia atsitiko. Turi žinoti, apie ką aš kalbu.

– Jis nekaltas. Jis per jaunas. Tai tik didžiulis nesusipratimas.

– Tu tą žinai?

– Žinau. – Vamzdis sujungtas. Petrus sulenkia įvorę, suveržia, pakyla ir ištiesia nugarą. – Žinau. Aš juk tau sakau. Aš žinau.

– Tu žinai. Tu žinai, kas bus toliau. Ką aš galiu atsakyti? Tu viską pasakei. Ar tau dar reikia mano pagalbos?

– Ne, dabar jau lengva, liko tik įkasti vamzdžius.

Nepaisant Petraus pasitikėjimo draudimo bendrovių veikla, jo byla nejuda į priekį. Neturėdamas automobilio, jaučiasi ūkyje tarsi įkalintas.

Vieną popietę dirbdamas klinikoje, jis išsikalba su Beve Šou.

– Mudu su Liuse nesusikalbam, – sako jis. – Turbūt čia nieko ypatinga. Tėvai ir vaikai neturėtų gyventi kartu. Normaliomis aplinkybėmis būčiau jau išvažiavęs, grįžęs į Keiptauną. Bet negaliu Liusės vienos palikti ūkyje. Jai čia nesaugu. Stengiuosi ją įkalbėti, kad perduotų visus darbus Petrui ir pailsėtų. Bet ji neklauso manęs.

– Deividai, vaikams reikia duoti laisvę. Negalėsi visą laiką prižiūrėti Liusės.

– Aš Liusei seniai daviau laisvę. Buvau pats tolerantiškiausias tėvas pasaulyje. Bet dabar viskas kitaip. Liusei gresia tikras pavojus. Mums buvo aiškiai parodyta.

– Viskas bus gerai. Petrus apsiims ją globoti.

– Petrus? Kokia Petrui nauda iš Liusės globos?

– Tu nepakankamai vertini Petrų. Petrus dirbo Liusei kaip vergas, kol sutvarkė daržą ir sodą. Be Petraus Liusė nebūtų taip įsikūrusi. Nenoriu pasakyti, kad ji jam turi būti dėkinga už viską, bet padėkoti yra už ką.

– Gali būti. Tačiau štai koks klausimas: ar Petrus turi būti dėkingas jai?

– Petrus geras vyrukas. Juo galima pasikliauti.

– Pasikliauti Petrumi? Petrus augina barzdą, rūko pypkę ir vaikšto su lazda, ir dėl to tu manai, kad jis senamadiškas kafras. Nieko panašaus. Petrus nėra senamadiškas kafras, ir juo labiau geras vyrukas. Mano galva, Petrus laukia nesulaukia, kol Liusė pasitrauks. Jei nori įrodymų, pakanka prisiminti, kas atsitiko Liusei ir man. Gal ir ne Petrus viską

sugalvojo, bet jis tikrai leido tam įvykti, jis mūsų neperspėjo, jis pasistengė tuo metu būti kitoje vietoje.

Jo įnirtis stebina Bevę Šou.

– Vargšė Liusė, – sušnibžda ji, – kiek jai teko iškęsti!

– Aš žinau, ką Liusė iškentė. Aš ten buvau.

Ji žiūri į jį, plačiai išplėtusi akis.

– Bet juk tavęs ten nebuvo, Deividai. Ji man sakė. Tavęs ten nebuvo.

Tavęs ten nebuvo. Tu nežinai, kas atsitiko. Jis sutrinka. Kur, Bevės Šou manymu, Liusės manymu, jo nebuvo? Kambaryje, kuriame smurtavo įsibrovėliai? Ar jos mano, kad jis nežino, kas yra išprievartavimas? Ar jos mano, kad jis nekentėjo kartu su dukteria? Ką jis galėjo pamatyti tokio, ko nesugebėtų įsivaizduoti? O gal jos mano, kad joks vyras negali įsivaizduoti, ką jaučia prievartaujama moteris? Kad ir koks būtų atsakymas, jis niršta, nes jį laiko pašaliniu.

Vietoje pavogto televizoriaus jis nuperka kitą, mažesnį. Vakarais, po valgio, jiedu su Liuse sėdi ant sofos ir žiūri žinias, paskui, jei gali ištverti, pramogines laidas.

Teisybė, jo viešnagė užtruko per ilgai; taip galvoja ir jis, ir Liusė. Jis pavargo gyventi ant lagaminų, pavargo nuolatos įsiklausyti į žvirgždėto takelio grikšėjimą. Nori vėl atsisėsti prie savo stalo, miegoti savo lovoje. Bet Keiptaunas toli, kone kitoje šalyje. Nepaisant Bevės patarimų, nepaisant Petraus patikinimo, nepaisant Liusės užsispyrimo, jis dar nepasirengęs apleisti dukterį. Dabar jis gyvena čia: šiuo laiku, šioje vietoje.

Jo akis visiškai atsigavo. Galvos oda baigia užgyti; nebereikia riebaluotų tvarsčių. Tik ausį dar reikia kasdien perrišinėti. Vadinasi, laikas tikrai gydo viską. Turbūt Liusė irgi gyja, o jei ne, tai pamiršta, anos dienos prisiminimus aptraukia randai, gaubia, slepia, atriboja. Vieną gražią dieną ji jau galės pasakyti: „Tą dieną, kai mus apiplėšė", ir galvoti, kad juos tik apiplėšė.

Dieną jis stengiasi būti lauke, kad Liusei namuose būtų lengviau kvėpuoti. Jis dirba sode; kai pavargsta, sėdi prie užtvankos, stebi kasdienį ančių šeimynos gyvenimą, svarsto Byrono projektą.

Projektas nejuda iš vietos. Jis užčiuopia tik padrikus fragmentus. Dar nepavyko sugauti pirmųjų pirmojo veiksmo žodžių; pirmosios gaidos vogčiomis tirpsta ore tarsi dūmų sruogelės. Kartais jis ima būgštauti, kad veikėjai, daugiau kaip metus lydėję jį tarsi vaiduokliai, pradeda blankti. Net patraukliausia veikėja Margarita Cogni, kurios aistringus kontralto išpuolius prieš Byrono draugužę kalę Teresą Guiccioli jis iki skausmo nekantrauja išgirsti, slysta iš akiračio. Jų traukimasis sukelia neviltį, pilką, vienodą, ir, apskritai imant, nereikšmingą kaip galvos skausmas.

Kiek galėdamas dažniau jis lankosi Gyvūnų globos klinikoje, siūlosi atlikti visus nekvalifikuotus darbus: šeria gyvūnus, valo gardus, šluoja grindis.

Klinikoje jam dažniausiai tenka rūpintis šunimis, kiek rečiau katėmis: pasirodo, kad galvijams gydyti kaime egzistuoja savas folkloras, sava farmacijos pramonė, savi gydytojai. Šunys, kuriuos atveda į kliniką, serga šunų maru, jiems

sulaužytos kojos, pūliuoja įkandimai, kamuoja niežai, šeimininkai juos tyčia arba netyčia išsekino, jie nusenę, blogai mitę, turi žarnyno parazitų; tačiau dažniausia atvykimo priežastis – našta tapęs gyvūnų vaisingumas. Jų paprasčiausiai per daug. Atnešę šunį, žmonės tiesiai nepasako: „Atnešiau jums šunį, kad užmuštumėt", tačiau jie tikisi, kad klinikoje juo bus nusikratyta, jis išnyks, nugrims į užmarštį. Iš tikrųjų žmonės prašo rasti *Lösung* (vokiečiai visad parūpins tinkamą neutralią abstrakciją): išgarinti juos, kaip iš vandens garinamas alkoholis, nepaliekant jokių nuosėdų, jokio kartėlio burnoje.

Todėl sekmadieniais popiet klinikos durys užrakinamos, o jis padeda Bevei Šou *lösen* tos savaitės šunų perteklių. Ima juos po vieną iš už klinikos esančio narvo ir veda ar neša į operacinę. Kiekvienam paskutinėmis gyvenimo minutėmis Bevė skiria ypatingą dėmesį, glosto, kalbina, lengvina išėjimą. Dažnai šuo nepasiduoda kerams, bet tik dėl to, kad šalia yra jis, dėl jo skleidžiamo kvapo (*Jie užuodžia, ką galvojam*), gėdos kvapo. Vis dėlto tai jis laiko šunį, kol adata suranda veną, nuodai pasiekia širdį, šuns kojos sulinksta, akis aptraukia migla.

Jis manė, kad pripras. Tačiau taip neatsitiko. Juo daugiau šunų padeda nužudyti, juo labiau nervinasi. Vieną sekmadienio vakarą, važiuodamas namo Liusės furgonu, net turi sustoti pakelėje ir palaukti, kol atsipeikės. Iš akių plūsta ašaros, kurių negali suvaldyti; dreba rankos.

Jis nesupranta, kas jam darosi. Iki šiol buvo abejingas gyvūnams. Abstrakčiai kalbant, jis nepritaria žiauriam

elgesiui, tačiau negalėtų pasakyti, ar pats iš prigimties yra žiaurus, ar geraširdis. Jis paprasčiausiai joks. Įsivaizduoja, kad žmonės, kurių darbas reikalauja žiaurumo, pavyzdžiui, skerdyklų darbuotojai, laikui bėgant užsiaugina sielą dengiantį kiautą. Pasikartojimas užgrūdina: atrodo, dažniausiai būna taip, tačiau jam taip nėra. Atrodo, jam neskirta malonė užsigrūdinti.

Tai, kas vyksta operacinėje, įtraukia visą jo esybę. Jis įsitikinęs, jog šunys žino, kad atėjo paskutinioji. Nors procedūra begarsė ir beskausmė, nors Bevė Šou mąsto, o ir jis stengiasi mąstyti, tik apie gerus dalykus, nepaisant to, kad šviežius lavonus jie sukiša į sandarius maišelius, kieme esantys šunys užuodžia, kas vyksta viduje. Jie prispaudžia ausis, nuleidžia uodegas, tarsi jausdami mirties nešlovę; įsispiria kojomis, ir juos tenka stumti, vilkti ar nešti per slenkstį. Atsidūrę ant stalo, vieni it paklaikę kąsnoja į visas puses, kiti gailiai inkščia; nė vienas šuo nežiūri tiesiai į švirkštą Bevės rankoje, kuris – jie kažkaip tą supranta – netrukus baisiai juos nuskriaus.

Blogiausia su tais, kurie uostinėja jį ir mėgina palaižyti ranką. Jis niekad nemėgo laižymosi, tad iš pradžių stengėsi atitraukti ranką. Kam apsimesti bičiuliu, jei iš tikrųjų esi žudikas? Bet paskui pasiduoda. Kodėl būtybė, jau atsidūrusi mirties paunksmėje, turėtų jausti, kaip jis atšoka, tarsi kupinas pasibjaurėjimo? Taigi jis leidžiasi laižomas, lygiai kaip Bevė Šou glosto ir bučiuoja tuos, kurie ją prisileidžia.

Jis viliasi, kad netapo sentimentalus. Stengiasi nesentimentalizuoti gyvūnų, kuriuos žudo, nesentimentalizuoti

Bevės Šou. Jis vengia jai sakyti: „Nežinau, kaip tu taip gali“, nenorėdamas išgirsti jos atsakymo: „Kas nors turi tai daryti“. Jis nepamiršta, kad galbūt sielos gilumoje Bevė visai ne angelas išvaduotojas, bet šėtonas, kad galbūt jos užuojauta slepia kietą mėsininko širdį. Jis stengiasi neteisti.

Kadangi injekciją suleidžia Bevė Šou, jam tenka atsikratyti palaikais. Kiekvieną rytą po žudynių jis nuvairuoja pilną furgoną į Naujakurių ligoninės krematoriumą ir sumeta į ugnį juodus maišus su šunų kūnais.

Būtų paprasčiau tiesiai po seanso nuvežti maišus į krematoriumą ir palikti, kad juos sudegintų krematoriumo darbuotojai. Bet tada reikėtų numesti juos į krūvą kartu su kitomis to savaitgalio atliekomis: šiukšlėmis iš ligoninės palatų, pakelėse surinkta maita, dvokiančiomis odų raugyklos atmatomis – kasdienišku, bet baisiu mišiniu. Jis nepasirengęs užtraukti jiems tokią negarbę.

Taigi sekmadienių vakarais jis parsiveža maišus į ūkį Liusės furgono bagažinėje, per naktį juos ten palieka, o pirmadienių rytais važiuoja į ligoninę. Ten savo rankomis po vieną krauna ant judamo padėklo, įjungia mechanizmą, vežantį padėklą į liepsnas už plieno durelių, patraukęs svirtį išverčia padėklo krovinį ir grąžina padėklą atgal; darbininkai, kurie paprastai dirba šį darbą, stovi greta ir žiūri.

Pirmą kartą jis leido kūnus deginti darbininkams. Per naktį lavonai maišuose sustingo. Negyvos kojos kliuvo padėklo virbuose, ir kai padėklas grįždavo atgal iš pakuros, dažnai ant jo tebegulėdavo negyvas šuo, pajuodęs ir išsišiepęs,

dvokiančiu kailiu, apsvilusiu nudegus maišui. Netrukus darbininkai ėmė daužyti maišus kastuvais, norėdami sulaužyti sustingusias kojas. Tada jis įsikišo ir apsiėmė tai daryti pats.

Krematoriumas kūrenamas antracitu, orą iš jo išsiurbia elektriniai ventiliatoriai; jis spėja, kad įrengimai pastatyti šeštąjį dešimtmetį, kaip ir ligoninė. Jis veikia šešias dienas per savaitę, nuo pirmadienio iki šeštadienio. Septintą dieną ilsisi. Ryte darbininkai pirmiausia iškasa praėjusios dienos pelenus, paskui pakuria ugnį. Apie devintą valandą vidinėje prakuroje pasiekiama tūkstančio laipsnių temperatūra: tokio karščio pakanka kaulams suskaidyti. Ugnis kurstoma iki vėlyvo ryto; paskui visą popietę krosnis vėsta.

Jis nežino, kuo vardu darbininkai, jie nežino, kuo vardu jis. Jiems jis tėra žmogus, kuris vieną pirmadienį atvežė Gyvūnų globos draugijos maišus, ir nuo to laiko kaskart atvyksta vis anksčiau. Jis ateina, atlieka savo darbą ir išeina; jis nepriklauso visuomenei, kurios centru tapo krematoriumas ir kuriai netrukdo nei vielinė tvora, nei spyna užrakinti vartai, nei trimis kalbomis užrašytas įspėjimas.

Todėl, kad tvora seniausiai perkirpta, o vartai ir įspėjimai niekam nerūpi. Kai rytą pasirodo slaugai, nešini pirmaisiais maišais su ligoninės atmatomis, jų jau laukia tuzinai moterų ir vaikų, tykančių nugriebti švirkštų, segtukų, skalbiamų tvarsčių, bet ko, ką galima parduoti, bet labiausiai – tablečių, kurias paskui parduoda *muti* parduotuvėms ar patys siūlo gatvėse. Čia pat ir benamiai, kurie dieną slankioja po ligoninės teritoriją, o naktimis miega prisiglaudę

prie krematoriumo sienos, o gal net įlenda į prakuros angą, kur šilčiau.

Tokios brolijos jam nereikia. Bet kai atvyksta į krematoriumą, juos jau randa; jiems nerūpi, ką jis atveža, bet tik dėl to, kad negyvų šunų nei parduosi, nei suvalgysi.

Kodėl jis ėmėsi šio darbo? Kad palengvintų Bevės Šou naštą? Tam pakaktų sumesti maišus į krūvą ir važiuoti savo keliais. Dėl šunų? Bet šunys negyvi; ir išvis, ką šunys išmano apie garbę ir negarbę?

Vadinasi, dėl savęs. Dėl kitokio pasaulio supratimo, dėl pasaulio, kuriame žmonės nedaužo kastuvais negyvų kūnų, kad juos būtų patogiau perdirbti.

Šunis atveža į kliniką todėl, kad jie niekam nereikalingi: *todėl, kad mūsų per daug*. Tada į jų gyvenimą ateina jis. Jis nėra jų išgelbėtojas, kuriam jų neatrodo per daug, tačiau jis pasirengęs pasirūpinti jais tada, kai jie negali, visiškai nebegali patys pasirūpinti savimi, kai net Bevė Šou nusiplauna rankas. Šunų prižiūrėtojas, taip save kitados pavadino Petrus. Tai štai, dabar jis tapo šunų prižiūrėtoju: šunų laidotoju, šunų sielų vedliu, *harijan*.

Keista, kad toks egoistiškas žmogus kaip jis, siūlosi patarnauti negyviems šunims. Turbūt yra kitokių, produktyvesnių būdų tarnauti pasauliui ar savo pasaulio idėjai. Pavyzdžiui, galima būtų ilgiau dirbti klinikoje. Galima mėginti įtikinti šiukšlyne besirausiančius vaikus nevalgyti ten randamų nuodų. Geriau pagalvojus, net pastangos ryžtingiau imtis Byrono operos libreto galėtų būti laikomos tarnyste pasauliui.

Bet visa tai gali atlikti kiti žmonės – pasirūpinti gyvūnų globa, socialine reabilitacija, net Byronu. Jis gelbsti lavonų garbę, nes daugiau nėra nė vieno kvailio, kuris tai darytų. Štai koks jis tampa: kvailas, pamišęs, užsispyręs.

SEPTYNIOLIKTAS

Šį sekmadienį jų darbas klinikoje baigtas. Furgonas prikrautas negyvojo krovinio. Paskutinis darbas: išplauti operacinės grindis.

– Aš išplausiu, – sako Bevė Šou, ateidama iš kiemo. – Tu turbūt jau nori važiuoti.

– Neskubu.

– Turbūt esi pratęs prie kitokio gyvenimo.

– Kitokio gyvenimo? Nežinojau, kad gyvenimus galima rūšiuoti.

– Norėjau pasakyti, kad tau čia tikriausiai labai nuobodu. Turbūt pasiilgsti savo draugų. Turbūt pasigendi pažįstamų moterų.

– Sakai, pažįstamų moterų. Turbūt Liusė tau papasakojo, kodėl išvažiavau iš Keiptauno. Ten pažįstamos moterys neatnešė man labai daug laimės.

– Nereikėtų ant jos pykti.

– Ant Liusės? Aš fiziškai nepajėgiu pykti ant Liusės.

– Ne ant Liusės – ant tos merginos iš Keiptauno. Liusė sakė, kad viena mergina pridarė tau daug nemalonumų.

– Taip, mergina buvo. Bet nemalonumų pridariau aš. Tai merginai sukėliau ne mažiau nemalonumų, negu ji man.

– Liusė sakė, kad tau teko atsisakyti darbo universitete. Turbūt buvo labai sunku. Ar nesigaili?

Koks smalsumas! Keista, kodėl skandalo dvelksmas taip jaudina moteris? Ar ši maža, nedaili būtybė mano, kad jis negali jos sukrėsti? O gal pasidavimas sukrėtimams yra dar viena jos prisiimta pareiga, kaip vienuolės, kuri klusniai leidžiasi prievartaujama, kad pasaulyje būtų mažiau smurto?

– Ar nesigailiu? Nežinau. Atvažiavau čia dėl to, kas atsitiko Keiptaune. Nesu čia nelaimingas.

– Bet tada – ar tada nesigailėjai?

– Tuo metu? Tu klausi, ar nesigailėjau veiksmo įkarštyje? Žinoma, kad ne. Veiksmo įkarštyje nėra vietos abejonėms. Esu tikras, tu pati tai žinai.

Ji nurausta. Jau seniai jis nematė, kad vidutinio amžiaus moteris taip smarkiai išraustų. Iki pat plaukų šaknų.

– Bet Grehemstaunas tau tikriausiai atrodo mieguistas, – sumurma ji. – Kai palygini.

– Grehemstaunas man visai nieko. Bent jau nėra pagundų. Be to, aš negyvenu Grehemstaune. Gyvenu ūkyje kartu su savo dukterimi.

Nėra pagundų: grubu taip sakyti moteriai, net tokiai negražiai. Tačiau ne visiems ji atrodo negraži. Buvo toks laikas, kai jaunoji Bevė kažkuo patraukė Bilą Šou. Gal ir kitus vyrus.

Jis mėgina įsivaizduoti ją prieš dvidešimt metų, kai aukštyn pakeltas veidas ant trumpo kaklo veikiausiai atrodė guvus, o strazdanota oda buvo sveika, lygi. Pagautas impulso, ištiesia ranką ir pirštu perbraukia jos lūpas.

Ji nuleidžia akis, bet neatšoka. Priešingai, atsako, lūpomis brūkšteli jo ranką – galima net pasakyti, kad pabučiuoja, – ir visą laiką įnirtingai rausta.

Daugiau nieko neįvyksta. Tai viskas. Netaręs daugiau nė žodžio, jis išeina iš klinikos. Už nugaros girdi, kaip ji išjungia šviesas.

Kitą popietę ji jam skambina.

– Gal galim susitikti klinikoje ketvirtą valandą, – sako. Tai ne klausimas, bet pranešimas, ištartas aukštu, įtampos pilnu balsu. Jis vos nepaklausia: „Kam?“, bet susipranta ir nutyli. Tačiau nustemba. Galėtų lažintis, kad šis kelias jai nepažįstamas. Turbūt iš naivumo ji mano, kad taip vyksta svetimoteriavimas: moteris paskambina jos siekiančiam vyriškiui ir paskelbia, jog yra pasirengusi.

Klinika pirmadieniais nedirba. Jis įeina vidun, užrakina paskui save duris. Bevė Šou stovi operacinėje, nusigręžusi nugara. Jis ją apkabina; ji prisiglaudžia ausimi jo smakro; jo lūpos brūkšteli per standžias jos plaukų garbanėles.

– Čia yra antklodžių, – sako ji. – Ten, spintoje. Ant apatinės lentynos.

Dvi antklodės, rausva ir pilka, vogčiomis atneštos iš namų moters, kuri turbūt neseniai nusimaudė, pasipudravo ir išsitrynė kremais, ruošdamasi šiai popietei, kuri, kaip jis sprendžia, pudruojasi ir išsitrina kremais kiekvieną sekmadienį ir laiko spintoje antklodes, dėl viso pikto. Kuriai atrodo, jog dėl to, kad jis atvažiavęs iš didelio miesto ir jo vardą lydi skandalinga šlovė, jis mylisi su daugybe moterų ir tikisi, kad kiekviena sutikta moteris su juo mylėsis.

Galima rinktis operacinį stalą arba grindis. Jis patiesia antklodes ant grindų, apačioje pilką, ant jos rausvą. Išjungia šviesą, išeina iš kambario, patikrina, ar užrakintos galinės durys, lukteli. Girdi, kaip jai nusirengiant šiugžda drabužiai. Bevė. Niekad nebūtų pagalvojęs, kad kada nors miegos su moterim, vardu Bevė.

Ji guli po antklode, matyti tik galva. Net prieblandoje šis vaizdas anaiptol neatrodo žavus. Nusimetęs apatines kelnaites, jis įsitaiso greta, rankomis apčiuopia jos kūną. Ji beveik neturi krūtinės. Tvirta, be talijos, kresna it statinaitė.

Ji sučiumpa jo ranką, kažką įdeda. Prezervatyvą. Viskas iš anksto apgalvota, nuo pradžios iki galo.

Apie sueitį jis gali pasakyti tik tiek: savo pareigą atliko. Be aistros, bet ir nesidygėdamas. Taigi galiausiai Bevė Šou gali jaustis savimi patenkinta. Pasiekta viskas, ko norėta. Jam, Deividui Luriui, pagelbėta nelaimėje, kaip vyrui pagelbsti moteris; suteikta pagalba ir jos draugei Liusei, padedant ištverti keblią viešnagę.

Neturėčiau pamiršti šios dienos, sako jis sau, gulėdamas šalia jos, abiem pavargus. Štai kas manęs laukia po

saldaus jauno Melani Aizeks kūno. Štai prie ko teks priprasti, ir dar prie blogesnių dalykų.

– Vėlu, – sako Bevė Šou. – Man reikia eiti.

Jis nustumia antklodes šalin ir atsikelia, nesistengdamas slėptis. Tegu iki valios atsižiūri į savo Romeo, galvoja jis, į jo sukumpusius pečius ir liesas blauzdas. Tikrai jau vėlu. Horizonte šviečia paskutiniai raudoni spinduliai; virš galvos kybo mėnulis; ore tvyro dūmai; iš už dykvietės, nuo pirmosios pašiūrių eilės, atsklinda balsų šurmulys. Prie durų Bevė paskutinį kartą prisiglaudžia prie jo, padeda galvą ant krūtinės. Jis nesipriešina, kaip nesipriešino niekam, ką ji jautė privalanti daryti. Jis prisimena Emą Bovari, besiraivančią prieš veidrodį po pirmosios didingos popietės. „Aš turiu meilužį! Aš turiu meilužį!" pati sau dainuoja Ema. Ką gi, vargšė Bevė Šou irgi gali eiti namo ir truputį padainuoti. Be to, reikia liautis ją vadinus vargše Beve Šou. Jei ji vargšė, tai jis visiškas bėdžius.

AŠTUONIOLIKTAS

Petrus nežinia iš kur pasiskolino traktorių, prie jo pritvirtino seną ratinį plūgą, kuris gulėjo ir rūdijo už arklidžių dar prieš atsikraustant Liusei. Per kelias valandas jis suarė visą savo žemę. Labai greitai ir efektyviai, tarsi ne Afrikoje. Anais laikais, kitaip tariant, prieš kokius dešimt metų, būtų sugaišęs kelias dienas ardamas rankiniu plūgu, pakinkytu jaučiais.

Kokie Liusės šansai atsilaikyti prieš naująjį Petrų? Petrus atvyko kaip griovių kasėjas, nešikas, laistytojas. Dabar jis tokiems darbams neturi laiko. Kur Liusė ras žmogų, pasiruošusį kasti, nešioti sunkumus, laistyti sodą? Jei tai būtų

šachmatų partija, jis pasakytų, kad Liusę įvarė į kampą. Turėtų bent kiek proto, pati pasiduotų: kreiptųsi į Žemės banką, kaip nors susitartų, surašytų Petrui įgaliojimą naudotis ūkiu, o pati grįžtų į civilizaciją. Atidarytų šunides kokiame nors priemiestyje; po kiek laiko pradėtų imti ir kates. Galėtų net vėl griebtis to, kuo vertėsi su savo draugais dar hipiavimo laikais: austi lovatieses tautiniais raštais, puošti Afrikos ornamentais indus, pinti krepšius, pardavinėti turistams karolius.

Liusė įveikta. Nesunku įsivaizduoti, kaip ji atrodys po dešimties metų: sunkiasvorė moteris liūdesio išvagotu veidu, apsivilkusi seniai nebemadingais drabužiais, kalbanti su namie laikomais gyvūnais, valganti viena. Ne kažin koks gyvenimas. Bet geriau, negu leisti dienas, bijantis naujo užpuolimo, nuo kurio šunys jos nebeapsaugos, o telefonu niekas neatsilieps.

Jis prieina prie Petraus statybvietėje, kurią šis pasirinko naujajam namui ant pakilumėlės tiesiai prieš Liusės sodybą. Projektuotojas jau buvo, sukalti visi kuoliukai.

– Juk pats nestatysi, ar ne? – klausia jis.

Petrus susijuokia.

– Ne, statyboms reikia meistro, – sako jis. – Mūrijimas, tinkavimas – visa tai reikia mokėti. Ne, aš tik iškasiu pamatus. Tą moku ir pats. Tai ne meistro darbas, tai samdinio darbas. Kasimui gali samdytis ir berniuką.

Petrus taria šį žodį, nuoširdžiai juokdamasis. Kitados jis buvo berniukas, bet dabar jau ne. Dabar jis gali tik vaidinti berniuką, kaip Marija Antuanetė vaidino pienininkę.

Jis pereina prie reikalo.

– Jei mudu su Liuse išvažiuotume į Keiptauną, ar tu galėtum prižiūrėti jos ūkio dalį? Mes galėtume tau mokėti arba susitarti dėl procentų. Pelno procentų.

– Aš turiu prižiūrėti Liusės ūkį, – sako Petrus. – Aš privalau būti jos *ūkvedys*. – Jis taria šį žodį taip, tarsi niekad anksčiau nebūtų jo girdėjęs, tarsi žodis būtų iššokęs jam prieš akis nelyginant triušis iš fokusininko skrybėlės.

– Taip, jei nori, mes galėtume tave vadinti ūkvedžiu.

– O paskui Liusė parvažiuos.

– Esu tikras, kad parvažiuos. Ji labai prisirišusi prie šio ūkio. Ji anaiptol neketina jo atsisakyti. Bet šiuo metu jai sunku. Jai reikia pailsėti. Atostogų.

– Prie jūros, – sako Petrus ir šypsosi, rodydamas pageltusius nuo rūkymo dantis.

– Taip, jei norės, prie jūros. – Jį erzina Petraus įprotis palikti ištartus žodžius kabėti ore. Vienu metu galvojo, kad galėtų susidraugauti su Petrumi. Dabar jis juo bjaurisi. Kalbėtis su Petrumi – tas pats, kas daužyti smėlio pripiltą maišą. – Nemanau, kad tu arba aš galėtume kritikuoti Liusę, jei ji panorės pailsėti, – sako jis. – Nei tu, nei aš.

– Kiek laiko man būti ūkvedžiu?

– Dar nežinau, Petrau. Aš dar nesikalbėjau su Liuse, tik norėjau patikrinti, pažiūrėti, ar tu sutiksi.

– Man reikės viską daryti – šerti šunis, sodinti daržoves, prekiauti turguje...

– Petrau, nėra jokio reikalo sudarinėti sąrašus. Šunų nebus. Aš tiesiog paklausiau: jei Liusė sugalvotų paatostogauti, ar tu būtum pasirengęs prižiūrėti jos ūkį?

– Kaip aš važiuosiu į turgų, jei neturėsiu furgono?

– Tai smulkmena. Apie smulkmenas galėsim pakalbėti vėliau. Dabar noriu, kad paprasčiausiai atsakytum: taip ar ne.

Petrus papurto galvą.

– Man per daug, per daug, – sako jis.

Nei iš šio, nei iš to jam skambina policininkas, detektyvas seržantas Esterhuizas iš Port Elizabeto. Surastas jo automobilis. Jis stovi automobilių aikštelėje prie Niu Braitono policijos nuovados, ten jį galima atpažinti ir atsiimti. Suimti du vyrai.

– Nuostabu, – sako jis. – Aš jau beveik buvau praradęs viltį.

– Ne, pone, paieška tęsiama dvejus metus.

– Kokia automobilio būklė? Ar jis važiuoja?

– Taip, galėsite važiuoti.

Apimtas nepažįstamos pakilios būsenos jis su Liuse važiuoja į Port Elizabetą, iš ten į Niu Braitoną, ten pasiklausęs kelio vyksta į Van Deventerio gatvę prie plokščios, tvirtovę primenančios policijos nuovados, apsuptos dviejų metrų aukščio tvora su spygliuota viela ant viršaus. Ryškūs užrašai draudžia statyti automobilius priešais nuovadą. Jie pastato furgoną kitame gatvės gale.

– Aš palauksiu automobilyje, – sako Liusė.

– Tu rimtai?

– Man čia nepatinka. Palauksiu.

Jis pasisako pavardę Skundų skyriuje, koridorių labirintu nuvedamas į Automobilių vagysčių skyrių. Detektyvas

seržantas Esterhuizas, putlus šviesiaplaukis vyriukas, rausiasi po bylas, paskui palydi jį į kiemą, kuriame šonas prie šono surikiuota dešimtys automobilių. Jie eina palei automobilių eiles.

– Kur jūs jį radote? – klausia jis Esterhuizo.

– Čia, Niu Braitone. Jums pavyko. Paprastai senesnes „Corollas" tie suskiai išardo dalims.

– Sakėte, kad buvo suimtų.

– Du vyrukai. Gavome anoniminį pranešimą. Radome pilnus namus vogtų daiktų. Televizoriai, vaizdo grotuvai, šaldytuvai, ko tik nori.

– Kur jie dabar?

– Paleisti už užstatą.

– Ar nebuvo protingiau paskambinti man prieš juos paleidžiant, kad aš galėčiau juos atpažinti? Dabar, kai paleidote už užstatą, jie paprasčiausiai dings. Jūs tai žinote.

Detektyvas pasipūtęs tyli.

Jie sustoja priešais baltą „Corollą".

– Tai ne mano automobilis, – sako jis. – Manasis turėjo „CA" registracijos numerį. Čia taip parašyta. – Jis parodo numerį, įrašytą pareiškime: CA 507644.

– Jie juos perdažo. Uždeda kitus numerius. Numeriai keičiasi.

– Ir vis tiek tai ne mano automobilis. Gal galite jį atidaryti?

Detektyvas atidaro automobilį. Viduje atsiduoda šlapiais laikraščiais ir keptu viščiuku.

– Aš neturiu garso sistemos, – sako jis. – Tai ne mano automobilis. Ar jūs įsitikinęs, kad mano automobilio čia nėra?

Jie apeina visą aikštelę. Jo automobilio nėra. Esterhuizas pasikrapšto galvą.

– Aš patikrinsiu, – sako jis. – Tikriausiai kas nors sumaišė. Palikit man savo telefono numerį, aš jums paskambinsiu.

Liusė sėdi už furgono vairo, užmerkusi akis. Jis pastuksena į langą, ir ji atrakina automobilio duris.

– Įvyko klaida, – sako jis lipdamas vidun. – Jie turi „Corollą“, bet ne mano.

– Ar matei tuos vyrus?

– Vyrus?

– Sakei, kad suėmė du vyrus.

– Juos vėl paleido už užstatą. Be to, tai ne mano automobilis, taigi jie buvo suėmę ne tuos, kurie pavogė mano automobilį.

Ilga tyla.

– Ar tai logiška išvada? – klausia ji.

Ji užveda variklį, tūžmingai trūkteli vairą.

– Nemaniau, jog tau rūpi, kad juos pagautų, – sako jis. Girdi savo balse susierzinimą, tačiau nesistengia susitvardyti. – Jei juos sugaus, įvyks teismas. Tau teks duoti parodymus. Ar esi tam pasirengusi?

Liusė išjungia variklį. Jos veidas sustingsta, ji stengiasi nepravirkti.

– Šiaip ar taip, pėdsakai jau atšalo. Mūsų draugai neketina leistis sugaunami, bent jau ne tokios policijos kaip ši. Todėl pamirškim visa tai.

Jis susikaupia. Jaučia, kad darosi nuobodus zirzeklis, tačiau nieko nepadarysi.

– Liuse, tau tikrai laikas susivokti, ką pasirinkai. Arba tu pasiliksi name, kupiname bjaurių prisiminimų, ir toliau kamuosiesi dėl to, kas tau nutiko, arba pasistengsi viską pamiršti ir kur nors kitur pradėsi naują gyvenimą. Aš matau tik tokias alternatyvas. Žinau, kad tu norėtum pasilikti, bet gal galėtum bent jau pasvarstyti apie kitą kelią? Ar mes negalime apie tai protingai pasikalbėti?

Ji papurto galvą.

– Aš nebegaliu daugiau kalbėti, Deividai, paprasčiausiai nebegaliu, – ji kalba tyliai, greitai, tarsi bijodama, kad išseks žodžiai. – Žinau, kad kalbu neaiškiai. Būtų gerai, jei galėčiau paaiškinti. Bet negaliu. Dėl to, kas esi tu ir kas esu aš, negaliu tau to paaiškinti. Atsiprašau. Ir užjaučiu dėl tavo automobilio. Gaila, kad teko nusivilti.

Ji padeda galvą ant rankų; nebetvardomi pečiai kilnojasi.

Jį vėl užplūsta tas pats jausmas: nerimas, abejingumas ir sykiu lengvumas, tarsi jis būtų suėstas iš vidaus, likęs tik apgraužtas širdies lukštas. Kaip, galvoja jis, kaip tokios būsenos apimtas žmogus gali rasti žodžius, rasti muziką, galinčią prikelti iš numirusių?

Ant šaligatvio, ne toliau kaip už penkių jardų, sėdi moteris su šlepetėmis ir nuskurusia suknele; ji prisispyrusi

spokso į juos. Jis saugodamas uždeda ranką Liusei ant peties. „Mano duktė,– galvoja jis,– mano brangiausia duktė. Kurios vedliu man buvo lemta tapti. Kuri vieną dieną turės tapti mano vedle“.

Ar ji gali užuosti, ką jis galvoja?

Vairuoti imasi jis. Pusiaukelėje į namus Liusė, jo nuostabai, prakalba.

– Tai buvo taip asmeniška, – sako ji. – Jie tai darė su tokia asmeniška neapykanta. Tas mane labiausiai pritrenkė. Viso kito... buvo galima tikėtis. Bet už ką jie manęs taip nekentė? Mačiau juos pirmą kartą.

Jis laukia, gal ji dar ką pasakys, bet šiuo metu ji daugiau nekalba.

– Per juos kalbėjo istorija, – pagaliau mėgina aiškinti jis. – Piktadarybių istorija. Galvok taip, jei tau padės. Netiesa, kad neapykanta buvo asmeniška, nors tau taip pasirodė. Jie paveldėjo ją iš protėvių.

– Nuo to man ne lengviau. Sukrėtimas paprasčiausiai nepraeina. Noriu pasakyti, sukrėtimas, kad manęs taip nekenčia. Darydami.

Darydami. Ar ji turi galvoje tai, ką jis įtaria?

– Ar tu dar bijai? – klausia jis.

– Taip.

– Bijai, kad jie grįš?

– Taip.

– Ar pagalvojai, kad jei nepateiksi kaltinimų policijai, tai jie negrįš? Ar taip sakei sau?

– Ne.

– Tai kaip?

Ji tyli.

– Liuse, išeitis gali būti labai paprasta. Uždaryk šunides. Tuoj pat. Užrakink namą, sumokėk Petrui, kad jį pasaugotų. Išvažiuok iš čia kokiam pusmečiui, metams, kol padėtis šalyje pagerės. Važiuok į kitą žemyną. Važiuok į Olandiją. Aš duosiu pinigų. Kai grįši, galėsi viską įvertinti iš naujo, pradėti viską iš pradžių.

– Deividai, jei aš dabar išvažiuosiu, čia nebegrįšiu. Ačiū už pasiūlymą, bet nieko nebus. Tu man negali pasiūlyti nieko tokio, ko aš pati nebūčiau šimtą kartų pergalvojusi.

– Tai ką tu siūlai daryti?

– Nežinau. Bet kad ir ką nuspręsčiau, noriu nuspręsti pati, niekieno nespiriama. Yra dalykų, kurių tu tiesiog nesupranti.

– Ko aš nesuprantu?

– Pirmiausia, tu nesupranti, kas man tą dieną atsitiko. Tu rūpiniesi manimi, ir aš tau už tai dėkinga, tu manai, kad supranti, bet iš tikrųjų tu negali suprasti.

Jis sulėtina greitį ir išvažiuoja iš kelio.

– Nereikia, – sako Liusė. – Tik ne čia. Netikusi atkarpa, pavojinga sustoti.

Jis padidina greitį.

– Priešingai, aš suprantu kuo puikiausiai, – sako jis. – Ir garsiai ištarsiu žodį, kurio iki šiol abu vengėme. Tave išprievartavo. Ir ne kartą. Trys vyrai.

– Ir?

– Tu bijojai dėl savo gyvybės. Tu bijojai, kad pasinaudoję jie tave nužudys. Nusikratys. Nes tu jiems esi niekas.

– Ir? – dabar jos balsas vos girdėti.

– Ir aš niekuo tau nepadėjau. Aš tavęs neišgelbėjau.

Tai jo išpažintis.

Ji nekantriai mosteli ranka.

– Nekaltink savęs, Deividai. Kaip tu galėjai mane išgelbėti? Jei jie būtų atėję prieš savaitę, name būčiau buvusi viena. Bet tu teisus, aš jiems buvau niekas, ničniekas. Aš tą jutau.

Tyla.

– Manau, kad jie jau yra tai darę, – apibendrina ji jau tvirtesniu balsu. – Bent jau tie du vyresnieji. Man atrodo, jie iš esmės ir yra prievartautojai. Vagystė jiems tik atsitiktinis dalykas. Papildomas uždarbis. Aš manau, jų pašaukimas – prievartauti.

– Tu manai, kad jie grįš?

– Aš manau, kad gyvenu jų teritorijoje. Jie mane paženklino. Jie sugrįš pas mane.

– Tada tu niekaip negali pasilikti.

– Kodėl?

– Todėl, kad tai reikštų kvietimą sugrįžti.

Prieš atsakydama ji ilgai mąsto.

– Bet ar negalima to įvertinti kitaip, Deividai? Kas, jei... kas, jei *tokia* yra kaina, kurią reikia mokėti pasiliekantiems? Gal jie taip ir galvoja; gal ir aš turėčiau taip galvoti. Jie mano, kad esu jiems skolinga. Jie laiko save skolų rinkėjais,

mokesčių rinkėjais. Kodėl jie turėtų man leisti čia gyventi nemokamai? Gal sau jie taip aiškina.

– Esu tikras, kad sau jie daug ką aiškina. Jie suinteresuoti kurti pasiteisinimus. Bet tu pasitikėk savo jausmais. Juk sakei, kad jutai jiems tik neapykantą.

– Neapykantą... Kalbant apie vyrus ir seksą, Deividai, manęs jau niekas nebestebina. Gal seksas labiau jaudina vyrą, kai jis nekenčia moters. Tu vyras, tu turėtum žinoti. Kai užsiimi seksu su nepažįstama moterimi – prisivilioji ją, pasiguldai, užlipi ant jos, užguli visu svoriu,– ar tai šiek tiek neprimena žudymo? Įsmeigi peilį; paskui pasitrauki, palikdamas kruviną kūną,– ar tas jausmas neprimena žmogžudystės, ar nepanašu, kad išvengei bausmės už žmogžudystę?

Tu vyras, tu turėtum žinoti: ar taip kalbama su tėvu? Ar jiedu abu toje pačioje pusėje?

– Galbūt, – atsako jis. – Kartais. Kai kuriems vyrams. – Paskui greitai, nepagalvojęs išberia: – Ar tau taip buvo su jais abiem? Tarsi kovotum su mirtimi?

– Jie kurstė vienas kitą. Turbūt todėl jie tai daro kartu. Kaip šunų gauja.

– O trečiasis, tas berniukas?

– Jie jį atsivedė mokytis.

Jie pravažiuoja užrašą „Cikai". Laiko beveik nebeliko.

– Jei jie būtų buvę baltieji, tu taip apie juos nekalbėtum, – sako jis. – Jei jie būtų baltieji banditai, pavyzdžiui, iš Dispačo.

– Nekalbėčiau?

– Ne. Aš tavęs nekaltinu, štai kas svarbiausia. Bet tu kalbi šį tą nauja. Apie vergiją. Jie nori, kad tu būtum jų vergė.

– Ne apie vergiją. Apie pavergimą. Užvaldymą.

Jis papurto galvą.

– To jau per daug, Liuse. Parduok ūkį Petrui ir išvažiuok.

– Ne.

Tuo pokalbis baigiasi. Bet Liusės žodžiai aidi jam ausyse. *Kruviną kūną*. Ką ji turi galvoje? Nejau jis teisingai nujautė, sapnuodamas kruviną lovą, kraujo vonias?

Jų pašaukimas – prievartauti. Jis prisimena tris svečius, nuvažiuojančius nelabai sena jo „Toyota", užpakalinę sėdynę, užverstą buitiniais prietaisais, prisimena jų penius, jų ginklus, šiltus ir patenkintus tūnančius tarp kojų – jam į galvą ateina žodis *murkiančius*. Turbūt jie turėjo dėl ko būti visiškai patenkinti popietės darbu: tikriausiai jie džiaugėsi paklusę savo pašaukimui.

Jis prisimena, kaip būdamas vaikas svarstė, pamatęs laikraščiuose žodį *išprievartavimas*, ir stengėsi sugalvoti, ką jis reiškia, kodėl šiaipjau tokia švelni raidė *p* atsidūrė žodyje, sukeliančiame tokį siaubą, kad niekas nedrįso jo ištarti garsiai. Bibliotekoje sklaidydamas meno albumą, jis rado paveikslą „Sabinių pagrobimas". Raiti vyrai trumpa romėniška ginkluote, laužančios rankas ir raudančios moterys permatomais šydais – ką visos tos teatrališkos pozos turėjo bendra su tuo, ką jis įtarė esant išprievartavimą: vyras užgula moterį ir skverbiasi į ją?

Jis galvoja apie Byroną. Tarp daugybės kunigaikštienių ir virtuvės parankinių, į kurias buvo įsiskverbęs Byronas, neabejotinai buvo ir tokių, kurios tai vadino išprievartavimu. Bet tikrai nė viena neturėjo pagrindo bijoti, kad veiksmui baigiantis jai bus perpjauta gerklė. Žvelgiant iš jo pozicijos, iš Liusės pozicijos Byronas atrodo labai senamadiškas.

Liusė išsigando, mirtinai išsigando. Jos balsas užsikirto, jai užėmė kvapą, nutirpo rankos ir kojos. „Tai netiesa,– sakė ji sau, kai vyrai vertė ją žemėn,– tai tik sapnas, tai košmaras". O vyrai gerte gėrė jos baimę, gardžiavosi, stengėsi kuo labiau ją įskaudinti, kuo klaikiau išgąsdinti. „Pašauk savo šunis!– sakė jie jai.– Nagi, pašauk savo šunis! Ką, nėra šunų? Tada mes tau parodysim savo šunis!"

„Tu nesupranti, tavęs ten nebuvo",– sako Bevė Šou. Na, ji klysta. Liusės nuojauta pasirodo buvusi teisinga: jis supranta; susikaupęs, atsikratęs savasties, jis gali atsidurti ten, tapti tais vyrais, apsigyventi juose, pripildyti juos savo dvasia. Bet štai koks klausimas: ar jis pajėgs tapti ta moterimi?

Iš savo vienišo kambario jis rašo dukteriai laišką:

„Brangiausioji Liuse, labiausiai pasaulyje myliu tave, todėl noriu pasakyti štai ką. Tu gali padaryti pavojingą klaidą. Tu nori nusižeminti prieš istoriją. Tačiau eini klaidingu keliu: neteksi garbės; nebegalėsi gyventi santaikoje su savimi. Maldauju, paklausyk manęs. Tavo tėvas".

Po pusės valandos po jo durimis pakišamas vokas.

„Brangus Deividai, tu manęs nesiklausei. Aš ne tas žmogus, kurį tu pažinojai. Aš mirusi ir dar nežinau, kas galėtų mane atgaivinti. Žinau tik viena: išvažiuoti aš negaliu.

Tu šito nesupranti, ir aš nebežinau, kaip dar galėčiau tau paaiškinti. Atrodo, jog tyčia apsisprendei atsisėsti kampe, kurio neapšviečia saulės spinduliai. Man tu primeni vieną iš trijų beždžionėlių, tą, kuri letenomis dengia akis.

Taip, kelias, kurį aš pasirinkau, gali būti klaidingas. Bet jei dabar paliksiu ūkį, pralaimėsiu, ir šio pralaimėjimo skonis lydės mane visą gyvenimą.

Negaliu amžinai likti vaikas. O tu negali amžinai būti mano tėvas. Žinau, kad nori man gero, bet tu ne tas vedlys, kurio man reikia, bent jau šiuo metu. Tavo Liusė."

Taip jie pasikalba; tokie paskutiniai Liusės žodžiai.

Šunų žudymas tą dieną baigtas, prie durų sukrauti juodieji maišai, kiekviename po kūną ir sielą. Jiedu su Beve Šou guli apsikabinę ant operacinės grindų. Po pusvalandžio Bevė grįš pas savo Bilą, o jis pradės krauti maišus.

– Tu man nieko nepasakojai apie savo pirmąją žmoną, – sako Bevė Šou. – Liusė irgi apie ją nekalba.

– Liusės motina buvo olandė. Tą ji tau tikriausiai sakė. Evelina. Ivė. Po skyrybų ji grįžo į Olandiją. Vėliau dar kartą ištekėjo. Liusė nesutarė su patėviu. Ji paprašė, kad leistų grįžti į Pietų Afriką.

– Tai ji pasirinko tave.

– Tam tikra prasme. Taip pat ji pasirinko tam tikrą aplinką, tam tikrą akiratį. Dabar mėginu priversti ją vėl išvykti, nors neilgam. Olandijoje ji turi šeimą, draugų. Gal Olandija ir nėra labai įdomi šalis, tačiau ten bent jau nesiveisia košmarai.

– Ir ką?

Jis gūžteli pečiais.

– Šiuo metu Liusė nėra nusiteikusi klausyti jokių mano duodamų patarimų. Ji sako, kad aš netikęs vedlys.

– Bet tu buvai dėstytojas.

– Visiškai atsitiktinai. Dėstytojo darbas niekad nebuvo mano pašaukimas. Ir tikrai niekad nesistengiau mokyti žmonių, kaip jiems gyventi. Aš buvau, kaip anksčiau sakydavo, mokslo žmogus. Rašiau knygas apie jau mirusius žmones. Tas darbas man buvo prie širdies. Dėsčiau tik tam, kad užsidirbčiau pragyvenimui.

Ji laukia, ką jis dar pasakys, bet jis neturi nuotaikos tęsti.

Saulė leidžiasi, darosi vėsu. Jie nesimylėjo; jau nustojo apsimetinėti, kad tai juos jungia.

Jo vaizduotėje Byronas vienas išeina į sceną, įkvepia oro ir rengiasi uždainuoti. Jis tuoj iškeliaus į Graikiją. Sulaukęs trisdešimt penkerių jis pradėjo suprasti, kad gyvenimas yra brangus.

Sunt lacrimae rerum, et mentem mortalia tangunt: tokie bus Byrono žodžiai, jis tuo įsitikinęs. O muzika aidi kažin kur už horizonto, dar nepriartėjo.

– Nereikia jaudintis, – sako Bevė Šou. Ji glaudžiasi galva jam prie krūtinės: turbūt klausosi jo širdies, kurios ritmą atkartoja hegzametras. – Mudu su Bilu ja pasirūpinsim. Mes dažnai važiuojam į ūkį. Be to, yra Petrus. Petrus ją prižiūrės.

– Tėtušis Petrus.

– Taip.

– Liusė sako, kad negaliu amžinai būti jos tėvas. Aš negaliu įsivaizduoti savo gyvenimo, nebūdamas Liusės tėvas.

Ji pirštais perbraukia ežiuku atželiančius jo plaukus.

– Viskas bus gerai, – sukužda ji. – Pamatysi.

DEVYNIOLIKTAS

Namas stovi rajone, kuris prieš penkiolika ar dvidešimt metų, kai dar buvo naujas, atrodė nykokas, tačiau vėliau jo išvaizdą pataisė apželdinti šaligatviai, medžiai ir vijokliai, apklėtę betono sienas. Rastholm Kresento aštuntą numerį puošia dažyti sodo varteliai, prie jų pritaisyta telefonspynė.

Jis paspaudžia mygtuką. Atsiliepia jaunas balsas:

– Klausau?

– Ieškau pono Aizekso. Mano pavardė Luris.

– Jis dar neparėjo.

– Kada turėtų pareiti?

– Palaukit. – Dūzgesys, spynos kliktelėjimas; jis pastumia vartelius, šie atsidaro.

Takelis veda prie paradinių durų, kuriose stovi liekna mergina ir jį stebi. Ji apsirengusi mokinės uniforma: tamsiai mėlynu kostiumėliu, baltomis kojinėmis iki kelių, palaidine atvira apykakle. Jos akys kaip Melani, platūs skruostikauliai kaip Melani, tamsūs plaukai kaip Melani; tačiau ji, jei taip galima pasakyti, dar gražesnė. Tai jaunesnioji sesuo, apie kurią Melani pasakojo, tačiau jis dabar negali prisiminti jos vardo.

– Laba diena. Kada laukiate tėvo sugrįžtant?

– Pamokos baigiasi trečią, bet jis paprastai užgaišta. Nieko baisaus, užeikit vidun.

Ji laiko atviras duris, jam einant prisispaudžia prie staktos. Ji valgo gabalą pyrago, kurį dailiai laiko dviem pirštais. Ant viršutinės lūpos matyti trupiniai. Staiga jis pajunta troškimą juos nubraukti; tą pačią akimirką karšta banga per kūną nuvilnija jos sesers prisiminimas. „Dieve, padėk man,– galvoja jis,– ką aš čia veikiu?“

– Jei norit, galit prisėsti.

Jis atsisėda. Baldai blizga, kambarys slogiai tvarkingas.

– Kuo jūs vardu? – klausia jis.

– Dezirė.

Dezirė: dabar jis prisimena. Pirmagimė Melani, tamsioji; paskui Dezirė, geidžiamoji. Duodami dukrai tokį vardą, tėvai tikrai metė iššūkį dievams!

– Aš esu Deividas Luris. – Jis atidžiai ją stebi, tačiau neatrodo, kad merginai jo pavardė žinoma. – Iš Keiptauno.

– Mano sesuo Keiptaune. Studentė.

Jis linkteli. Nesako: aš pažįstu jūsų seserį, gerai pažįstu. Tik galvoja: to paties medžio vaisiai, veikiausiai panašios iki intymiausių smulkmenų. Nors yra ir skirtumų: skirtingai pulsuojantis kraujas, skirtingi aistros poreikiai. Abi seserys vienoje lovoje: karaliaus vertas potyris.

Jis nemačiomis pasipurto, dirsteli į laikrodį.

– Žinote ką, Dezire? Manau, geriau pamėginsiu paieškoti jūsų tėčio mokykloje, jei tik papasakosite, kaip ten nueiti.

Mokykla stovi tame pačiame rajone: žemas pastatas plytų apdaila su plieno langais ir asbesto stogu, aplink dulkinas keturkampis, apjuostas spygliuota viela. Ant vienos kolonos prie įėjimo užrašyta F. S. MARĖ, ant antros – VIDURINĖ MOKYKLA.

Mokykloje tuščia. Jis klaidžioja koridoriais, kol pagaliau ant durų randa užrašą SEKRETORIATAS. Viduje sėdi apkūni vidutinio amžiaus sekretorė ir dailinasi nagus.

– Ieškau pono Aizekso, – sako jis.

– Pone Aizeksai! – pašaukia ji. – Pas jus atėjo! – Paskui pasisuka į jį. – Eikit tiesiai.

Aizeksas truputį pakyla iš už savo stalo, sutrikęs žiūri į jį.

– Ar jūs mane atsimenat? Deividas Luris iš Keiptauno.

– A, – ištaria Aizeksas ir vėl atsisėda. Jis dėvi tą patį per didelį kostiumą: kaklas beveik skęsta švarke, kyšo iš jo tarsi maiše supančiotas aštriasnapis paukštis. Langai uždaryti, atsiduoda įsisenėjusiais dūmais.

– Jei nenorit manęs matyti, aš tuoj pat išeisiu, – sako jis.

– Ne, – sako Aizeksas. – Sėskit. Aš kaip tik tikrinu lankomumą. Ar neprieštarausit, jei pirmiausia užbaigsiu?

– Prašom.

Ant stalo stovi įrėminta nuotrauka. Iš savo vietos jis nemato, bet žino, kas toje nuotraukoje: Melani ir Dezirė, kurias tėvas saugo kaip akies vyzdį, ir jų gimdytoja.

– Na va, – sako Aizeksas, užversdamas paskutinį aplanką. – Kam turiu būti dėkingas už šį malonumą?

Jis manė, jog jaus įtampą, bet iš tiesų pasijunta visiškai ramus.

– Kai Melani įteikė skundą, – sako jis, – universitetas surengė oficialų tyrimą. Po to išėjau iš darbo. Tokia istorija; turėtumėt ją žinoti.

Aizeksas mąsliai žiūri į jį, niekaip neišsiduodamas.

– Nuo to laiko nežinau, kur dėtis. Šiandien važiavau pro Džordžą ir pagalvojau, kad sustosiu, pasikalbėsiu su jumis. Pamenu, mūsų paskutinis susitikimas buvo kiek... karštokas. Bet pagalvojau, imsiu ir užsuksiu, pakalbėsiu, išliesiu širdį.

Tai tiesa. Jis tikrai nori išlieti širdį. Tačiau štai klausimas: kas toje jo širdyje?

Aizeksas rankoje laiko pigų „Bic“ tušinuką. Pirštais perbraukia išilgai korpuso, apverčia tušinuką, vėl perbraukia, ir taip daug kartų; judesys ne tiek nekantrus, kiek automatiškas.

Jis tęsia.

– Jūs girdėjote Melani pasakotą istorijos variantą. Aš norėčiau jums papasakoti savąjį, jei esate pasirengęs jį išklausyti. Viskas prasidėjo be jokių mano kėslų. Pradžioje buvo nuotykis, vienas iš tų netikėtų nuotykėlių, į kuriuos leidžiasi tam tikros rūšies vyrai, į kuriuos leidžiuosi aš, kad palaikyčiau formą. Atsiprašau, kad taip kalbu, aš stengiuosi būti atviras. Tačiau Melani atveju nutiko netikėtas dalykas. Aš tai įsivaizduoju kaip liepsną. Ji įžiebė manyje liepsną.

Jis nutyla. Tušinuko šokis tęsiasi. *Netikėtas nuotykėlis. Tam tikros rūšies vyrai.* Ar žmogus, sėdintis už to stalo, leidžiasi į nuotykius? Juo geriau įsižiūri, juo labiau tuo abejoja. Nenustebtų, jei paaiškėtų, kad Aizeksas užima kokias nors pareigas bažnyčioje – diakono ar patarnautojo, kad ir kas tai būtų.

– Liepsną: ir kas čia nuostabaus? Jei liepsna užgęsta, uždegi degtuką ir įžiebi naują. Anksčiau aš taip maniau. Tačiau senais laikais žmonės dievino ugnį. Jie saugojo, kad ugnis neužgestų, ugnies dievas nenumirtų. Jūsų duktė manyje įžiebė būtent tokią liepsną. Nepakankamai kaitrią, kad mane sudegintų, tačiau tikrą: tikrą liepsną.

Apdegęs – sudegęs – išdegęs.

Tušinukas nebejuda.

– Pone Luri, – sako merginos tėvas, ir jo veidą iškreipia šypsenėlė, – niekaip nesuprantu, ko jūs siekiate. Ateinate pas mane į mokyklą ir pradedate pasakoti...

– Atsiprašau, žinau, kad tai absurdiška. Aš baigiau. Tai viskas, ką norėjau pasakyti apsigindamas. Kaip laikosi Melani?

– Melani laikosi gerai, ačiū, kad paklausėt. Ji skambina kas savaitę. Vėl studijuoja, gavo specialų atleidimą, jūs, aišku, suprantate, tokiomis aplinkybėmis... Laisvalaikiu toliau dirba teatre, jai sekasi gerai. Taigi Melani viskas gerai. O kaip jūs? Ką planuojate toliau veikti, juk metėte darbą?

– Gal jums bus įdomu sužinoti, kad ir aš turiu dukterį. Ji turi ūkį; tikiuosi kurį laiką pabūti pas ją, šiek tiek padėti. Be to, turiu užbaigti knygą, ne visai knygą. Šiaip ar taip, susirasiu kuo užsiimti.

Jis nutyla. Aizeksas jį stebi, kaip jam atrodo, atidžiai, tarsi norėdamas kiaurai permatyti.

– Aha, – tyliai ištaria Aizeksas, ir jo žodis nuskamba tarsi atodūsis, – tai štai kaip žemai teko kristi!

Kristi? Taip, kristi teko, dėl to nėra jokių abejonių. Bet *žemai*? Ar galima pasakyti, kad jis kadaise buvo *aukštai*? Jis mano esąs niekam nežinomas, ir darosi dar nežymesnis. Figūra istorijos paraštėje.

– Gal kiekvienam būtų ne pro šalį, – sako jis, – retkarčiais nukristi. Kad tik nesubyrėtume į šipulius.

– Gerai. Gerai. Gerai, – sako Aizeksas, tebeverdamas jį tuo atidžiu žvilgsniu. Pirmą kartą jis įžvelgia panašumą su Melani: dailią lūpų ir burnos formą. Apimtas impulso jis ištiesia ranką skersai stalo, mėgina paspausti anam vyriškiui ranką, bet galiausiai ją paglosto. Oda vėsi, be plaukų.

– Pone Luri, – klausia Aizeksas, – gal jūs man dar ką nors norėjote pasakyti, ne tik apie save ir Melani? Jūs minėjote, kad norite išlieti širdį.

– Širdį? Ne. Ne, tik stabtelėjau sužinoti, kaip sekasi Melani. – Jis pakyla. – Ačiū, kad pasikalbėjote su manimi. – Jis ištiesia ranką, šį kartą tiesiai ir tikslingai. – Sudie.

– Sudie.

Jis jau eina pro duris, – tiesą pasakius, jau atsidūrė dabar tuščiame kabineto prieškambaryje, – kai Aizeksas sušunka:

– Pone Luri! Minutėlę!

Jis grįžta.

– Kokie jūsų planai šį vakarą?

– Šį vakarą? Apsistojau viešbutyje. Neturiu jokių planų.

– Ateikite pas mus pavalgyti. Ateikite vakarienės.

– Nemanau, kad jūsų žmonai tai patiktų.

– Gal patiktų. Gal ir ne. Vis tiek ateikit. Pasidalykite su mumis duona. Mes valgome septintą. Tuoj aš jums užrašysiu adresą.

– Nereikia. Aš jau buvau pas jus namie, kalbėjausi su jūsų dukterimi. Tai ji man pasakė, kad eičiau čia.

Aizeksas nė akim nemirkteli.

– Gerai, – sako jis.

Lauko duris atidaro pats Aizeksas.

– Įeikit, įeikit, – sako jis ir įveda jį į svetainę. Nei žmonos, nei antrosios dukters nė ženklo.

– Atnešiau auką, – sako jis ir ištiesia butelį vyno.

Aizeksas padėkoja, bet atrodo, jog abejoja, ką daryti su vynu.

– Gal jums įpilti? Tuoj eisiu atkimšti. – Jis išeina iš kambario; virtuvėje girdėti šnibždesys. Jis grįžta. – Atrodo, mes pametėme kamščiatraukį. Bet Dezė tuoj pasiskolins iš kaimynų.

Aišku, kad jie blaivininkai. Reikėjo tai numatyti. Griežtas smulkiaburžuazinis namų ūkelis, taupūs ir apdairūs žmonės. Automobilis nuplautas, pievelė nupjauta, santaupos banke. Visi ištekliai skirti užtikrinti brangiųjų dukterų ateitį – gabiosios Melani, turinčios aktorės ambicijų, ir gražuolės Dezirė.

Jis prisimena, kaip Melani pirmą jų artimesnės pažinties vakarą sėdėjo šalia jo ant sofos ir gėrė kavą su šlaku viskio, kuriuo buvo siekiama ją – jis nenoriai prisimena tinkamą žodį – *sudrėkinti*. Jos stangrus smulkus kūnas; seksualūs drabužiai; jauduliu švytinčios akys. Ji žengė į tamsų mišką, kuriame siaučia baisusis vilkas.

Įeina gražuolė Dezirė, nešina buteliu ir kamščiatraukiu. Eidama per kambarį prie jo, ji trumpai sudvejoja, suvokusi, jog reikėtų pasisveikinti.

– Tėt? – sumurma ji truputį sutrikusi, tiesdama butelį.

Štai kaip: ji sužinojo, kas jis toks. Jie apie jį kalbėjosi, tikriausiai kivirčijosi dėl jo: dėl nepageidaujamo svečio, žmogaus, kurio vardą gaubia tamsa.

Tėvas suima jos delną.

– Dezire, – sako jis, – tai ponas Luris.

– Labas vakaras, Dezire.

Plaukai, dengę jos veidą, atmetami atgal. Ji atsako į jo žvilgsnį, vis dar kiek sutrikusi, bet jau stipresnė, atsidūrusi po tėvo sparnu.

– Labas vakaras, – sumurma ji, ir jis pagalvoja: „Dieve mano, Dieve mano!“

O ji savo ruožtu niekaip negali nuo jo paslėpti, kokios mintys sukasi jos galvoje: „Tai štai koks tas vyras, su kuriuo mano sesuo buvo nuoga! Tai su juo ji tai darė! Su šituo seniu!“

Valgomajam skirtas atskiras mažas kambarėlis su langeliu į virtuvę. Padengta keturiems žmonėms, padėti geriausi stalo įrankiai; dega žvakės.

– Sėskit, sėskit! – sako Aizeksas. Žmonos vis dar nė ženklo. – Trumpam atsiprašau. – Aizeksas dingsta virtuvėje. Jis sėdi skersai stalo nuo Dezirės. Ji nuleidžia galvą ir nebeatrodo tokia drąsi.

Tėvai sugrįžta, abudu kartu. Jis atsistoja.

– Jūs nepažįstami su mano žmona. Dorina, čia mūsų svečias, ponas Luris.

– Esu dėkingas, kad priimate mane savo namuose, ponia Aizeks.

Ponia Aizeks neaukšto ūgio, amžiaus suapvalinta figūra ir kreivomis kojomis, dėl kurių vaikšto truputį krypuodama. Tačiau aiškiai matyti, iš ko seserys paveldėjo grožį. Savo metu ji turėjo būti tikra gražuolė.

Ji nekeičia išraiškos, vengia jo žvilgsnio, tačiau vos pastebimai linkteli. Klusni; gera žmona ir pagalbininkė. *Tapsite kaip vienas kūnas*. Ar dukterys bus tokios, kaip ji?

– Dezire, – paliepia ji, – ateik čia, padėsi atnešti.

Vaikas dėkingas liuokteli nuo kėdės.

– Pone Aizeksai, aš tik trikdau jūsų namiškius, – sako jis. – Jūs labai gražiai pasielgėte mane pakviesdamas, labai jums dėkoju, bet gal geriau eisiu.

Aizeksas nusišypso, ir jis savo nuostabai mato, kad šypsena linksma.

– Sėskit, sėskit! Viskas bus gerai! Susitvarkysim! – Jis pasilenkia arčiau. – Reikia būti stipriam!

Grįžta Dezirė su motina, nešinos valgių lėkštėmis: vištiena kunkuliuojančiame pomidorų padaže, kvepiančiame imbieru ir kmynais, ryžiais, įvairiomis salotomis bei raugintomis daržovėmis. Būtent tokio maisto jis labiausiai pasigesdavo, gyvendamas su Liuse.

Butelis vyno pastatomas priešais jį, šalia – vieniša taurė.

– Ar aš tik vienas gersiu? – klausia jis.

– Malonėkit, – sako Aizeksas. – Nesivaržykit.

Jis įsipila. Jis nemėgsta saldžių vynų, o šitą – vėlyvojo derliaus – nupirko įsivaizduodamas, kad jiems toks labiau patiks. Ką gi, juo blogiau jam.

Dar reikia sukalbėti maldą. Aizeksai susiima už rankų; jam nelieka nieko kito, kaip irgi ištiesti rankas, kairę paduoti merginos tėvui, dešinę motinai.

– Už tai, ką netrukus valgysime, padėk mums, Viešpatie, būti tau nuoširdžiai dėkingiems, – sako Aizeksas.

– Amen, – atsako jo žmona ir duktė; jis, Deividas Luris, taip pat išveblena „Amen“ ir paleidžia abi rankas, tėvo – vėsią tarsi šilkas, motinos – mažytę, putnią, įkaitusią nuo darbų.

Ponia Aizeks dėlioja maistą.

– Atsargiai, karšta, – sako ji, paduodama jam lėkštę. Tai jos vieninteliai jam ištarti žodžiai.

Valgant jis stengiasi būti geras svečias, pasakoti įdomias istorijas, užpildyti tylos pauzes. Jis kalba apie Liusę, apie jos šunides, apie bitininkystę ir žemės ūkio planus, apie šeštadienio rytus turguje. Apie užpuolimą nepasakoja, tik pamini, kad pavogtas jo automobilis. Jis pasakoja apie Gyvūnų globos lygą, bet nutyli apie krematoriumą ligoninės teritorijoje ar nuvogtas popietės valandas su Beve Šou.

Šitaip sudaigstytas pasakojimas tiesiasi be jokių šešėlių. Idiotiškas kaimo gyvenimo paprastumas. Kaip jis norėtų, kad tai būtų tiesa! Jis pavargo nuo šešėlių, nuo sudėtingų dalykų, nuo sudėtingų žmonių. Jis myli savo dukterį, bet kartais trokšta, kad ji būtų paprastesnis žmogus: paprastesnis ir vientisesnis. Ją išprievartavęs vyras, gaujos vadas, toks buvo. Tarsi ašmenys, skrodžiantys vėją.

Jis įsivaizduoja save, gulintį ant operacinio stalo. Blyksteli skalpelis; jis perskrostas nuo gerklės iki kirkšnių; pats viską mato, tačiau nejunta jokio skausmo. Barzdotas chirurgas palinksta virš jo ir raukia kaktą. „Kas čia per niekai?“– urzgia chirurgas. Jis baksteli į tulžies pūslę. „Kas čia dabar?“ Išpjauna ją, meta šalin. Baksteli į širdį. „O čia kas?“

– Jūsų duktė – ar ji viena ir tvarko visą ūkį? – klausia Aizeksas.

– Kartais jai padeda vienas vyriškis. Petrus. Afrikietis. – Jis pasakoja apie Petrų, tvirtąjį, patikimąjį Petrų, jo dvi žmonas ir jo saikingus siekius.

Jis ne toks alkanas, koks tikėjosi būsiąs. Pokalbis kartais nutrūksta, tačiau šiaip ne taip pavyksta pabaigti vakarienę. Dezirė atsiprašo, išeina ruošti pamokų. Ponia Aizeks nurenka indus.

– Man reikėtų eiti, – sako jis. – Rytoj teks anksti išvažiuoti.

– Palaukit, dar kiek pabūkit, – sako Aizeksas.

Jie lieka vieni. Jis nebegali ilgiau delsti.

– Apie Melani, – pradeda jis.

– Taip?

– Dar tik vienas žodis, ir baigsiu. Aš tikiu, kad mums viskas galėjo susiklostyti kitaip, nepaisant amžiaus skirtumo. Bet aš nesugebėjau kai ko jai duoti, gal, – jis ieško žodžio, – lyrikos. Aš nelyriškas. Aš pernelyg gerai tvarkau meilės reikalus. Net liepsnodamas negiedu, jei suprantat, ką turiu galvoje. Ir už tai atsiprašau. Atsiprašau už tai, ką dėl manęs teko išgyventi jūsų dukrai. Jūs turite nuostabią šeimą. Atsiprašau už sielvartą, kurį sukėliau jums ir poniai Aizeks. Prašau jūsų atleidimo.

„Nuostabią“ yra netinkamas žodis. Geriau būtų pasakyti „pavyzdingą“.

– Aha, – sako Aizeksas, – pagaliau atsiprašėte. Jau galvojau, kada to sulauksiu. – Jis susimąsto. Prieš tai pakilo nuo kėdės, dabar pradeda vaikščioti po kambarį. – Jūs atsiprašot. Jūs sakot, kad esate nelyriškas. Jei būtumėte lyriškas, šiandien viskas būtų visai kitaip. Bet aš sau sakau, kad mes visi atsiprašinėjame, kai mus sugauna. Tada tai jau atsiprašinėjame. Man nerūpi, atsiprašote jūs ar ne. Man rūpi štai kas: ką daryti dabar, kai jūs atsiprašėte?

Jis nori atsakyti, bet Aizeksas pakelia ranką.

– Ar galiu jūsų akivaizdoje ištarti žodį *Dievas*? Jūs ne iš tų žmonių, kurie susinervina, išgirdę Dievo vardą? Tai štai koks klausimas: ko Dievas iš jūsų nori, išskyrus atsiprašymą? Ar jūs bent kiek tai suvokiate, pone Luri?

Aizekso mindžiukavimai jį blaško, tačiau jis stengiasi atsargiai parinkti žodžius.

– Normalioje situacijoje pasakyčiau, – sako jis, – kad sulaukęs tam tikro amžiaus, žmogus jau per senas mokytis. Belieka tik priimti bausmes. Bet gal tai ne tiesa, ne visada tiesa. Dabar dėl Dievo. Aš esu netikintis, todėl tai, ką jūs vadinate Dievu ir Dievo norais, turėčiau išversti į savo kalbą. Kalbant mano kalba, aš esu baudžiamas už tai, kas įvyko tarp manęs ir jūsų dukters. Aš užsitraukiau nešlovę, iš kurios nebus lengva išlipti. Aš nevengiau šios bausmės. Aš nemurmu dėl jos. Priešingai, aš kiekvieną dieną ją išgyvenu, stengiuosi suvokti nešlovę kaip dabartinę savo būseną. Kaip jūs manote, ar Dievui pakaks, jei aš gyvensiu nešlovėje, nematydamas jos pabaigos?

– Nežinau, pone Luri. Paprastai tokiu atveju atsakyčiau taip: klauskite ne manęs, klauskite Dievo. Bet jūs nesimeldžiate, taigi neturite kaip Jo paklausti. Vadinasi, Dievas turi surasti savus būdus, kaip jums atsakyti. Kaip manote, kodėl esate čia, pone Luri?

Jis tyli.

– Aš jums pasakysiu. Jūs važiavote pro Džordžą ir prisiminėte, kad čia gyvena jūsų studentės šeima, todėl pagalvojote: „O kodėl ne?“ Jūs nieko neplanavote, tačiau štai

dabar esate mūsų namuose. Jums tai turėtų būti staigmena. Ar aš teisus?

– Ne visai. Aš pamelavau. Nevažiavau pro šalį. Atvažiavau į Džordžą dėl vienos vienintelės priežasties: norėjau pasikalbėti su jumis. Jau senokai apie tai galvojau.

– Taip, jūs sakote, kad atvažiavote pasikalbėti su manimi, bet kodėl su manimi? Su manim lengva kalbėtis, pernelyg lengva. Visi mano mokyklos vaikai tą žino. Nuo Aizekso lengviausia išsisukti – štai ką jie sako. – Jis vėl šypsosi ta pačia kreiva šypsenėle. – Tai su kuo iš tikrųjų jūs norėjote pasikalbėti?

Dabar jis visiškai įsitikinęs: šis žmogus jam nepatinka, nepatinka ir jo gudrybės.

Jis pakyla, pereina tuščią valgomąjį ir nusileidžia laiptais. Už pravirų durų girdi tylius balsus. Jis pastumia duris, šios atsidaro. Ant lovos sėdi Dezirė su motina ir kažką daro su vilnos sruoga. Jį pamačiusios apstulbsta ir nutyla.

Atsargiai, ceremoningai jis atsiklaupia ant kelių ir kakta paliečia grindis.

„Ar to gana?– galvoja jis.– Ar užteks? Jei ne, ką dar?"

Jis pakelia galvą. Jiedvi tebesėdi, kur sėdėjusios, tarsi sustingusios. Jis pažvelgia motinai į akis, paskui dukteriai, ir vėl kūnu nubėga srovė, geismo srovė.

Jis atsistoja, truputį nerangiau negu būtų norėjęs.

– Labos nakties, – sako jis. – Ačiū už jūsų gerumą. Ačiū už vakarienę.

Vienuoliktą valandą jo viešbučio kambaryje suskamba telefonas. Aizeksas.

– Noriu palinkėti jums stiprybės ateityje. – Pauzė. – Vieno dalyko taip ir neprisiruošiau paklausti, pone Luri. Jūs juk nesitikite, kad mes jus užsistosime prieš universiteto tarybą?

– Užsistosite?

– Taip. Pavyzdžiui, jei norėsite atgauti darbą.

– Net nepagalvojau apie tai. Su universitetu viskas baigta.

– Nes jūs einate tuo keliu, kurį jums lėmė Dievas. Ne mums į tai kištis.

– Supratau.

DVIDEŠIMTAS

Jis grįžta į Keiptauną, įvažiuoja N2 keliu. Buvo išvykęs nepilnus tris mėnesius, tačiau per tą laiką apskurę lūšnynai perlipo į kitą greitkelio pusę ir išsiplėtė į rytus nuo oro uosto. Automobilių srovei tenka sulėtinti greitį, kol vaikas su basliu rankoje nugena ant kelio užklydusią karvę. Kaimas nenumaldomai braunasi į miestą, mąsto jis. Netrukus Rondebošo pievoje vėl ganysis galvijai; netrukus istorijos ratas apsisuks.

Štai jis ir vėl namie. Nesijaučia sugrįžęs namo. Net neįsivaizduoja, kaip galėtų vėl apsigyventi Toranso kelyje, universiteto šešėlyje, slankioti pakampėmis tarsi nusikaltėlis,

vengdamas buvusių kolegų. Teks parduoti namą, persikelti į butą pigesniame rajone.

Jo finansai visai pakrikę. Nuo pat išvažiavimo neapmokėjo nė vienos sąskaitos. Gyvena skolon; bet kurią dieną kredito šaltinis gali išsekti.

Klajonės baigtos. Kas po to, pasibaigus klajonėms? Jis įsivaizduoja save pražilusį, sukumpusį, šlepenantį į netolimą krautuvėlę nusipirkti puslitrio pieno ir puskepalio duonos; įsivaizduoja, kaip nykiai sėdi prie rašomojo stalo kambaryje, pilname gelstančių popierių, ir laukia, kol baigsis popietė, kol bus galima išsivirti vakarienę ir eiti miegoti. Nusenusio mokslo žmogaus gyvenimas, be vilties, be perspektyvos: ar jis pasirengęs su tuo taikytis?

Jis atrakina priekinius vartelius. Sodas apžėlęs piktžolėmis, pašto dėžutė kietai prigrūsta reklaminių lapelių ir lankstinukų. Daugelis pasakytų, kad namo apsauga nebloga, bet jis kelis mėnesius stovėjo tuščias – neverta tikėtis, kad kas nors nebus apsilankęs. Ir iš tiesų, vos tik jis atsidaro priekines duris ir pauosto orą, iškart supranta, kad kažkas ne taip. Širdis pradeda daužytis nuo liguisto susijaudinimo.

Negirdėti nė garso. Apsilankiusieji jau išėję. Bet kaip jie pateko į vidų? Jis apeina kambarius ant pirštų galiukų ir netrukus pamato. Vieno galinio lango grotos išrautos iš sienos ir atlenktos, stiklai išdaužti, ir taip atsiradusi skylė, pakankama įlisti vaikui ar net smulkaus sudėjimo vyriškiui. Vėjo prinešti lapai ir smėlis, sukietėję per ilgą laiką, tarsi kilimas dengia grindis.

Jis klajoja po namus, įvertina savo netekties dydį. Miegamasis apiplėštas, žioji tuštutėlės spintos durys. Nebėra garso aparatūros, įrašų bei dokumentų, kompiuterinės įrangos. Kabinete vagys išlaužė rašomojo stalo stalčius ir kartoteką; visur išmėtyti popieriai. Virtuvė visiškai nusiaubta: nei stalo įrankių, nei indų, nei buitinės įrangos. Alkoholio atsargų nebėra. Tuščia net spinta, kurioje buvo laikomi maisto konservai.

Ne paprastas apiplėšimas. Į namus įsibrovė plėšikų gauja, viską susišlavė ir išsinešė pilnus lagaminus, dėžes, krepšius. Grobis; karo reparacijos; dar vienas etapas didžiojoje perskirstymo kampanijoje. Kas šią akimirką avi jo batus? Ar kas nors priglaudė Beethoveną ir Janáčeką, o gal išmetė į šiukšlyną?

Iš vonios sklinda bjaurus kvapas. Name įkalintas balandis nudvėsė kriauklėje. Jis atsargiai sudeda kaulų bei plunksnų gniužulėlį į plastiko maišelį ir stipriai užriša.

Šviesa atjungta, telefonas tyli. Jei nieko nesiims, naktį turės praleisti tamsoje. Tačiau jaučiasi toks prislėgtas, kad nieko negali daryti. Eina viskas po velnių, galvoja sau, susmunka į krėslą ir užmerkia akis.

Sutemus jis išsijudina ir išeina iš namų. Šviečia pirmosios žvaigždės. Tuščiomis gatvėmis, palei sodus, apsunkusius nuo verbenos ir narcizų kvapo, jis keliauja į universiteto miestelį.

Jis dar turi raktus nuo Komunikacijų fakulteto pastato. Geras laikas klajoti nemačiomis: koridoriai tuštutėlaičiai. Liftu pakyla į savo kabinetą penktame aukšte. Lentelė

su jo pavarde nuo durų nuimta. DR. S. OTAS, skelbia nauja lentelė. Pro durų apačią skverbiasi dulsva šviesa.

Jis pasibeldžia. Nė garso. Atrakina duris ir įeina vidun.

Jo kabinetas pertvarkytas. Nebėra nei jo knygų, nei paveikslų, sienos plikos, tik ant vienos prisegtas didžiulis plakatas su komikso iliustracija: Supermenas, nuleidęs galvą, klausosi Luizos Lein pamokslo.

Prieblandoje prie kompiuterio sėdi jaunuolis, kurio jis anksčiau niekad nėra matęs. Jaunuolis susiraukia.

– Kas jūs toks? – klausia jis.

– Aš Deividas Luris.

– Taip? Na?

– Atėjau pasiimti pašto. Anksčiau čia buvo mano kabinetas. – „Anais laikais". Vos nepriduria:

– A, taip, Deividas Luris. Atsiprašau, užsigalvojau. Viską sudėjau į dėžę. Ir kitus jūsų daiktus, kuriuos čia radau. – Jis mosteli ranka. – Ana ten.

– O mano knygos?

– Jos apačioje, sandėlyje.

Ji pasiima dėžę.

– Ačiū, – sako.

– Be problemų, – sako jaunasis daktaras Otas. – Ar panešit?

Jis nusineša sunkią dėžę į biblioteką, ketindamas ten peržiūrėti paštą. Bet kai prieina prie automatinių vartų, mechanizmas nebepriima jo magnetinės kortelės. Tenka rūšiuoti vokus vestibiulyje ant suolo.

Jis toks sudirgęs, kad negali užmigti. Auštant važiuoja prie kalnų ir susiruošia ilgam pasivaikščiojimui. Palijo, upeliai sūkuriuoja. Jis įkvepia svaigų pušų aromatą. Nuo šios dienos jis laisvas žmogus, niekam neįsipareigojęs, tik sau pačiam. Prieš jį marios laiko, kurį gali leisti kaip panorėjęs. Šis jausmas kelia nerimą, bet jis mano, kad galės prie jo priprasti.

Trumpas gyvenimas pas Liusę nepavertė jo kaimo žmogumi. Tačiau kai ko pasigenda – pavyzdžiui, ančių šeimynos: išdidžiai išpūtusios krūtinę Motušės Anties, plaukiojančios užtvankoje, iš paskos skubiai besiiriančių Ynio, Mynio, Mainio ir Mo, įsitikinusių, kad kol ji šalia, jiems negresia joks pavojus.

Apie šunis jis nenori galvoti. Nuo šio pirmadienio šunis, klinikoje išlaisvintus nuo gyvenimo, svaidys į ugnį be jokio gedulo, be atminties. Ar jam bus kada atleista už šią išdavystę?

Jis apsilanko banke, nuveža šūsnį skalbinių į skalbyklą. Mažos parduotuvės, kurioje jis metų metus pirkdavo kavą, pardavėjas apsimeta jo nepažįstąs. Kaimynė, laistanti sodą, stengiasi neatsigręžti į jį veidu.

Jis galvoja apie Williamą Wordsworthą ir jo pirmą kelionę į Londoną, apie apsilankymą pantomimos teatre: scenoje žvaliai kalaviju švaistosi Džekas Milžinų Nugalėtojas, saugomas ant krūtinės užrašyto žodžio „Nematomas".

Vakare iš automato paskambina Liusei.

– Pagalvojau, paskambinsiu, gal nerimauji dėl manęs, – sako jis. – Man viskas gerai. Turbūt prireiks laiko, kol

apsiprasiu. Ridinėjuosi po namą tarsi žirnis butelyje. Pasiilgau ančių.

Jis neužsimena apie nusiaubtą namą. Kokia nauda iš to, kad užkraus Liusei savo naštą?

– O Petrus? – klausia jis. – Ar Petrus tave globoja, o gal jis labai užsiėmęs savo namų statyba?

– Petrus man padėjo. Visi labai padėjo.

– Na, aš galiu sugrįžti, kai tik tau manęs prireiks. Tik pasakyk.

– Ačiū, Deividai. Dabar gal ne, kurią kitą dieną.

Kas galėjo pagalvoti, kai gimė jo vaikas, kad vieną dieną jis atšliauš pas jį, maldaudamas prieglaudos?

Supermarkete atsistojęs į eilę pamato, kad priešais stovi Eleinė Vinter, buvusios jo katedros vedėja. Ji prisikrovusi pilną vežimėlį pirkinių, jis laiko rankose tik krepšelį. Ji nejaukiai atsako į jo pasisveikinimą.

– Na, tai kaip ten katedra be manęs? – klausia jis kiek galėdamas nerūpestingiau.

„Kuo puikiausiai“ – toks atsakymas būtų sąžiningiausias.– Mes be tavęs kuo puikiausiai apsieinam“. Bet ji pernelyg mandagi, kad taip pasakytų.

– A, kaip visada, stumiamės, – miglotai atsako.

– Ar pavyko priimti naujų žmonių?

– Vieną priėmėm pagal sutartį. Jaunuolį.

„Aš jį mačiau“,– galėtų atsakyti jis. „Visiškas pašlemėkas“, – galėtų pridurti. Tačiau jis per gerai išauklėtas.

– Kokia jo specializacija? – tik paklausia.

– Taikomosios kalbos studijos. Jis tyrinėja kalbų mokymąsi.

Sudie, poetai, sudie, mirę menininkai. Tenka pripažinti, jog jam jie nebuvo itin geri keliavedžiai. Arba jis jų nepaklausė.

Prieš juos stovinti moteris ilgai gaišta, skaičiuodama pinigus. Eleinei dar lieka laiko kitam klausimui, kuris turėtų būti: „O kaip tau sekasi, Deividai?"; į tai jis turėtų atsakyti: „Kuo puikiausiai, Eleine, kuo puikiausiai".

– Gal norėtum atsistoti priešais mane? – užuot klaususi, siūlo ji, rodydama į jo pirkinių krepšelį. – Tu tiek nedaug perki.

– Niekada gyvenime, Eleine, – atsako jis ir su tam tikru malonumu stebi, kaip ji krauna savo pirkinius ant juostos: ne tik tokius daiktus, kaip duona ir sviestas, bet ir smulkius gardumynus, kuriais save palepina viena gyvenanti moteris,– grietinėlės ledus (su tikrais migdolais ir razinomis), importinius itališkus biskvitus, šokolado plyteles, – taip pat dėžutę higieninių įklotų.

Ji moka kredito kortele. Perėjusi elektroninius vartus, atsisveikindama pamoja ranka. Aiškiai justi, kad jai palengvėjo.

– Viso gero! – sušunka jis virš kasininkės galvos. – Perduok visiems linkėjimų!

Ji neatsigręžia.

Pradžioje jis buvo sumanęs rašyti operą tik apie lordą Byroną ir jo meilužę kunigaikštienę Guiccioli. Įkalinti

Guicciolių viloje alsioje Ravenos vasaros kaitroje, šnipinėjami pavydaus Teresos vyro, jiedu klaidžioja po erdvius rūmų kambarius ir dainuoja apie abu apvylusią aistrą. Teresa jaučiasi kalinė; ji liepsnoja apmaudu ir zirzdama reikalauja, kad Byronas išsineštų ją į naują gyvenimą. Pats Byronas kupinas abejonių, nors apdairumas jam neleidžia jų ištarti garsiai. Jis įtaria, kad pirmosios meilės ekstazė niekad nebepasikartos. Jo gyvenimas aprimo; jis ima miglotai ilgėtis tylaus poilsio; o jei tai nepavyktų, tada apoteozės – mirties. Pakilios Teresos arijos neįžiebia jam jokios kibirkšties; jo paties tamsi ir įmantri vokalinė linija praplaukia pro ją, kiaurai ją, virš jos.

Taip jis buvo viską sumanęs: kamerinė pjesė apie meilę ir mirtį, jos veikėjai – aistringa jauna moteris ir kadaise aistringas, bet dabar nurimęs vyresnis vyras; veiksmo fone liejasi sudėtinga, nerimastinga muzika, dainuojama angliškai, nuolat nukrypstant į įsivaizduojamą italų kalbą.

Formos požiūriu šis sumanymas visai neblogas. Veikėjų charakteriai gerai atsveria vienas kitą: įkalinta pora, atstumta meilužė, rankomis daužanti langus, pavydus vyras. Ir pati vila, ant kurios kandeliabrų tingiai kyburiuoja Byrono mėgstamos beždžionės, o tarp įmantrių neapolietiškų baldų vaikštinėja povai, tiksliai kuria belaikiškumo ir irimo nuotaiką.

Tačiau ir Liusės ūkyje, ir dabar sugrįžus, jam nepavyksta kibti į darbą visa širdimi. Projektas jam atrodo kažkoks klaidingas, tarsi nenuoširdus. Moteris skundžiasi žvaigždėms, kad, tarnams šnipinėjant, jai ir jos meilužiui tenka atsiduoti geismams sandėliuke – na ir kas? Byronui jis dar randa

žodžius, bet toji Teresa, kurią jam išsaugojo istorija – jauna, godi, užsispyrusi, kaprizinga, – nedera su jo išsvajota muzika, kurios vešlius rudeniškus sąskambius, atmieštus lengva ironija, jis girdi silpnai aidint vaizduotėje.

Jis pamėgina kitą būdą. Meta visus sukauptus užrašus, meta guvią, gudrią jaunamartę su jos supančiotu anglų milordu ir pamėgina įsivaizduoti Teresą, sulaukusią vidutinio amžiaus. Naujoji Teresa yra kresna neaukšta našlė, gyvenanti *Villa Gamba* su nukaršusiu tėvu; ji tvarko visą ūkį, laiko kietai suspaudusi pinigus, prižiūri, kad tarnai nevogtų cukraus. Pagal naująją versiją Byronas jau seniai miręs; vienintelis išlikęs Teresos bilietas į nemirtingumą, jos vienišų naktų paguoda – tai laiškų ir suvenyrų skrynelė, kurią ji laiko po lova ir vadina savo *reliquie*; jai mirus, seserų anūkės turės ją atidaryti ir su šventa pagarba peržiūrėti joje saugomus daiktus.

Ar ji ir yra toji herojė, kurios jis visą laiką ieškojo? Ar senoji Teresa pavergs jo širdį, tokią, kokia ji dabar yra?

Prabėgęs laikas nebuvo Teresai gailestingas. Stambi krūtinė, sustumtas liemuo, trumpos kojos – ji veikiau primena valstietę, *contadina*, negu aristokratę. Veido oda, kuria taip žavėjosi Byronas, laiko veikiama sugrubo; vasarą užeina sunkūs astmos priepuoliai, po kurių ji vos atgauna kvapą.

Laiškuose, kuriuos jai rašė, Byronas vadina ją „*Mano drauge*“, paskui „*Mano meile*“, paskui „*Mano amžinoji meile*“. Tačiau egzistuoja ir kiti laiškai, kurių ji negali pasiekti ir sudeginti. Šiuose laiškuose, skirtuose draugams anglams, Byronas lengvabūdiškai įtraukia Teresą į savo itališkųjų

pergalių sąrašą, juokaudamas aprašo jos vyrą, užsimena apie jos aplinkos moteris, su kuriomis yra miegojęs. Po Byrono mirties jo draugai vienas po kito išleido atsiminimus, pagrįstus anais laiškais. Jų pasakojama istorija atrodo taip: paveržęs jaunąją Teresą nuo vyro, Byronas netruko ja pasibodėti; pasirodė, kad ji visiška tuščiagalvė; jis neapleido jos tik iš pareigos; norėdamas pagaliau nuo jos pabėgti, jis išvyko į Graikiją pasitikti mirties.

Jų šmeižtai degina tarsi ugnis. Metai, praleisti su Byronu, yra jos gyvenimo viršūnė. Tik Byrono meilė daro ją nepaprastą. Be jo ji yra niekas: moteris, kurios geriausi metai seniai praėjo, neturinti jokių perspektyvų, baigianti nugyventi dienas nuobodžiame provincijos miestelyje, vaikščiojanti pas drauges į svečius, masažuojanti skaudančias tėvo kojas, mieganti viena.

Ar jo širdis pajėgs pamilti šią nedailią, paprastą moterį? Ar pamils ją tiek, kad parašys jai muziką? O jei nepajėgs, tai kas jam dar liko?

Jo galvoje gimsta paveikslas, kuris turi būti viso veiksmo pradžia. Baigiasi dar viena alpiai kaitri diena. Teresa stovi prie antro aukšto lango savo tėvo namuose ir per Romanijos lygumas bei pušynėlius žvelgia į Adrijos jūroje blyksinčią saulę. Įžanga baigiasi; tyla: ji įkvepia. „*Mio Byron*", – uždainuoja ji iš liūdesio virpančiu balsu. Jai atliepia vienišas klarnetas, jo garsas nutrūksta, vėl stoja tyla. „*Mio Byron*", – vėl pašaukia ji, šį kartą garsiau.

Kur jis, jos Byronas? Byrono nebėra – štai koks atsakymas. Byronas klaidžioja tarp šešėlių. Nebėra ir jos, jo myli-

mosios Teresos, devyniolikmetės merginos auksinėmis garbanomis, su tokiu džiaugsmu atsidavusios valdingajam anglui, vėliau glosčiusios jo kaktą, kol jis gulėjo ant nuogos jos krūtinės, giliai alsuodamas, snausdamas po didžiosios aistros.

„*Mio Byron*", – uždainuoja ji trečią kartą; nežinia iš kur, iš požemių pasaulio gelmių, jai atitaria virpantis, bekūnis balsas, vaiduoklio balsas, Byrono balsas. „Kur tu?" – dainuoja jis; po to nuskamba žodis, kurio ji nenori girdėti: *secca*, išdžiūvęs. „Jis išdžiūvo", viską maitinęs šaltinis."

Byrono balsas toks silpnas, vos girdimas, tad Teresa turi jam sudainuoti jo paties žodžius, padėti jam kiekvienu atodūsiu, grąžindama jį atgal į gyvenimą: jis jos vaikas, jos berniukas. „Aš čia", dainuoja ji, palaikydama jį, neleisdama prasmegti. – Aš tavo šaltinis. Ar pameni, kaip mudu lankėme Arko šaltinį? Mudu abu, tu ir aš. Aš buvau tavo Laura. Ar pameni?"

Dabar viskas taip ir bus: Teresa dovanoja balsą savo mylimajam, o jis, žmogus nusiaubtuose namuose, dovanoja balsą Teresai. Šlubas padeda klišam, jei nėra nieko geresnio.

Jis dirba kiek įmanydamas greičiau, laikosi įsikibęs Teresos, mėgina apmesti pirmuosius libreto puslapius. Užrašyk žodžius, liepia jis sau. Kai padarysi šitą darbą, viskas eisis lengviau. Tada bus laiko pasirausti didžiųjų meistrų kūriniuose – pavyzdžiui, Glucko, – gal nugvelbti vieną kitą melodiją, kas žino, gal ir vieną kitą idėją?

Tačiau žingsnis po žingsnio, pradėjus gyventi arčiau Teresos ir mirusiojo Byrono, jam darosi aišku, kad svetimų

melodijų nepakaks, kad šiedu žmonės reikalauja savo pačių muzikos. Neįtikėtina, tačiau muzika, lopelis po lopelio, ima rastis. Kartais frazės apybraiža iškyla, dar jam nesusivokus, kokie bus tos frazės žodžiai; kartais žodžiai pažadina dermę; kartais melodijos šešėlis, dienų dienas plūduriavęs klausos pakraštyje, staiga išsivynioja ir palaimingai atsiskleidžia. Maža to, besivystantis veiksmas savaime ima reikalauti moduliacijų bei perėjimų, kuriuos jis jaučia pulsuojant kraujyje net tada, kai neturi pakankamai muzikinių priemonių jiems įgyvendinti.

Jis sėda prie pianino ir imasi darbo, dėdamas viską į krūvą ir rašydamas partitūros pradmenis. Tačiau pianino garsas kažkodėl jam kliūva: jis per pilnas, per fiziškas, per sodrus. Iš palėpės, iš dėžės su senomis knygomis ir Liusės žaislais, jis išsitraukia mažytę keistą septynstygę bandžą, kurią Kvumašo gatvėse nupirko dukrai, kai ši dar buvo maža. Padedamas bandžos pradeda užrašinėti muziką, pagal kurią Teresa tai gedulingai, tai piktai dainuos mirusiam savo mylimajam, o blyškiaveidis Byronas atitars jai iš šešėlių karalystės.

Juo giliau jis brenda paskui *Contessa* į jos požemių pasaulį, dainuodamas jos žodžius ar niūniuodamas jos vokalinę partiją, juo sunkiau, jo paties nuostabai, darosi ją atskirti nuo kvailo žaislinės bandžos klinksėjimo. Jis patyliukais atsisako minčių apie prašmatnias arijas, kuriomis ketino ją apdovanoti; dabar beliko tik vienas žingsnelis, ir instrumentas bus atiduotas jai į rankas. Užuot vaikščiojusi po sceną, dabar Teresa sėdi ir per lygumas žvelgia į pragaro vartus, apglėbusi mandoliną ir pritaria ja lyriškumo protrūkiams; scenos

kampe sėdintis diskretiškas trio su angliškomis kelnėmis iki kelių (violončelė, fleita ir fagotas) užpildo pertraukas ar santūriai komentuoja stansus.

Jis sėdi prie stalo, žiūri į užžėlusį sodą ir neatsistebi, kokių dalykų jį išmokė mažoji bandža. Prieš šešis mėnesius jis manė, kad jo paties įsivaizduojama vieta „Byrone Italijoje" bus kažkur tarp Teresos ir Byrono: tarp troškimo pratęsti aistringo kūno vasarą ir nenoro atsišaukti iš ilgo užmaršties miego. Tačiau jis klydo. Jam artimiausias ne operos erotiškumas, ne elegiškumas, bet komizmas. Jis nedalyvauja operoje nei kaip Teresa, nei kaip Byronas, net ne kaip jųdviejų derinys; jis ištirpęs pačioje muzikoje, lėkštuose, žvangiuose bandžos stygų virpesiuose, tame balse, kuris visomis jėgomis stengiasi atsiplėšti nuo absurdiško instrumento, bet nuolatos tempiamas atgal, kaip ant meškerės pakliuvusi žuvis.

Tai štai kas yra menas, galvoja jis, ir štai kaip jis veikia! Kaip keista! Kaip nuostabu!

Jis leidžia ištisas dienas, pagrobtas Byrono ir Teresos, geria juodą kavą ir valgo pusryčių javainius. Šaldytuvas tuščias, lova neklojama; lapai įsklendžia pro sudaužytą langą ir šiugžda ant grindų. Nesvarbu, galvoja jis: tegu mirusieji laidoja savo numirėlius.

„Aš iš poetų mokiausi mylėti, – monotonišku, tarsi įskilusiu balsu dainuoja Byronas vienuolika skiemenų, pradėdamas do-mažor tonacija. – Gyvenime tačiau, – chromatiškai pereina prie fa, – kitaip tai būna". Kliunkt-klankt-klinkt, pritaria bandžos stygos. „Kodėl, o kodėl tu man šitaip kalbi?" –

sudainuoja Teresa ilgą priekaišto puslankį. Kliunkt-klankt-klinkt, skamba stygos.

Ji, Teresa, nori būti mylima, nori per meilę tapti nemirtinga; nori pakilti iki anų laikų Florų ir Laurų draugijos. O Byronas? Byronas bus jai ištikimas iki mirties, tačiau daugiau nieko nežada. *Tebus abudu surišti, kol gyvas liks tik vienas*.

„Mano meile", – dainuoja Tereza, ištęsdama apskritą anglišką vienskiemenį žodį, kurį išmoko poeto lovoje. Klinkt, atsiliepia stygos. Įsimylėjusi moteris, besigardžiuojanti meile; rėkianti katė ant stogo; kraujyje sūkuriuoja sudėtingi baltymai, plečia lyties organus, prakaituoja delnai, kimsta balsas, o sielos ilgesys veržiasi į padanges. Tam ir buvo reikalinga Soraja bei kitos moterys: kad iščiulptų iš jo kraujo sudėtingus baltymus tarsi gyvatės nuodus, kad jis liktų sausas, aiškaus proto. Nelaimei, Teresa savo tėvo namuose Ravenoje neturi nieko, kas iščiulptų iš jos nuodus. „Ateik pas mane, *mio Byron!* – šaukia ji,– ateik pas mane, mylėk mane!" O Byronas, ištremtas iš gyvenimo, blyškus tarsi vaiduoklis, pašaipiai ją mėgdžioja: „Palik mane, palik mane, pagaliau palik mane!"

Prieš daug metų, gyvendamas Italijoje, jis aplankė tą patį mišką tarp Ravenos ir Adrijos jūros pakrantės, kuriame prieš pusantro šimto metų jodinėjo Byronas ir Teresa. Kažkur tarp tų medžių anglas pirmą kartą kilstelėjo sijoną žavingai aštuoniolikmetei, kito vyro nuotakai. Jis galėtų rytoj nuskristi į Veneciją, traukiniu nuvažiuoti į Raveną, pėsčias nužingsniuoti senaisiais jojimo takais, pro tą pačią vietą. Jis

kuria muziką (arba muzika kuria jį), bet istorijos nekuria. Ant tų pušų spyglių Byronas užvaldė savo Teresą, – kurią vadino „drovia tarsi gazelė“, – suglamžė jos drabužius, pribarstė smėlio į apatinius (o arkliai visą laiką stovėjo netoliese ir nesmalsavo); iš to karto gimė aistra, kuri visą likusį gyvenimą vertė Teresą kaukti prieš mėnulį, apimtą karštligės, kuri ir jį vertė kaukti, kiek jis sugebėjo.

Teresa eina pirmoji; puslapis po puslapio jis seka jai iš paskos. Staiga vieną dieną iš tamsos pasigirsta dar vienas balsas, kurio anksčiau nebuvo girdėjęs, kurio nesitikėjo išgirsti. Iš žodžių jis supranta, kad balsas priklauso Byrono dukteriai Allegrai; bet iš kokių jo gelmių jis sklinda? „Kodėl mane palikai? Grįžk, pasiimk mane!“ – šaukia Allegra. „Kaip karšta, karšta, karšta!“ – skundžiasi ji, ir jos žodžių ritmas atkakliai gožia meilužių balsus.

Visiems trukdančios penkiametės šauksmas nesusilaukia atsako. Nemiela, nemylima, apleista garsiojo tėvo ji ėjo iš rankų į rankas, kol galiausiai buvo atiduota auklėti vienuolėms. „Kaip karšta, karšta!“ – zyzia ji vienuolyno lovoje, kurioje miršta nuo *la mal'aria*. „Kodėl mane pamiršai?“

Kodėl tėvas neatsiliepia? Todėl, kad jam jau gana gyvenimo; todėl, kad jis nori grįžti ten, kur jo vieta, į kitą mirties krantą, pasinerti į buvusį miegą. „Mano vargšas kūdiki!“ – netvirtai, nenoriai dainuoja Byronas, taip tyliai, kad ji neišgirsta. Instrumentų trio, sėdintis pašalės šešėliuose, groja krabą primenantį motyvą; viena žnyplė kyla, kita leidžiasi – tai Byrono motyvas.

DVIDEŠIMT PIRMAS

Skambina Rozalinda.

– Liusė sakė, kad grįžai į miestą. Kodėl nepaskambinai?

– Aš dar netinku draugijai, – atsako jis.

– O kada tikai? – sausai atšauna Rozalinda.

Jie susitinka Klermonte, kavinėje.

– Sulysai, – pastebi ji. – Kas atsitiko tavo ausiai?

– Nieko, – atsako jis ir daugiau neaiškina.

Jiems kalbantis, jos žvilgsnis nuolat krypsta prie beformės ausies. Jis neabejoja, kad ją prilietusi ji pasipurtytų. Ne slaugės tipas. Maloniausi jo prisiminimai iki šiol susiję su jų pirmaisiais mėnesiais: drėgnos, karštos vasaros naktys

Durbane, prakaitu permirkusios paklodės, ilgas blyškus Rozalindos kūnas blaškosi apimtas malonumo, labai panašaus į skausmą. Du sensualistai: štai kas juos jungė, kol tvėrė.

Jie kalbasi apie Liusę, apie ūkį.

– Aš maniau, kad ji gyvena su drauge, – sako Rozalinda. – Greise.

– Helena. Helena grįžo į Johanesburgą. Man atrodo, kad jos išsiskyrė visiems laikams.

– Ar Liusei saugu vienai gyventi tokioje nuošalioje vietoje?

– Ne, nesaugu, ji būtų beprotė, jei jaustųsi saugi. Bet vis tiek niekur nevažiuoja. Dabar jai tai garbės reikalas.

– Sakei, kad tavo automobilį pavogė.

– Aš pats kaltas. Turėjau būti atsargesnis.

– Tiesa, pamiršau pasakyti: girdėjau tavo teismo istoriją. Viską, kaip buvo.

– Mano teismo?

– To tyrimo, kvotos, vadink kaip nori. Girdėjau, tu pasirodei nekaip.

– O? Iš ko girdėjai? Maniau, tai konfidenciali informacija.

– Nesvarbu. Girdėjau, kad padarei nekokį įspūdį. Buvai nelankstus, pernelyg stengeisi apsiginti.

– Aš nesistengiau padaryti įspūdžio. Aš gyniau principą.

– Gali būti, Deividai, bet nejau tu iki šiol nežinai, kad teismai neturi nieko bendra su principais, juose svarbiausia – gerai pasirodyti. Mano šaltiniai praneša, kad tu pasirodei blogai. O kokį principą tu gynei?

– Kalbos laisvę. Laisvę tylėti.

– Skamba labai didingai. Bet tu visad puikiai mokėjai apsigaudinėti, Deividai. Apgaudinėti kitus ir apsigaudinėti pats. Ar esi visiškai tikras, kad čia ne tas atvejis, kai vyras paprasčiausiai pagaunamas be kelnių?

Jis neužkimba ant šio kabliuko.

– Na, nesvarbu, koks tai buvo principas, tavo klausytojams jis buvo pernelyg neaiškus. Jie pamanė, kad tu paprasčiausiai išsidirbinėji. Tau reikėjo prieš tai su kuo nors pasikonsultuoti. O kaip dėl pinigų? Ar iš tavęs atėmė pensiją?

– Atgausiu viską, ką esu įmokėjęs. Ketinu parduoti namą. Jis man per didelis.

– Kuo užsiimsi laisvu laiku? Ieškosi darbo?

– Nemanau. Turiu ką veikti. Kai ką rašau.

– Knygą?

– Tiesą sakant, operą.

– Operą! Na, čia jau tikrai šis tas nauja. Tikiuosi, uždirbsi krūvas pinigų. Ar persikelsi pas Liusę?

– Ta opera tik hobis, kad būtų ką veikti. Pinigų ji neatneš. O pas Liusę – ne, nepersikelsiu. Būtų netikęs sprendimas.

– Kodėl? Judu visad taip gerai sutarėte. Ar kas nutiko?

Jos klausimai įkyrūs, bet Rozalinda niekad nebijojo būti įkyri. „Mes dešimt metų miegojome vienoje lovoje, – kartą pasakė ji, – kodėl tu turėtum nuo manęs ką nors slėpti?“

– Mudu su Liuse ir dabar gerai sutariame, – atsako jis. – Bet ne taip gerai, kad gyventume kartu.

– Tavo gyvenimo istorija.

– Taip.

Tyla, jiedu abu, kiekvienas iš savo taško, svarsto jo gyvenimo istoriją.

– Mačiau tavo merginą, – sako Rozalinda, keisdama temą.

– Mano merginą?

– Tavo *inamorata*. Melani Aizeks – ar ne tokia jos pavardė? Ji vaidina Dokų teatre. Nežinojai? Galiu suprasti, kuo ji tave patraukė. Didelės tamsios akys. Apsukrus smulkus žebenkšties kūnas. Tavo mėgstamiausias tipas. Turbūt galvojai, kad bus eilinis trumputis romanėlis. O dabar štai kas išėjo. Susidirbai gyvenimą, ir dėl ko?

– Mano gyvenimas nesudirbtas, Rozalinda. Būk protinga.

– Kaip nesudirbtas! Tu netekai darbo, tavo vardas apdrabstytas purvais, draugai tavęs vengia, pats slepiesi Toranso kelyje tarsi vėžlys, bijantis iškišti galvą iš po šarvų. Žmonės, kurie neverti tau batraiščių užrišti, šaiposi iš tavęs. Tavo marškiniai neišlyginti, Dievas žino, kur tu taip nusikirpai, tu... – ji susitvardžiusi nutraukia papliūpą. – Galiausiai tapsi toks, kaip tie nelaimingi seniai, kurie knaisiojasi šiukšlių dėžėse.

– Galiausiai aš gulėsiu duobėje po žeme, – atsako jis. – Tu irgi. Ir visi kiti.

– Gana, Deividai, aš ir taip susinervinusi, nenoriu leistis į diskusijas. – Ji susirenka paketus. – Kai nusibos valgyti duoną su uogiene, paskambink, aš tau pagaminsiu vakarienę.

Išgirdęs minint Melani Aizeks, jis praranda pusiausvyrą. Anksčiau niekad nebuvo linkęs romanus tęsti be galo. Romanui pasibaigus, viskas būdavo pamiršta. Tačiau istorijoje su Melani kažkas nebaigta. Kažkur giliai jis jaučia išlikusį jos kvapą, partnerės kvapą. Ar ji taip pat prisimena jo kvapą? „Tavo mėgstamiausias tipas“, – pasakė Rozalinda, kuri išmano tokius dalykus. Kas, jei jų – jo ir Melani – keliai vėl susikirstų? Ar plykstelėtų jausmas, aiškus ženklas, kad romanas neišsisėmė?

Tačiau mintis vėl kreiptis į Melani yra gryna beprotystė. Kodėl ji turėtų kalbėti su žmogumi, kuris pasmerktas kaip jos kankintojas? Be to, ką ji pagalvos apie jį – antrametį su keista ausimi, nekirptais plaukais, susiraukšlėjusia apykakle?

Primena Krono ir Harmonijos santuoką: tai nenatūralu. Būtent už tai tyrimas ir siekė nubausti, jei atmestum visus gražius žodžius. Teismas pasmerkė jo gyvenimo būdą. Prigimčiai priešingus veiksmus: už tai, kad skleidžia pasenusią, pavargusią sėklą, kuri nebepulsuoja. *Contra naturam*. Jei seniai susiglemš visas jaunas moteris, kokia bus rūšies ateitis? Iš esmės tokie buvo kaltinimo argumentai. Pusė literatūros tam skirta: rūšies išlikimo vardan jaunos moterys stengiasi ištrūkti iš po slegiančio senių svorio.

Jis atsidūsta. Jaunuoliai vienas kito glėbyje, lengvabūdžiai, pasinėrę į jausmų muziką. Jų šalyje nėra vietos seniams. Atrodo, jis pastaruoju metu labai daug dūsauja. Apgailestavimas: pasigailėtina pabaigos gaida.

Prieš dvejus metus Dokų teatro vietoje buvo šaldykla, kurioje kabojo kiaulių ir jaučių kūnai, laukdami, kol juos išplukdys už jūrų. Dabar – tai madinga pramogų vieta. Jis atvyksta pavėlavęs, susiranda vietą jau gęstant šviesoms. „Nepaprasta sėkmė, vėl sugrįžusi į sceną žiūrovams pageidaujant“: taip apibūdinamas naujasis „Saulėlydžio *Gaublio* salone“ pastatymas. Scenografija stilingesnė, režisūra profesionalesnė, pagrindinį veikėją vaidina naujas aktorius. Ir vis tiek pjesę, kupiną grubaus humoro ir prikišamai rodomo politinio kryptingumo, jam taip pat sunku ištverti, kaip anksčiau.

Melani vaidina tą patį vaidmenį – Gloriją, kirpėją naujokę. Apsivilkusi rausvą kaftaną, su aukso spalvos pėdkelnėmis, ryškiai prisidažiusi, sukeltomis ant viršugalvio garbanomis ji nerangiai tipena per sceną aukštakulniais bateliais. Jos replikas nesunku numatyti iš anksto, tačiau ji ištaria jas guviai ir laiku, niurzgiu afrikanerių akcentu. Ji daug labiau pasitiki savimi, negu anksčiau, – tiesą sakant, savo vaidmenį vaidina gerai, net talentingai. Ar gali būti, kad per tuos kelis mėnesius, kol jo nebuvo, ji suaugo, atrado save? *Tai, kas manęs nenužudo, suteikia man jėgų*. Gal anas teismas tapo teismu ir jai; gal ji taip pat kentėjo ir įveikė kančias.

Jis norėtų gauti ženklą. Jei gautų ženklą, žinotų, ką daryti toliau. Pavyzdžiui, jei šalta, kitų nematoma liepsna nudegintų tuos absurdiškus drabužius, ir ji stotų jam prieš akis lyg slaptas, tik jam vienam skirtas apreiškimas – nuoga ir tobula kaip aną paskutinį vakarą Liusės kambaryje.

Įdegę sunkiasvoriai atostogautojai, tarp kurių jis sėdi, patogiai įsitaisę mėgaujasi spektakliu. Melani-Glorija jiems sukėlė simpatiją; jie kikena, išgirdę jos dviprasmiškus juokelius, griausmingai kvatoja, kai veikėjai svaidosi įžeidimais ar užgauliojimais.

Jie – jo tėvynainiai, tačiau tarp jų jis jaučiasi neįmanomai vienišas, tarsi apsišaukėlis. Tačiau kai jie juokiasi iš Melani žodžių, jis negali atsispirti išdidumo nuoraudžiui. „Mano!“ – norėtų atsisukęs jiems pasakyti, tarsi ji būtų jo duktė.

Staiga netikėtai grįžta senų laikų prisiminimas: apie merginą, kurią paėmė pavėžėti N1 greitkelyje netoli Trompsburgo, kokių dvidešimties metų vienišą turistę iš Vokietijos, apdulkėjusią ir įdegusią saulėje. Jie nuvažiavo iki Tuvs Riverio, apsistojo viešbutyje; jis ją pavalgydino, permiegojo su ja. Prisimena jos ilgas, sportiškas kojas; minkštus plaukus, švelniai kaip plunksnos slydusius tarp jo pirštų.

Staiga begarsiu sprogimu, tarsi sapnuojant atviromis akimis, pasipila vaizdiniai moterų, kurias jam teko pažinti dviejuose žemynuose, kai kurias taip seniai, kad dabar jų beveik nebeatpažįsta. Jos praplaukia prieš akis tarsi vėjo nešami lapai, tarsi sūkurys. *Nemenka minia*: šimtai gyvenimų, susipynusių su jo. Jis užgniaužia kvapą, trokšdamas, kad regėjimas nesibaigtų.

Kas joms nutiko, visoms toms moterims, visiems tiems gyvenimams? Ar joms, bent kai kurioms iš jų, irgi pasitaiko akimirkų, kai staiga įkrinta į prisiminimų vandenyną? Mergina iš Vokietijos: ar gali būti, kad būtent šią akimirką ji prisimintų vyrą, paėmusį ją pavežti Afrikos pakelėje ir praleidusį su ja naktį?

Praturtino: laikraščiai nusitvėrė šio žodžio ir iš jo išsišaipė. Kvaila buvo tokiomis aplinkybėmis leisti išsprūsti tokiam žodžiui, bet dabar, šią akimirką, jis imtųsi jį ginti. Melani, mergina iš Tuvs Riverio, Rozalinda, Bevė Šou, Soraja – kiekviena jį praturtino, kaip ir kitos, net pačios menkiausios, net nevykėlės. Tarsi gėlė pražysta jo krūtinėje, širdį užplūsta dėkingumas.

Iš kur ateina tokios akimirkos, kaip ši? Aišku, tai sapnų valdos; bet ką tai paaiškina? Jei jis kažkur vedamas, tai kuris dievas jį veda?

Spektaklis girgžda toliau. Priartėjo tas momentas, kai Melani įkiša šluotą į susipainiojusius elektros laidus. Magnio tvykstelėjimas, ir scena staiga paskęsta tamsoje. „*Jesus Christ, jou dom meid!*“, – kvykia kirpėjas.

Jį nuo Melani skiria dvidešimt kėdžių eilių, tačiau jis tikisi, kad šiuo metu ji gali per šį atstumą užuosti jį, užuosti jo mintis.

Kažkas lengvai atsitrenkia jam į galvą, sugrąžina atgal į tikrovę. Netrukus pro šalį pralekia dar vienas daiktas ir atsitrenkia į priešais stovinčią kėdę: iš popieriaus susuktas gumuliukas. Trečiasis gumuliukas trinkteli į sprandą. Taikytasi į jį, nėra jokių abejonių.

Jis turėtų atsigręžti ir piktai pasižiūrėti. Turėtų suloti: „Kieno čia darbas?“ Arba sėdėti ir žiūrėti tiesiai priešais save, apsimesdamas, kad nieko nepastebi.

Ketvirtas gumuliukas stukteli į petį ir atšoka. Gretimais sėdintis žmogus sutrikęs vogčiomis dėbteli.

Scenoje toliau vyksta veiksmas. Kirpėjas Sidnis atplėšia lemtingąjį voką ir garsiai skaito šeimininko ultimatumą.

Iki mėnesio pabaigos jie privalo sumokėti įsiskolinimus už nuomą, kitaip „Gaublį“ teks uždaryti. „Ką dabar daryti?“, – vaitoja plaukų plovėja Miriam.

– Ssss, – jam už nugaros pasigirsta šnypštimas, toks tylus, kad salės priekyje negirdėti. – Ssss.

Jis atsisuka, ir popieriaus gumuliukas pataiko jam į smilkinį. Atsirėmęs į galinę salės sieną stovi Rajanas, anas jaunuolis su auskaru ir ožio barzdele. Jų akys susitinka.

– Profesoriau Luri! – kimiai sušnibžda Rajanas. Jo elgesys pasibaisėtinas, tačiau atrodo, jis jaučiasi visiškai laisvai. Lūpose žaidžia šypsenėlė.

Spektaklis tęsiasi, bet aplink jį jau kilo aiškus sujudimas.

– Ssss, – vėl sušnypščia Rajanas.

– Prašom tylos! – pareikalauja moteris, sėdinti už dviejų kėdžių, kreipdamasi į jį, nors jis nepratarė nė žodžio.

Išeinant tenka įveikti penkias poras kelių („Atsiprašau... atsiprašau...“), nepatenkintus žvilgsnius, piktą murmėjimą, tik tada ištrūksta į salės kampą, randa išėjimą, žengia į vėjuotą naktį be mėnulio.

Už jo pasigirsta kažkoks garsas. Jis atsigręžia. Sužiba cigaretės galiukas: Rajanas atsekė paskui jį į automobilių stovėjimo aikštelę.

– Gal paaiškinsite, ką tai reiškia? – piktai klausia jis. – Gal galit paaiškinti tokį vaikišką elgesį?

Rajanas užsitraukia cigaretę.

– Tik darau jums paslaugą, profe. Ar dar nepasimokėt?

– Ko turėjau pasimokyti?

– Kad liktumėt su saviškiais.

Saviškiais: nejau tas vaikinas jam nurodys, kas yra jo saviškiai? Ką jis žino apie jėgas, kurios stumia absoliučiai svetimus žmones viens kitam į glėbį, – jie tampa giminėmis, bendrais, pamiršta bet kokį atsargumą. *Omnis gens quaecumque se in se perficere vult*. Kartos sėkla, besiveržianti tobulėti, veržiasi į moters kūno gelmes, veržiasi įgyvendinti ateitį. Veržtis, veržlus.

Rajanas kalba toliau.

– Palik ją ramybėje, žmogau! Jei Melani tave pamatys, spjaus tau į veidą. – Jis meta cigaretę, žingteli arčiau. Po žvaigždėmis, ryškiomis tarsi ugnis, jie žiūri vienas į kitą. – Susirask kitą gyvenimą, profe. Patikėk manim.

Jis lėtai važiuoja Meino keliu į Gryn Pointą. *Spjaus tau į veidą*: to jis nesitikėjo. Jo ranka, laikanti vairą, dreba. Egzistencijos sukrėtimai: reikės išmokti ramiau juos sutikti.

Gatvės pilnos prostitučių; prie šviesoforo viena krinta jam į akį, aukšta mergina trumputėliu juodos odos sijonu. „Kodėl ne, – galvoja jis, – šią apreiškimų naktį?“

Jie sustoja akligatvyje ant Signalo kalvos šlaito. Mergina girta, o gal prisipumpavusi narkotikų: jam nepavyksta iš jos išgauti nieko rišlaus. Vis dėlto geresnio aptarnavimo nė nebuvo galima tikėtis. Baigusi guli padėjusi galvą jam ant kelių, ilsisi. Ji jaunesnė, negu atrodė gatvės žibintų šviesoje, jaunesnė net už Melani. Jis uždeda ranką jai ant galvos. Drebulys liovėsi. Jis jaučiasi mieguistas, patenkintas; ir keistai globėjiškas.

„O juk šito pakanka! – galvoja jis. – Kaip galėjau pamiršti?“

Neblogas žmogus, bet ir ne geras. Nešaltas, bet ne karštas, net kai labiausiai įkaista. Nekarštas lyginant su Teresa, netgi su Byronu. Jam trūksta ugnies. Ar toks bus nuosprendis, paskelbtas jam visatos ir visaregės akies?

Mergina sujuda, atsisėda.

– Kur tu mane veži? – sumurma ji.

– Ten, iš kur paėmiau.

DVIDEŠIMT ANTRAS

Jis nuolat kalbasi su Liuse telefonu. Kalbantis ji labai stengiasi jį įtikinti, kad ūkyje viskas gerai, o jis – apsimesti, kad tuo neabejoja. Ji pasakoja, kaip sunkiai dirba gėlių lysvėse, kur dabar žydi pavasario žiedai. Šunidės atsigauna. Jau turi du šunis, su visu išlaikymu, tikisi priimti daugiau. Petrus daug dirba prie savo namo, bet randa laiko padėti jai. Šou šeima dažnai aplanko. Ne, pinigų jai nereikia.

Bet kažkas Liusės balse neduoda jam ramybės. Jis paskambina Bevei Šou.

– Tu vienintelė, kurios galiu paklausti, – sako jis. – Sakyk tiesą, kaip Liusė?

Bevė Šou kalba santūriai.

– Ką ji tau sakė?

– Ji man sako, kad viskas gerai. Bet jos balsas kaip zombio. Atrodo, lyg būtų prisigėrusi raminamųjų. Ar tikrai?

Bevė Šou išsisuka nuo atsakymo. Tačiau pasako, kad – atrodo, ji stengiasi rūpestingai parinkti žodžius – „kai kas“ įvyko.

– Kas tas „kai kas“?

– Negaliu tau pasakyti, Deividai. Neversk manęs. Liusė turi pati tau pasakyti.

Jis paskambina Liusei.

– Turėsiu važiuoti į Durbaną, – meluoja jai. – Gal gausiu ten darbą. Ar galėčiau dieną kitą pas tave apsistoti?

– Ar Bevė tau ką nors sakė?

– Kuo čia dėta Bevė? Tai ar galiu atvažiuoti?

Jis skrenda į Port Elizabetą ir išsinuomoja automobilį. Po dviejų valandų išsuka iš kelio į taką, vedantį į ūkį, Liusės ūkį, Liusei priklausantį žemės sklypą.

Ar tai ir jo žemė? Jam taip neatrodo. Nepaisant čia praleisto laiko, vis tiek jaučiasi jai svetimas.

Šis tas pasikeitė. Dabar ribą tarp Liusės ir Petraus nuosavybės ženklina nelabai meistriškai pastatyta vielinė tvora. Petraus pusėje ganosi porelė liesų telyčių. Jo namas tapo tikrove. Pilkas ir nuobodus pastatas suręstas ant aukštumėlės į rytus nuo senojo namo; jis spėja, kad rytais namas tikriausiai meta ilgą šešėlį.

Liusė atidaro duris vilkėdama beformį drabužį, kuris galėtų būti ir naktiniai marškiniai. Ji nebeatrodo žvali ir

sveika. Veidas dulsvas, plaukai neplauti. Be jokio jausmo ji leidžiasi apkabinama.

– Įeik, – sako ji. – Kaip tik viriau arbatą.

Jie susėda prie virtuvės stalo. Ji įpila arbatos, paduoda jam pakelį imbierinių traškučių.

– Papasakok apie tą darbą Durbane, – sako ji.

– Tai gali palaukti. Liuse, atvažiavau, nes man neramu dėl tavęs. Ar tau viskas gerai?

– Aš nėščia.

– Ką?

– Aš nėščia.

– Nuo ko? Nuo tos dienos?

– Nuo tos dienos.

– Nesuprantu. Maniau, tu viskuo pasirūpinai, tu ir tavo gydytoja.

– Ne.

– Ką tai reiškia, ne? Nori pasakyti, kad tu tuo nepasirūpinai?

– Aš pasirūpinau. Pasirūpinau viskuo, ko reikėjo, išskyrus tai, apie ką tu užsimeni. Bet aš nedarysiu aborto. Nesu pasirengusi dar kartą išgyventi tokį dalyką.

– Aš nežinojau, kad tu taip galvoji. Niekada nesakei, kad esi nusistačiusi prieš abortus. Beje, kodėl išvis reikia to aborto? Maniau, tu išgėrei ovralo.

– Tai neturi nieko bendra su nusistatymu. Ir nesakiau, kad išgėriau ovralo.

– Galėjai man pasakyti anksčiau. Kodėl slėpei nuo manęs?

– Todėl, kad būčiau neištvėrusi dar vieno tavo protrūkio. Deividai, aš negaliu tvarkyti savo gyvenimo atsižvelgdama į tai, patinka tau mano veiksmai ar nepatinka. Jau nebegaliu. Tu elgiesi taip, tarsi visi mano poelgiai darytų įtaką tavo gyvenimui. Tu esi pagrindinis veikėjas, o aš šalutinė, pasirodanti tik spektakliui įpusėjus. Tai štai, nors tau ir atrodo kitaip, bet žmonės neskirstomi į pagrindinius ir šalutinius. Aš nesu šalutinė. Aš turiu savo gyvenimą, kuris man toks pat svarbus, kaip tau tavasis, ir dėl savo gyvenimo sprendžiu aš pati.

Protrūkio? O tai – argi tai ne protrūkis?

– Pakaks, Liuse, – sako jis, ištiesdamas ranką ir paimdamas jos delną. – Tai tu nori pasakyti, kad turėsi kūdikį?

– Taip.

– Vieno iš tų vyrų kūdikį?

– Taip.

– Kodėl?

– Kodėl? Aš moteris, Deividai. Nejau manai, kad nekenčiu vaikų? Ar turėčiau pasmerkti tą vaiką dėl jo tėvo?

– Taip yra buvę. Kada gimdysi?

– Gegužę. Gegužės pabaigoje.

– Ir tu jau apsisprendei?

– Taip.

– Puiku. Prisipažįstu, mane tai sukrėtė, bet tave palaikysiu bet kokiu atveju. Dėl to nėra jokių abejonių. Dabar norėčiau pasivaikščioti. Vėliau pasikalbėsime.

Kodėl negalima pasikalbėti dabar? Todėl, kad jis sukrėstas. Todėl, jog ir jis gali pratrūkti.

Ji sako, kad nėra pasirengusi dar kartą išgyventi tokį dalyką. Vadinasi, jau yra dariusi abortą. Niekad nebūtų pagalvojęs. Kada galėjo įvykti? Kai ji dar gyveno namie? Ar Rozalinda žinojo, o nuo jo viskas buvo slepiama?

Trijų gauja. Trys tėvai vietoje vieno. Veikiau prievartautojai, negu plėšikai, kaip juos pavadino Liusė, – prievartautojai, mokesčių rinkėjai, siaučiantys apylinkėje, puolantys moteris, tenkinantys smurtingus savo poreikius. Tai štai, Liusė klydo. Jie ne prievartavo ją, jie poravosi. Jų veiklą lėmė ne malonumo principas, bet sėklidės, sėklos pripampę maišeliai, skausmingai trokštantys tobulėti. Ir štai, žiūrėkit – *vaikas*! Jis jau vadina jį *vaiku*, nors kol kas tai tik kirminėlis jo dukters įsčiose. Kokį vaiką gali pradėti tokia sėkla, įstumta į moterį ne iš meilės, bet iš neapykantos, chaotiškai sumišusi, skirta jai suteršti, paženklinti, tarsi šuns šlapimas?

Tėvas, net nenujaučiantis, kad turės sūnų: ar taip viskas ir baigsis, ar taip ir išnyks jo linija, tarsi į dirvą susigėręs vanduo? Kas galėjo pagalvoti! Diena kaip kitos, vaiskus dangus, švelni saulė, tačiau staiga viskas pasikeitė, viskas iš esmės pasikeitė!

Remdamasis į virtuvės sieną iš lauko, paslėpęs veidą delnuose, jis krūpčioja, krūpčioja, kol pagaliau pravirksta.

Jis įsitaiso buvusiame Liusės kambaryje, į kurį ji nebegrįžo. Likusią popietės dalį jis jos vengia, bijodamas, kad pasakys ar padarys ką nors neapgalvota.

Per vakarienę sužino dar kai ką.

– Tiesa, – sako ji, – berniukas sugrįžo.

– Berniukas?

– Taip, tas pats, su kuriuo tu susikivirčijai per Petraus šventę. Jis apsigyveno pas Petrų, jam padeda. Jis vardu Poliuksas.

– Ne Mncedisis? Ir ne Nkabajakchė? Ne koks nors neištariamas vardas, paprasčiausias Poliuksas?

– P-O-L-I-U-K-S-A-S. Ir dar, Deividai, ar nebūtų galima kartais pailsėti nuo tos baisios tavo ironijos?

– Nesuprantu, apie ką tu kalbi.

– Puikiausiai supranti. Metų metus taip mane kankinai, kai buvau dar vaikas. Tik nesakyk, kad pamiršai. Taigi paaiškėjo, kad Poliuksas yra Petraus žmonos brolis. Nežinau, ar tikras brolis. Bet Petrus jaučiasi už jį atsakingas, kaip už šeimos narį.

– Viskas pradeda aiškėti. Jaunasis Poliuksas grįžo į nusikaltimo vietą, o mes turime elgtis, tarsi nieko nebūtų įvykę.

– Nepradėk piktintis, Deividai, nepadės. Petrus sako, kad Poliuksą išmetė iš mokyklos ir jis neranda darbo. Tik norėjau tave perspėti, kad jis čia. Tavim dėta, pasistengčiau jo vengti. Įtariu, kad jis ne visai sveikas. Bet negaliu jam įsakyti čia nesirodyti, tai ne mano galioje.

– Juo labiau, kad... – jis nebaigia sakinio.

– Juo labiau ką? Pasakyk.

– Juo labiau, kad jis gali būti tėvas kūdikio, kurį tu nešioji. Liuse, tavo padėtis darosi juokinga, dar blogiau, grėsminga. Neįsivaizduoju, kaip tu pati to nematai. Aš tavęs maldauju, palik tą ūkį, kol dar ne vėlu. Tai vienintelė protinga išeitis.

– Liaukis kalbėjęs apie *ūkį*, Deividai. Čia ne ūkis, čia tik žemės sklypas, kuriame aš auginu įvairius augalus, – mudu abu tą žinome. Bet ne, aš jo neatsisakysiu.

Jis eina miegoti sunkia širdimi. Tarp jų su Liuse niekas nepasikeitė, niekas neužgijo. Jie ir toliau nekantriai žodžiaujasi, tarsi jis visai nebūtų išvykęs.

Rytas. Jis persiropščia per naująją tvorą. Petraus žmona už senųjų arklidžių džiausto skalbinius.

– Labas rytas, – sako jis. – *Molo*. Ieškau Petraus.

Ji nežiūri jam į akis, bet tingiai mosteli statybvietės link. Jos judesiai lėti, apsunkę. Jos laikas visai čia pat: net jis tą mato.

Petrus stiklina langus. Reikėtų atlikti ilgą pasisveikinimo ceremoniją, bet jis tam nenusiteikęs.

– Liusė man sakė, kad berniukas sugrįžo, – sako jis. – Poliuksas. Tas pats, kuris buvo ją užpuolęs.

Petrus švariai nutrina peilį, padeda.

– Jis mano giminaitis, – sako jis, pabrėždamas paskutinį žodį. – Ar dėl to, kas atsitiko, turėčiau jį išvyti iš savo namų?

– Tu man sakei, kad jo nepažįsti. Tu man melavai.

Petrus sukanda pypkę pageltusiais dantimis ir įnirtingai ją patraukia. Paskui išsiima pypkę iš burnos ir plačiai nusišypso.

– Melavau, – sako jis. – Aš tau melavau. – Vėl patraukia pypkę. – Kodėl aš tau turėjau meluoti?

– Neklausk manęs, Petrau, klausk savęs. Kodėl meluoji?

Šypsena išnyksta.

– Tu atvažiuoji, paskui išvažiuoji – kodėl? – Jis iššaukiamai žiūri. – Tau čia nėra ko veikti. Tu atvažiavai saugoti savo vaiko. Aš irgi saugau savo vaiką.

– Savo vaiką? Tai tas Poliuksas dabar jau tavo vaikas?

– Taip. Jis vaikas. Jis iš mano šeimos, jis maniškis.

Štai kaip. Meluoti nebereikia. *Maniškis*. Gryniausias atsakymas, kokio tik jis galėjo tikėtis. Na, o Liusė yra *maniškė*.

– Tu sakai, kad atsitiko blogas dalykas, – tęsia Petrus. – Aš irgi sakau: blogai. Blogai. Bet jau baigta. – Jis išsiima pypkę iš burnos, įnirtingai smogia į orą kandikliu. – Jau baigta.

– Niekas nebaigta. Neapsimesk, kad nesupranti, apie ką kalbu. Nebaigta. Priešingai, viskas tik prasideda. Ir tęsis dar ilgai po to, kai aš numirsiu, kai tu numirsi.

Petrus mąsliai spokso, neapsimesdamas, kad nesupranta.

– Jis ją ves, – pagaliau sako jis. – Jis ves Liusę, tik jis dar per jaunas, per jaunas vesti. Jis pats dar vaikas.

– Pavojingas vaikas. Nepilnametis banditas. Šakalo jaunikilis.

Petrus numoja ranka į įžeidinėjimus.

– Taip, jis per jaunas, per jaunas. Gal vėliau galės vesti, bet dabar ne. Aš vesiu.

– Ką tu vesi?

– Aš vesiu Liusę.

Jis netiki savo ausimis. Tai štai kas čia yra, štai dėl ko vyko visos šitos šešėlinės bokso varžybos: dėl šio pareiškimo,

dėl šio smūgio! Petrus stovi, tvirtai įsispyręs į žemę, papnoja tuščią pypkę, laukia atsakymo.

– Tu vesi Liusę, – atsargiai sako jis. – Paaiškink, ką nori pasakyti. Ne, pala, gal geriau neaiškink. Aš nenoriu to girdėti. Mes taip nedarome.

Mes. Jau beveik ištaria: *Mes, vakariečiai*.

– Taip, suprantu, suprantu, – sako Petrus. Jis vos nekikena. – Bet aš pasakiau tau, tu pasakyk Liusei. Tada viskas baigsis, tas blogumas.

– Liusė nenori tekėti. Nenori tuoktis su vyriškiu. Apie tokią išeitį ji nė negalvoja. Negalėčiau aiškiau pasakyti. Ji nori gyventi savo gyvenimą.

– Taip, žinau, – atsako Petrus. Gal jis tikrai žino. Būtų labai kvaila neįvertinti Petraus. – Bet čia, – sako Petrus, – tai pavojinga, pernelyg pavojinga. Moteris turi būti susituokusi.

– Aš mėginau elgtis ramiai, – po to sako jis Liusei. – Nors niekaip negalėjau patikėti tuo, ką girdėjau. Tai buvo gryniausias šantažas.

– Tai nebuvo šantažas. Tu neteisus. Tikiuosi, nepradėjai rėkti.

– Ne, aš nepradėjau rėkti. Pasakiau, kad perduosiu tau jo pasiūlymą, ir tiek. Pasakiau, kad abejoju, ar jis tave sudomins.

– Tave tai įžeidė?

– Kas įžeidė – perspektyva tapti Petraus uošviu? Ne. Aš buvau apstulbintas, sukrėstas, netekęs žado, bet įžeistas – ne, negalvok apie mane taip blogai.

– Tu supranti, tai jau ne pirmas kartas. Petrus jau senokai laido užuominas. Kad man būtų visais atžvilgiais saugiau, jei tapčiau jo šeimos nare. Tai ne pokštas ir ne grasinimas. Tam tikra prasme jis kalba rimtai.

– Aš nė kiek neabejoju, kad tam tikra prasme jis kalba rimtai. Bet štai koks klausimas – kuria prasme? Ar jis žino, kad tu...

– Nori pasakyti, ar jis žino apie mano padėtį? Aš jam nesakiau. Bet neabejoju, kad jie su žmona suvedė galus.

– Ir tai jo neprivers persigalvoti?

– O kodėl? Dėl to aš juo labiau esu jo šeimos narė. Šiaip ar taip, jam reikia ne manęs, jam reikia ūkio. Ūkis yra mano kraitis.

– Bet tai grynas absurdas, Liuse! Jis jau vedęs! Tiesą sakant, juk tu man sakei, kad jis turi dvi žmonas. Kaip tu išvis gali apie tai galvoti?

– Man atrodo, tu nesupratai esmės, Deividai. Petrus man nesiūlo santuokos bažnyčioje ir medaus mėnesio pajūryje. Jis siūlo sudaryti sąjungą, pasirašyti sutartį. Aš įnešu savo žemę, o už tai man leidžiama prisiglausti po jo sparnu. Priešingu atveju, primena jis man, aš neturiu jokios apsaugos, aš esu lengvas grobis.

– Ir tai ne šantažas? O kaip asmeniniai motyvai? Ar šis pasiūlymas neturi nieko asmeniško?

– Tu nori paklausti, ar Petrus tikisi, kad miegosiu su juo? Nesu tikra, kad Petrus pats norės su manim miegoti, nebent dėl to, kad aiškiau suprasčiau savo padėtį. Bet pasakysiu atvirai – ne, aš nenoriu miegoti su Petrum. Tikrai ne.

– Tai mums nėra ko daugiau aptarinėti. Ar galiu perduoti Petrui tavo sprendimą – kad tu nepriimi jo pasiūlymo, ir nesakysiu kodėl?

– Ne. Palauk. Kol dar nepradėjai iš aukšto mokyti Petraus, minutę palauk ir objektyviai apsvarstyk mano padėtį. Aš esu vieniša moteris. Neturiu brolių. Turiu tėvą, bet jis gyvena toli, be to, yra bejėgis tuo požiūriu, kuris čia vyrauja. Į ką galėčiau kreiptis apsaugos, globos? Į Etingerį? Labai greit patį Etingerį ras su kulka pakaušyje. Praktiškai žiūrint, lieka tik Petrus. Gal Petrus ir nėra didelis žmogus, bet tokiam mažam žmogui, kaip aš, jo pakaks. Be to, Petrų aš bent pažįstu. Neturiu dėl jo jokių iliuzijų. Žinau, ko tikėtis.

– Liuse, netrukus aš parduosiu namą Keiptaune. Esu pasirengęs išsiųsti tave į Olandiją. Arba, jei nori, esu pasirengęs duoti tau ko tik panorėsi, kad įsikurtum kokioje nors kitoje, saugesnėje vietoje. Pagalvok apie tai.

Atrodo, lyg ji būtų jo neišgirdusi.

– Grįžk pas Petrų, – sako jis. – Pasiūlyk jam štai ką. Sakyk, kad priimu jo globą. Sakyk, kad jis gali ką nori pasakoti apie mūsų santykius, ir aš jam neprieštarausiu. Jei nori, kad būčiau laikoma jo trečia žmona, tegu taip ir bus. Jei sugulove – tebūnie. Bet vaikas irgi bus jo. Vaikas bus jo šeimos narys. O dėl žemės pasakyk, kad perrašysiu jam žemę, jei tik namas pasiliks man. Aš tapsiu jo žemės nuomininke.

– *Bywoner*.

– *Bywoner*. Bet kartoju: namas priklausys man. Niekas negalės įeiti į namą be mano leidimo. Tai galioja ir jam. Be to, aš laikysiu šunides.

– Iš to nieko neišeis, Liuse. Teisiškai to negalima sutvarkyti. Tu tą žinai.

– Tai ką tu siūlai?

Ji sėdi su chalatu ir šlepetėmis, sterblėje laiko vakarykštį laikraštį. Jos plaukai nutįsę; ji sustorėjusi, išplerusi, nesveika. Ji darosi vis panašesnė į tas moteris, kurios šliurinėja slaugos namų koridoriais, šnekėdamos pačios su savim. Ko Petrui derėtis? Ji neilgai ištvers: pakaks palikti ją ramybėje, ir atėjus laikui pati nukris tarsi supuvęs vaisius.

– Aš tau išdėsčiau savo pasiūlymą. Du pasiūlymus.

– Ne, aš niekur nevažiuosiu. Eik pas Petrų ir perduok, ką sakiau. Pasakyk, kad atsisakysiu žemės. Pasakyk, kad jis galės ją perimti teisėtai, su visais dokumentais. Jam labai patiks.

Stoja tyla.

– Koks pažeminimas, – pagaliau sako jis. – Tiek daug vilčių, ir šitokia pabaiga.

– Taip, sutinku, tai pažeminimas. Bet gal tai ir labai geras taškas pradėti iš naujo. Gal turiu išmokti su tuo susitaikyti. Pradėti nuo visiško nulio. Be nieko. Ne „be nieko, išskyrus..." Tiesiog be nieko. Be kozirių, be ginklų, be nuosavybės, be teisių, be orumo.

– Kaip šuo.

– Taip, kaip šuo.

DVIDEŠIMT TREČIAS

Vėlyvas rytas. Jis buvo išėjęs pasivaikščioti, vedinas buldoge Kete. Keista, bet Ketė neatsiliko nuo jo: arba dėl to, kad jis dabar vaikšto lėčiau, arba jos žingsniai paspartėjo. Ji šnopščia ir dūsauja kaip anksčiau, bet jo tai nebeerzina.

Artėdamas prie namo, jis pastebi berniuką, tą patį, kurį Petrus vadina vienu iš *saviškių*, stovintį prie galinės sienos. Iš pradžių pagalvoja, kad jis šlapinasi; vėliau supranta, kad berniukas spokso pro vonios langą, stebi Liusę.

Ketė pradeda urgzti, bet berniukas toks užsiėmęs, kad jos negirdi. Kai jis atsisuka, jiedu jau stovi šalia. Jo delnas smogia berniukui per veidą.

– *Kiaule tu!* – sušunka jis ir smogia dar kartą, taip, kad šis susvyruoja. – *Purvina kiaule!*

Veikiau apstulbintas, negu sumuštas, berniukas mėgina bėgti, bet jam susipina kojos. Kalė akimirksniu jį užpuola. Dantys sukanda jam alkūnę; ji įsispiria priekinėmis kojomis ir urgzdama tempia. Sušukęs iš skausmo, jis mėgina išsilaisvinti. Smūgiuoja kumščiu, bet smūgiai nestiprūs, ir šuo nekreipia į juos dėmesio.

Žodis tebeaidi ore: *Kiaule!* Dar niekad jis nėra jautęs tokio stichiško įsiūčio. Norėtų nubausti berniuką, gerai iškaršti jam kailį. Frazės, kurių stengėsi vengti visą gyvenimą, staiga ima rodytis teisingos ir tikslios: *Pamokyk jį! Tegu žino savo vietą!* Tai štai koks tai jausmas, galvoja jis! Tai štai ką reiškia būti laukiniu!

Jis stipriai, iš visų jėgų spiria berniukui, ir šis išsitiesia ant šono. Poliuksas! Kas per vardas!

Kalė užsikaria ant berniuko, niūriai tąso jo ranką, drasko marškinius. Berniukas mėgina ją nustumti, tačiau ši nė nepajuda.

– Ja ja ja ja! – iš skausmo klykia jis. – Aš tave užmušiu! – klykia.

Staiga pasirodo Liusė.

– Kete! – paliepia ji.

Kalė dėbteli iš padilbų, bet nejuda.

Parpuolusi ant kelių, Liusė sugriebia kalės antkaklį, kažką tyliai ir įtaigiai šneka. Kalė nenoriai atleidžia nasrus.

– Ar viskas gerai? – klausia ji.

Berniukas vaitoja iš skausmo. Jam iš nosies varva snargliai.

– Aš tave užmušiu! – išrėkia jis. Atrodo, jog tuoj prapliups verkti.

Liusė atraitoja jam rankovę. Ant rankos ryškėja šuns ilčių pėdsakai; jiems bežiūrint, ant tamsios odos išsiveržia kraujo perlai.

– Einam, nuplausim žaizdą, – sako ji. Berniukas nosim įtraukia snarglius ir ašaras, papurto galvą.

Liusė apsivilkusi tik surišamą chalatą. Jai keliantis, diržas atsileidžia ir apsinuogina krūtys.

Paskutinį kartą jis matė savo dukters krūtis, kai jos dar buvo kuklūs šešiametės pumpurai. Dabar jos sunkios, apvalios, beveik pieningos. Stoja tyla. Jis spokso; berniukas irgi spokso, nė kiek nesigėdydamas. Jam vėl užverda įsiūtis, užtemsta akys.

Liusė nusisuka nuo jų, prisidengia. Berniukas vienu vikriu judesiu pašoka ir puola tolyn.

– Mes jus visus užmušim! – šaukia jis. Apsigręžia: tyčia trypdamas bulvių lysvę, palenda po vielos tvora ir bėga Petraus namo link. Jo eisena vėl kupina pasipūtimo, nors ranką laiko atsargiai.

Liusė teisi. Jis nesveikas, nesveikos galvos. Smurtaujantis vaikas jaunuolio kūne. Bet tai dar ne viskas, šioje istorijoje ne viskas jam aišku. Kodėl Liusė užstoja šį berniuką?

Liusė prakalba.

– Taip toliau nebegalima, Deividai. Aš galiu sugyventi su Petrumi ir jo *aanhangers*, galiu sugyventi su tavimi, bet negaliu sugyventi su jumis visais iš karto.

– Jis spoksojo į tave pro langą. Ar žinai?

– Jis turi sutrikimų. Nesveikas vaikas.

– Ar tai pateisinimas? Pateisinimas tam, ką jis tau padarė?

Liusės lūpos juda, bet jis negirdi, ką ji sako.

– Aš juo nepasitikiu, – tęsia jis. – Jis suktas. Kaip koks šakalas uostinėja, šnipinėja, ieško, ką čia iškrėtus. Anais laikais mes turėjom pavadinimą tokiems, kaip jis. Nevisavertis. Nevisprotis. Psichiškai nevisavertis. Jį reikėtų uždaryti į ligoninę.

– Kalbi negalvodamas, Deividai. Jei tau patinka taip manyti, būk malonus ir niekam apie tai nepasakok. Be to, visai nesvarbu, ką tu apie jį manai. Jis čia, jis neišnyks kaip dūmas, jis yra gyvenimo dalis. – Ji atidžiai į jį žiūri, prisimerkusi nuo saulės. Ketė susmunka jai prie kojų, giliai alsuodama, patenkinta savimi, nuveiktu darbu. – Deividai, taip negali tęstis. Iki tau sugrįžtant, viskas buvo apsitvarkę, aprimę. Man būtinai reikia ramybės. Esu pasirengusi bet ką padaryti, bet ką paaukoti, kad tik gaučiau ramybę.

– Tai aš esu vienas iš tų, kuriuos tu pasirengusi paaukoti?

Ji gūžteli pečiais.

– Aš to nesakiau, tu pats pasakei.

– Tada einu krautis daiktų.

Po ano nutikimo praėjo kelios valandos, o jo delnas dar dilgsi nuo smūgių. Pagalvojęs apie berniuką ir jo grasinimus, jis užverda pykčiu. Tačiau sykiu jam dėl savęs gėda. Absoliučiai nepateisina savęs. Jis nieko neįrodė – bent jau berniuko tikrai nepamokė. Tik dar labiau nutolo nuo Liusės. Jis pasirodė jos akivaizdoje apimtas aistros, ir jai aiškiai nepatiko tas vaizdas.

Jis turėtų atsiprašyti. Tačiau negali. Atrodo, jog jis nebegali valdytis. Poliuksas kelia jam įtūžį: jo bjaurios, blausios akutės, jo įžūlumas, taip pat mintis, kad jam, kaip piktžolei, leista šaknimis susipinti su Liusės šaknimis, Liusės egzistencija.

Jei Poliuksas vėl įžeis jo dukterį, jis vėl jam smogs. *Du musst dein Leben ändern!*: privalai pakeisti savo gyvenimą. Na, jis jau per senas tam paklusti, per senas keistis. Gal Liusė ir sugeba palinkti siaučiant audrai; jis to negali, garbingai negali.

Štai kodėl jis privalo klausytis Teresos. Gal Teresa vienintelė dar gali jį išgelbėti. Teresai jau neberūpi garbė. Ji atstato krūtis saulei; ji groja bandža tarnų akivaizdoje ir nesijaudina, jei šie šaiposi. Jos troškimai nemirtingi, ir ji juos išdainuoja. Ji nemirs.

Jis atvažiuoja į kliniką, kai Bevė Šou jau eina pro duris. Jie apsikabina, atsargiai, kaip svetimi. Sunku patikėti, kad kadaise jie nuogi gulėjo vienas kito glėbyje.

– Atvažiavai aplankyti, ar vėl kurį laiką čia pagyvensi? – klausia ji.

– Būsiu tiek, kiek reikės. Bet negyvensiu pas Liusę. Mums nesiseka sutarti. Ketinu susirasti kambarį miestelyje.

– Kaip gaila. O kas negerai?

– Kas negerai mums su Liuse? Tikiuosi, nieko. Nieko tokio, ko negalima pataisyti. Negeri tie žmonės, tarp kurių ji gyvena. Kai prisidedu dar aš, mūsų darosi per daug. Per daug žmonių ankštoje erdvėje. Kaip vorai butelyje.

Prieš akis iškyla vaizdas iš „Pragaro“: didžiuliai pelkėti Stikso plotai, kuriuose tarsi grybai verda sielos. *Vedi l'anime di color cui vinse l'ira*. Pykčio įveiktos sielos, graužiančios viena kitą. Bausmė, verta nusikaltimo.

– Tu kalbi apie tą berniuką, kuris atsikraustė pas Petrų. Turiu pasakyti, man jis irgi nepatinka. Bet kol Petrus ten, Liusei tikrai niekas negresia. Gal atėjo laikas tau, Deividai, pasitraukti ir leisti Liusei pačiai apsispręsti. Moterys lengvai prisitaiko. Liusė prisitaiko. Be to, ji jauna. Ji tvirčiau stovi ant žemės, negu tu. Negu mudu abu.

Liusė prisitaiko? Jo patirtis sako priešingai.

– Tu nuolat man siūlai pasitraukti, – sako jis. – Jei būčiau pasitraukęs pačioje pradžioje, kas dabar būtų Liusei?

Bevė Šou tyli. Bevė Šou įžvelgia jame ką nors, ko jis pats nepastebi? Gyvūnai ja pasitiki, ar dėl to ir jis turi ja pasitikėti, iš jos pasimokyti? Gyvūnai ja pasitiki, o ji, pasinaudojusi šiuo pasitikėjimu, juos likviduoja. Ko iš to galima pasimokyti?

– Jei aš pasitrauksiu, – kliūdamas prabyla jis, – o tuo metu ūkyje įvyks nauja katastrofa, kaip po to gyvensiu?

Ji gūžteli pečiais.

– Ar tai klausimas, Deividai? – tyliai klausia ji.

– Nežinau. Nebežinau, ko klausti. Atrodo, kad Liusės kartą nuo manosios atskyrė nusileidusi uždanga. Aš net nepastebėjau, kada ji nusileido.

Tarp jų stoja ilga tyla.

– Tai štai, – tęsia jis, – pas Liusę apsistoti negaliu, todėl ieškau kambario. Jei kartais išgirstum ką nors Grehemstaune, pasakyk man. Iš tikrųjų aš atvažiavau pasakyti, kad vėl galėsiu dirbti klinikoje.

– Tai bus labai pravartu, – sako Bevė Šou.

Iš Bilo Šou draugo jis nusiperka pusės tonos talpos sunkvežimį, už kurį sumoka tūkstančio randų čekiu, o kitą septynių tūkstančių randų čekį išrašo mėnesio pabaigai.

– Kam ketinate jį naudoti? – klausia žmogus.

– Gyvūnams. Šunims.

– Jums reikės gale įtaisyti grotas, kad neiššoktų. Žinau žmogų, kuris gali įtaisyti grotas.

– Mano šunys neiššoks.

Dokumentai rodo, kad sunkvežimis dvylikos metų senumo, bet variklis dirba gana sklandžiai. Be to, primena jis sau, tai juk ne amžiams. Nieko nėra amžino.

Pagal skelbimą laikraštyje „Grocott's Mail“ išsinuomoja kambarį pensione netoli ligoninės. Prisistato kaip Louris, sumoka už mėnesį į priekį, šeimininkei sako, kad atvyko į Grehemstauną ambulatoriniam gydymui. Nesako, nuo ko gydosi, bet žino, jog ji galvoja, kad nuo vėžio.

Pinigai slysta iš rankų kaip vanduo. Nesvarbu.

Turistinių reikmenų parduotuvėje jis nusiperka tepalinį šildytuvą, mažą dujinę krosnelę, aliuminio puodą. Nešdamasis juos namo, ant laiptų sutinka šeimininkę.

– Mūsų kambariuose negalima gaminti maisto, pone Louri, – sako ji. – Žinot, kad nekiltų gaisras.

Kambarys tamsus, tvankus, prigrūstas baldų, čiužinys gumbuotas. Bet jis prie to pripras, kaip priprato prie viso kito.

Pensione yra dar vienas gyventojas, į pensiją išėjęs mokytojas. Jie sveikinasi susitikę per pusryčius, bet daugiau nesikalba. Po pusryčių jis eina į kliniką ir ten praleidžia visą dieną, kasdien, taip pat ir sekmadieniais.

Jo namais veikiau tampa klinika, o ne pensionas. Dykvietėje už pastato jis susisuka šiokį tokį lizdą: pastato iš Šou pasiskolintą seną stalą ir krėslą, įsmeigia paplūdimio skėtį, kad apsigintų nuo karščiausių saulės spindulių. Atsineša dujinę krosnelę, kad galėtų išsivirti arbatos ar pasišildyti skardinę maisto: spagečių su mėsos kukuliais, pjausnio su svogūnais. Du kartus per dieną šeria gyvūnus; valo jų gardus ir kartais su jais kalbasi; visą kitą laiką skaito arba snaudžia, o kai klinikoje lieka vienas, ima Liusės bandžą ir groja muziką, kurią suteiks Teresai Guiccioli.

Toks bus jo gyvenimas, kol vaikas gims.

Vieną rytą jis pažvelgia aukštyn ir mato, kad į jį nuo betono tvoros viršaus žiūri trys maži berniukai. Jis pakyla iš krėslo; šunys prapliumpa loti; berniukai nukrinta ant žemės ir leidžiasi bėgti, ūkaudami iš susijaudinimo. Kokią puikią istoriją jie papasakos namiškiams: išprotėjęs senis sėdi tarp šunų ir dainuoja pats sau!

Tikrai, išprotėjęs. Kaip jis galėtų paaiškinti jiems, jų tėvams, kaimo gyventojams, kodėl Teresa ir jos meilužis nusipelnė būti sugrąžinti į šį pasaulį?

DVIDEŠIMT KETVIRTAS

Teresa su baltais naktiniais marškiniais stovi prie miegamojo lango. Jos akys užmerktos. Tamsiausia nakties valanda: ji giliai alsuoja, įkvėpdama vėjo šnaresį, medvarlių kurkimą.

– *Che vuol dir*, – dainuoja ji, o jos balsas veikiau primena šnabždesį, – *Che vuol dir questa solitudine immensa? Ed io*, – dainuoja ji, – *che sono?*

Tyla. *Solitudine immensa* neatsako. Net kampe sėdintis trio tyli tarsi pelės.

– Ateik! – šnibžda ji. – Ateik pas mane, maldauju, mano Byronai! – Ji plačiai išskečia rankas, apkabindama tamsą, apkabindama tą, kurį ji atneš.

Ji nori, kad jis atjotų pasikinkęs vėją, apglėbtų ją, įkniaubtų veidą į griovelį tarp krūtų. Arba atjotų su aušra, pasirodytų horizonte tarsi saulės dievas, apgaubtų ją savo kaitros spindesiu. Nesvarbu, kaip jis grįš, svarbu, kad grįžtų.

Sėdėdamas prie stalo šunidės kieme jis klausosi liūdnos, išlakios Teresos maldų kreivės, sklindančios į tamsą. Teresai dabar blogasis mėnesio laikas, ją visą gelia, ji per naktį nesudėjo bluosto, nukamuota ilgesio. Ji nori, kad ją išvaduotų – nuo skausmo, nuo vasaros kaitros, nuo *Villa Gamba*, nuo nepakenčiamo tėvo būdo, nuo visko.

Ji pasiima ant kėdės gulinčią mandoliną. Apsikabinusi ją tarsi kūdikį, grįžta prie lango. Klinkt-klankt, aidi mandolina jos rankose, tyliai, kad nepažadintų tėvo. Klinkt-klankt, cypia bandža apleistame Afrikos kieme.

„Tik hobis, kad būtų ką veikti", – sakė jis Rozalindai. Melas. Opera jam jau nebe hobis. Ji užvaldžiusi jį dieną naktį.

Tačiau, nepaisant atsitiktinių gerų intarpų, iš tikrųjų „Byronas Italijoje" nesiseka. Nėra veiksmo, vystymosi, tik ilga, kliūvanti kantilena, kurią Teresa sviedžia į tuštumą, ir kurią retsykiais pertraukia Byrono dejonės bei atodūsiai iš užkulisių. Vyras ir varžovė meilužė seniai pamiršti, tarsi nė nebuvę. Gal lyrinis impulsas dar nemiręs, tačiau po dešimtmečius trukusio marinimo badu jis vos pajėgia iššliaužti iš savo urvo: sukrypęs, striukas, deformuotas. Jis neturi muzikos išteklių, neturi energijos išteklių, kurie leistų išjudinti „Byroną Italijoje" iš monotoniškos vagos, kuria jis teka nuo pat pradžių. Dabar tai panašu į veikalą, kurį galėtų parašyti ir somnambulas.

Jis atsidūsta. Būtų smagu pergalingai grįžti į visuomenę kaip ekscentriškos nedidukės kamerinės operos autoriui. Tačiau to nebus. Reikia tramdyti lūkesčius: gal iš gausybės garsų tarsi paukštis išsprūs bent viena nuoširdi nemirtingo ilgesio gaida. Ją atpažinti jis palieka ateities mokslo žmonėms, jei ateityje tokių dar bus. Nes jis pats neišgirs, neatpažins šios gaidos, net jei ji nuskambėtų, – jis per daug žino apie meną ir meno reiškimosi būdus, kad šito tikėtųsi. Nors būtų malonu, jei Liusė dar išgirstų įrodymą ir pradėtų kiek geriau apie jį manyti.

Vargšė Teresa! Vargšė skausmo kamuojama moteriškė! Jis ją prikėlė iš kapo, pažadėjo naują gyvenimą, o dabar neištesėjo pažadų. Jis tikisi, kad ji pajėgs visa širdimi jam atleisti.

Vienam iš garduose gyvenančių šunų jis pradėjo jausti ypatingą prielankumą. Tai jaunas patinas nudžiūvusia kaire užpakaline koja ir šlaunimi, kurią eidamas velka iš paskos. Nežinia, ar jis toks gimė. Nė vienas lankytojas nepareiškė noro jį pasiimti. Jo malonės laikotarpis baigiasi; netrukus reikės jį nešti injekcijai.

Kartais, skaitydamas arba rašydamas, jis paleidžia šunį iš gardo ir leidžia jam groteskiškai kepėstuoti po kiemą ar snausti jam prie kojų. Tas šuva jokiu būdu nėra „jo“; jis pasistengė neduoti jam jokio vardo (nors Bevė Šou jį vadina *Driepoot*); ir vis tiek aiškiai jaučia, kaip iš jo šuns link liejasi gausi simpatijos srovė. Nesąlygiškai, savavališkai jis buvo pripažintas savu; jis žino, kad šuo mielai atiduotų už jį gyvybę.

Šunį be galo traukia bandžos garsas. Kai jis timpčioja stygas, šuo pasikelia, pakreipia galvą, klausosi. Kai jis niū-

niuoja Teresos ariją, kai niūniavimas prisipildo jausmo (tarsi pradėtų kimti gerklė: jaučia, kaip ryklėje daužosi kraujo kūjeliai), šuo sučepsi lūpomis ir atrodo, jog irgi tuoj pat uždainuos arba užkauks.

Ar jis išdrįs tai padaryti: įtraukti į operą šuns figūrą, leisti jam atlikti savą aimaną dangui, tarp meilės pasiilgusios Teresos stansų? Kodėl ne? Juk veikale, kuris niekada nebus atliktas, viskas leistina?

Šeštadienių rytais, kaip susitaręs, jis važiuoja į Donkino aikštės turgų padėti Liusei. Po to vedasi ją pietauti.

Liusės judesiai lėtėja. Jos veide pasirodė susimąsčiusi, rami išraiška. Jos nėštumo dar nematyti; bet net jis pastebi kai kuriuos ženklus, tad ar ilgai truks, kol viską pamatys žvitriaakės Grehemstauno dukros?

– Kaip laikosi Petrus? – klausia jis.

– Namas baigtas, liko tik lubos ir kanalizacija. Jie jau pradėjo kraustytis.

– O jų vaikas? Ar ne laikas vaikui gimti?

– Kitą savaitę. Viskas kuo puikiausiai suplanuota.

– Ar Petrus daugiau nelaidė užuominų?

– Užuominų?

– Apie tave. Apie tavo vaidmenį bendrame plane.

– Ne.

– Gal viskas pasikeis, kai tavo vaikas, – jis vos matomu judesiu parodo į dukterį, į jos kūną, – gims. Pagaliau juk tai bus šios žemės kūdikis. Šito jie negalės neigti.

Tarp jų stoja ilga tyla.

– Ar tu jau myli jį?

Nors žodžius ištarė jis pats, jo lūpos, tačiau jie jį apstulbina.

– Kūdikį? Ne. Kaip galėčiau? Bet pamilsiu. Meilė atsiras – šiuo požiūriu galima pasikliauti motina Gamta. Aš pasiryžau būti gera motina, Deividai. Gera motina ir geru žmogumi. Tu irgi turėtum pamėginti būti geru žmogumi.

– Įtariu, kad man jau per vėlu. Aš tik senas kerėpla, baigiantis nugyventi dienas. Bet tu nepasiduok. Tau gerai sekasi.

Būti geru žmogumi. Neblogas pasiryžimas tamsiais laikais.

Laikydamasis neištarto susitarimo, jis kol kas nesilanko dukters ūkyje. Vis dėlto vieną dieną važiuoja Kentono keliu, palieka sunkvežimį už posūkio ir likusį kelią ateina pėsčias, ne takeliu, o tiesiai per valdą.

Nuo paskutinės kalvelės prieš akis atsiveria ūkio vaizdas: senas namas, tvirtas kaip buvęs, arklidės, naujasis Petraus namas, senoji užtvanka, kurioje jis įžvelgia taškelius, veikiausiai antis, bei stambesnius taškelius, laukines žąsis, iš tolumų atvykusias Liusės viešnias.

Iš taip toli lysvės atrodo tarsi vientisi spalvų keturkampiai: rausvai raudonas, geltonas, pelenų melsvumo. Žydėjimo metas. Bitės turbūt jaučiasi kaip devintame danguje.

Petraus nematyti, nei jo žmonos, nei berniuko šakalo, prisiplakusio prie jų. Bet Liusė darbuojasi tarp gėlių; leisdamasis keliuku nuo kalvos, jis pamato ir buldogę, šalia Liusės ant takelio įsitaisiusį šviesiai rudą lopinėlį.

Priėjęs tvorą, jis sustoja. Liusė atsukusi jam nugarą ir iki šiol jo nepastebėjo. Ji vilki neryškią vasarinę suknelę, apsiavusi ilgaaulius batus ir užsidėjusi plačiakraštę šiaudinę skrybėlę. Kai ji pasilenkia ką nors nupjauti, nukirsti ar pririšti, jis mato pieno spalvos odą su žydromis gyslelėmis ir plačias, trapias sausgysles vidinėje kelių pusėje: mažiausiai graži moters kūno dalis, mažiausiai išraiškinga, ir dėl to turbūt pati mieliausia.

Liusė išsitiesia, pasirąžo, vėl pasilenkia. Darbas laukuose: valstiečio darbas, nuo neatmenamų laikų. Jo duktė virsta valstiete.

Ji vis dar jo nepastebi. O jos sargas, sarginis šuo, atrodo, snaudžia.

Štai kaip: kadaise ji buvo tik mažas buožgalvis savo motinos kūne, o dabar štai kokia, tvirtai stovinti ant žemės, daug tvirtesnė, negu jis kada nors buvo. Jei viskas bus gerai, ji ištvers ilgai, dar ilgai po to, kai jo neliks. Jam mirus, ji, jei viskas bus gerai, vis dar dirbs savo kasdienius darbus gėlių lysvėse. O jos valia bus atsiradusi nauja egzistencija, kuri, jei viskas bus gerai, bus tokia pat tvirta, ištvers tiek pat ilgai. Taip tęsis egzistencijos linijos, kuriose jo dalis, jo dovana neišvengiamai mažės, kol bus galima ją ramiai pamiršti.

Senelis. Juozapas. Kas galėjo pagalvoti! Ar kokia nors daili mergina leisis įviliojama į lovą senelio!

Jis tyliai ištaria jos vardą:

– Liuse!

Ji jo negirdi.

Ką tai reikš – būti seneliu? Kaip tėvas jis pasirodė ne kažin koks, nors stengėsi labiau, negu daugelis kitų. Kaip senelis veikiausiai irgi bus prastesnis už vidutinį. Jam trūksta senatvės dorybių: ramybės, gerumo, kantrybės. Bet gal tos dorybės atsiras, kai išnyks kitos, pavyzdžiui, aistros dorybė. Reikės vėl paskaityti Victorą Hugo, senelystės dainių. Gal ras ko pasimokyti.

Vėjas nurimsta. Stoja absoliučios ramybės akimirka, kurią jis trokšta pratęsti amžinai: švelni saulė, popietės tyla, gėlynuose dūzgia bitės; o viso paveikslo centre – jauna moteris, *das ewig Weibliche*, neryškiai nėščia, su šiaudine plačiakrašte skrybėle. Vaizdas, laukte laukiantis Sargento ar Bonnardo. Miestiečių, tokių kaip jis; bet juk miestiečiai irgi sugeba atpažinti grožį, jį pamatę, sugeba pajusti, kaip jiems užima kvapą.

Tiesą sakant, jis niekad pernelyg nemėgo kaimo gyvenimo, kad ir kiek buvo prisiskaitęs Wordswortho. Nieko pernelyg nemėgo, išskyrus dailias merginas; ir kuo tai baigėsi? Ar jau per vėlu lavinti akį?

Jis krenkšteli.

– Liuse, – ištaria kiek garsiau.

Kerai išsisklaido. Liusė išsitiesia, pusiau pasisuka į jį, šypsosi.

– Labas, – sako ji. – Neišgirdau, kaip priėjai.

Ketė pakelia galvą ir trumparegėmis akimis stebeilijasi į jį.

Jis persiropščia per tvorą. Ketė atbidzena prie jo, apuosto batus.

– Kur sunkvežimis? – klausia Liusė. Ji nuo darbo paraudusi, gal net kiek nusvilusi saulėje. Staiga atrodo lyg tikras sveikatos įsikūnijimas.

– Pastačiau toliau ir nutariau pasivaikščioti.

– Gal užeisi išgerti arbatos?

Ji siūlo arbatos tarsi svečiui. Gerai. Svečiavimasis, viešnagės: nauji santykiai, nauja pradžia.

Vėl ateina sekmadienis. Jiedu su Beve Šou pradeda įprastinį *Lösung* seansą. Jis po vieną sunešioja kates, paskui šunis: ne tik senus, aklus, apšlubusius, luošus, sužalotus, bet ir jaunus, ir sveikus, – tuos, kuriems atėjo laikas. Visus Bevė liečia, kalbasi su jais, guodžia ir pagaliau užmigdo, tada pasitraukia ir žiūri, kaip jis užriša lavonus juodose plastiko įkapėse.

Jiedu su Beve nesišneka. Jis jau išmoko iš jos visą dėmesį skirti žudomam gyvūnui, dovanoti tai, ką jam visai nebesunku vadinti tikruoju vardu: meilė.

Jis užriša paskutinį maišą ir nunešęs pastato prie durų. Dvidešimt trys. Liko tik vienas jaunas šuo, tas pats, kuris mėgsta muziką, kuris, jei tik jam būtų leista, seniai būtų įklibikščiavęs paskui savo bendrus į kliniką, į operacinę su cinkuota skarda apkaltu stalu, pilną sodrių, įvairių kvapų. Vieno iš tų kvapų jam gyvenime dar nėra tekę užuosti: tai paskutinio atodūsio kvapas, trumpas, švelnus išsilaisvinusios sielos dustelėjimas.

Šuo niekaip nesugebės suprasti („Niekad nesugebės!“ – galvoja jis), ir jo uoslė jam nepasakys štai ko: kaip galima

įeiti į iš pirmo žvilgsnio paprastą kambarį ir daugiau niekada iš jo neišeiti. Šiame kambaryje vyksta tai, apie ką nekalbama: čia iš kūno ištraukiama siela; ji dar akimirką kybo ore, rangosi ir tamposi; paskui kažkas ją įtraukia ir jos nebelieka. Šito kambario jis nepajėgs perprasti, to kambario, kuris visai nėra kambarys, o skylė, čia iš sutvėrimo išbėga būtis.

„Darosi tik dar sunkiau“, – kartą pasakė Bevė Šou. Sunkiau, tačiau ir lengviau. Galima priprasti prie to, kad viskas darosi sunkiau; nustoti stebėtis, kad tai, kas atrodė be galo sunku, darosi dar gerokai sunkiau. Jei jis norėtų, galėtų išsaugoti jaunąjį šunį *dar vieną savaitę*. Bet vis tiek ateis laikas, neišvengiamas laikas, kai teks jį atnešti Bevei Šou į operacinę (gal šitą šunį jis atneš glėbyje, gal padarys tai dėl jo), glostyti ir nušukuoti kailį, kad adata pataikytų į veną, šnibždėti jam ir prilaikyti tą akimirką, kai staiga keistai sulinks kojos; o tada, kai siela pasitrauks, gražiai jį paguldyti ir įdėti į maišą, o kitą dieną įmesti maišą ugnin, prižiūrėti, kad jis sudegtų, išdegtų. Kai ateis laikas, jis visa tai jam padarys. Tai bus mažai, mažiau negu mažai: nieko.

Jis pereina per operacinę.

– Ar tas jau paskutinis? – klausia Bevė Šou.

– Dar vienas.

Jis atidaro narvo duris.

– Ateik čia, – sako, pasilenkia, ištiesia rankas. Šuo vizgina suluošintu pasturgaliu, uosto jo veidą, laižo skruostus, lūpas, ausis. Jis nemėgina jo sustabdyti. – Eikš.

Nešdamas jį glėbyje tarsi ėriuką, jis grįžta į operacinę.

– Maniau, tu jį laikei kitai savaitei, – sako Bevė Šou. – Ar nutarei atsisakyti?

– Taip, nutariau atsisakyti.

Coetzee, J. M.

Co-39 Nešlovė: romanas / J. M. Coetzee; iš anglų kalbos vertė Rasa Drazdauskienė. – Vilnius: Vaga, 2002. – 279 p.

ISBN 5-415-01596-5

Šiuolaikinio Pietų Afrikos Respublikos rašytojo romanas, apdovanotas 1999 metų Bookerio premija.

UDK 820(680)-3

J. M. Coetzee
NEŠLOVĖ
Romanas

Redaktorė *Edita Pukelytė*
Dailininkė *Agnė Dautartaitė-Krutulienė*
Meninis redaktorius *Linas Spurga*
Korektorė *Lidija Girevičienė*

Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, LT-2600 Vilnius
UAB „Vilniaus knyga", Žirmūnų 139, Vilnius

9 785415 015962